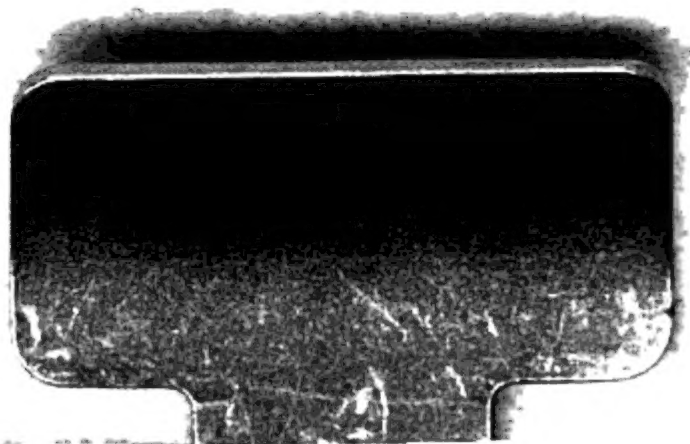

GODOFREDI GVILIELMI LEIBNITII
COLLECTANEORVM ETYMOLOGICORVM
PARS II.

ARCHAEOLOGUS TEUTO

Sive

Glossarium multorum Vocabulorum Veterum Teutonicorum Celticorumque, collectorum ex variis Vocabulariis & antiquissimis Teutonicis Scriptoribus.

Ex Otfrido & Willeramo; & Glossariis Rabani, Keronis, Gassari, Lipsii, Lazii, &c.

ABAH, ABUH, Vet. Teut. apud Otfridum videtur fuisse recurvatus, curvus, abhorrens à recto, haud dubie à præpositione ab & a *bugho* verbo, id est inflecto, incurvo, quasi hodie Alemannus diceret *abbaugich*, Belga *afbugich*. Unde etiam pro vitio & abusu, quia illa sunt quasi à bono & recto incurvata. Vel forte est *abuch* a mera præpositione, ab, quæ idem veter. Teut. & hodiernis Alemannis significat, quod Latinis; quasi Belgice dicas *affich*, aversus. *Abachin* Keroni

roni

roni eſt perverſus, *abacheru* perverſo, pravo, *abachere* pravorum, ejusdem haud dubie proſapiæ.

ABAHO, Otfrido eſt abominor & abominandus, vel ſimile quippiam. Inde forte paulo alio ſignificatu remanet hodie Gallicum *esbahy*, quod eſt mirari cum animi quadam commotione, quæ etiam in abominando contingit.

ABAMSPRECHAN, colloqui Keroni.

ABAND, veſpera Keroni: *abent* Alemannis; *avent*, *avont*, Belgis, *eevend*, *eevening*, Britann.

ABANDCAUMA, cœna Keroni: ab *aband* veſpera & *cauma* (*gouma* Otfrido & Willeramo) refectio, paſtus.

ABANDMUASA, cœna; Keroni: ab *aband* & *muas*, eſca, cibus.

ABANSTI, invidia Keroni: putem ab *ab* privativa, & *anſt* gratia, quia invidia minime eſt gratia. [abgunſt]

ABANTLOB, laus, hymnus veſpertinus Keroni.

ABASNIDAN, amputare Keroni.

ABASNIDANI, abſciſſio Keroni.

ABIRTHON, veter. Teuton. juxta Gloſſarium, Lipſii, poſtea. Forte ab *aber* ſupra, & *thon* tunc: ac ſi jam Belgicè dicas, *over thoen*, quod idem eſt, quod poſtea.

ABUL-

ABULKI, iracundia Keroni, quasi *abolging* hodie dicas, a *belgen* irasci. vid. *Belgo*.

ABWARTER, absens Keroni; forte ab *ab* removendi, & *Wart*, quod loci est; quasi hodie Belga dicat *afwaert*, ut *herwaert* huc, *derwaert*, illuc. (*abwarts*, Germanis superioribus extra locum vel viam.)

ACHER, ager, *achro* agrorum, Ker. *Achrum* agris: *acker* Belg. omnia affinia.

ACHTO vel *Ahto*, persequor, Gloss. Lips. *echto* scribit Keron. Inde puto, hodiernum Gallicum, *aguetter*, remansisse, quod est persequor, insequor, (dubito) Inde etiam forte est Saxonicum Belgicumque *echten*, (dubito) id est in matrimonium adsciscere; *echtenstaet* conjugium. Certe Belgæ, Galli, Britanni in conjugium petere vocant adhuc iis verbis, quæ ipsis insequi & persequi significant. (Huc *achter* post)

ACHTODO, octavus Ker. *acht*.

ACHUST, vitium, *achusti* vitia Ker.

ADALERBON, Otfr. heres. *Erben* Alemannis, *erven* Belgis, hereditatem accipere.

ADÉLIH, Vet. Teut. apud Willer. expers, exsors, proba admodum vox: etsi nullo jam in Teutonismo (quantum mihi quidem constat) in usu: ab *a* particula privativa, & *deel* pars.

ADJECTIRE, veter. Francis aut Teuton. (teste Melch. Haiminsfeldio in Constitutionibus Imperialib.) in judicium citare. Forte *adrectire*, quasi adrechtéren: à præpositione ad & recht, id est jus.

ADRO diluculo. Gloss. Lipsii.

AE, veter. Britanno-Saxon. ævum, (quod affine) seculum, hodie *eewe*.

AFGETÁLI, oblivio, Gloss. Lipsii. Forte quasi descensio, quia oblivio est quasi descensus & exitus rerum ex animo: *aftale*, *efdale*, est Teutonibus descendo.

AFODE, veter Britanno-Saxon. alo, cibo. *voede* Belgis; *feede* Britannis hodiernis: *fode* iisdem pabulum, esca. (fodrum, Teuton.)

AFTER, juxta, secundum. Gloss. Lips. Idem adhuc hodie Britannis.

AFTER-ALLO, usquequaque: Gloss. Lips. quasi secundum cuncta.

AFTERTHUNSUN, detrahere, Gloss. Lips. id est, nî fallor, obtrectare, ab *after* id est à tergo, & a *thunsun*, quod, ut opinor, est icere, hodie *donsen* Belgis. Est autem obtrectatio quidam à tergo inflictus ictus.

AFTOMÉ, veter. Celtis Francisque diceba-tur, quum quis alterum in possessionem bonorum suorum mittit per festucam, inquit Melch. Haiminsfeldius; & dici putat, quasi *afterthum*. Putem ego dici quasi *afdom*, ab *af* addita

dita particula *dom*, quæ eſt particula formans pleraque nomina ſubſtantiva derivativa, quod qui alterum mittit in bonorum ſuorum poſſesſionem, ipſe ab iis abſcedat.

AGALEIZE, *unableſſig*; Achilles Gaſſarus. Addit editio Merulana: putem legend. Franc. analeize, quaſi *ane*, id eſt ſine, & *leize*, id eſt ſinere, omittere: nobis *ſonder aflaten*, id eſt aſſidue, continenter. Magis proprie, indeſinenter. Videtur tamen *agaleize* Otfrido alibi ſignificare relinquebat, omittebat.

AGAN, dolere Otfrido: *aga* dolor, *aigue* Britan. idem *My head aigueth mee*, caput meum mihi dolet.

AGAN, veter. Britanno-Saxon. proprius, *eigen*, hodie Alem. & Belgis: *owne* Britannis.

AGGAGULA, vet. Gothis, ut eſt apud Melch. Haiminsfeldium, lena. Idem adhuc eſt hodiernis Lombardis. Puto veram etymologiam eſſe a *gagel*, vel olim forte a *Kaghela*, & a eſſe articulum. *Kachgel*, vel *gachel* adhuc certe hodie Sicambris eſt mulier probroſa, inhoneſta.

AGTHER, veter. Britanno-Saxon. rurſus, *achter* Hollandis & Sicambris, etiam *efter*.

AHSALA, achſala, ſcapula Rabano Mauro.

AHTO, vide *Achto*.

AHTODO, octavus, Ker. *acht* hodie.

AHTON, Otfr. non modo eſt exiſtimare, ſed

ſed & cogitare. Hodie cogito proprie eſt *dencke*, exiſtimo *achte*.

AIKANIU, (*ἱκανὸς*) proprius, Keroni: *aigen*, *eigen* hodie.

AKUST, manifeſto eſt apud Otfridum inſcitia; ab a privativa & *Kuſt*, ars, ſcientia; quaſi *akunſt* Belgicè.

ALASTERIST, vet. Celtis apud Lazium probroſum; *laſterlik*. Belg. *leſterlich* Alemannis hodie.

ALEIVON, ſic ſcribendum puto per v conſonam, ubi Lipſius ſcribit per u vocalem, reliquiæ; forte a *leivo* (*λείπω*) quod antiquis fuiſſe puto linquo, relinquo. Certe Britannis adhuc hodie *leave* eſt relinquo.

ALENDI, inſulæ Gloſſ. Lipſ. *eilanden* hodie.

ALHUTO, illumino; Gloſſ. Lipſ. forte a luhto; *liuht* veter. Teuton. Lux.

ALLEROMEIST, magnopere, maxime, præcipue, Ker.

ALLES, *allero* omnino, Ker.

ALLIU, ſanus & ſani, Ker. Forte inde Belgicum *heel*, eodem ſignificatu.

ALLÍZ, apud Willeramum ſemper.

ALLIZÁNA, veter. Teut. al te ſamen, altſamen, alzamen, alzamen, allezamen Belg. ſimul omnes, n cum m mutato, quod frequens eſt in linguarum communione.

AL-

ALLODEN, vet. Celtis apud Lazium bona feudo accepta. Inde hodie bona allodialia Jureconsultis, sed contraria significatione, bona feudo non accepta, uti & veter. Francis vocem eam usurpatam vult Pithæus. Juxta veterem significationem, etymologia erit ab aloden, quod est concedere, permittere: cujus adhuc vestigium in lingua hodierna Gallica in voce Aloy, pro permissione pretii monetæ vel nummi a Principe concessa: & in hodierna Britannica in voce Alowe, id est permitto, concedo, mutata D in aloy in y, & in Alowe in w, uti sæpe Teutones d abjiciunt, & cum vocali commutant. Sic a breiden breien, a beide, beien, ab houde houwe, boudelick bouwelick, vou-de vouwe. Sunt autem feuda bona usui concessa. (Hæc non rectè. Allodium ab antiquo fuit prædium patrimoniale, hæreditarium, cujus est proprietas, oppositum beneficio seu feudo, Etymon adhuc incertum)

ALLU, omnia Keroni, *al*, *alle* hodie.

ALTAR, ætas Keroni: *ouderdom* hodie Belgis, quibusdam *ouder* & *ouwer*, *alterdom* Alemannis.

ALTARRI, altare Ker. Belgis hodie *autaer*, outaer, *altar* Allem. Britannis, Italis.

ALTÍNON, dissimulare Keroni.

ALTÍNONTI, dissimulans Keroni.

AMBACHTE, veter. Teuton. & Belgis ho-

diernis opificium, & classis seu collegium opificum, vel tribus. Quo significatu videtur vox *ambacti* sumi apud Cæsarem, ubi de tribubus classibusque Gallicis loquitur. A veteri verbo *ambechtan*, quo Willeramus utitur in Cantico Canticorum, pro bewercken, beärbeiden, bedienen. Probum verbum, sed verbali significatione in universo jam (quantum quidem mihi notum) Teutonismo obsoletum. *Embte* Suedis pro quovis ministerio & opera, etiam quæ non fiunt manu. Uti & *Ampt* Belgice & Germanice pro officio. *Ambachts-heer*, qui quasi dominus est & præfectus tribus vel digestæ alicujus classis; qui & præest officio dominii. *Am-man*, *Ampt-man* vir officii, id est, ut vulgo vocant, officiarius.

AMUNENDELIKE, intolerabilis; Gloss. Lipsii.

ANAGÁN, succedere Keroni. (hodie Germanis *angehen* eodem sensu)

ANAKÁN, incedere Keroni, K pro g.

ANAKIN, initium Keroni, K pro g.

ANALAUFFAN, incurrere Keroni.

ANALEITTAN, inducere Ker.

ANALHINEÉN, incumbere Ker. quasi *anleenen*.

ANALHINEET, incumbit Ker. hodie *anleenet*.

ANAMACHAN, injungere Keroni.

ANA-

ANAPLASAN, inſpirare Keroni.

ANAPRANGAN irrogare Keroni.

ANARATI, proditio, Achil. Gaſſarus: nobis *onraedt*.

ANASEZZAN, inſervire, Keroni, ſi non debeat eſſe inſerere.

ANASTANDO, inſurgo Gloſſario Lipſii.

ANASTANTLIHHOSTIU, inſtantiſſime Ker.

•ANCHON, vet. Teut. *ankel*, *enkel*, *enklau*, hodie Belgis; *ἀγκών*, *angkôn* Græc. cubitus, quicunque membrorum flexus.

ANCINGAS, veter Teut. teſte Lazio pertica.

ANCLI tali Rab. Mauro, *enkelen*, *enklauen*, hodie.

ANDARUUIS, aliter Ker. quaſi *anderwys*.

ANDGYTE, veter. Britanno-Sax. videtur fuiſſe ſenſus, intellectus.

ANDO, Zelus Gloſſar. Lipſii. Forte inde Danis Suedisque remanſit *anda* pro ſpiritu, quia zelus eſt proprie ſpiritus quidam præcipuus motus actusque.

ANDRADONDI, timentibus Gloſſ. Lipſ.

ANDRAN,, *andarn*, in vanum Gloſſ. Lipſ. Unde non male putat Lipſius remanſiſſe Italicum *indarno* fruſtra, incaſſum.

ANDREDIT, timet, gl. Lipſ.

ANDREROSTETI, alibi Keroni, quaſi di-
eas Belgice *in een andre Stede.*

ANDRES, ulterius Keroni.

ANDRO, ſecundus Keroni.

ANDWARDE, facies, non verbum aut re-
ſponſum, ut male transfert apud Willeramum
editio ejus Merulana. Namque fit ab *an*, *ad*,
& *Ware* vel *Warde*, id eſt video, cerno, quaſi a-
ſpectus, quod ei reſpondet.

ANE, vet. Teut. ſine. In uſu ea vox hodie
adhuc Saxonibus eſt, & *one* Alemannis eodem
ſignificatu: *ἄνευ* aneu Græce.

ANEGÉNDE, vet. Teut. initium, (Germ.
angehen incipere) *anbegin* hodie Belgis. *An-
gennen* videtur olim fuiſſe idem, quod hodie
beginnen. *Anagen* ponit Lipſius in ſuo Gloſ-
ſario pro eodem, ubi divinavi, an forte non ſit
ab *ana* id eſt ad, & gén id eſt ire, quaſi Belgice
diceretur, *het toegaen* aditus.

ÁNELIH, vet. Teut. vacuum, ab *ane* ſine
adjectivum, quaſi dicas ſineum, plane absque.

ANETA, veter. Teut. apud Haiminsfeldium
anas; *einde*, *ende*, *ande* hodie Belgis, *anette*
Gallis, *netta* Græcis.

ANFRESON, interitus Gloſſ. Lipſ.

ANGANA, *ankana*, veter. Francis multra-
lia, Haiminsfeld. Forte quoque vaſa butyrum
continentia: *anken* ſane hodie Alemann. eſt
butyrum.

AN-

ANGUST, angustia Gloss. Lipsi, *angst* hodie Belgis; affinia omnia.

ANLITON, pro vultu in Glossario Lips.

ANLUCCE, facies in Glossario Lipsii, ab *an* & *lucke*.

ANLUCON, aperire Gloss. Lips. ab *an*, aliquando *ant*, id est re, & *luco*, id est claudo, quasi recludo. Keron. pro *an* aut *ant* utitur sæpe *in*, Otfridus *int*. Respondent autem illæ particulæ Latino *re*, & Belgico *ont on*: *louck* Saxonibus, *locke* Britannis, *luick* quibusdam Flandris est adhuc claudo. Hinc *luick* Belgis pro fenestra navis tabulatique, & similia quædam. Huc *antlok* revela, infra.

ANLUZA, *anluzza*, veter. Teut. facies ab *an* præposit. ad & *luge*, quod veteri Teutonico est videre, ut loke adhuc Britannis & Frisiis, respondetque ita Belgico nostro *ansicht*, quod etiam ab *an* & *sie* compositum. Vel est *anluzza* ab *an* & *luz*, id est *schyne*, uti *liws* pro splendore in usu Suedis Danisque. Et sic respondet & Belgico *anschyn*, quod etiam facies est. Veteribus Marcmannis (ut est apud Wolfgangum Lazium) *anlitz* idem est, quasi jam diceret Belga *anliet* a *late*, videor, appareo. Certe *angelaet*, *anlaet* quibusdam Belgis in usu pro facie.

ANOLKIU, integer Keroni. Forte ab *an* pri-

privandi aut negandi, & *olkiu*, quod forte antiquis fuit pravus, subdolus, uti *oolck,olik* est Belgis adhuc hodie: namque integer absque dolo est.

ANPINTAN, solvere Ker.

ANRE, veter. Britanno-Saxon. unus, *ein* (ein) Alem. *een* Belgis.

ANST, gratia Keroni. *Enst*, Gloss. Lips. idem.

ANTFANCLICH, acceptabilis Ker.

ANTFANCKIDI, susceptio Keroni. (empfangung.)

ANTFANGIDA, *antfanckidu*, acceptio Keroni.

ANTFANGIGAZ, acceptum Ker.

ANTFANGIGIU, acceptus Ker.

ANTFRISTO, vet. Teut. apud Willer. interpretor, transfero: nunc obsoletum.

ANTHATTA, prohibui, Gloss. Lips.

ANTHEBO, prohibeo, Gloss. Lips. ab *ant* negandi, & *bebo*, habeo, respondetque plane Latino prohibeo, quod etiam a pro negandi, & habeo componitur. (hodie entheben, est onere levare, quod & vis vocabuli sonat.)

ANTIN, Zelus Keroni.

ANTLOC, revela Gloss. Lips.

ANTOMI, frænum Gloss. Lips. ab articulo *an*, & *tomi*; hodie *toom* idem est.

ANTREITIDON, ordinare Ker. forte *antreihtidon*, quasi *inrichten*.

ANTREITII, ordo Ker. forte *antreihtii* quasi *intrichting*.

ANTWURTI, responsum Keroni.

ANVARNUNST, intellectus Gloss. Lips. forte *an-varnunst*, ut *an* sit articulus: (vel potius particula) *vernuft* Belgis, & *vornunft* Saxonibus adhuc hodie intellectus est. (Hanc vocem Claubergius examinavit.)

ANUR, iterum Keroni.

ARACHO, vet. Teut. apud Laz. judicium. Forte ejusdem derivationis cum hodierno Alemannico *rachen*, id est ira, severitas, (imò potius ultio) quia judicium est quasi iratum & severum in perversos injustosque. Cui & affine *wrechen* Alem. *wreken* Belg. ulcisci: judicium enim quasi mali quædam ultio est.

ARAME, pauperes Keroni, *Erm* hodie pauper, quod rectius puto scribi per e in initio, quam per a: namque haud dubie est affine Græco ἔρημος eremos, locus desertus, & carens omni bono, etsi fatear, posse in derivatione commutari vocales a & e, ac nihilominus manere eandem originem.

ARBEID, video apud Willeramum, uti hodie, sic olim quoque usurpatum tam pro molestia, quam labore.

ARGA, inutilis, iners Pau. Diacono.

ARIMANNEN, veter. Teuton. milites, quaſi *herimanen*, viri exercitus. (feudum Arimandiæ)

ARLAUBIT, licet Keroni, *georlaubt* Alemannis hodie, *georlooft* Belgis.

ARMALICHUN, *ermlichen*, Gaſſarus, *armelyck*, pauper. Addit edit. Merulæ: ego adverbialiter capio quaſi paupere.

ARMIDA, paupertas Keroni.

ARRAME, veter. Francis fuit juro: vox jam Teutonibus obſoleta. Pithæus.

ARSLOH, anus Rab. Mauro, hodie *aersgat* Belgis, id eſt foramen podicis, *locher* Alemannis adhuc foramen eſt.

ARTZE, vet. Teut. medela. *Artz* hodiernis Saxonibus chirurgus, *artzen* mederi. (ab arte, artiſta)

ARUG, pravus Gloſſ. Lipſ. *argh* hodie.

ARUNT, Otfr. & *arenda* vet. Francis (teſte Haiminsfeld) eſt negotium, curatio: *arrant* adhuc hodie Britannis idem.

ARUSIN, *ruſin*, curæ Gloſſ. Lipſ. Gal. hodie *ruſes*, curæ aſtutæ, aſtutiæ.

ASCA, & *asgu*, cinis Gloſſ. Lipſ. *aſche* hodie, *aſch* Britannis.

AT, eſca Gloſſ. Lipſ. *ate* hodie Belgis quibusdam, ab *ete* edo.

ATIUGA, numerus Gloſſ. Lipſii.

ATO, cibo Gloſſ. Lipſ. (ätzen)

ATUM, ſpiritus Keroni, adem hodie Belgis eſt halitus. Idem eſt *aeſſem*, & vulgo *naeſſem*. Huic affinia ſunt anima Latine, ἄνεμος anemos Græce halitus, *naſhem*, *neshamah*, *nſchamah* נְשָׁמָה Hebraice pro halitu, *aeſſeme* Belg. halitum edo, idem ἀάζω Græcè *aazo*.

ATUMLICH u, ſpiritalis Ker.

AUCA, veter. Francis anſer Haiminsfeld. *ocha* Latinorum, & *oye* Gallorum hodiernorum iſti *auca* affinia.

AUCHON, augere Keroni. Affinia Teutonicum & Latinum.

AUCHOMES, augeamus Keroni.

AUCHUNGI, augmentatio Keroni.

AVER, vereribus Teutonibus ſed; *aber* Alem. aver Saxonib. hodiernis, ἄυταρ autar Græcis, avur, afur Otfrido quoque.

AUGBRAUUA, palpebræ Rab. Mauro, *ogebrauWen*, hodie Belgis.

AVO, vet. Teuton. apud Willer. aut, an, *eſt* hodie. Differt autem *oft* vel *ofte* Belgis multum ab *of*: nam *oft*, *ofte* eſt proprie aut, vel, at of an, ſi interrogativa & conditionalia. Bene diſtinguunt Britanni pro *of*, *if* & pro *ofte*, *or* uſurpantes. Emendent Belgæ abuſum promiſcuum harum particularum nimis conſvetum.

AWENBO, muto, verto veterib. Britanno-Sax. Wende hodie.

AWERAF, abjectio Kero. quasi hodie dicat Belga *afwurp*, *afwerp*.

AWIGGON, veter. Teut. apud Otfried. ambages, avia, forte quasi *awegen*.

AYRN, *ern*, vet. Teut. messis, *arne* hodie Saxonibus.

AZERIST, primum Ker. quasi jam dicas *as eerst*.

AZPIM, adsum Keroni.

AZZASA, ramenta Keroni.

B.

BACCHEN, maxillæ Rab. Mauro, *backen*, *Kinnebacken* hodie Belgis.

BADO, balnea Keroni, *bat* hodie Belgis.

BAGO, Otfrido videtur esse titubo in loquendo, vacillo, balbutio, mentior, baga titubatio, mendum sermonis, *begue* hodie Gallis balbus, *beguer* balbutire.

BALDO, cito, audax Otfrido, *baldlicho* audacter, animose. Hinc *boud* Belgis, bowld Britannis liber, libere, audax. *Baldadich* Belgis idem.

BALO, malus & diabolus Otfrido. Putat Illustrator Glossarii Gassari in editione Willer. Merulæ potius *bado* esse legendum apud Otfridum, quia bad Anglis adhuc est malus. At venia ejus dixerim, esse significatu hoc vocis *balo* adhuc quædam in Belgico sermone vestigia, ut *baldaet*, quod non solum audax fa-

ctum

ctum, ſed & maleficium ſignificat ; & *balhoorich*, qui male audit, & metaphorice pro inobediente ſumitur.

BALON, cicatrices Gloſſario Lipſii.

BALTHI apud Iornandem, Anglis hodie *boid*, vid. *Beldida*.

BARDO vel *Wardo*, teſte Lazio, antiquiſſimis Teutonibus genus quoddam fuit Sacerdotum & Sapientum: puto a *bardo*, vel pro alia dialecto Teutonica, a *Wardo*, id eſt video vel obſervo, eo quod aut plus viderent, quam alii, aut melius ſacra obſervarent. Qua fere ratione Hebræis Prophetæ, & inter eos ſapientiſſimi videntes ſua lingua nuncupati ſunt. *Bardones* hi & *Wardones* ſunt illi apud Latinos autores tam famigerati *Bardi*, ſacerdotales apud Celtas ſapientes. Hinc etiam puto nomen *bardocucullus*, quod ille eſſet horum Bardonum peculiaris veſtis. Add. *Barthe* inf.

BARIDA, germinans (trächtig) Gloſſ. Lipſ. a *bare* Teutonico veteri & hodierno, id eſt gigno, fero (add *Bere.*)

BARM, puerperium, lectus puerperii Otfrido, *craem* aut *craembed* Belgis. Barm forte a *baren* gignere. (add. *Bere.*)

BARTHE, *bart*, clamor ille & fremitus veteribus Celtis Germaniſque dicebatur, quo ſe mutuo milites exhortabantur ad prælia. Tacitus *barritum* vocat voce corrupta & flexa ad

Latinifmum, *Gebaer*, *gebeir* hodie Belgis, *baren*, *beiren* fremere eſt & altum clamare, forſan a *beir* urſo, cujus eſt voce fremere, *barrire* Lat. de elephantis. Adde *bardo* ſupra.

BAUGA, tympanum veteribus Teuton. teſte Haiminsfeldio, *bauck*, *beer-bauck* quibusdam Teutonibus hodie adhuc idem (à bauch ventre cavo, ſupra, *abuh* recurvatus)

BECHE, Otfrido videtur eſſe maledictio, puteus infernalis, vel ſimile quid. Beke ad huc Belgis eſt torrens, & infernus putatur torrens ignis. (dubito)

BEFILLO, proſterno Gloſſ. Lipſ. forte à *be*, intendendi, & *fallo* cado, quaſi cadere facio.

BEGEGUNSTE, cœpi Gloſſ. Lipſ. begunſte (beginnen) hodie.

BEGIAN, *bejan*, confiteri Gloſſ. Lipſii. (hodie *beichten* Germanis vid. *bigithen* infra.)

BEGUNST, vet. Teut. invidia, *abgunſt* hodie Aleman. *afgunſt* Belgis.

BEHATUO, retrorſum Gloſſ Lipſ.

BEITTUN, Otfrido videtur eſſe offerre, exhibere, *bieden* Belgicè.

BEKO, proba Gloſſ. Lipſ. niſi forte legendum ſit *bekor*. Certe *Kore* tam antiquis, quam hodiernis Teutonibus eſt probo, eligo.

BEKUNNO, probo, tento Gloſſ. Lipſ.

BELDIDA, audacia Otfrido Baldadicheit Belg idem.

BELGOMIH, iraſcor graviter, Otfr. *abolgi*, ira, commotio animi. Belge eſt Belgis proprie indignor, *verbolgen* tamen iisdem eſt graviter iratus, *verbolgentheit* magna ira animique commotio, *belch* probrum vel quicquid indignationem movet, Otfrido.

BELUCO, concludo Gloſſ. Lipſ. a *be* particula intendendi, & *luco*, vid. *analuco*.

BERAHTO, vid. *Brecht*.

BERE, veter. Teuton. apud Willeramum eſt porto, *beure* multis Belgis, *beare* Britannis. Inde Belgis *berr*, *beury*, *bare* feretrum. Accipitur etiam ita antiquitus, flores, fructus fero, ut & *drage*, quod etiam fero eſt Belgis. Adeoque in omnibus linguis tam de fructu, quam de onere vox ferendi capitur.. Affinia autem *bere* Teuton. & fero Latinum, commutata media cum aſpirata. Unde miror, cur notæ Merulæ in Willer. deducant ab Hebræo בָּרָא bara, creo. (add. Barm, Barida.)

BESCURGE, præcipito, Gloſſ. Lipſ.

BESCURGINGA, præcipitatio Gloſſ. Lipſ.

BESUEVIT, ſoporatus Gloſſ. Lipſ.

BESUIC, decipio Gloſſ. Lipſii.

BESUICHEIDE, ſcandalum Gloſſ. Lipſ. Scandalum enim facit, ut quis *beſuiche*, id eſt decidat. (dubito, add. potius *beſuicko*)

BESUICKO, ſupplanto Gloſſ. Lipſ. Inde Belg.

beſwycke deficio. (cadere facio, offendiculum præbeo, adde *beſuicheide.*)

BETHADO, *behado*, abſcondo Gloſſ. Lipſ. *beboede, boede*, huiden Sicambris, & hyde Britan. uſitata affinia ſunt.

BETHUNNENDERO, deprimentium Gloſſ. Lipſ. Haud dubie ſcribendum *bethuuuendero.* (dubito.)

BETHUWAN, vet. Teuton. cohibere, comprimere. Hodie eo ſignificatu non eſt in uſu, ſed pro eo eſt *bedwingen: duwe* tamen adhuc Belgis premo eſt.

BETTIRISON, Otfrido videtur ſignificare ægrotos, decubuos, lecto affixos, quaſi hodie dicas *beddelingen.* (bettrieſen)

BEWILDO, poſſideo Gloſſ. Lipſ. quaſi *bewelde*, ut opinor.

BEWOLLE, vet. Teuton. apud Willer. conſpurco (foul ſpurcum.) Memini me in Teutoniſmi aliqua dialecto audiviſſe uſurpari *bewalle* eodem ſignificatu, ſed non ſuccurrit, in quanam. Biwelle Gloſſ. Lipſ. (foul Anglis Spurcum, noſtris putridum)

BI, veter. Teut. ad, propter, ob: *By* Britannis utroque ſignificatu in uſu eſt. Nobis item in hoc modo loquendi, *Waerby comt dat?* ob quid hoc accidit? (bei Germanis. vid. *Bithiu.*)

BIBI, tremor Keron. a *bibon* tremere, *bibung*

bung Alem. hodie, & *beving* Belgis. (bibbe nom piſcis.)

BIGIHTEN, Otfrido eſt confiteri, bichten hodie contracte (bigicht, urgicht, vid. *begian* ſupra.)

BIKLAN, *giklan*, inungere Otf. Belgicê hodie *beſmeren*, *beſtryken* idem vocamus. *Kleven* pro eodem fere aliquid affinitatis habet cum veteri.

BIKNAT, cognitus Otfrido, a *bi* & *Knao* noſco, cognoſco, *bekant* Alem. *bekent* Belgice.

BILETHE, veter. Teuton. ſpecies, forma, cui reſpondet hodiernum Belgic. *gelat*. (imò vid. *Bilidi*, *bilithere*.)

BILIBANAR, mortuus Otfrido, veter. Teutonib.

BILIBO, maneo Otfrido, *bleibe* Alemannis, *blive* Belgis contracte. Aliquando Otfrido *biliben* etiam eſt mori, ut & Germanis ac Belgis *bleiben*, *blyven*, & Gallis demeurer.

BILIDI, ſimilitudo, imago, parabola Otfrido, *bildt*. Aleman. *beelt*. Belgis à *bilidon*, Otfr. quoque videtur eſſe imitari, ſequi (juxta ducere, *bei-leiten*.)

BILITHERE, figulus Gloſſ. Lipſ. a *bilitho*, vel *bilido*, fingo, effingo, formo. (vid. *Bilethe* ſupra.)

BILORNA, gingiva Rab. Mauro, an quaſi vilvil-horna, à multis dentibus? (dubito)

BIM, vet. Teut. ſum: *bin, ben* hodie Belgis, *am, em* Britannis εἰμὶ eimi Græcis.

BIMIDE, evito Otfrido: *mide* & *vermide* hodie.

BIMUNIGO, adjuro Otfrido.

BINAGILIT FASTO, Otfrido videtur eſſe firmiter figit, metaphorice confirmat, firmum reddit, a *nagil* clavus, & *bi* particula formante a nomine verbum, ac ſi nos diceremus *benagele*.

BINOTI, Otfrido videtur ſignificare etiamnum, plerumque, vel ſimile quid.

BIRU, ſum Otfrido.

BISCEDIWE, obſcuro Gloſſ. Lipſ. proprie obumbro, *beſchaduwe* Belg.

BISLIPFUN, Otfrido videtur eſſe dolere, luere, pœnas dare, vel ſimile quid.

BISMER, opprobrium Gloſſario Lipſii.

BISMERON, contemtu & contumelia afficere Otfrido, *beſmaden* hodie Belgis. (beſmähen Germ.)

BISPILLA, parabola Gloſſ. Lipſ. (beiſpiel Germanis exemplum, narratio congrua) idem *ſpella*. *Spello* puto uſurpatum pro colligo, adapto. Unde Belgis adhuc *ſpellen* eſt literas colligere in ſyllabas, & aptare ad legendum. Unde forte & aciculæ vocantur Belgis *ſpellen*, quod veſtes & ſimilia colligant & coaptent. (imo vocantur contracte ex *ſpindel*) Quia vero

vero parabola eſt res in ſimilitudine adlecta, hinc Teutonibus dicta fuit *biſpilla*, *biſpella*. Eſt & hodie *byſpel* Belgis quibusdam exemplum, ſimilitudo. Hinc, ni fallor, Britannis adhuc *Goſpel* (Gods-Spell, Dei verbum) pro evangelio in uſu eſt ſynecdochice, quia nimirum hiſtoria Evangelica hiſtoriis multis conſtat.

BITH, veter. Teutonibus & Celtis pro eſt, fit.

BITHERVE, *biderbe*, veter. Teuton. apud Willer. videtur pro probo ſumi: *berf* per metatheſin Clivenſibus adhuc in uſu pro modeſto, probo, bonis moribus prædito. (a *biderve man* factum *biderman*)

BITHERVICHEID, probitas, Willer. *bervicheid*, berfheit Sicambris.

BITHIU, propterea, Otfrido. (malim *Bithin*) quaſi *by dien*. Certe *by* Britanni adhuc utuntur cauſaliter pro propter. (vid. bi.)

BITO, tardo, maneo Otfrido, *beide* Alemannis, *beide* Belgis.

BIWARBO, vox frequens Otfrido. Videtur autem id ei ſignificaſſe, quod Belgis Alemannisque hodie *verrichten*, efficere, conficere, perficere: aliquando id, quod Alem. *erwarbe*, Belgis *verwerve*, id eſt conſequor, adipiſcor. (*gewerbe*, negotium res agenda Germ.)

BIWIE, quare Gloſſ. Lipſ. a *bi* propter, & *wie* quid.

BIZA, *bisa*, turbo venti, Gallis adhuc *vent*.

BIZÁMON, Otfrido videtur esse ordiri, incipere, ut: *redinon bizamon*, sermonem ordiri. Haud dubie hinc Gallis hodie *entamer* ordiri mutato z in t, id quod Teutonismi Celtismique dialectis non infrequens. (imò *entamer* anschneiden τέμνω scindo.)

DE BIZE, aquilo ventorum turbidissimus.

BIZEINUN, Otfrido videtur esse significare, hod. bezeichnen.

BIZZO, fremo Gloss. Lips. Forte usurparunt etiam hoc verbum veteres pro incondite se cum fremitu motitare. Certe *bizen* hodie ita capitur de bubus vaccisque, quando incondite per prata frementesque discurrunt. (An consentit *bise*, ventus vehemens? An hinc *baizen* pro venari, *Reiger-beize*.)

BLASMA, flamma Gloss. Lips. nisi forte legendum fuit *flasma* aut flama, quamquam solent sæpe veteres Teutones uti b pro f vel v, *vlam* hodie adhuc Belgis, *flame* Gallis & Britannis in usu, quæ omnia Latino affinia.

BLATRA, vesica Rab. Mauro, *bladder* adhuc Saxonibus, blase Belgis t in s mutato.

BLETSO, vet. Teuton. benedico, *blesse* idem adhuc Britannis. (benedicere, signare, segnen, à *blesse*, *blason* signum.

BLODE, antiquis Celtis & Britanno-Saxonibus sanguis, *blut* Alemannis, *bloet* Belgis, blood

blood Britannis (Septentrionalibus est sacrificium.)

BLUO, Otfrido est lædo, verbero, percutio, *blow* percussio, Britannis adhuc usitata vox.

BORGO, Otfrido est caveo, vito, vel simile quid. *Sich bergen, syn lyf bergen* etiam Belgis cavere sibi; alias *Wachten.* (est proprie se tegere, Etiam *berg* mons, quia tegit, *burg* castellum, infra.)

BRECHT, vet. Teuton. famosus, celebris. *breight* Britannicum, quod illustre, splendens ac clarum significat. Certe famosi sunt illustres. *Berahto*, *beracht* est apud Otfridum eodem significatu.

BRESTE, dirumpor Otfr. *berste* adhuc in usu Germanis & Belgis. Add. infra *Brusti.* (consentit brechen Germ. frangere.)

BRILLE. Ausim hanc vocem asserere, veteribus Teutonibus usurpatam pro splendere, collucere, idque duplici ratione: primo, quia vox *bril* hodiernis Belgis, & Alemannis Saxonibusque adhuc est perspicillum oculorum, quod sane facit splendere, & collucere clarius res per id conspectas & visas. Secundo, quia hodiernis Gallis adhuc hodie *briller* est splendere, collucere, adeo ut ipsis de veteri lingua Celtica vox hæc adhuc supersit. (Berillus pro vitro olim, hinc *brille*, conspicilium quibusdam dicebatur *berillus.*) Chronicon Windese-

ſemens. lib. 2. cap. 42. per *berillum duplicem* in communi legere & ſcribere conſvevit. (Sed crediderim brille pro ſplendente eſſe antiquius, & poſteriores huc berillum ex latino accommodaſſe, etſi conſpicilia ex berillo non fierent.)

BROTHE, *brodie*, ex ſenſu videntur apud Willeramum ſignificare fragilitatem. Hodie Belgis *broos* eſt fragilis, *broosheit* fragilitas. Forte nobis lapſu temporis t eſt mutatum in s. (broſen, broſamen Germanis fragmina vel micæ panis.)

BRUNIE aut *brynne* veter. Teuto. lorica aut galea, aut ſimile aliquod armorum tegentium genus: Pithæus. (Brunia in capitularibus, eſt tegmen pectoris, thorax, *bron* hodieque pectus Cambro-Britannis.)

BRUSTEN, vet. Teuton. ubera, Alemannis eadem vox hodie, *breaſts* Britannis, *borſten* Belgis per metatheſin r, ut ſæpe fit in communione linguarum, ut *brun* Alem. *born* Belgis.

BRUSTI, putat Ach. Gaſſarus Otfrido ſignificare defectum, inopiam. (*Breſt* eſt vitium, morbus. Hinc Germ. hodie *breſthaft*. Adde *breſte* ſupra.)

BRUTILEW, Otfrido eſt epitheton venti. Puto dici compoſite, quaſi bruti-lew, id eſt ſtrepiti ſonus, Belgice rucht-luid, cujus inverſum luyd-ruchtich Belgis valde in uſu eſt. A *bruti* hoc Teutonico relictum adhuc Gallis ſuum

bruit

bruit pro rumore, ſtrepitu. (Bruit, biſe, & talia ſunt ὀνοματοποιητικά.)

BUAN, ædificare, veter. Teuton. *bouwen* hodie Belg.

BUAZO, expio, emendo, extinguo Otfrido. *boete* Belgis adhuc expio. (Germanis *büſſen*, expiare; *buſſe* olim pœna, hodie pœnitentia.)

BUE, *biuo*, veter. Teuton. habito: *boo*, *bood* Danis Suedisque adhuc idem. (*beiten* manere, *bude*, *budel*, manſio)

BUHILA, Otfrido collis eſt, Belgis *bule* eſt tumor, tuber, *bübel* (Germanis de colle, *beüle* de tubere) *byle* Britannis. Eſt enim tuber quaſi quidam colliculus. Bulla Latinis affine quid eſt.

BUOKESTAF, litera Gloſſ. Lipſ. Hodie *buchſtabe* Germanis ſuperioribus, *boekſtave* Saxonibus & quibusdam Belgis. (vid. ol. Worm. in Run. à fagi virga, cui incidebantur literæ)

BURG, vet. Teut. civitas, opidum ; nobis hodie arx eſt. Inde tamen *burger*, opidanus, civis nobis, & *burgmeeſter* quaſi magiſter civitatis; uti Argentinæ conſul alter *Stätmeiſter* vocatur. πύργη pyrge Græcis turris bellica, omnia forte a *bergen*, burgen, id eſt, (tegere) protegere, quia is finis turrium, arcium, civitatum.

BURGISLI, ſepulcrum Gloſſ. Lipſ. *burgo*, *bur-*

burrio antiquis ſepelio, *burri* Britannis adhuc idem, & *burrying* ſepultura. Hinc forte & *burry* Belgis pro feretro funerali (quod Germanis Bare) etſi id aliquot derivant a *bere* porto. Vid. in *Bere*.

BURTH, onus Gloſſ. Lipſii, *burden* Belgis, burdon Britann. idem. *burdo* Latinis jumentum onerarium. Affinia omnia (à *bore*, *bare* ferre.)

BUTERIE, uter, utris Gloſſar. Lipſii.

C.

CALIZIUN, caliga Ker. *couſſe* Belgis.

CANAP, pecten Ker. & *Canpo* : *Kam* Belg. *Koom* Britannis.

CARTO, hortus Ker. *gaerden* hodie Belgis, *garten* Alem *garden* Brit. *jardin* Gallis, *giardino* Ital. (*guarda*, *warta* cuſtodiam ſignificat, & hortus eſt clauſus.)

CATILINGA, parentes Ker.

CAUMA, prandium Ker. *gouma* Otfrido & aliis.

CHELA, gula, guttur Ker. & Rab. Mauro. *Keel* hodie.

CHETIF, teſte Wolg. Lazio, veteribus quibusdam Teutonibus fur fuit, quaſi dicas Belgicé *gedief*. Certe *gediefte* & *dief* Belgis pro fure adhuc ſumuntur. *Dieb* Aleman. *theef*, Britannis, tiwf Sued. & Danis. Non dubito, quin hinc Gallicum *chetif* mendicus, aliquando & malus, & Ital. *cattivo* ſceleratus, malus ſit

ſit ſumtum. Quia autem ſcelerati & puniendi fures in miſero ſunt ſtatu, hinc *cativich* Belgis, & *chetif* non raro Gallis uſurpatur in genere pro miſero & deplorando. (*chetif*, Gallorum, *cattivo* Italorum, pro vili, malo, eſt à *captivo.*)

CHINDI, alumni Ker. *Kinderen* hodie liberi.

CHINDISKE, adoleſcentes Keroni. Kindiſche Germanis.

CHINNI, mentum Rab. Mauro, Germanis Kinne.

CHNUAT, natura Ker.

CHNUATLIHHO, naturaliter Ker.

CHNUSSAN, allidere Ker. *Kneuſen*, *Kneuſelen*, Belgis.

CHRAFT, virtus Ker. *cracht*. Belg. Sed. Sicambri & Saxones dicunt *craft* quoque. *Craft* Britannis aſtutia.

CHRISTIANEM, Chriſtianus Ker.

CHUANHEITI, Otfrido, puto, eſt non tam id, quod nobis eſt *Koenheit* audacia, quam ſcientia, quaſi Belgicè diceres *Kunnicheit*, vel *Kunheit*. Certe melius ut plurimum hæc ſignificatio ſenſui Otfridi congruit, quam alia illa. Vox enim proprie Otfrido ſonat, quod quis poteſt aut ſcit. Et ſane Belgis etiamnum *Kundicheit* eſt in uſu pro ſcientia. (ita & Anglis *Cunning*, pro aſtutia.

CHUNDAMIU, notus Ker.

GHUN-

CHUNDAN, indicare Ker. *Kondigen*, *ver-condigen*, *ancondigen* Belg. fere idem.

CHUNDIDI, notitia.

CHUSKAN, ſobrium, Ker.

CHUSKEER, ſobrius Ker.

CLAULIHHO, prudenter Ker. (hodie *clug* prudens.)

CLOHHAN, pulſare Ker. (hodie *Kloppen*, an *clocca* ſeu campana à pulſando?)

COLD, aurum Keroni, *gold* Germanis.

COMMAN, vir Keroni, aliis *Goman*.

CORT, chorus Ker.

CORTER, vel *chortar*, vel *chorter* apud Willeramum ſæpe occurrit pro grege veteribus Teutonibus uſurpatum. Mirabar, cum omnino nihil habere videatur cum ulla hodierni Teutoniſmi voce ſimile quid ſignificante. (imò Germanorum, *herde*, *hirte*, *hürde*, Gallorum court, *Baſſe-court* manifeſtè conſpirant; Sic & ſemilatinis curtis, omnia forte à *warten*, *garder*, cuſtodire, ut *hortus* & *garten*. Hinc *hort* Germanis eſt ſervator. add. *eſcorter*, Gallis hodiernis, id eſt ſervare in itinere.) Perpendi paulo accuratius, cum viderem, in tam puro meroque Teutonico identidem uſurpari. Animadverti tandem ſimile aliquid habere cum *herder*, præſertim ſi conſideretur, uti ſcribitur in MS. Voſſii, quod probius mihi videtur, quam id, quod ſequutus eſt editio Merulæ. Scribit

bit id exemplar semper *chorter* per h. Itaque non dubito, quin *chorte* grex sit primitivum, chorter pastor derivativum, quasi gregis custos, & lapsu temporis confusæ sint voces tam vicinæ, ut *chorter* etiam pro ipso grege invaluerit. Item puto, quod nobis paulo immutata vox sit, qua utimur pro pastore, nempe *herder* pro chorter, abjecto c ante h, & o in e mutato: quodque vox illa pro grege nobis non manserit in usu: nisi forte aliquod adhuc vestigium in nostro *cudde* remansit, quasi *chodde*, exemto ex *chorter* r. Sane Teutonicos olim usurpasse *chord*, *chort* vel *hord*, *hort* pro grege, pleraque, ut credam, neque de hac vocis hujus etymologia ad istum modum divinare ut audeam, faciunt. Primo, quod Suedis Danisque antiquissimis Teutonismi populis *hiord* adhuc grex est. Tum Scythæ & Tartari olim hodieque cohabitationes suas vocant hordas, quæ ut nihil aliud sunt, quam greges hominum, sic etiam sua lingua (ut testantur Melanchthon & alii) horda ipsis dicitur multitudo in unum congregata. Constat autem, Scythas quosdam antiquitus in multis accessisse Teutonibus seu Celtis. Adhæc Germanis & Belgis adhuc sepes illæ cratitiæ, e quibus ovilia fiunt, aut cubilia caulæve gregum, vocantur *hürden*, *horden*. Post illa Germani adhuc dicunt gregem *herde*, pastorem ipsum hirt. Tandem

dem obſervavi, cum Hebræa voce עֵדֶר eder grex non parum affinitatis habere *borda*, *herde*, *chorte*. Quod cuivis facile apparebit, ſi faciat *ered* & *eder* per metatheſin. Et quid miri, ſi antiquiſſimæ linguæ Teutonicæ & Scyticæ hæc rudera adhuc remanſerint, à matrice ſua Hebræa? Quid item miri, ſi in illa magna mutatione linguarum Babylonica tantum quoque voci Hebrææ mutationis acciderit, ut ex *eder herde*, & *chorte*, & *horda* mutata ſint? *Ordon* item vet. Teuton. (Gloſſ. Lipſ.) fuit habitare; unde ille & Tartarorum hordas putat dictas. Mirabar itidem, cur Angli, quorum lingua etiam Teutoniſmus percelebris eſt, uterentur pro grege, voce *flock* nullam habente ſimilitudinem aut cum *cudde*, aut *chorte*, aut *biord* Suedico (cum qua dialecto Teutonica habent multa adhuc communia) aut cum *herde* Alemannico. At paulo attentius re cogitata ſuccurrit *flock* dici quaſi *folk*, id eſt populus tam Britannis quam aliis Teutonibus. Nam ut populus eſt quidam grex hominum, ſic grex eſt quidam populus animalium. Atque ita ſi non voce, re ſaltem convenit vox Britannica *flok* cum *chorte*, *horda*, *cudde*.

COT, Deus Ker. *Got* hodie.

COTCHUNDIU, divinus Ker.

GREMAN, irritare Ker. (*grim*)

CRIMMIU dirus, Ker. (*grimmich* hodie sævus.)

CROZDARM, extales Rab. Maur.

CUATER bonus, Ker. (*guter.*)

CUATLIHHAN gloriari Kero.

CUNIG, veteribus Teutonibus jam Rex, König Germ. *Coning* Belg. *King* Angl. *Konung* Sued. à *Konnen* posse vel à *Kunnen* scire. Regem enim esse decet & potentem & scientem. (consonat *Kan*, & *Chaganus* Scytharum & Persarum, *Können*, *Kennen* scire & posse, ab eodem fonte, quia magis potest qui scit, Germanis sæpe alterum pro altero, hinc & *Kunst* ars.)

CURTIL, Cingulum, Ker. *gurtel* hodie, *gerdil* Angl.

D.

DAGA, vet. Teut. dies. *tag* Alemann. *dagh* Belg. *dag* Sax. infer. *Day* Britannis.

DAGAMUASS, vet. Teut. jentaculum, prandium.

DAGO, Otfrido capio, (δέχομαι) *take* Britannis, *tagha* Svedis idem. (Hebr. דָּג Dag pisces cepit.) add. *Diki* infra.

DALA-SLAGHTA, vallis veter. Teuton. quasi vallium plana. *Dal* Saxonibus inferioribus hodie adhuc vallis, *sleght* planus Alem. *sleghten* complanare Belg. In composito Belgico *neerslaghtich* pro humili manet adhuc vetus pronunciatio à pro e.

DANA än, deinde, Ker.

DARWIS, aliter, Keroni. (forte andarwis.)

DEHISTO, decimus Ker. si non debet esse Zehisto.

DENNE, dum, interea, quando Ker. (*denn* Sax. inferioribus est tunc.)

DENNI, area Otfrido, *tenne* Saxonib. *dorsch-vloer* & *denne* hodie Belgis.

DEOHEIT, humilitas Ker.

DEOLIHA, } supplicatio Ker.
DEOLIHASKEPETE, }

DEOLIHHO, humiliter Ker.

DEOMUATE, humiles Ker. hodie *demütige*.

DEOMUATI, humilitas Ker.

DEOMUATLIHHIU, humilis Ker.

DEOMUATLIHHO, humiliter Ker.

DEONAN, humiliare Ker.

DEONESTMAN, servus Ker. quasi *Dienstmann*.

DEONON, servire Ker. (*dienen* hodie German. *deinen* Sax. inferior. Videtur *de* descensum seu depressionem significare, ut in *dal*, quod Germanis superioribus vallis, Saxonibus infra, in *down* quod Anglis infra, in deep, dif, profundo.)

DEONOSTI, servitus Keroni.

DEOTI, plebs Ker.

DERO, quorum Ker. (*dero*, illorum, Saxon.)

DERRE, veter. Teuton. noceo, *dere* Belgis hodie idem, *δέρω* dero Græce cædo, verbero (excorio) affini significatu. (דְּרָא dara, reprobare.)

DERU, qua Ker.

DES, cujus, Ker.

D' FIUNT, Gloss. Lips. diabolus, quasi de fient, de fiant, id est, inimicus.

DICAN, petere Ker.

DIET, veter. Teuton. teste Lazio, Deus, alias *Thieut*: (*Theut* priscis Aegyptiis) *Dieu* Wallo-Britannis.

DIKI, petitio Ker. *dikii*, petitionis, *digi*, petitionem. (add. *Dago* supra.)

DILO, Otfrido videtur esse expungo, destruo, deleo. Quæ vox Latina posterior Teutonicæ similis est. *Tilgen* Germ. *delgen*, *verdelgen* Saxon. inferior. delere, Belgis destruere.

DINK-MAN, veter. Teuton. teste Lazio, curialis. Forte idem, quod judex aut scabinus hodie, a *ding* lis, & *man* vir, quasi vir litis. (Hebræis דִּין din est judicium.)

DISCO, discipulus, *diskin*, discipuli Genitiv. Keroni.

DISGE, mensa vet. Teut. *tisch* Alemann. *disch* Sax. infer. *dis* Belg. *discus* Lat. & *δίσκος* Græc. orbis, & mensæ Teutonibus olim ut plurimum orbiculares, ut adhuc hodie Alemannis. (Anglis disch pro patina, ferculo.)

DIURI, Otfrido excellentia, honor: *theur* Germanis sup. *dier*, *duir* Belgis, *dübr* Sax. infer. *deare* Britannis pretiosus, excellens, honorabilis.

DOH, quamvis, etsi Ker. vide *thoch*. (*doch* hodie Germanice tamen significat.)

DOLAN, dolere Keroni. Opinor sufferre. vid. *Tholan*.

DOLK, videtur Otfrido esse condemnatio, supplicium, vel simile quid, forte cædes etiam. Certe Alemannis hodie *dolk*, *dolch* est pugio, quo cædes fit.

DOUPHAN, vet. Teut. baptizare, immergere, *tauffen* Aleman. *döpen* Sax. infer. *dippe* Britann. *döper* Suedis, *Stippen* Clivensibus, (& aliis Germanis est intingere)

DOYCHNE, vet. Teut. ut legit editio Willerami Merulana, quod notæ ejus editionis divinant esse virtutem *deuchd* Belgice, cum ex MS. Vossii id constet certo: habet enim pro *doychne* tougene. Significat autem valorem, virtutem. præstantiam, ab antiquo *duogan* valere. Forte tamen *doychnen* male scriptum aut male lectum fuit. Nam eadem editio Merulæ plerumque habet *dugent*. (*dögen* Sax. *taugen* Germ. sup. valere, utile esse.)

DRACHTA, Otfrido videtur sitis esse: existimem quasi *droochte* Belgis jam dicitur, id est siccitas. Quid enim aliud sitis, quam faucium sto-

ſtomachique ſiccitas? Certe Britanni eadem voce *dry*, qua utuntur pro ſicco, utuntur quoque ad ſignificandum ſitim: *ar you not dry*, ſitisne? *the wood is dry*, lignum eſt ſiccum.

DRAHO, Willer. emitto, exſtillo; *Stanki drahon*, odorem emittere. Unde noſtrum Saxonicum *trecke*, ſignificatione non modo paſſiva, ut vet. Teutonibus, ſed & activa. Cui reſpondet Lat. *trabo* active tantum, quod valde affine eſt Teutonico *drabo*: *draw* Britannis utroque ſignificatu tam activo quam paſſivo quoque ſumitur.

DRAPHEN, *drephen*, vet. Teut. tangere; *overdrephen* vet. Teut. ſuperare, *overdrepen* Sax. infer. *overtreffen* Belg. *übertreffen* Alem. quaſi ſupra, vel altius tangere, *treffen* Germanis etiam tangere eſt. (ſive attingere, ut ſcopum.)

DRAWEN, arguere Keroni. Forte objurgare & minari. Vid. *Drivon*. Hebr. דָּרָא dará reprobare.

DRESO, divitiæ, theſaurus vet. Teut. *treſor*. Belgis idem. (videtur eſſe à latino.)

DREWI, argue Ker.

DRISKO, terni Ker.

DRIVON, Otfrido ſignificare videtur incitare, *driven*, *voortdriven* Belgis & Saxonibus inferioribus idem. *Druwen*, *drouwen*, *drauwen*, *dreuen* Saxonibus eſt minari: quo ſignifi-

caru etiam *driuon* apud Otfridum poteſt capi.

DROHTON, Willer. *druhten*, Otfr. pronunciabant *drochton*, *druchten* dominus. Vox eo ævo uſitatiſſima. *Druhtin*, *drihtin* veteribus Britanno-Saxonibus idem. *Druſtin*, quoque veter. Teuton. juxta Gloſſar Lipſii. (*Drot* Suedis Rex, Dominus, *Drotning* Regina.)

DRUGINA, dolus Gloſſ. Lipſ. *dr och*, *bedroch* hodie Belgis, *betrug* Germanis.

DRUMBE, tuba Gloſſ. Lipſ. *trompéte* hodie Germanis. (Italis *tromba*, Gallis de Elephanto *trompe*, olim generalius, nam hinc *trompette*.

DRUT, *trut*, vel Teut. dilectus, amaſius, a *dru* diligo, vel *tru* fidelis. Unde adhuc *Gertrud*, proprium nomen mulieris apud Teutones, quaſi tota amabilis Stumpſio, aut tota fidelis Adriano Iunio. (fidelis & dilectus ſeu cui fidimus, cognata ſunt, ut Gallis confidant, utrumque eſt. Germanis hodieque *mein trautes Kind.* Hinc *trauen* eſt hodie *deſponſare.*)

DUA, Otfrido facio, *doe* Sax. inferior. & Belgis, *do* Britan. *dwa* Friſiis veteribus. Uſurpatur Otfrido quoque, ut Saxonibus inferior. & Belgis *make: Ze cunig duan*, efficere in Regem, ubi Saxones non poſſunt dicere *tom König doen*, ſed *maken*.

DUALAN, vet. Teut. moror, commoror, habito, *dwel* Brit. *dwal* Sued. habito.

DUA-

DUAM, videtur Otfrido esse mirabile aliquod & peculiare factum.

DUATI, facta Otfrido, *daten* Sax.infer. *daden* Belgis, *thaten* Aleman. *deeds* Britan.

DUELO, erro Gloss. Lips. *dole* & *dwale* hodie Belgis. (convenit latinum dolus, qui facit errare.)

DUIRE, janua Gloss. Lips. *deure* hodie Belgis, *dore* Brit. *thür* Alem. θύρη thyre Græcis, *duron* Otfrido. (Chaldæis תַּרְעָ thera Dan. 3. v. 26.)

DUMBA, Stultus Gloss. *dum* hodie Sax. inf. & Belgis stupidus, væcors, (*dumbart* Sax. infer. significat homo sine acumine.)

DUMPHEIDE, insipientia Gloss. Lips. *dumbeit* Saxon. inf. & Belg. væcordia, stupiditas.

DUNICHUN, tunica vet. Teutonibus.

DUNNA, tunica Ker.

DUOM, Gloss. Lips. *duam* Otfr. judicium.

DUOMIS, Gloss. Lips. templum, *thumb*, *dom* hodie templum Episcopale, forte a domus Latino ἐξόχως. (vel à Dominica, Basilica, ut κυριακὴ Kirche.)

DUOMO, Gloss. Lips. *duamo* Otfr. judico. Inde haud dubie Belgicum *verdoemen*, judicio damnare: & affinis est his vox Latina *damno*.

DUONT DES NIT WARE, veter. Teuton. phrasis, quasi Saxonice diceres, *doent des nicht*

 war-

warnemen, id eſt, *nehmet das nicht wahr*, Latine, non fac hoc obſervare, aut curare, pro ne cura hoc, ne animadverte ad hoc. Britanni adhuc eandem fere phraſin uſurpant, *do not that regard*, ut & in aliis, *i do not love yow*, ego non facio amare te, pro non amo. (etiam ſuperiores Germani ſubinde, & Poëtæ ante Opitium, *ich thue ſprechen*, id eſt, *ich ſpreche*, Opitius plerumque vitavit) Suedis Danisque eadem phraſis adhuc in uſu. Idem fit in omnibus conjugandi temporibus. Quemadmodum omnibus Teutonicæ linguæ dialectis, ut & Gallis, Italis, Hiſpanis mos eſt componere præterita cum vocibus, quæ ipſis *habeo* ſignificant.

DURCH, *thurch*, vet. Teut. peculiare pro propter. Sic in nullo Teutoniſmo (quod ſciam) hodie uſurpatur, ſed ſemper pro per. Belgæ jam propter exprimunt per *om*, *om deſes wil*, *om dies wil*, *om dit*, *om dat*. Alioqui *deur* Belg. *durch* Alem. *through* Brit. ſignificat jam ſolummodo per. Neque ſcio, (ut notæ editiones Willerami Merulanæ habent) Anglis, aut nobis Germanis uſurpari etiam pro propter.

DURIWART, Otfr. cuſtos oſtii, *deur waerder* Belg.

DURUFT, opus Ker. nī fallor, opus eſt, aut opus

pus habet; *derven* Belgis opus habere, carere, *bedürffen* German. opus habere, egere.

DURUHFULLAN, complere Ker. quasi *durchfüllen* hodie Germanis.

DURUHINPINNAN, persolvere Ker. quasi Belgice dicas *deur-ontbinnen*. vid. *pinnan*.

DURUHLERANIU, perfectus Ker.

DURUHMISTIU, permixtus Ker. quasi Germanice hodie dicas, *durchmischet*.

DURUHQUEMAN, pervenire Ker. *be quam* veniebat, hodie Westfalis in usu.

DURUHSPANAN, persvadere Ker.

DURUHSTAN, persistere Ker. Belgice usurpatur *deurstaen* fere eodem significatu.

DURUH TRUABAN perturbare Ker.

DURUHWESAN, } perseverare Keroni.
DURUHWONAN, }

DURUHWESANT, perseverantia Ker.

DUUIDARO, tamen Ker. (quasi *dawider*.)

E.

EBAN, æquus, æqualis Keroni, *eben* Germanis hodie, Belgis *effen*, *even* Sax. infer. & Britan.

EBANDOLE, compatior Ker.

EBANKEHERZIDA, concors Keroni, quasi *evengeherted*, ebengeherzeit.

EBANKESIZZEN, considere Ker.

EBANLOZZON, consortes Ker. quasi *ebenlossige* dicas Germanice, quod omnino respon-

det Latino consors, ejusdem sortis, æqualis sortis.

EBANO, pariter Ker.

EBANPRINKE, confero Ker. quasi ebenbringe.

EBANSTANTE, consisto Ker.

EBINU, Otf. æquitas, quasi *ebenheit* German. *effenheit* Belgis, & Sax. inferior. *evenheit*.

ECHT, vero Gloss. Lipsii.

ECOWERTI, ubique Keroni. (quasi, *eikwarts*, *eik*, *elk* quodvis.

EDDERWENNE, aliquando Ker. (*Etwan* Germanis non ita pridem usurpatum pro aliquando, nunc obsolescit.)

EDDESLICHERA RACHA, alicujus rei Ker.

EDDESLIHHIU, aliquis Ker. (*etliche*, hodie, aliquot.)

EDDESMIHIL, aliquantus Ker.

EDDESWAZ, etwas, aliquid Ker. ietswat hodie Belgis. (*etwelk* Saxon. ut *etwan*. Videtur ed, ides, olim significasse aliquid, hodie *ides* est quidvis.)

EDDESWELIHHA, aliqua Ker. (etwelche.)

EDDESWELLICHER, einiger, aliquis Keron.

EDEO, sive, aut, Ker. idem quod *edo*, *odo* Otfr.

EDO, an, num, aut Ker. (*either* Angl.)

EDWIT, opprobrium Gloss. Lips.

EERHAFT, veter. Teut. honorabilis, ut *manhaft* hodie virilis.

EFT, veter. Britanno-Sax. vicissim iterum, *efter*, *echter*, Hollandis, *eft* Gloss. Lips. pro autem.

EGELIH, Otfrido est quivis, (Germanis *iglicher*) *elck* hodie Belgis, *eche* Britannis abjecto l, quod illis frequens, ut & in *welck*, quis, which: *iegelik* Belg. idem.

EGESLICH, veter. Teut. terribilis, Belg. hodie *eislick*, *yslick*, *heslich* Germanis.

EGII, vid. *Ekii*. Disciplina Ker.

EGISLIKO, terribiliter Gloss. Lips. *eislik* hodie.

EGISSO, pavor, terror Gloss. Lips.

EHRODES, Otfrido videtur esse quamprimum, celeriter, cito, vel similé quid.

EHT, res familiaris, substantia Ker.

EHTONSAL, persequar Gloss. Lips. *æhton* idem, quod vide. Hinc haud dubie Gallis hodie *eguetter* persequi. (non puto.)

EIGANO, propria Ker. *eigene* German.

EIGON, apud Otfridum est habere, possidere, etiam secundum Gassarum. Editio illius Glossarii Merulana addit nobis *hugen* vel *ugen* idem esse, & Anglis *owen*. De Anglis certum est, at vox Belgica nunquam, fateor, antea

tea mihi audita est. Clivensibus & aliis quibusdam Teutonibus *eigen* accipitur præter significationem proprii pro *mereri: der man eiget was gutes*, vir ille meretur aliquid boni. Britannis etiam *owen* significat proprium, habere, & mereri: *yow owe to be beaten*, mereris, ut verberis. (Etiam Germanis superioribus, *dem es eignet und gebühret.*)

EIGUT, habet, Gassaro teste.

EIKAN, proprius Ker. *eigen* German.

EIKANEMU, propria Ker.

EINAZ, una Ker.

EINER, EOWELIHHER, unusquisque Ker (iewelcher.)

EINGILIH, absurdus Keroni (an quasi *ungleich* inconveniens.)

EINIMMEZZU, solummodo Ker.

EINLIF, undecim Ker. *eilffe* Germ. *ellif, elf* hodiè Belgis, *elleven* Britannis.

EINLIFTO, undecimus Ker.

EINLIHHA, alius Ker.

EINLUZLIHHE, singulatim Ker.

EINLUZLIHHERU, singularis Ker.

EINLUZZE, singuli Ker.

EINO, veter. Teuton. unus, *ein* Germanis, *een* Belg. *one* Britan. εἷς neutro ἕν Græc. ene Suedis, un Gall. uno Ital. Hispanisque; magna omnia affinitate. Est autem particulæ istius magnus in lingva Belgica abusus, cujus

non

non possum, quin moneam meos populares. Utuntur omnes numerandi hoc nomine pro particula supplente articulum, ut: *een man, eene vrouwe*: quod quidem aliquo modo commune habemus cum Græcis, sed est tamen paulo alia ratio. Græci non utuntur articulo ὁ, nisi cum designatur aliquatenus quiddam, de quo constat inter loquentem & audientem, cui proprie respondet articulus Germanicus *der*, ut: *der mann hat es gesaget*, vir dixit, nempe de quo aliquatenus inter nos constat, quis putetur. Sed indefinite, cum substantivum aliquod vocant, nunquam Græci articulum ὁ addunt, sed cum quæritur, quid est hoc vel illud respondent, est ἄνθρωπος, est ζῶον, non ὁ ἄνθρωπος, τὸ ζῶον. Multoque absurdius esset, si dicerent, est εἷς ἄνθρωπος, ἕν ζῶον, est unus homo, unum animal. Cui quidem ineptæ locutioni prorsus respondet vitiosum hoc nostrum *een man*, *een beest*, cum indefinite absque numero sumitur. Requirit tamen lingua Alemannica & Belgica, ut fere Teutonismi omnes, ut articulus aliquis nominibus etiam indefinitis jungatur: sed is est Teutonismo peculiaris, non respondens Græco ὁ, in quo falsi sunt multi Viri Docti. Neque est *een*, sed *an*, aut *en*: ut, cum quæritur, quid hoc, vel illud est? respondendum est, *an*, vel *en man*, *an* vel *en wyf*, idque ita raptim, ut vix n per-

percipiatur. Id probe obſervant Britanni, utentes hîc articulo a: ut, cum quæritur, quid hoc vel illud ſit, dicunt, *a man*, vir, *a woman* mulier, non *one man*, *one woman*. Nam non volunt exprimere numerum rei, ſed qualitatem, aut, ut ſic loquar, quidditatem. Abuſus inde in Belgiſmo, quod, quia pronunciatio *an*, & *en* tam prope accedit ad *een* numerandi, ideo alterum pro altero paulatim pronunciatum eſt, & quod abſurdius, etiam ſcriptum. Non autem dubito, quin majoribus noſtris ea diſtinctio fuerit inter has particulas, quam commonſtravi. Nam linguæ noſtræ proprietas, aut linguæ omnino ullius non fert aliter. Suedi & Dani utuntur ex vero Teutoniſmo en. Galli, Itali & Hiſpani utuntur hîc voce un; *un homme*, *un huomo*, *um hombre*; quæ quidem vox conciſa videtur ab *uno*: ſed tamen tolerari poteſt, quia differt ipſis ab *uno*, quo utuntur pro numero. Notandum autem, quod nationes illæ, uti multum a Teutoniſmo habent, ſic & uſum hujus articuli, & *un* raptim pronunciatum differt parum ab *an*, vel *en*, ſono ſaltem. Si autem etiam Galli, aut ullæ nationes non diſtinguunt inter articulum hunc *un*, & *un* numerandi, falluntur. Corrigere debent errorem hunc Docti, præſertim in ſcribendo. Sic abuſus tolli paulatim poteſt, ut paulatim invaluit, verusque uſus reſtitui.

EINODE, solitudo Gloss. Lips. hodie *einöde.*

EINON, vet. Teut. solus, *allein* German. *alleen*, Belg.

EINSNELLER, Zelotypus Ker.

EINSTRINGI, vet. Teut. apud Lazium disciplinatio, instructio. Et forte instructio & *einstringi* ejusdem propaginis. Belgicè posset sumi, quasi *instrenging*, id est inculcatio, quæ fit severe, quod disciplinæ est. Ita apparet hic aliquid inter priscum Teutonicum, hodiernum Belgicum Latinumque affinitatis.

EINSTRITER, contumax Ker. quasi *eenstridigh* aut *instridich* Sax. qui magis magisque pugnat. (an qui solus pugnat?)

EINSTRITII, contumacia Ker.

EINTISCE, antiquus Gloss. Lips. hodie Belg. *antyckſche.* (a latino.)

EISCO, Otfr. quæro, interrogo, *heiſche*, Germanis nostris, à *ſteiſche*, *eiſche* Belg. posco, peto, reposco, *aſke* Britan. idem.

EITIR, venenum Gloss. Lips. sed *eiter* Germ. *etter* Belg. & Sax. infer. est pus (an conspirat hydra, eider, vipera?)

EKII, EGII, disciplina Ker.

EKRODES videtur Otfrido esse quamprimum, celeriter vel simile aliquid.

ELDI, senecta Gloss. Lips. (alter.)

ELELENDI, peregrinus Gloss. Lips. ab *el*, (haud dubiè) id est alibi, & *lende*, *land* regio, quasi

quasi alibi versans in alia regione, quam sua. Unde synecdochicè hodiè Germanis *elende* est miseria, *elendichlich* misere, quia peregrini plerumque sunt miseri; species pro genere. (Germanis tamen superioribus aliquando *elend* est exilium, *ins elend verjagen*, in exilium mittere.)

ELLINODE, æmulatio Keroni.

ELLU, veter. Teut. omnis, alle Germ. & Belgice, ealle vet. Brito-Sax. *all* Brit. hodier.

EMBE, veter. Britanno-Saxonibus circa, vel de.

EMMEZZICO, frequenter Ker. (*emsich* Germ.)

EMMIZEIO, Otfr. semper.

EMMIZIGH, vet. Teut. perpetuus. (*emsich*, assiduus.)

ENCO, ENGA, angustus Ker.

ENDI, frons Rabano Mauro (dub.)

ENGERWEC, angiportus Ker. quasi *enger weg* hodie German. dicas.

ENGILA, angelus Ker.

ENGUETHEN, satisfacere vet. Teuton. hodie Belgis *quiten*, *entquiten*, *ontquiten* idem fere (*quitiren*, *quitung* Germanice, omnia videntur oriri a latino quietare.)

ENSTI, gratiæ Ker. *Ernsti*, legit Achilles Gassarus in suo Glossario in Otfridum. (vid. Anst.)

ENT-

ENTFIANGE, INTFIANGE, ANTFIANGE accipio Keroni. (*entfangen* hod. idem.)

ENTI, INTI, &, ac. Ker. (*und* hodie, Anglis and.)

ENTI, finis Keroni.

ENTRAHHA, excuſatio Ker.

ENTRAHHON, excuſare Ker. ab *ent* part. privativa, & *rabba* cauſa, culpa, quaſi (*entraken*) deculpare dicas, vel cauſam proferre, *entſchuldigen* German.

EOCOWELIHAZ, omnis Ker.

EOCOWELIHHERA CITI, aut ZITI, omni hora Keroni. (iglicher Zeit.)

EOCOWELIHHUMEZ, omnino Ker.

EONALDRE, aliquando Ker.

ER, ante Ker. *eer* hodiè Belgis.

ER, ex, Ker.

ERA, corona Gloſſ. Lipſ.

ER ALONGI, ex integro Ker.

EREALDEN, Otfrido præſumere, quaſi *erbouden*, audacia quadam ſibi arrogare.

ERCHENNE, agnoſco Keroni (*erkenne* hodie.)

ERDENNE, antequam Ker. (*ehe-denn.*)

ER DIU, ex hoc, exinde Ker.

EREEN, honorare, venerari Ker.

ER EINEMU, ex illo Ker.

EREUDE, fines Gloſſ. Lipſ.

ERFIRTO, aufero Ker.

ERFLAUCTER, pavor Ker. (dub.)

ERFCIUHO, effugio, quasi dicas Germanicè *verfliehe* (sic *erlösen*, id est *ablösen*.)

ERFORAHTAN, expavescere Ker. quasi Germanice dicas *erfurchten*.

ERHABAMII, exaltat Ker.

ERHAFTER, pius Ker.

ERHAFTIU, pia Ker.

ERHAFSTOT, honestissime Ker. quasi *ehrhafst*.

ERHAPENER, exaltatus Ker. hodie etiam *erhabener*.

ERHEVE, exalto Ker. hodie Germ. *erhebe*, Belgicè *verheve*, *verheffe*.

ERHWARABI, avertere imperativo passivo Ker. (*er-wehre dich*.)

ERIBUN, hæredes Ker. *erben* Germ. idem (Aribo.)

ERIRU, ERISTO, primus Ker.

ERLAUBPAN, licere Ker. *erlauben* Germ. concedere.

ERO, honor Ker. *ehr* hodiè Germ.

ERPALDEN, præsumere Ker. vide *erbalden*.

ERPALDEEN, præsumant Ker.

ERPIHWARBE, averto Ker. nisi scribi debeat *erribwarbe*, forte quasi er-be-warpe abjicio. (dub.)

ERSCUTTE, excutio Ker.

ERSUAHHIT, examinatus Ker. hod. *ver-fuchet.*

ERSUAHHO, examino Ker. hod. versuche.

ERTESLICHA, aliqui, *etliche* Germanis, Gassar. *etlicke* Sax. infer. & Belg.

ERTUMBO, obmutesco Ker. quasi *vertumme*, nunc Germanice dicitur *verstumme*, at Britanni utuntur adhuc *dom* pro muto, & Suedis *dumbe* est mutus (*dum* Germanis est stupidus.)

ERU, honore Ker.

ERVIRRITSI, auferatur Ker.

ERURETEBE, exhæredet Ker. Puto, male impressum & legendum *erervethebe*, quasi *uyt-erve-heve*, id est, ex hæreditate tollat, quod est exhæredare.

ERURI, Glossar. Lipf. pavimentum, ἄρουρα Græc. arvum, terra; affinia.

ERWECHE, excito Ker. hodie *erwecke*, *verwecbe* Belg.

ERWELIHI, electio Ker. *erwelung* hodie.

ERWELLE, eligo Ker. *erwele* Germanis hodie idem.

EWA, lex Willer. Addunt notæ editionis Merulanæ, Britannis quoque *ewa* pro lege sumi, quod tamen non memini. (eh olim pro lege, legitimo, Germ. hinc matrimonium contractus legitimus, eh-haft, legitimum impedimentum, *echt* probus, legitimus.)

EWARTO, priester, quasi dicas *gesez-hüter*, *gesez-warter*. Componitur enim ex *ew*, quod legem significat, & *Ward* custos, nomophylax, legislator. Sic ajunt notæ Merulanæ in editione Willer. ad Glossarium Gassari. Et verisimile quidem est, hanc esse etymologiam vocis *ewarto*, ab *ewa* lex, & *wart* custodio, custos. Sed plerumque Otfrido, & aliis veteribus Teutonibus usurpatur non tam pro nomophylace, aut legislatore, quam pro Sacerdote & ministro cultus divini. Quia autem Sacerdotibus legis explicatio, præsertim divinæ, olim fuit credita & commissa, ideo Teutones merito inde Sacerdotibus nomen attribuerunt.

EWENLARI, legislator Gloss. Lipsii.

EWETHON, æternum Gloss. Lipsii.

EWICEMU, EWIC, EOUUIGA perpetuus Ker. *ewich* hodie.

EWICH, vos Ker. *euch* German. hodie est dativus vobis, aut accusativus vos.

EWO, seculum, ævum veter. Teuton. *eewe* Belgis, *ever* æterne, semper Britannis, fortè ab *ewo*.

EZZALAIN, edacem Ker.

EZZALEER, edax Keroni.

EZZAN, edere Ker. *äzen* hodie cibare.

F.

FAEDERA, veter. Britanno-Saxonibus, id est pater. *father* Brit. hod. *vader* Belgis, *vater* Alemannis.

FA-

FAHAN, capere Willer. *faben* idem Germanis, vel *fangen*.

FAIDA, veter. Teutonibus, teſte Goldaſto Haiminsfeldio, aperta ſimultas, inimicitia. *febde* Alemannis hodie, *veete* Belgis idem.

FAKINGA, dormitatio Gloſſ. Lipſ. quod *vaek*, Belg. hodiernis.

FAKON, dormitare Gloſſ. Lipſ. a *vaken* (waken) Belgis, *wachen* Germ. eſt vigilare.

FALAWISGU, Otfrido videtur eſſe pulvis, quæ vox Latina cum Teutonica aliquam videtur habere ſimilitudinem.

FALDAN, plicare Ker. *falten* Germanis, *volden* Saxonibus infer. *vouden* & *vouwen* Belgis.

FARA, Otfr. profectio; *vaert* Belgis ſimile.

FARAMES, proficiſcamur Ker. Belg. *laet ons varen*, *reiſen* (Grammatica hæc flexio ſimilis Italicæ *andiamo*, & latinæ *eamus*.

FARANTLIHHO, tranſitorius Ker. (quaſi farentlich, mobile.)

FARAWI color Gloſſ Gaſſari, *varwe*, *verwe*, Saxonibus infer. & Belgis, *farbe* Aleman.

FARBELGEN, exacerbare Gloſſ. Lipſ.

FARBROKANISSI, prævaricationes Gloſſ. Lipſ. quaſi *verbrauchen* Germanis, quibus *misbrauchen* idem (potius à *verbrecben* delictum,

 brü-

brüche hodieque Saxonibus ſunt delicta, id eſt infractiones legum.

FARCHAUFFO, venundo Ker. *verkauffe* Alem. *verkope* hodie Belgis.

FARCHORANEER, reprobus, Keroni, à *far* particula privativa, & *choran* probare, reſpondetque voci Latinæ: *verkoren* hodie Belgis contrarium, electus (Germanis hodie *erkoren* electus, ſed verkoren, hodieque poteſt eſſe reprobatus.)

FARDILIGO, deleo Gloſſ. *vertilge* Germ. *verdelge* Sax. infer. & Belg.

FARDOLO, ſuſtineo Ker.

FARDRUNCAN, crapulatus Gloſſ. Lipſ. *verdonken* Belgis, *trunken* Sax. inferior.

FARFIHTO expugno Gloſſ. Lipſ. quaſi *verfechte* hodier. German.

FARHELE, celo Ker. *verhele* Germ.

FARHOCTO, ſperno Ker. hodie *verachte*.

FARIKAN WESAN, denegari Ker. (itaque forte infra pro *Farzibo* legendum *Farribo*.)

FARKEBO, concedo Ker. quaſi *vergebe* Germ.

FARKUTHA, abominabilis Gloſſ. Lipſ.

FARLAZZANI, remiſſio Ker.

FARLAZZO, permitto Ker. item relaxo, remitto, hod. *erlaſſe*.

FARLAZZO, relinquo Ker. (*verlaſſe* hod.)

FARLEAZZI, permiſerit Ker.

FAR-

FARLIDO, transseo, prætereo. Inde Belgis *verleden*, *overleden* præteritus, defunctus, *verleden* Sax. infer. est nuper, diebus modo præteritis, *verliden-getuichnis*, idem quod *getuichnis-passéren* testimonio defungi eadem phrasi, *lydt* Zelandis transitus, ut & Flandris, nî fallor.

FARLIO, commendo Ker. *verleyhe* German.

FARLIUSO, perdo, Ker. *verliese* Belg.

FARMANO, contemno & contemtor Ker. (hodie *vermane* alium habet significatum, nempe admoneo.)

FARMIETO, loco, eloco, Ker. à *far* & *mieto*, conduco: *mieto*, & *farmieto* relata sunt. vide *miedon*. hodiè *vermieten* Germ.

FARMULITA, conterendum Ker. Nempe à *müil* mola, contritura, vermahlen, zermalmet, contritum.

FARNOZZO, consumo Gloss. Lips. quasi *vernuze* dicas.

FARNUFST, intellectus Ker. *vernuft* Belg. *vernunft* Germanis (de hac voce Glaubergius libellum composuit.)

FARPRICHO, frango Ker. *verbreke* Belg. *zerbreche* Alem.

FARSAHHO, abnego Ker. *versake* Belgis, *versage* Germanis (forsa chistu diabolae, abre-

 nun-

nuntias ne diabolo, in antiqua professione fidei Synodi Liptinensis.

FARSCHITO, concido Gloss. Lips. (verschiessen.)

FARSEEM, carus Ker. (de hoc non constat.)

FARSEGGENI excusandus Gloss. Lips.

FARSPIO, respuo Ker. à *far* & *spio*, spuo; Belgis dici posset hodie *verspue*; alioqui *verspien* Belgis hodie est explorare. Sed hoc a spehen, spia: Germanis *verspeihen* despuere, mansit antiquo significatu.

FARSTAND, intelligo Ker. *verstae* Belg. *verstehe* Germanis, *onderstand* Britannis, *foerstodh* Suedis. Mirum, in Teutonismo toto hunc animi actum denominari ab actu aut situ corporis.

FARTERRO, perdo Gloss. Lips. *verdere*, lædo Belgis affinis significationis. Hinc puto & Belgicum *verterem*, id est consumo, digero. *Tero* Latinum affine.

FARTHROZA, tædium Gloss. Lips. *verdrossen* German. *verdroten* Belgis pertæsus.

FARTRIBO, expello Ker. *vertreibe* Germ. *verdrive* Belgis.

FARWATHANA, maledicti Gloss. Lips. (itaque *wathan* est radix quædam hodie amissa.)

FARWATHANUSSI, abominatio Gloss. Lips.

FARWELLO, profano Gloss. Lips. a *far* inten-

tendendi particula, & *Wallo* contamino. vide *bewallo*.

FARWET, abominatus Gloss. Lips.

FARWORFAN, dejectus Ker. (*verworffen* hodie abjectus.)

FARWURTI, interitus Ker. (obscurum.)

FARZIHO, denego Keroni (hodie *verzeihe* est condono.)

FASTIRA, munita Gloss. Lips. (hodie fest.)

FASTUM, jejunium Ker. (faste.)

FEHTAN, pugnare Ker. (fechten.)

FEHTU, pugna Ker.

FEIZTAS, crassus Ker. *feist* Alemannis idem quod *fett*, Belg. *fat*. Brit.

FELIS, FELISO, rupes Gloss. Lips. *felss* hodie German. idem.

FELLO, destruo Gloss. Lips. *velle* hodie Belgis dejicio, exstirpo simili significatu. Forte hinc *fel* Belg. *fellon* Gall. *fello* Ital. pro atroce, quasi vastans, destruens. Forte & hinc *fellonia* crimen gravis infidelitatis, quasi destructio ἐξόχως (*felon* de homine valde improbo & infido.)

FEOR, FIOR, FIOREO, quatuor Ker. *vier* Germanis & Belgis, *fower* Britan. *fiour* Frisiis, fiare, fiari veter. item juxta Glossarium Gassari.

FEORISKO, quaternus Ker.

FEORSTUNT, quater Ker.

FERE, Otfrido idem esse videtur, quod

waert, Belgis aliquando significat, id est celeritas, *metter vaert*, celeriter, cum celeritate: *zi fere* Otfrido usurpari videtur eodem prorsus significatu.

FERGO, Otfrido posco: *vardige* Saxonibus quibusdam & Frisiis: *yemandt yet verdigen* Belgis eodem significatu (consonat frago, quaero.)

FERRENO, longe Gloss. Lips. Germanis hodie *fern*, Belgis *verre*, *far* Britan. porro Latinum affinia.

FERSII, absit Ker. *verre syt*. Belg.

FERTI, Otfrido longinquitas, longitudo itineris; *veerheit* Belgis (Germanis ipsis fernheit.)

FETHERACCO, alarum Gloss. Lips. *feder*. Saxon. Aleman. *fadder* Brit. *veer* Belgis est pluma, penna.

FEUUIDA, lætitia; *freude* Aleman. nobis *vreuchde*, Glossar. Gassari Merulanum.

FIAL, cado Ker. hodie *fall*.

FILLO, Otfrido cædo, verbero.

FILLONOKERTH, verberum.

FILLOOM, FILLO, verbera Keroni.

FILLUNGA, flagellum Gloss. Lips. Hinc puto Belgis *een vilts* castigatio, flagellatio: & *filt*, vel *fylt* itidem Belgis nequam, verbero, quasi flagello & verbere dignus. (sed Germanis

nis superioribus hodie *filz* est castigatio, quæ fit verbis.)

FILOBERTH, præclarus, Gloss. Lips. à *filo* multum, & *berth*, *breth* clarus, *breight* Britannis adhuc est clarus, splendidus. Opinatiori succurrit, an non hinc Gallicum *briller* splendere commutatum.

FILOHARDO, vehementer Gloss. Lips. quasi *viel-hart* hodie; sane Belgis etiam hart usurpatur non raro pro valde, vehementer.

FILOSCIRE, præclarus, Gloss. Lips. à *filo*, multum, & *scire*, hodie *zier*, ornatus.

FILTIT, BIFILTIT, Otfrido flagellatus. Ergo *fillan* etiam flagellare est.

FINCFCHUSTIM, pentecoste Ker.

FINDAN, invenire Ker. *finden* Germanis & Belgis, *finde* Britan. sed pronunciant *feind*.

FINDUNGU, experimentum; Ker. hod. befindung.

FINFZUGOSTO, quinquagesimus Ker. hodie funfzigste.

FINISTRE, tenebræ Gloss. Lips. *finsternifs* Germanis hod. idem, & *finster* tenebrosum.

FIO, pecus Gloss. Lips. Alemannis *vieh*, *vee* Belg.

FIOR, vide FEOR.

FIORDO, FEORDO, quartus Ker.

FIRDAN, Otfrido videtur esse nocens, reus-ita foret ver-dan, quasi un-that, prave agere.

FIRMEINSAMO, vet. Teutonib. excommunico: proba vox, quasi dicas Belgice *ontgemeinſame*, id eſt communione privo (ita *fir* vel *ver* etiam eſt particula remotiva.)

FIRSPIRNAN, Otfrido eſt impingere, offendere, vel ſimile quid.

FIRSPRACHO, prædico & veto, Otfrido: *voorſegge*, & *ontſegge* Belg. (verſprechen, quod hodie idem eſt quod promittere, tunc ſignificaverit abſprechen, ita *ver* erit particula non intenſiva, ſed remotiva.

FIRTILOT, verdelget, hodie vertilget, Gaſſarus.

FISGIZZE, fiſchetz, nobis puto *fiſche*, piſcis. Notæ Merulanæ ad Gloſſar. Gaſſ.

FIU, pecunia, Gloſſ. Lipſ. à *fio*, ut & pecunia Lat. à pecude.

FIUNT, hoſtis. feind.

FLEGER, præpoſitus Keroni. hodie *pfleger* idem ſuperioribus Germanis, *Land-pfleger* præfectus provinciæ.

FLEISKO, caro Ker. hodie *fleiſch*.

FLEOHO, fugio Ker. hodie *fliehe*.

FLEOZO, fluo Ker. hodie *flieſſe* Germanis, *vliete* Belgis; *flizun*, fluere Gaſſaro.

FLIZZAN, contendere, Keroni.

FLORINII, perditio Ker. ſi non debet eſſe *farlorinii*.

FLUAHHO, maledico Ker. hodie *fluche*.

FLYZ,

FLYZ, contentio Ker. *Vlyt* Belgis, *fleifs* Aleman. eſt contentio cum ſtudio, *befleiſſigen* Alem. *vlytigen*, *bevlytigen* Belg. contendere cum ſtudio & diligentia.

FOËR, paucorum Ker.

FOIU, pauca Ker. *few* Brit. & conſentit Gallicum *peu* pro eodem, latinum paucum. Alemannis & Belgis hæc vox prorſus obſoleta eſt.

FOLLICHOMIN, perfectus; *volkomen* Belgis, *volkommen* Germanis, Gloſſ. Gaſſar. Merul.

FOLNISSI, completorium Ker. quaſi füllniſs.

FONA, à, ab, Keroni.

FONA DIU, deinde Ker. (ab hinc, ab hac die.)

FORA, ante, præ Ker. hodie Germanis ſup. vor, führ & *voor* Belg.

FORADENO, protendo Ker.

FORAHTLIHHO, tremendus Ker.

FORAHTUN, perterritus Ker. *furcht* German. *vruchte* Saxon. infer. *feare* Brit. timeo. Conſentiunt *pavor* Latin. *peur* Gall. & *paura* Ital. timor.

FORAHTUN, revera Ker. niſi male impreſſum ſit.

FORA KEKAUMES WESAN, procurari Ker.

FO-

FORAKEQHUETANIU, prædicta Ker. à *fora*, præ, & *quethen* dicere, vel *quithan*.

FORAKESEHANTLIHHO, provide Ker.

FORAKIPREITER, prælatus Ker.

FORARISAZTIM, præpositi Ker.

FORAKISEHANER, providus Ker.

FORAKISIIT, perspexerit Ker. quasi *voorgesiet*.

FORAKISUANEMEES, præjudicavimus Ker.

FORANNO, transigo Keroni.

FORAPERAHTIDO, præclarus Ker. vide FILOBERTH.

FORASAKUN, propheta Keroni, quasi *voorsager*.

FORASCAUWUNGA, providentia Ker.

FORA SI GESEPHAN, propitiatur Ker. Hoc obscurius.

FORASUANO, præjudico Ker.

FORAWESAN, præesse Ker.

FORNISGA, *würdig*, *ehrsam*, honorábilis, *eersaem* Belgis, Glossar. Gassar. Merul. (inquirendum.)

FORTHORA, dextra Gloss. Lips.

FORTHORO, dexter Gloss. Lips. (ita dexter dicitur anterior *förder*, dexterius quasi prorsum. Et raro sensu Saxones inferiores dextrorsum dicunt *van sich*, quasi à nobis rece-

cedendo, sinistrorsum *nach sich*, quasi ad nos accedendo. Adde infra HOTTE.

FORTIFUARO, prodeo, Gloss. Lips. quasi *fortfahre* German.

FOUUEM, FOËM, paucis Ker.

FRADICHO, proficio Ker.

FRAFALLICHO, protervus Ker. hodie *frevelich* Germ. *wrevelich* Saxon. & quibusdam Belgis.

FRAHO, FRACHO, interrogo Ker. hodie *frage*.

FRAMERLHOT, propagavit Ker.

FRAMFORITHU, recessisti, Gloss. Lips. (*Fram* hodieque Anglis est ab.)

FRAMFORO, recedo Gloss. Lips.

FRAMGELEIDO, abduco Gloss. Lips.

FRAMGENERAN, declinare Gloss. Lips.

FRAMHALDE, pronus Ker. à *fram* & *hal*, inclino, quod Belgis diceretur *voorgehelde*, *voorhellende*.

FRAMKANE, processus Ker.

FRAMKANGO, procedo Ker. (à *fram* ab, & *gang*, incessus.)

FRAMKIWISO, provoco Keroni.

FRAMMERT, reliquus Ker. (quasi separatus.)

FRAMMORT, FRAMMORTES, Otfrido videtur esse utilitas, usus, profectus vel simile quid. Ter *vrome* Belgis quibusdam, præsertim Flandris idem fere est.

FRAM-

FRAMPRINGO, profero Ker. [fram (id est fort) bringe.]

FREDIGE, apostasia Keroni. (Hujus significatus hodie vestigium non apparet.)

FREISON }
FROISON } interitus, Gloss. Lips.

FREME, vet. Teut. formo, paro, compono: *vorme* Belgicum, *frame* Anglicum simile.

FREMIDO, alienus Ker. *vreemde* Belg. *fremd* Germanis.

FREMITBORON, alienigena, Gloss. Lips. quasi *fremd-gebohren* hodie.

FRIDU, pax Ker. *friede*, Germ. *vreede* Belgis.

FRIGER, ingenuus Ker. id est liber, quasi *freier* Germ. *vryer* Belg. *free* Britan.

FRIHOF, atrium Gloss. Lips.

FRIHOVE, atria Gloss. Lips.

FRIHOVEN, veter. Teuton. teste Lazio cœmeterium; *freithof* Alemannis, *Kirchhoff* Saxonib. superior. *Kerckhof* Sax. infer. & Belgis.

FRILIHHA, libera Ker.

FRILIHHO, liber Ker.

FRISCINGE, veter. Teutonib. vitulus, porcellus (hodie *frischling* Saxonibus.)

FRIST, veter. Teuton. tempus, opportunitas, idem adhuc in quibusdam hodie. (zu aller frist, omni tempore; frist dilatio, terminus assignatus.)

FRIUNT,

FRIUNT, amicus Keroni, *freund* Germ.

FRÓ, Otfrido videtur esse vox honoris in alloquendo, significans Domine, here vel simile quid.

FRUATER, Otfrido probus.

FRUATI, gravitas Ker. de moribus.

FRUATO, Otfrido est probus, Belgis *vroet* idem.

FRUM, longinquus Ker. (fram, ab, quod abest.)

FRUMA, *frommen*, *nutz*, Germanis, *vrome* Belgis commodum, Notæ Merulanæ editionis in Glossario Gassari.

FRUO, mane, Gloss. Lips. *früh* German. *vroech* Belg. *vroe* Clivensibus.

FRUYDALIN, veter. Teut. teste Lazio, amica, amasia.

FUAZZE, pes Ker. *fuss* Germanis, *voet* Belgis, *fote* Brit. *pied* Gall. *foot* Sued. πȣς Græcis: mirabili omnia affinitate.

FUAZZIO, pedum Ker.

FUAZZUM, pedibus Ker.

FUETKIPPON, compedes Gloss. Lips. quasi pedum cippi: *ceps* Gall. hodie idem, *cipier* Belgis, desmophylax, custos carceris.

FUIRE, ignis Ker. *vuir* Belg. *feur* Germ. *fire* Brit. *feu* Gall. πῦρ Græc. *phyr* antiquis Phrygibus: memorabilis affinitas.

FULITHA, FULITHON, putredo, sordes; Gloss. Lips. *vuilicheit* Belg.

FULLEISTE, opitulor Gloss. Lips. *hülff leisten* German. & *hulp leisten* Saxonibus adhuc opitulari est.

FULLETHON, abundantia Gloss. Lips. *fülle* Germ. *volheit* Belgis, *folnis* Brit.

FULLII, satietas Ker.

FULLUST, adjumentum Gloss. Lips. Idem eodem significatu Geldris & Clivensibus adhuc usitatissimum.

FUNON, *schnuel*, *bender*, nobis puto snuhr, *schnoer*, funis. Glossar. Gassari Merul.

FUNSER, promtus Ker.

FURDIR, commodum; *fortheil* German. *voordeel* Belgis; Glossar. Gassari Merulanum.

FURIBURT, FURIPURT, abstinentia Ker.

FURICHUUEMO, prævenio Ker. (furkomme.)

FURIFARO, transeo Ker.

FURIMAGAN, prævalere Ker.

FURIMAKANTI, prævalens Ker.

FURIPRINGO, præfero Ker.

FURIRA, Otfrido, major, dignior.

FURISEZZON, præponere Ker.

FURIST, Princeps, Gloss. Lips. hodie *fürst* German. *vorst* Belg.

FU-

FURISTINGO, præpositio Gloss. Lipf.

FURISTMEGO, prævaleo Ker.

FURISTO, summus Ker. *voorste*, primus Belg.

FURITEKON, prodigium Gloss. Lipf. *voorteken* Belgis.

FURLAZZO, dimitto Ker. *verlasse* Germ. *verlate* Belg. hod.

FURSAMEDO, dissimulatio apud Lazium, ut puto, à *samo*, videor, appareo, & *fur* particula formante sæpe in Teutonismo nomina verbalia, ac respondente Belgico *verseem*, Britannis adhuc est videor.

FURST, veter. Teste Lazio, culmen tecti, *vorst* hodiè Belgis.

FURSTSUL, vet. Teut. columna, cui culmen tecti innititur, quasi jam dicas *vorst-suil.*

FURTUNATYN, manè veteribus Teut. apud Lazium, forte quasi *fur-then-atin*, ante cibum; *voor den eten* Belg.

FUTHON, auster Gloss. Lipf. nisi debeat esse *suthon*, quod Teuton. hodie est auster. Si *futhon* est, forte à *futho*, *voede* Belgis, *fode* Britann. id est alo, fœcundo; est enim rebus fœcundandis aptus auster.

G.

GABELE, veter. Teut. vectigal, apud Lazium, a *gebe*, ut opinor, dono. Inde *gabe* donum, inde *gabele*, velut gabelin hodie A-

lemannis, id eſt donulum: ſunt enim vectigalia velut exigua dona. Hinc Gallis hodiernis ſuum *gabelle* pro vectigal. Hanc puto veram Celticæ iſtius veteris ſimul & recentioris vocis etymologiam, non illam, quam ponit Steph. Gvichardus, qui eam duplicem facit, vel à *gab* Chaldæo, pro mulcta ſumta, vel a *quabal* Hebr. id eſt receptio. Certum enim ſtatuo, ſimplex eſſe vocis etymon, non duplex, credibiliusque eſſe, vel à propria lingua veteri eſſe hanc vocem relictam potius, aut ſaltem à propinquiore aſſumtam citius, quam à longinquiore.

GAGANTUM, donatum, Gloſſar. Gaſſar. quaſi *gegunt* hod. Belg. id eſt favore addictum.

GAGINIT, puto Otfrido eſſe obvenit, occurrit, es *begegnet*, non ut Flacius Illyricus putat, evadit: nam ſenſui illud melius quadrat, quam hoc: *gegen*, *entgegen*, Alemannis contra eſt, *bejegent* dicitur Belgis occurrit.

GAHERZAMO, concors Keroni. nam cor, *herz*.

GAHUN, Otfrido videtur eſſe elegans, egregium, alacre; conſentiunt *gau* Belgicum & Saxonicum pro alacri & ingenii elegantis, ut & *gay* Gallicum, quod ſignificat alacrem.

GAIENWERDE, GAIENWEIERDE, con-

conſpectus, Gloſſario Lipſii, forte quaſi *gegenward*, à *gegen* contra, & *wardo*, video.

GALENDER, incantans, Gloſſ. Lipſ. (hoc miror.)

GALICO, ſubito, Ker. Gloſſ. Lipſ. *gelig*, *gelgen* Germ. ſup. idem. *galike dee* Friſ. vetuſtis adhuc hodie ſubita mors.

GALLA, fel Rab. Mauro, *galle* hodie.

GALME, Otfrido clangor, ſonus; *galm* Belgis idem; *galmgat*, feneſtra turris, per quam evolat ſonus campanarum.

GAMANE, Otfrido videtur eſſe contumelia, illuſio, vel ſimile.

GAREWAN, veter. Teuton. præparare, conficere, in genere de re omni; hodie Germanis & Belgis non niſi de corio & lino dicitur, *leder gerben*, *vlas garwen*, corium præparare, linum præparare (add. garo *gabr*, quod hodie de cibo cocto.)

GARO Otfrido, & *garn* Gloſſ. Lipſ. paratus, *rede*, *ree*, *geréde* Belg. idem ſignificans, neſcio an forte inde. At certum eſt *gaer*, quod Sicamb. Saxon. Hollandis de ſolo cibo cocto paratoque dicitur, eſſe ab hac ſtirpe. (adde *garewan*, gerben.)

GARTARI, Otfr. hortulanus, *gaerdenier* Belg. *Gärtner* Germanis, *jardinier* Gall. *gardener* Brit. *gardiniero* Ital.

GARTON, GUARTON, Otfrido hortus, à

ware, guare, beware, guardo, custodio. *Gaerden* Belg. *garten* German. *garden* Britan. *jardin* Gall. *gardino* Ital. *ortjard* pomarium Britannis. Videtur compositum ab *hortus* & *garden, homgard* Belgis.

GARWE, Willer. & *garivo*, Gloss. Lipsii, manipulus spicarum & palea, *garve* Belgis, *garbe* German. *gerbée* Gallis.

GASTE, vet. Teuton. est spiritus, *geest*, hod. *geist* Aleman. *ghost* Britannis. (consentit gehren, gescht, gahre, de fermentante, fermento.)

GATILINGO, Otfrido videtur esse æqualis, par, socius, Belgis *Weergade*, *Weergaey* est ejusdem originis, & ejusdem pene significationis.

GAUGRO, vaco Keroni.

GAUMON, GOUMA, festum, epulum nuptiale; *maeltydt* hodie.

GAYMLE, vet. Teut. egregius, & Austriacis hodie idem. Lazius.

GEARA, veter. Britanno-Sax. est annus: *year* Britann. hodiernis, *jaer* Belgis, *jar* Alem. *år* Danis Suedisque.

GEBALTHON, irritaverunt Gloss. Lips.

GEBERGA, cubile, ab occultando, Gloss. Lips.

GEBRETWERTIST, fundatur Gloss. Lips.

GEBRISTEN, GEBRESTEN, Willeramo idem esse videtur, quod indigere, carere. (hodie *gebrechen*.)

GE-

GECHZEDE, repudium veter. Teut. apud Lazium, forte quaſi *geſchede*, id eſt ſeparatio.

GEDINGE, GETHINGE, vet. Teut. cauſa, res; *ding* hodie Aleman. & Belg. *thing* Brit.

GEDRUFT, turbatus Gloſſ. Lipſ. a *druſe*, *trübe*, turbo.

GEEINNAN, veter. Teuton. cogitare, in mentem revocare, Alem. & Sax. *erinneren*, Flandris *te bin*, vel *te binnen bringen* (ge-innen, er-innern, quaſi internare, intus ſuſcipere, nempe in mentem, ſic *einnehmen*, percipere.)

GEFREMIT, perfectum, *ungefremit*, imperfectum Gloſſ. Lipſ. *parform* Britan. adhuc perficio. vid. *freme* (quaſi formatum, finitum.)

GEFUOGO, adjicio Gloſſ. Lipſ. (*gefüget*, adjectum, hod.)

GEGRAVANUSSI, ſculptilia Gloſſ. Lipſ. (*graben* hodie eſt fodere, ſculpere, *grab-ſtichel*, inſtrumentum acutum, quo ſculpitur.)

GEGUATHO, GEWALLO, coagulo Gloſſ. Lipſ. *Wellen* hodie Belgis idem fere.

GEHSCEDO, vet. Teut. apud Lazium territorium, quaſi *geſcheidet* hodie.

GELENDE. accola Gloſſ. Lipſ. *gelende* Belgis hodie dicitur, qui eſt particeps communis alicujus terræ. (a *land* terra. Quid ſi hinc Gallicum *chaland*, initio de noto, cive, vicino? Et *non-chaland* de ignoto, qui non curat.)

GELIBEDELICK, precabilis, à *bede* precor, precario Gloſſ. Lipſ.

GELICHSIMIS, Willeramo hypocriſis, quaſi dicas apparentia; unde Germanis *gleisnerey* hypocriſis, *gleiſsner* hypocrita, *glyſſener* Clivenſ. Saxon. idem. *Lichizer* Otfrido ejusdem originis.

GELIVOR, liber, *gelivore*, libera Gloſſario Lipſii.

GELUVI, conſenſus Gloſſ. Lipſ. haud dubie quaſi *gelove*, hodie *glaube* fides, *verlove*, *orlove* Belgis venia, Anglis *leave*.

GEMAKO, concinno Gloſſ. Lipſ.

GEMERK, terminus Gloſſ. Lipſ. (*Marc*, idem merk mal (*marque* Galli) nota, præſertim finium, merken notare generaliter.)

GEMHALE, veter. Teut. conjux, ſponſa: hodie Aleman. & Saxonibus pro conjuge uſurpatur, ſed non niſi de perſonis illuſtribus: à veteri *malen*, mellen, quod eſt alterum cum altero jungi. Quod inde liquet, quod Willeramus diem conjugii Salomonis Cantic. 3. vocat *mahel-daga*: & *mahelda*, inquit pro, ſe conjugio jungebat. *Maelſchat*, vel *melſchat* adhuc multis in uſu pro dote. Forte *mhalen* quaſi *my halen*, aut *me-halen*, mihi adferre, una mecum ferre, quod ſane conjugis eſt ſponſique, ut nempe conjugem ſibi adferat. (dubito, magis conſentit *mêler*, miſcere.)

GE-

GEMUOZEGHE, vacare Willer. quasi hodie Belg. dicas, *gemoetigen, gemoeitigen*, quod proprie dicunt de *moete nemen* (imo a *musse*, quod hodieque Germanis quies, otium, *gemussiget*. Sic *abmussigen* est ab otio ad negotium transire.)

GEMUTO, muto Gloss. Lips.

GENA, Otfrido illud; *gene*, *gun* Belgis. Germ. *jenige*.

GENATHEMA, Willeramo, ut legit editio Merulana, sed *gegademe*, ut habet MS. Vossii, cubiculum, conclave. (gaden.)

GENODO, GINOZ, vet. Teut. consors, hodie *genote, meegenote*, *medegenote venote* (*genosse* qui iisdem utuntur, vel qui se mutuo utuntur, nam *nuzen* est uti, *abnuzen* usu deterere. *Eid-genossen* socii jurati, ut Helvetii. vid. infra *Ginoza*.)

GENUHTE, abundantia Gloss. Lips. quasi jam diceretur Germanis *genügen* Belgis *gnnochte*, *genochsamkeit*, hoc est id quod satis est; ut à *vol* plenus, *volte* plenitudo. Hinc hodie Belgis accipitur *genuchte, genochte* pro voluptate, quia abundantia parit voluptatem (etiam Germanis *genüge, vergnügen* est esse contentum, satisfait.)

GENUHTEGO, abundo Gloss. Lips.

GENUHTSAMOR, uber, abundans Gloss. Lips.

GENUOTSAMEROTATI, ſatisfactio Ker. forte *genuchſamerotati*, quaſi *genochdaet*.

GEOCO, abdo Gloſſ. Lipſ. (inquirend.)

GEREDOSTU, coronaſti Gloſſ. Lipſ.

GERHAB, vet. Teut. tutor apud Lazium (Ea vox hodieque Auſtriacis & Bavaris uſitata, & adhibita in libris Legum. Origo quærenda.)

GERWIT, coronat Gloſſ. Lipſ. (dubito an non corruptum.)

GERYNE, vet. Brit. Sax. videtur eſſe ſenſus.

GESCATATH, condemnatus Gloſſ. Lipſ. quaſi dicas damno addictus, vel affectus, *ſchade* Germanis, *ſchaed* Belgis damnum eſt.

GESCENDIDO, confuſus Gloſſ. Lipſ. (geſchändet, ignominia affectus, quæ Germanis *ſchande*.)

GESIFTE, viſio Gloſſ. Lipſii, *geſichte* hodie Germanis Belgiſque f pro *ch*, id quod frequens adhuc, ut *gekoft* emtus pro *gekocht*.

GESIGENER, inclinatus Gloſſ. Lipſ. quaſi *geſegen* : *ſigen*, *neerſigen* Belgis adhuc eſt ſenſim prolabi, procumbere (Germanis ſupereſt *ſigen*, *durchſiegen*, percolare.)

GESMIDE, cimelia, apud Willeram. hodie Saxonibus idem.

GESPÜRO, inveſtigo Gloſſ. Lipſ. *auffpüren* hodie Germanis, *obſpeuren* Belgis idem, *ſpor*, *ſpore* veſtigium.

GETACNO, veter. Britanno-Sax. ſignifico fuit

fuit, Belgis hodie *betekene.* Hodiernis Britannis vox hæc obſolevit, utunturque pro ea voce Latina ſignifie.

GETAVELE, Willer. laqueare: *getaflung*, quaſi Belgice diceretur *getaeffeling* contabulatio, tabulis collectum.

GETHEHTE, cogitatio Gloſſ. Lipſ. quaſi *gedacbte* hodie.

GETHERIDES, coronaſti Gloſſ. Lipſ. (gezieret, ornatus.)

GETHIGAN, quaſi hodie diceremus Belgice *gedegen*, probi, beati Weller. *degeman*, Friſ. vir probus, *degelik* aliis Belgis. (conſentiunt *tögen*, *taugen*, probum eſſe, utilem eſſe, & *tugend* virtus, probitas.)

GETHINGA, Willeramo beneplacitum, *gadinge* hodie Belgis.

GETHIRMON, quieſcere Gloſſ Lipſ. (dub.)

GETHRANGADA, vet. Teut. apud Willer. compreſſus, *gedrongen*, & *drang* Belg. (*Gedräng* eſt Germanis, quod Gallis preſſe, turba conſerta.)

GETIMBRIT, ædificatur Gloſſ. Lipſ. (*gezimmert.*)

GETOCON, adjiciam Gloſſ. Lipſ. (dub.)

GETOVOWURTHE, obrigeo Gloſſ. Lipſ. quaſi *doof-worde*: *doof* enim non tantum eſt ſurdus, ſed etiam vita & ſpiritu carens; *dove colen* carbones extincti, mortui: obrigens etiam ſurdus fit.

GE-

GETRIMBEDO, fabricatus Gloss. Lips. *trimb*, *trim* hodie Britannis adhuc affabre. (Germ. hodie *zimmern.*)

GETUGEL, linguosus Gloss. Lips. quasi *ge-tungel*, *tunge*, *zunge* lingua.

GETUNFT, pactum Gloss. Lip. (inquirendum.)

GETUWING, GITHUE, disciplina Gloss. Lips. a *thue* premo, ut puto: est enim disciplina quædam compressio. Forte etiam à Germanico *thuen.* (Malim esse a *twingen*, *zwingen*, quod est cogere.

GEVERTHE, VERTHE, iter Gloss Lips. à *vare* proficiscor. *Geverte* hodie Germanis viæ comes. GEVINSO, visito Gl. Lips. (inquir.)

GEWEDE, vestimenta Gloss. Lips. *waet* adhuc Belgis idem; *lynwaet*, Germanis *leyn-wad* vestitura linea, *ae doden waden* Frisonibus & quibusdam Belgis, vestire mortuos.

GEWEIGIT, vexatus Gloss. Lips. (hodie *gewiget* Sax. exercitatus, quasi varibus casibus jactatus.)

GEWESANNUSSI, substantia Gloss. Lips. a *wesen* esse, subsistere; uti & inde substantia Latinis.

GEWISSO, etenim, enim Gloss. Lips.

GEWITTI, scientia Gloss. Lips: *Wit* Britannis adhuc intelligentia, ingenium. *Witte* prudens Sax consentiunt *wissen* scire, *wissen-schafft* scientia, *guiscard* olim astutus; *weis-heit* sapientia.

GE-

GEWUNST, *gewin*, Gloss. Lips.

GEZELT, Willeramo juxta MS. Vossii, & quidem rectius meo judicio, quam in editione Merulæ *gezheit*, tentorium. *Gezelt* hodiernis Germanis adhuc tentorium significat, *telte* Belgis quibusdam, præsertim Flandris idem: *tille* quibusdam Saxonibus ponticulus, ejusdem originis, quia, ut & tentoria elevati sunt pontes; *tillen* Saxonibus adhuc adlevare, attollere, *tilt* Britannis etiam simile quid est, quod tentorium. Unde illis *tilt-boate* cymba, quæ tentorio est tecta usu Belgis *l* in *n* est mutatum: nam *tente* nunc nobis est tentorium (ita origo est à tendo, tentorium, tente, telt, gezelt, sed *tillen* forte aliunde, est enim *erzielen*, *tilen*, producere, itaque de artificio producente, ædificatione. *Tilen* sunt asseres pro ædificiis.)

GIAGA LEIZON, cura, curatio Achil. Gassar. (inquir.)

GICISCO, Otfrido est ex relatu intelligere, inaudire: *vereische*, *eische* Sicamb. Clivensibus, & aliis quibusdam Teutonibus adhuc significat intelligere & inquirere: *eischen* iisdem est petere: *gezische* hodie sibilus est serpentis.

GIDIURTO, Otfrido tempus, aut duratio temporis, *geduiricheit* hodie (*gedauret* Germ. quod duravit)

GIDOLO, GITOLO, superbio Gloss. Lips. for-

forte ab Hebræo גָּדַל gadal, magnum esse in Piel גִּדֵּל giddel, superbus sibi videtur magnus esse (An consentit *Eitel* de vano.)

GIDUE, facta, virtutes, Gloss. Gassar. (thuen, facere.)

GIFNAH, Otfrido sequor, consequor, nisi esse debeat *gifuah*. (*angih-nah*, eo post, sequor.)

GIFTI, benignitas, liberalitas, Gloss. Gass. *gifte* hodie item fere, nempe donum *gabe*, gäben est dare.

GIGERODA, paravit Gloss. Lipsii à *garo*, vel *garwe* paro, *göre* Suedis & Danis adhuc est facio, paro, ago: *gerningar*, acta.

GIHANTA, Otfr. permitto, *gehenge* hodie Belgis (*verhengen* Germanis, permittere, *verhengnis* fatum permittens)

GIHEITA, GIHETA, vota Gloss. Lipsii, promissa, *verheisse* adhuc Germanis promitto est.

GIHELTON, GIHALTON, Otfrido est custodire, servare, pascere, *halten* tenere, *erhalten*, servare hod. Germ.

GIHOGAT, memoratus Gloss. Gassar. *geheuget* Belgis (Germani fere amiserunt hoc in usu communi.)

GIHUGI, memor sis, Gloss. Gassar. *geheuge*, hodie Belgis.

GI-

GIHUGNUZZE, memoria, commemoratio, Gloss. Gassari, *gebeuchnisse* hodie Belgis.

GIKLEIPO, Otfrido videtur esse comprehendo, concipio, quasi Belg. *vatten* dicimus. Et similitudinis quid videtur habere cum Græco κλέπτω, id est furto capio.

GILANGER, Otfrido est frater: ignoro, à qua origine, nisi forte, quasi contingens (propinquitate scilicet) ἐξόχως dicatur, *gelangen*, *belangen* Germanis & Belg. adhuc attinere, attingere est. Et nulli se magis attingunt, aut ad se invicem propinquitate attinent, quam fratres.

GILARI, Otfrido videntur esse cubicula, mansiones, penetralia, vel simile quippiam. *Galarien* hodie Belgis & Gallis porticus, ut & Britannis, forte ab isto *gilari*. (dub.)

GILIH, GIRISTLIH, congruus Keroni. (gleich.)

GILITO, Otfr. dirigo, *geleite* Germ. *geleide* Belg. (comitor, conduco, *geleite* conductus.)

GILUMPHLIH, GALIMFLIH, veter. Teuton. est decenter, decens, conveniens. Hinc adhuc *glimpf* German. *glimp* Belg. decentia, convenientia.

GIMARSO, GOMARO, mirifico, Gloss. Lips. (Ergo *mirum* & in Teutonismum influxit.)

GIMEINO, Otfrido communico. Hinc Germ. *gemeine* & *gemeinschafft*, Belg. *gemeinschap*, *gemeenschap*, communio.

GIMERRE, MERRE, Otfrido significare videtur corrumpo, certe Britannis adhucdum *matre* corrumpo est.

GIMIKILO, magnifico Gloss. Lips. a *mikil*, magnus.

GIMINSO, diminuo Gloss. Lips. *minder*, minor. Belg. *mindere*, *gemindere* minuo.

GIMUATI, MUATI, Otfrido aliquando est convenienter, convenientia, item aptus, idoneus & aptitudo, Germanis *gleichmässig* & Belgis *gelykmatich* eadem fere significatione, *meet* Britannis (*muthen* Sax. inf. Anglis *meeting* est conventus.)

GIMUATO, animi tranquillitas, animositas Otfrido, item animo pacatus, *muth* Germanis, alacritas, *moet* Belgis, *wel gemoet*.

GINADO, veter. Teuton. verbaliter est usurpatum, sum gratiosus, clemens: jam *genade*, & Germ. *gnade* tantummodo accipitur nominative. Unde formamus verbum per adjectionem *be*, ut: *begnade*, *begenadige* Belg. gratiosus sum, gratiam confero. *Nade* erat veteribus, quod jam est *genade*, ut adhuc Suedis Danisque *nate* idem: & addito *gi* ab hoc nomine factum veteribus verbum. Vide *Nade*.

GINOZA,

GINOZA, Otfrido est consors & socius itineris, comes, *reisegenosse*, Belgice *reisgenote*, *geselschap*, (vid supra *Genodo*.)

GINRO, gigno, Gloss. Lips. quasi genero.

GINUAGI, Otfr. significat satis, & animi optatum. Sic *gnug* Germ. *genoch*, & *genoegen* Belgis.

GIO, GIHO, confiteor Gloss. Lips *gebo* Otfrid. (Germ. *gicht*, *urguht*.)

GIPHISOTA, vet. Teut. apud Laz. lacerus, quasi hodie Belg. dicas *geveest*, a *vese*, extrimentum lanæ vel lini (*fasen*, *fäsel*, Germanis eodem sensu.)

GIPO, pateo Gloss. Lips. *gape* Belg.

GIRATI, consultus, Gloss. Gassari, *geraden* Belg. hodie, *raledik*.

GIRESTIT, *requietus* Gloss. Gässari, *gerustet* hodie Belgis, *gerastet* Alemannis quibusdam.

GIRI, veter. Teuton. avaritia, quasi *geerte*, nunc *girichheit* Belgis, & *giren* adhuc est avare aliquid cupere; *gyrmage* avidus stomachus, *gyr*, *geier*, vultur, ab avida natura.

GIRIHTI, instructio, Glossar. Gassari. (*gerücht* hodie de fama, *gericht* de judicio.)

GIRIHTNUSSI, refectio Gloss. Lips. vel, ut opinor, reparatio, a *richte* erigo.

GIRIHTON, Otfrido idem, quod indicare,

 doce-

docere : *berichten* Germ. *onderichten* hodie Belgis.

GISCURGO, expello Gloss. Lips. (inqu.)

GISIDALEN, deponere, Achil. Gassar. forte idem quod hodie Belg. *gesetelen*, *setelen*.

GISITHO, mos, consvetudo Gloss. Gassar. quasi hodie diceres *gesedenheit*. *Sitten* Germanis, *seden* Saxonibus & Belgis quibusdam adhuc mores.

GISIUNI, visio, facies, Gloss. Gassar. (*das gesehen wird*, quod videtur *gesicht*.)

GISMEKO, SMEKO, usurpatur Otfrido pro edo, *smake* Belgis, *schmecke* Germanis est hodie gusto.

GISTATO, loco, constituo Gloss. Lips.

GISTRITE, veter. Teut. apud Lazium contentio, hodie *stryt* Belgis & Sax. infer. Germ. *streit*.

GISWIUNDON, accelerarunt Gloss. Lips. *geschwinde* Germanis adhuc celer est.

GITHANG, Otfr. oratio. vide *Thingo*.

GITHIENO, Otfr. est mereor, *verdiene* Germ. & Belg. Imitantur hanc vocem è Latino Galli, cum *deservir*, & Britanni, cum *deserve* utuntur pro mereor.

GITHIGINI, Otfrido est familia, famulitium, a *thigan* famulo. Extra usum nunc, quoad mihi succurrit, in omni Teutonismo hæc vox est. (Ab eo videtur esse *dienen* servire, omisso

g, ut

g, ut ex *ſigand*, *wigand*, factus eſt *fiand*, *feind* hoſtis.)

GITHIGINI, bonitas, Gloſſ. Gaſſari, *deegelikheit*, *deuchdelikheit* hodie Belgis. *tugend* Germ. virtus.

GITHIZ, modeſtus, moratus Gloſſ. Gaſſari. (forte à *ſitten*.)

GIU, jam Ker.

GIVARDO, præjudicium vet. Teut. apud Lazium. (*gevährde*, hodieque apud Germanos in juridicis formulis *ſonder gevährde*, ſine periculo, ſine præjudicio, *gefahr* hodie periculum.)

GIVÉRE, GIVÉRI, libera Gloſſ. Lipſ. a *giverio*, libero. Otfridi editio Illyricana habet plerumque *genéri*, *genérien* eodem ſignificatu: ſed rectius judicarim *gevére* per *v*, quaſi *gewere*, amoveo, defendo.

GIVERSUNTHDION, opportunitates.

GIUMO, palatus, Rabano Mauro. (hodie *gaume*.)

GIWENTO, GIWANTO, Otfrido eſt converto, reſipiſco, quaſi *gewende*, quod Germanis & Belgis non eſt in uſu pro converſione animi aut vitæ, ſed pro eo utimur *bekere*, cum alioqui in rebus aliis *wende* & *kere* ſint ejuſdem ſignificationis.

GIWERFUN, vet. Teut. apud Laz. collatæ Eccleſiaſticæ. (*Gewerbe* hodie eſt negotium,

werben negotiari, ſpeciatim de his, qui militem conducunt.)

GIWERRE, Otfrido eſt bellum, tumultus, Britannis *warre*, Gallis *guerre*, Italis *guerra* idem. *Werren*, *wirren* Teutonibus quibusdam hodie etiam eſt intricare, perturbare, litigare, quæ omnia ſunt belli.

GIWILITTE, abundantia Gloſſ. Lipſ. (inquir.)

GIWITTENO, afflictus Gloſſ. Lipſ. (inquir.)

GIZEINO, ſignificatum, Gloſſ. Gaſſ. (*bezeichnet.*)

GLASSAZ, vet. Teuton. laterna, a *glas* vitrum, & *faz*, *vas*. Solent enim laternæ eſſe ex vitro.

GLAUNO, prudens, Gloſſ. Lipſ. (Germ. *ſchlau.*)

GLIDERI, lapſus, Gloſſ. Lipſii.

GLIDIR, lubricus Gloſſ. Lipſ. quaſi *glidich* Belgis, *gliden* adhuc lubricari, labi (*glat*, politum, lubricum, ut glacies. Conſentit etiam *glitſchen*, & Germ. *gleiten.*)

GNADA, pietas, benignitas, de Deo; Ker. *gnade*, *genade* hodie idem.

GOMEHEIT, humanitas, *gnad*, Gloſſ. Gaſſ. (inquir.)

GOMMAN, Otfrido maritus, paterfamilias eſt, quaſi *goed man*, bonus vir, Belgis *huis heer*,

goede

goede borger, *yeman* Britannis quivis plebejus civis: & tales compellant honoris causa *goodman Peter*, *goodman George*. *Gom* agnosco in *Bruydegom*. (*Gomman* Otfridi, & *yeoman*, Angl. videntur consentire, dubito an cætera. (Adde mox *Gomon*. Forte omnia ab *Homo*.)

GOMON, homo Gloss. Gassari. (add. prius *Gomman*.)

GORIHLIH, Otfrido videtur esse miser, deplorandus: *gorrich* certe Clivensibus & Geldris hodie adhuc est commiseratione dignus.

GOSCHEN, veter. Teuton. os, oris apud Lazium. Unde forte *cosen* pro loqui Belgis, quasi *gosen*, & *goser* Gall. pro eodem, & *gosier* pro gutture, aut parte oris interiore. (*Gosche* hodieque Saxonibus superioribus de ore, bucca, sed cum quadam significatione contemtus ejus, cui tribuitur, veluti cum alapam minantur, *auf die gosche schlagen*.)

GOUMAN, nemo Gloss. Gassari, quasi hodie *geman*, *geenman*, *gieman* nonnullis in usu.

GOUMAWIRKO, epulari Gloss. Lips. (inquir.)

GOUMEN, GOMEN, tenere, servare, Gassarus. (inquir.)

GROZZII, grossitudo, crassitudo Ker.

GRUNNI, Otfrido videtur esse terror, ploratus, stridor, vel simile quippiam. Fortasse

 idem,

idem, quod Belgis *grynen*, *gryninge*. His non omnino alienum eſt Latinum *grunnio*, *grunnitus*, ſonus porcorum, quando videntur indignari & quiritari. *Grunni* aliquando Otfr. quoque videtur eſſe caligo, obſcuritas. (*Greinen* ſuperioribus Germanis flere, eſt vox plebeja.)

GRUOVA, lacus Gloſſ. Lipſ. *grube* Germ. *groeve* Belgis adhuc foſſa. (nempe *graben*, γεάφειν eſt ſculpere, fodere.)

GUALLICHI, vet. Teuton. *guolike*, *guilike*, Gloſſ. Lipſ. honor, gloria, poteſtas. Inde forte Belgicum *goelick* pulcrum: honor enim & gloria res maxime pulcræ.

GUALLICHO, Otfrido valde, vehementer vel glorioſe eſſe videtur. *gewaltig* Germ.

GUNDFANO, Otfrido labarum, vexillum, ſignum militare, *gonfanon* olim Gallis; *fahne* Germ. hodiè, *vane* Belgis; *Gonfalonerius* in Italia pro ſignifero.

GUOLICAN SULINI, glorificabunt, Gloſſar. Lipſii. (quid ſi hæc ex gloria corrupta?)

GUOLICO, glorifico Gloſſ. Lipſ.

H.

HABERSTREICHET, veter. Teuton. vulpes apud Lazium.

HAFT, Otfrid. gravida, de fæmellis, forte ab *hefte*, vel *hechte*, id eſt affigo, recepto.

HAFTA, veter. Teuton. carcer, Gloſſ. Lpiſ-

at.

atque ita adhuc dici carcerem in Ubiis, addit Lipſius. vide *Hafte.*

HAFTE, Otfrido & carcer eſt: Belgis quibusdam & Saxon. *hefte, hecte.* (*Haft* hodieque Germanis carcer, detentio.)

HAILANCHA, occipitium Rab. Maur. (inquir.)

HAIRUWA, palatum Rab. Maur. (inquir.)

HALGA, veter. Britanno-Saxon. ſacer, & conſecro, *heilig* hodie Germanis & Belg. *holic* Britannis. (forte a *heel* (totum) *heil* ſalus, ita, ut *heilig*, quod magna cura integrum ſalvumque ſervatur, ut ſanctum olim Latinis.)

HALM, feſtuca Ker. (calamus, *halm.*)

HALOON, caſtrare Keroni. (inquir.)

HALTO, HALLO, ſalvo, ſervo Keroni. (*halten* hod. tenere.)

HALZE, claudus, Gloſſ. Gaſſar. *halte* Brit. Suedis, Danis idem. (Germanis noſtris in deſvetudinem venit.)

HARDO, valde, nimis, Gloſſar. Lipſii. (Hodie *hard*, durum.)

HAREET, clamat, *haremees*, clamamus Ker.

HARETUN, clamant, Gloſſ. Gaſſ. (inquir.)

HARMAN, Otfrido videtur eſſe nocere, lædere: certe *harme* Britannis adhuc eſt noxa & noceo *Harma*, calumnia Gloſſ. Lipſii. Eſt ſane

ſane calumnia maxima noxa. (*ſich bärmen*, hodie Germanis eſt ſe affligere, mœrere.)

HATEGO, æmulatio Gloſſ. Lipſ. *haet* Belgis & Sax. infer. *hater* Brit. odium.

HATHA, veter. Britanno-Saxonibus nuncupo, *hete* hodie Sax. infer. & Belgis. (Germanis *heiſſe*.)

HATONGO, iracundia Gloſſ. Lipſ. (*Haten*, Saxonibus *haſſen*, Germanis odiſſe. *Haſſ* odium.)

HAUWEER, veter. Teuton. & Francis lorica ab *hau*, id eſt ictus, & *weer*, id eſt averto. (Eſt idem quod *hauberga*, *halsberga*, lorica, quæ collum tegit, ut *beinberga* tegit crura.)

HEFFAN, imponere de onere, Ker. (*heavre* Anglis ponderoſum)

HEFTE, imponat Ker.

HEGGE, vet. Teut. ſepes, materia, *hecke*, Germanis hodie, *hage* Sax. infer. & Belgis, *hedge* Britannis.

HEGISLICHUN, terribilis, Gloſſ. Gaſſar. vide *egislichon*, *egislike*. (hodie *heslich*.)

HEIDER, vet. Teut. clarus, ſplendens, perſpicuus, idem Saxon. *helder* Belgis. (*heiter* Germanis clarum, ut *hell*)

HEIGER, pelicanus Gloſſ. Lipſ. *häger* hodie & Germanis avis nomen.

HEILE, vet. Teut. ſalve, *haile* Britannis, *heel* Suedis. Hinc Alem. & Belg. *heiland*, ſalva-

vator, salvere faciens, *heil* nobis salus. (*heel*, Saxonibus integrum, ut Græcis ὅλον.)

HEILICHO, salubre Ker.

HEILICO, sanus Ker.

HEIMODI, & HEITMODI, furor Lipsii, quasi *heitmoet*, *heetmoet* hodie Belgis diceretur, de animo æstuoso, fervido.

HEISSEN, vet. Teut. apud Willer. promittere, *verheissen* hodie Germanis.

HEIT, persona Keroni. Nescio, an inde Frisii ἐξόχως patrem vocent *heite*, quod unicuique persona patris sui sit præcipue persona quædam conspicua.

HEITEO personarum Ker.

HEITINGA, vota; Glossar. Lipsii, atque inde forte (ut & Lipsius notat) hodie Gallicum *soubhaitter*, optare. (à *heischen*, *heiten*, petere.)

HEIZ, Otfrido ex sensu est aut notum, aut novum, aut calidum, *heis* Germ. fervidum.

HELFA, solatium, auxilium, Ker. *hülf* Aleman. *hulp*, Belgis.

HELINA, cubitus Rab. Maur. Germ. *Elle*. Hinc puto Belgis *ellen-booch*, quasi *helin-boogh* pro eodem. *Helen* apud Saxones infer. sunt compedes equorum.

HEOFONLICA, veter. Britanno-Sax. coelestis, *heavenly* Britann. hodiernis. (*Häven* hodie-

dieque Saxonibus inf. cœlum visibile, forte à *heben*, elevare.)

HERA, ERA, antea, corona; Ker.

HERA, HEREN cilicium, quasi *hare*, id est pilus, Gloss. Lips.

HERASUN, Otfr. frequens pro huc; ab *here* Aleman. Belgisque hodie *hier*, Britannis *here*, hic, & à *sun* particula, significans motum ad locum. (*hehr-zu*, huc Germani pronuntiatione distingvunt, *heer* exercitus, *hehr* huc, *her* vel *herr* dominus; sed non bene distingvunt Scriptura, secundum quam *hehr* posset esse exercitus, *här* vel *hær* huc; & *herr* dominus.)

HERBERGA, vet. Teut. castra, ab *here* exercitu, & *berge* recipio, servo, hodie *heer-leger*; *herberge* autem jam est Germanis Saxonib. Belgis diversorium, *albergo* Italis. (*herberga* fortasse, non ab *heer*, sive *hehr*, exercitu, sed *her* sive *er*, particula, & *bergen* tegere, ut sit, quod tegit, recipit.)

HERDUOM, HERTUME, vet. Teut. Princeps, nobilitas, quasi hodie dicas Belgice *heerdom*, dominatio.

HERISTO, senior }
HERIRIN, seniori } Keroni. (*Erste* est prior, anterior, *eber* anterius.
HERIRONO, seniorum }

HERIZOHON, Duces Gloss. Gass. hodie *Herzogen* Germanis.

HE-

HERO, HORO, HORWE, veter. Teut. lutum, Gloss. Lips. (hodie desuetum.)

HEROST, HERESTON, præfectus Gloss. Gassar.

HEROTI, dominium Gloss. Gass. quasi *herrschafft* Germanis, *heerschappie* Belg.

HEVODE, possessio Gloss. Lips. (hod. *habe.*)

HIERA, HERA hic Gloss. Lips.

HILU, absconde Gloss. Gass. hodie Belgis *heel*, *hele*, *verhele*. (add. *Hiluh.*)

HILUH, Otfr. celo, *verheble* hodie Germanis, *hele* Belgis. (Etiam Saxones, *es ist mir nicht hebl*, non habeo occultum. Item *der häler ist wie der ståler*, occultator æquatur furi. add. *Hilu.*)

HINNOUILI, viscera Rab. Mauro. (inquir.)

HINTERQUEMO, Otfrido est reminiscor, quasi retro venio, quod reminiscentiæ est. Significat etiam circumdo sepe, vel muro.

HINTERSCRENCHI, tergiversatio apud Lazium: *hinter* Aleman. & Saxon. *beheind* Britannis adhuc post, retro, *schrencken*, *schrancken* Belgis, *schrinke* Britannis adhuc varicare, abscedere, recedere (*schrancken* à devaricatione tignorum.)

HIRET, cervus, Gloss. Lips. *hert* hodie Belgis, *hirsch* Germanis.

HIUN, HAN, illis Gloss. Gassar.

HIU-

HIUTU, hodie Ker. *heute* Germ. *huiden* Belgice.

HIUUISCE, familia Gloss. Lips. quasi *huysche*, a domo.

HIZ, IZ, veter. Teut. id; *het* Belgis, *es* Germanis, *it* Britannis.

HLAHTAR, risus Ker. quasi *lachter* hod.

HLAUFFO, curro Ker. *lauffe* Germ.

HLOSO, ausculto Ker. (*lauschen, luystern.*)

HLOTHU, præda. Gloss. Lips. forsan ab *holo* veteri, hodiè *hohle* & Belg. *hale*, id est aufero, fero, adfero. Sic *Hludovic* scribebant pro Ludovico. *Lotu* præda, quæ sorte contigit. vid. Lips.

HLUTRE, veter. Britanno-Sax. purus sine mixtione, *lauter* hodie Alemann. *louter* Belgis.

HLUTTREISTER, clamosus Ker. (*lautschreier.*)

HOCHTUODI, captivitas Gloss. Lips. (dub.)

HODON, testiculi, Rab. Mauro.

HOLCZGANGEL, veter. Teutonib. lupus apud Lazium, forte quasi *holzganger*, quod ambularet & viveret in sylvis (Lazius quasdam habet voces, quæ videntur factitiæ, ex lingua vagabundorum rott-welsch.)

HOLD, vet. Teut. *holt* Saxon. *houd* Belg. fidelis, omnino fidelis; *houd en trou*, Belg. quasi bis fidelis. *Houde*, *holde* Belg. *halte*

 Germ.

Germ. eſt teneo. Igitur hæc vox ſumitur, quaſi tenax ejus, cui fidus quis eſt. (*Hold*, *huld* Germanis bene affectus erga aliquem. *Holdſeelig*, amabilis, jucundus. *Huldigen* fidem promittere, eſt promittere animum bene affectum.)

HOORSAMII, obedientia Ker. (ab audientia, ut etiam obedire.)

HOKECHE, Willer. auſculto, *horche* Germ. *hurke* Flandris adhuc peruſitatum pro eodem, *harke* Britannis & vet. Friſ.

HORO, HOROUUE, ſtercus Gloſſ. Lipſ.

HORRAMUR, audiamur, Keroni. (*hören* audire.)

HORSCOIN, vehemens, Gloſſ. Lipſ.

HORSKI, induſtria, Ker.

HORUGEBRUADER, Otfrido eſt leproſus: vox illius ævi. (inquir. forte à *horouue*, fœdo, de quo ſupra.)

HOSC, HOSCE, HOSCOUI, illuſio, ſubſannatio, Gloſſ. Lipſ.

HOTTE, veter. Teuton. incedo, progredior apud Lazium. Hinc puto adhuc vox illa aurigarum, qua compellant in Saxonia & Belgio equos ſuos, cum eos inſtigare volunt ad incedendum *hott*, *hottó*. Nec errare me putem, ſi dicam, Belgis quibusdam hinc adhuc remanere, *het en wil niet hotten*, res non vult procedere. *Hotte* ſunt hodie micæ caſeariæ per co-

ctum

ctum ſerum commeantes in provinciis Brunſvicenſibus, (*Hotte* aurigis præſertim in ſuperiore Saxonia eſt dextrorſum, *Schwude*, ſiniſtrorſum. Add ſupr. *Forthoro*.)

HREINII, caſtitas, mundities Ker.

HREINO, caſtus, mundus Ker. (hod. *Rein*.)

HRINAN, caſtigare Ker. (inquir.)

HUBIT, apud Lazium, *haubit* Ker. caput, *haupt* Aleman. *hooft* Belgis, *head* Britan.

HUDA, Willeramo tugurium: *hütte* German. & Belg. *hut* Brit. ab *hude* Bel. & *hide* Brit. tego, abſcondo, ſervo.

HUE, quis Gloſſ. Lipſ. *wie* Germ. Belg.

HUFFELON, vet. Teut. apud Willer. genæ, colliculi. Genæ quaſi colliculi in facie. *heuvelen* Belgis adhuc colliculi. Hinc *hufflattig* tuſſilago, quia colliculos amat. (à *heben*, elevare.)

HUFPHI, clunes, coxæ, Rabano Mauro, hodie *heupen* Belgis. (*hüfte* Germanis.)

HUGE, Willer. memor ſum, *heuge* hodie Belgis.

HULPILOS, inops Gloſſ. Lipſ. quaſi *hulpeloos* hodie.

HUNDEFLIGA, cynomya, *hundesfliege*, Germ. *hondsvlige* Belg. Gloſſ. Lipſ.

HUORO, Otfrido proprie eſt mœchor, adulterium committo; *hoor* Suedis Daniſque adhuc idem. Hinc *huhre* Germ. *hoere* Belg. *whore* Britannis meretrix.

HUR-

HURSGHIT, Otfrido videtur esse exstinguit, Belgice *lescbet.*

HUSEL, veteribus Britanno-Saxonibus est Sacramentum Cœnæ: puto, proprie esse mysterium, quod jam est Alem. *gebeimnis* & Belgis *beimnisse*; ac uti *beimnis*, uti & *beimlick*, mysticum, tectum, ab *beim* domo est, sic *busel* ab *bus*, quod Teutonibus quoque est domus.

HUUABBAN, (forte *bwarban*) redire Ker.

HUUANTA, quare Ker. *Wente* Westfal. id. (*wente* Saxonibus interdum quandoquidem.)

HUUARABES, redeas Ker. alia dialecto *warbes*; inde *warvel, wervel.* (Germ. *Wirbel*) verticulum, spondylus, à vertendo, & in sese redeundo, ut puto.

HUUASLIHE, efficaciter Ker. (*wäslich.*)

HUUASSI, sagacitas, Keron. aliis *wassi*, quasi acumen ingenii: nam *wasso, vasso* acutus. (*wissen* scire.)

HUUELIHEMUSO, quilibet Ker.

HUUELIHO, quis, Ker. *welcher* Aleman. *welcke* Belg. *wilcke, quilke* Scotis, *which* Anglis.

HUUEMU, cui Ker. *weme* Saxon.

HUUENNE, quando Ker. *whan* Britan. *wanner* Belgis. (Germ. *wenn.*)

HUUEO, qualiter, Ker. *wie* Germ. idem. (Saxones quidam inferiores pro *wie* dicunt *wo.*)

HUUIALIHHY, WEALIHNIS, qualitas Ker.

Ker. (quaſi diceres *welchnis*, quæ foret vox Metaphyſica non mala.)

I.

JAGELIH, JEGELIH, quivis vet. Teut.

JAGERE, fœnerator, Gloſſ. Lipſ. niſi forte legendum ſit venator.

JAGILICH, quisque Gaſſaro, *jeglich* Germanis, *jegelick* Belgis idem.

JAGIWEDAR, quivis quisque Gloſſ. Gaſſar. (Germ. *iegweder.*)

JAMAN, Otfrido aliquis, *jemand* Germ. *jemen* Belg.

IBEWANDA, ſuſpicatus, Gloſſ. Lipſ. a *wano*, exiſtimo, ſuſpicor.

IBU, ſi Ker.

JEHT, Willer. etiamnum; *ietzunder* Alem. *jet* Britannis.

IEMER, æternum Gloſſ. Lipſ. *immer* etiam German. & Belgis aliquando pro ſemper capitur, præſertim *immer meer*, *ever* Britan.

JEWESCON, EWISCON, æternus Gloſſ. Lipſ.

IH, ego Ker.

ILANLIHHO, feſtinanter Ker.

ILCA, YLCA, vet. Britanno Saxonib. idem: hodie obſoletum.

ILIGO, vet. Teut. feſtine, cito; *ilich* Sicamb. Clivenſibus, *eilich* Saxon. ſuper. *ilico* Latinis idem: *ile* Sicambr. feſtino verbaliter: affinia omnia.

ILUNGI,

ILUNGI, festinatio Ker.

IMBIZ, refectio, prandium Ker. *inbiten, ontbiten*, Belgis proprie est jentare, *inbyt*, *ontbyt*, jentaculum.

IMBIZZEN, reficere, epulari Ker.

IMBOT, mandatum vet. Teut. *gebot* hodie.

IMU, ei, Ker.

IM UNTAR IM, sibi invicem Ker.

INAU, eum Ker.

INDATI, malefacta, peccata, *unthaten, ondaden* parentibus nostris, Gloss. Gassar.

INDI IOH,
INDI,
INDI ROH, } atque Keroni.

INDINI, INDI NOH, neque Ker.

INENTHES, vet. Teut. dum, donec, *bintdies*, *bentdies* hodie.

IN EWIN, in æternum Ker.

INGENO, veter. Teuton. machina, instrumentum: *engin* hodie Gallis idem: *enginiaire*, qui peritus est parandarum machinarum, *ingenieur* vulgo.

IN HERIST, IZ ERIST, imprimis Ker.

INKANGUM, ad Kalendas Keron. Alii Teutones dixere *ingangum*, quasi introitus, (ut ego judico) quia Kalendæ introitus sunt mensis.

INNERONTHINGON, inferiora, Gloss.

 Lipsii,

Lipsii, quasi *in-neere dingen.* (*neer* à *nider, neder* inferius.)

INNETHRON, viscera, Gloss. Lips.

INNOTO, INNOTI, etiamnum Gloss. Gassar.

INSTUANDO, INSTUANO, Otfrido intelligo, *verstehe* Germ. *verstae* Belg. *understand* Brit.

INTERETA, dehonestabat, Gloss. Gassar. *entehrete* hodie Germ. *onteerde*, *onteerede*, Belgis.

INTFAHO, excipio Ker. (*empfahe* hod.)

INTFIANGIN, acceptus Gloss. Gass. Belgis *ontfangen.*

INTHABANII, assumtio Keron.

INTHABE MIH, Otfrido, commoror, habito, Belgis *onthoude my.*

INTHABO, sustineo Ker.

INTHEKO, Otfrido, revelo, *ontdeke* hodie Belg. *entdeke* Germ.

INTHIN, Otfrido si, *indien* Belgice.

INTHUCTI, conscientia, Keroni, quasi *inbeuging* Belgis diceretur. (Germ. *andacht*, attentio.)

INTLOHHAN, Keroni, *intlucon* Gloss. Lips. aperire, reserare. (quasi *entlocken*, *lok* est clavis.)

INTMACHO, disjungo, Ker.

INTRAHHO, excuso Ker. ab *int* (hod. *ent*, *ont*)

ont) privandi & *rabba*, causa, culpa. (*rache*, ultio, pœna, *rechen* ulcisci.)

INTSEZZO, degrado Ker. *entsetze* hod.

INTSPRENITAZ, ablactatum Ker. nisi forte sit *intspenitaz*: certe *ontspenen* hodie Belg. ablactare est. (Germ. *entwehnen*.)

INTSUABAN, Otfrido est vitare, fugere, vel simile.

INUNU, itaque Ker.

IN UNWIZZIN WISAN, est Otfrido dæmoniacum esse, quasi hod: dicas *in onweten wesen*.

IO, semper, Gloss. Lips.

IO BIN, sum Gloss. Lips. *jo* Clivensibus, Geld. Saxonibus adhuc in usu pro utique.

IOH, nonne, nunquid, Gloss. Lips. ac Keroni.

IOH AUH, sed & Ker.

IOH AUH IBU, etsi Ker. quasi dicas *end oft ok sy*.

IOHH, jugum, Ker. *joch* hodie Germanis & Belgis.

IOURDHAY, vet. Teut. hoc anno, apud Lazium. Forte *jor*, *jour*, id quod hodie *jar*, *jaer*, annus. Inde per *enallagen* significationis puto, Gallis *jour* dies, & à *jourdhay* Gallicum *jourdhuy* vix dubitanter dixerim; mutata paulum, sed tamen non absimili significa-

 tio-

tione. Italis etiam ab hac prosapia erit suum *jorno*, dies.

IR, Otfrido ex.

IRBOLGONO, celo, abscondo, Gloss. Gass. forte *irborgono*.

IRELILENTE, Otfrido peregrinus, extraneus, ab *ire*, *ir* ex, & *lente*, id est regio.

IRFANGO, increpo Gloss. Lips. (dub.)

IRFERRO, obstupefacio Gloss. Lips. *ververe* hodie Belgis est terreo. (*sich verfehren* Sax. est terrore corripi.)

IRGAZE, vet. Teut. obliviscor, Aleman. *vergesse*, Belgis *vergete*, *forgett* Britannis.

IRKOBORON, Otfrido videtur esse accipere, consequi, recipere; *recover* Britannis, Gallis *recouvrer*, obtinere, non tantum recuperare. Unde *vercovreren* etiam quibusdam Belgis.

IRLESGO, Otfrido exstinguo, deleo, *lesche*, Germanis & Belgis hodie. (*Erleschen* de eo dicimus, quod sponte extingvitur.) Videtur quoque aliquando Otfrido esse frui, consequi.

IRMUAIT, Otfrido fatigatus, *veroeit* hodie Belgis.

IRQUEMUN, terreri. Gloss. Gassar. quasi Germanice diceres *verkommen*, *sich verjagen*, Saxones inferiores eodem sensu dicunt.

IRQUICKO, excito Gloss. Lips. *erquicke* Germ.

IRRUORO, commoveo, Gloff. Lipf. *verrore*, *beroere* Belg. adhuc idem (*rühren*, Germ. commovere, liquorem agitare.)

IRSCABORON, Otfrido eft abripere, adimere, auferre, vel fimile quid.

IRSCAL, increpuit Gloff Lipf. (*fchelten* hod. increpare.)

IRSCALLO, increpo Gloff. Lipf. *gefchal* Belg. adhuc crepitus, fonus.

IRUA, fua, *iro* fuis, Ker.

IRWELLU, Otfrido, fufcipio, eligo, *erWele* hodie Alemannis.

IRZUANAMO, affumo Ker. *herzunehme*.

ISARNAZZASA, ferramenta Ker.

ISARNO, ferreus Ker. quafi *eifern*.

ITAL, vacuus Ker. *idel* Belg. (*eitel* Germ.)

ITLONO, retribuo Ker. *ontlone* Belg.

ITLOT, retributio Ker.

ITWIZ, opprobrium Ker. (inquir.)

IU, jam Otfrido.

IUIH, Otfrido vos, *ju* Saxon. & quibusdam Belgis, *joW* Britannis.

IUNGIZT, ultimus Ker. (*jüngfte* hod. eodem fenfu, etfi propriè fignificet maxime juvenem.)

IUUERU, veftra Ker. (*Euure* Germ.)

IZ, id Otfrido, *het* Belgis, *it* Britannis, *es* Germanis.

K.

KABET, KAPET, oratio Ker. (dub.)

KAGANAN, obviare, quasi *gegenen*, *tegenen*, hodie *begegnen* dicitur.

KAGANHORIUO, obaudio Ker.

KAHIRZO, concordo, Ker.

KAL, vet. Britanno-Saxonib. voco. Idem adhuc hodiernis Britannis: *Kallen* Belgis quibusdam est loqui; affine καλεῖν & Græcis vocare, accersere est. (An huc *chaland*.)

KALIDO, discedo, Ker. vid. *Farlido*.

KALIZIUN, caligæ Ker. (jam olim vox Gallica vel Celtica, quæ Cajo Cæsari nomen dedit.)

KANAP, pecten, Ker. hodie *Kam*,

KANGO, ambulo Ker. (*gang* incessus, hodie.)

KANKAR, peregrinus, quasi *gangar*. (incedens.)

KAPFAN, Otfrido aspicere, *gaffen* Alem. *gapen* Belgis, *kapen* Sax inferior.

KAPLUAN, verberare Keroni. vide *Bluan*.

KARGE, veter. Teuton. onero, forte à *carre*, ist est carruca, quasi carrucæ imponere: *charge* Gallis & Britannis hodie adhuc idem, *carico* Ital. *cargo* Hispanis.

KARTILING, parens, *kartilinga* parentes, *kartilingun* parentibus accentu in secunda, (ut opinor) syllaba, Ker. quasi *geteeling*, id est genitor; *telen* antiquitus, & Saxonibus infer. Belgisque adhuc est gignere; forte ab Hebræo

יָלַד jalad genero, per inverſionem, ut Scriptura Hebræa nobis legeretur more noſtro: tum enim dalai eſt in Piel יִלֵּד jilled deli.

KARWE, induo Ker. unde *karwecamer, garwecamer.* (*gercamer* Hanoveranis, locus ille, ubi Sacerdotes miſſales induunt, veſtiuntque ſe ad miſſam.)

KASEWAZZAR, ſerum, Ker. quaſi hodie dicas *Käſewaſſer*, id eſt aqua caſei; eſt enim hoc ſerum: *Wey* hodie dicitur Belgis.

KAST, hoſpes Ker. *gaſt* communiter etiam hodie.

KASTLUAMLI, hoſpitalitas, Ker.

KASTLUAMO, hoſpitio utor, Ker.

KASTREUUI, ſtramenta, Ker.

KASTREUUITIU, lectiſternia, Ker. quaſi *geſtroyede*; *ſtroyen* Belgis adhuc ſternere.

KATALLE, veter. Francis & Teuton. bona propria; *kateilen*, *katélen* Belgis quibusdam, *kattel* Britannis pecudes. (an à catulis? ut etiam *vieh* de bonis omnigenis, etſi proprie de animalibus. Sic pecunia à pecude.)

KAUGRO, vaco, Ker.

KAUKULAR, vet. Teuton. præſtigiator, *gauckler* Alem. *keugheler* Clivenſ. *guicheleer* Belg. *yugler* Britan.

KAWISSIM CITIM, certis temporibus Ker. (*zu gewiſſen zeiten.*)

KEABENTER, contentus, Ker.

KEARNEEN, mereamur Ker.

KEARNO, mereor Ker. (inquir.)

KEBSE, KEVESE, KEVITSE, vet. Teut. pallaca, concubina, hodie *Kebs-Weib.*

KEDANCHA, cogitatio Ker.

KEDUUINGE, coërceo Ker. *zwinge.*

KEDUUNGANO, reſtrictus Ker. (*gezwungen* hodie.)

KEFALDO, explico, Ker. *valden* Clivenſib. *volden* Saxon. inferior. *vouden*, *vouwen* Belgis, *falten* Alem. plicare.

KEFREISOT WESAN, periclitari Ker. (risque, riſico periculum.)

KEHABO, abſtineo Ker.

KEHIUKKEN, demonſtrare Ker. (inquir.)

KEIL, elatus, Ker. (inquir.)

KEKARUWE, exhibet Ker.

KEKAT, pertinet, Ker. (inquir.)

KEKREMITER, irritatus Ker. à *kremo* irrito veteribus. (hod. *grim*, ira.)

KELA, CHELA, guttur, Rab. Mauro.

KELEISINO, imitor Ker. vid. *gelihſino.* (*gleichner*, *gleiſner* hypocrita.)

KELIMFO, concedo Ker.

KELLERA, promtuaria, hodie *Kellers*, Gloſſ. Lipſ.

KELTAN, reddere, Ker. (*gelten*, *vergelten* recompenſare.)

KEMAHHO, jungor, ſocior, forte inde hodie

die *maker*, *macher* Belgis pro ſocio. (dub.)

KEMEZLIHHAN, moderari, Ker. *gemäſſigen.*

KEMPFAN, militare Ker. unde adhuc Germanis *kämpffen*, Belgis *kempen*, *kampen* pugnare, *kampioen* pugnator.

KENEIZZO, affligo, quaſi *beneide*, id eſt invidia perſequor.

KENEMO, (quaſi *giname*) invoco Keroni. (proprie nomino)

KEPARKO, reſervo Ker. quaſi *geberge.*

KEPEOTAN, jubere, Ker. *gebieten* Alem. *gebiden* Belgis, *bid* Britannis.

KEPLATER, inflatus Ker. *platen*, *blaten*, veteribus flo, ſufflo, *blaſen* hodie, inde *bladder* Belg. *blatter*, Alem. puſtula.

KEPOT, imperium Ker. *gebot* hodie.

KEPRET, trabs, Ker. quaſi *gebrét.* (dub.)

KEREHTII, vindicta, Ker. quaſi *gerechte*, id eſt jus, æquum: vindicta enim eſt jus injuriæ. (vindicta eſt *rache.*)

KERISIT, condecet Ker. convenit. (inquir.)

KERNII, diligentia, ſolicitudo, Ker. *keare* Britan. diligentia, ſolicitudo, item cura, nec diſſimile ipſum Latinum *curo.*

KERNISS, devotio, Ker. à *keran* ſolicitum eſſe, quia devotio fit cum ſolicitudine.

KERNLIHHO, diligenter Ker.

KERO, cupio, Keroni, *gere* adhuc Belgis idem, *gern* libenter Germ. *chero* Hiſpanis, convenit carus, *cher*.

KERTU, virga, Ker. *gerte* Aleman. *gerde*, *garde* Belgis.

KERYFFO, arripio, *greiffe*, hodie Germ. *grype* Belg.

KESAZTO, deputatus Ker.

KESCUAHTE, calceatus Ker (*geſchuet*.)

KESPANAN, ſvadere Ker. (inquir.)

KESPANO, cohortor, Ker.

KESPANST, ſvaſio Ker.

KESTEGO, ango, forte à caſtigo, Gloſſ. Lipſ.

KETEMPRAN, temperare Ker.

KETTI, Otfrido videtur eſſe loculus cadaverum, vel arca lapidea, vel ſepulcrum.

KEVERA, bruchus Gloſſar. Lipſ. hodie *Käfer*.

KEVETSKINT, KEEBSKINT, vet. Teut. nothus, ſpurius.

KEUNNIUAZZAN, occupari Ker. quaſi *geunmoeten*, id eſt ſine otio eſſe; *muazo* antiquis *müſſe*, hodie *muuſſe* Germanis, *moete* Belgis tantundem, ac otium.

KEWIHTER, benedictus, conſervatus, Ker. *geweyheter*, hodie. *gewide* Belgis.

KEWISSO, KAWISSO, certus, certe, Ker.

KEWRAHTI, merita Ker.

KE-

KEZELIT, deputatus Ker.

KEZELO, imputo Keroni.

KEZIMBRI, materia, Ker. nempe ligna, & alia ædificationi apta. *Zimmern* adhuc Aleman. *timmeren* Belg. eſt ædificare, *timber* Britannis hodie adhuc idem plane, quod Keroni hic eſt *kezimbri*.

KIDANC, cogitatus, Ker. (*gedanke*.)

KIDEUUIT, digeſtus Keron. Hodie *verdauen* Germanis, *verduwen*, *verdouwen* Belgis digerere, tam de cibo, quam de indignatione dicitur.

KIGHUETO, dictus Ker. (*queden* Sax. loqui.)

KIHALTIDU, obſervantia Ker.

KIHALTO, ſervo Ker. *erhalte* hodie.

KIHUCTOLIHHO, ſolicite Ker. quaſi *geheuchlik*, *mit gedancken*, id eſt cum attentione, recordatione: nam ſolicitus memor & attentus ad id, quod agendum.

KIHUUORBAN WESAN, reverti, Ker.

KIHUUORVANISSI, converſio Ker.

KIHWERABO, converto Ker. diverto.

KIMAHHO, GIMAHHO, apto, aptus, idoneus Ker. (*gemächlich*, hodie commodum.)

KIMO, *germen*, Gloſſ. Lipſ (*keimen* Germanis, conſentit Gallicum *cime*.)

KINNI, CHINNI, mentum, Rab. Mauro. (hodie *kien*.)

KINOZSKAFFI, conſortium Keroni, quaſi *Genosſchafft*.

KINUSTILLE, inquieto Ker. quaſi *geön-ſtille* hodie Belgice dicas. (Eſt enim *ſtille* quietum.)

KIPARAC, abſcondo, Ker. *geberge* hodie Belgis.

KIPPO, compes, Gloſſ. Lipſ. *cippus* Latinis, *cip*, *kip*, quibusdam Belgis. Inde adhuc *cippier*. (vulgo perperam ſupier.) Belgis pro cuſtode carceris, *ceps* Gall. hodie.

KIRECHIDA, expoſitiones Ker. (inquir.)

KIRIDA, concupiſcentia, Ker. quaſi *gerida*, deſiderium.

KIRIHTIDA, correctio Ker.

KIRIHTO, corrigo, quaſi *gerechte, zu rechte bringen* idem. (Germ. *richten*, *einrichten*.)

KISACHAN, objurgare Ker. quaſi culpam imputare; *ſabba* culpa, cauſa.

KISEZZIU, ordo, diſpoſitio, Ker. (*geſez*.)

KISHIHTII, ſtorea, Ker. (*küſſen*, culcitra, couſſin.)

KISIHTI, aſpectus Ker. (*geſicht* hodie.)

KISTANT, fixus, Ker. *beſtändig* idem fere Germanis & Belgis.

KISTATO, colloco, Ker.

KISUAHHIDA, diſcuſſio Ker. (inquir.)

KISUNTO, ſequeſtro, Ker. (inquir.)

KITAAT, actus, factum, Ker. (*ge-thât*.)

KI-

KITULDO', celebro, Ker. (inquir.)

KIVANGAN, repetere, Ker.

KIWALTIU, poteſtas Ker. *gewalt* hodie.

KIWIHTU, ſacratus Ker. *geweyhet.*

KIWIHTUO, ſacrata, Ker.

KIWIZZIDU, ſcientia, Ker.

KIWONE, ſoleo, unde Belgis *gewoonte*, ſolitum, conſvetudo, *i wont* Britannis adhuc in uſu pro ſolebam *yow wont*, ſolebas. (Germ. *gewohnheit*, conſuetudo.)

KIWONIN, ſolito, Ker.

KIZZE, veter. Teuton. agnus capellæ, capella, *kid* Britannis.

KLAGO, cauſor, queror, Ker.

KLEINO, Otfrido eſt purus. Vox hæc in reliquo Teutoniſmo fere obſolevit; Britannis tamen *kleane* adhuc eſt purus, mundus: tum verbum *kleinſen*, *klenſen*, cribro liquida mundare, Belgis adhuc in uſu.

KLEIPO, vide *Cleipo.*

KLEKON, Otfrido ex ſenſu videtur eſſe aut tædere, aut eſſe videri.

KNAO, Otfrido eſt cognoſco. Ei affine Britannicum *knowe*, *kenne* hodie Alemannis & Belgis.

KNIU, CHNIU, genu Rab. Mauro, *Knie* hodie Germanis & Belgis, *Knee* Britan. *genuil* Gall. *knää* Suedis, *γόνυ* Græcis: affinia omnia.

KO-

KOBEL, vitta, tegmen ſuperius, idem Alemannis, *Kovel* Belgis. (*Kobel-Wagen* olim dicti currus tecti.)

KOCKE, vet. Teut. gallus gallinaceus; *gock* adhuc quibusdam Alemannis, *cocq* Gallis & Britannis hodie, *kokkert* etiam Belgis aliquando.

KOKARE, pharetra, Gloſſar. Lipſ. hodie Germ. *köcher*, Belgis *koker*, *pylkocker*.

KOLP, veter. Teuton. & Francis ictus, apud Haiminsfeldium, &, ut dicit idem, Alemannis quibusdam adhuc hodie *kolb* pro eodem. *Coulp* & *coup* Gallicum haud dubie inde: *Kloppe* Germ. & Belgicum ico, ferio, affine, *klop* ictus, *colpo* Italis.

KORAN, exquirere, probare, Otfr. *kören*.

KOSE, GEKOSE, loquela vet. Teut.

KOSON, loqui, fabulari Otfrido, *koſen* Belgis pro eodem. (*cauſer*, à cauſa vel *coſa*, re.)

KRAFT, CHRAFT, virtus Ker. hodie Belg. *kracht*, *kraft* Sicamb. & Saxonib. (Anglis artificium *handicraft*.)

KREMO, fuit veteribus irrito. (à *grim*.)

KREPINDE, reptilia Gloſſar. Lipſ. quaſi *cruypende* hodie vel *kriechende*.

KRIEDO, cognoſco Gloſſ. Lipſ. forte à credo, quia fides eſt firma cognitio.

KROZDARM, extales Rab. Mauro.

KUATLIHE, glorior, Ker. (inquir.)

KU-

KUMIGO, Otfrido eſt æger, morbidus, debilis, deplorandus: *Kuymen* adhuc quibusdam Belgis eſt gemere.

KUMO, vix, difficulter vet. Teut. *kaum* Aleman. *koum* Saxonibus adhuc idem.

KUMON, Otfrido flere.

KUNNI, vet. Teut. genus, progenies, conſangvinitas; *Kind*, *Kinderbed* Britan.

KUOSMEER, butyrum, Gloſſ. Lipſ. quaſi adeps vaccæ; *ſmör* Suedis.

L.

LAHCHIDA, medicamina, Ker. (inquir.)

LAHHAN, linteum Ker. *laken* Belgis hodie; item pallium Keroni.

LAISE, veter. Francis & Teuton. apud Lazium, ſinus.

LAMA, piſcina, veter. Teuton. apud Paul. Diaconum. *Lama* Latinis veteribus lacuna, apud Feſtum. *Lamen* quibusdam Belgis tueri, conſervare.

LANCHA, ilia, Rabano Mauro.

LANCHON, lumbi, Ker. *loenjeu*, *loenje* hodie Belgis, *loings* Gallis, *loines* Britannis. *Lenden* alioqui Belgis communiter ſunt lumbi. Hinc puto *flancqs* Gall. & *fianco* Ital. pro latere, quia lumbi ad latus, & hinc *flanquer*, *flanqs* Gall. *flanckeringe* Belg. pro latere propugnaculorum.

LANT.

LANTSCEFFI, provincia Ker. *landschafft* Aleman. *lantschap* Belg.

LANTWALTON, Otfrido præfecti provinciarum.

LAP, ora vestis, Gloss. Lips. (Germanis *lappe*, lacinia.)

LATHO, invito, veter. Teutonib. *lade* adhuc Aleman. & Saxonibus pro eodem usitatissimum, at Belgis in nullo usu: iis *lade* est onero currum vel navem. *Ladol*. Otfrido voco, accerso. (*Beladen* etiam Germ. onerare)

LAUGA, flamma Ker. *laey* Belgis *lagon* Suedis Danisque. (Germ *lohe*, hodieque)

LEBO, dego, Ker. vivere eodem significatu sumitur omnibus prope nationibus Teutonicis.

LECNO, lectionum Ker. forte *leczno*.

LECZEOM, lectiones Ker.

LECZUN, capitula Ker. librorum, ut puto, quasi *lessen*, lectiones.

LEERA, instrumenta Ker. (inquir.)

LEGERSTAT, cubile Gloss. Lips.

LEIB, veter. Teut. panis, *loof* Britan. idem adhuc, nempe panis aliqua formata massa: *klaf* Saxonibus, qui ante 1000. annos vixerunt, tam in Anglia, quam alibi, item erat panis. *Libum* Latinum affine *leib* veteri. *Leib* forte quasi vita ἐξοχως: nam panis fulcrum

præci-

præcipuum, &, ut S. ſcriptum loquitur, ſcipio vitæ. (*gleba* Slavis panis.)

LEISANO, imitor Ker. vide *gileiſo*, *kaleiſo*. (*gleiſner*.)

LENDIBROTON, renes Rab. Mauro. (inquir.)

LENTI, renes Ker. (inquir.)

LEOTH, lumen Ker. (*Licht*, hod.)

LEPERA, LEPSA, labra Gloſſ. Lipſ. *lippen* hodie, *leſſa* Keroni.

LESTERLIHHER, reprehenſibilis Ker.

LETISTON, noviſſima Gloſſ. Lipſ. *letſten* hodie: forte ſuperlativum à *late*, *laet*, ſerus.

LIB, converſatio, Ker. *leben* Alem. *leven* Belgis, *life* Britannis eodem modo ſumitur.

LIBBAN, partiri Keroni. (*kleven*, *ſpalten*, *clobe* Anglis.)

LIBLEITA, annona Ker.

LIBLEITON, alimenta Ker.

LICHE, veter. Teut. placet Belg. *dat gelyckt my wel*, id eſt hoc placet; *ilike*, *i do like*, *it doth like mee* idem. *Liken* tamen Belgis eſt ſimilem eſſe.

LICHIZER, Otfrido hypocrita.

LICHTFAZ, vet. Teuton. *lampas*, quaſi hodie *licht-vas*, vas luminis.

LIHHAMUN, corpus Ker. *leichnam* Germanis, *lichaem* Belgis.

LIHHISARRO, Sabaitarum Ker. puto, item Sibaritarum.

LIHHITOD, mora Keroni.

LIHISAR, Sarabaita Kero. Puto esse debere Sibarita, id est mollis, deliciosus: tales erant Sibaritæ. Et sic simile erit nostrum *lecker* hodie, id est deliciosus. *Lichery* puto Britannis esse ingluviem; affine.

LIMPHIT, Otfr. decet, convenit. Vide *Gilimpho*. (inquir.)

LINEBERGA, veter. Teut. apud Willeramum, fulcrum superius sedilis, cancelli alicujus, aut clathri, quasi hodie diceremus, *leneberge*, a *lene*, *line* innitor, & *berge* servo, præservo.

LIOBLIHHO, Otfrido amanter, amabiliter, *lieblich* Aleman. & *lieflik* Belg. *lovingly* Britannis.

LIPPANTI, parcenti Kero. etsi forte legendum sit partienti. vid. *Libban*.

LIRNE, disco, Ker. *lere* Belgis, *lerne* Germanis & Britannis. *Lirne* item est meditor apud Keronem.

LISE, vet. Teut. lego, colligo, congrego, de omni re, etiam de hominibus: hodie Germanis & Belgis *lesen* est colligere, de rebus inanimis & fructibus.

LISNO, veter. Teuton. lènis, *lise* hodie Belgis, & *liselik* leniter: quia autem nomen pro-

proprium muliebre *Lisbet*, & contracte *Lys*, est simile *lise*, ideo *Lys* & *Lysbet* usurpant pro leni & tardo.

LIST, veter. Teuton. ars, scientia; hodie *list* plerumque in malam partem pro dolo malo accipitur.

LISTMEISTER, LISTAR, veter. Teuton. artifex.

LITE, veter. Franc. & Teuton. apud Lazium servus. *Litz* hodie Germanis, inquit Lazius, idem; à *lissen*, *lossen*, id est redimere vel servare. Alibi etiam Lazius & *latz* hodie Germanis dicit idem esse, à *lassen*, id est sinere. Nescio, an hinc Britannis suum *lad*, puer, sit, an ab Hebræo יָלַד jalad pario, vel יֶלֶד jeled puer per aphæresin. (liti, litones olim, & lassi, liberti.)

LIVE, LIB, vet. Teut. vita; Belgis *leven*, Alem. *leben*, *life* Britannis, & *live* vivo.

LIUMUNT, vet. Teuton. fama, celebritas; forte à *luyt*, id est sonus, clarisonus, & *munt* os: fama enim quidam sonus est oris. (Hodieque Germanis *leymunt*, existimatio; *verleimen* calumniari.)

LIUTHI, Otfrido lux, luceo, *liecht* hodie Germanis & Belgis.

LIUWO, LEUWO, vet. Teut. conduco: *loue* hodie Gallis idem. (à locare.)

LOBDUAM, Otfrido laus, quaſi *lobdum* Germanice diceretur.

LOCKIS, capilli, *locka* capillis; Gloſſ. Lipſ. *Locken* Saxonibus & Belgis cirri capillitii.

LOOTH, LOON, merces Ker.

LOS, ſors Gloſſ. Lipſ. *los* & hodie Germ. *lot* Belgis.

LOSAN, auſcultare Keroni. (*lauſchen* hod.)

LOSING, dolus Gloſſ. Lipſ. *loosheit* hodie Belgis.

LOSO, libero Ker. *erlöſe* Germ. *verloſſe* Belg.

LOTHER, vet. Teut. latro, voce non abſimili.

LUAGO, vet. Teut. video, *loke* Britannis adhuc idem, ut & Friſiis veteri lingua ſua propria utentibus.

LUCKO, falſus Ker. forte & *lucko* fallo, *liege* German. & Belg. mentior, *lügen* Aleman. *leugen* Belgis, & *lye* Britan. *lögnen* Suedis mendacium.

LUCTIKA, puſilla Gloſſ. Lipſ. *lüttik* Saxon. inferioribus hodie adhuc puſillus. (*litzel* Germ.)

LUCUCUMIN, paulo minus, Gloſſ. Lipſ. nos *luttel kenmin.*

LUDO, tono Gloſſ. Lipſ. Inde *lude* Belgis, (*leüten* Germ.) campanas ſonare, *luyt* ſonorus, *geluyt* ſonus.

LUI-

LUIKANTER, fallitur Ker. (inquir.)

LUKKA, vet. Teuton. foramen, *luccha* item; *loch* hodie Aleman. *lock* Saxonibus. Hinc non dubie *luik* Belgicum pro foramine navis aut tabulati. (Germ. *lücke.*)

LUME, veter. Teutonibus populus apud Lazium *luy*, *luyden*, *lien* Belgis idem.

LUNGUN, pulmo Rab. Mauro, *lunge* Germ. *longe*, *longer* Belgis.

LUOGINDA, LOUENDA, rugiens Gloſſar. Lipſ. *loeien* hodie Belg. rugire, boare.

LUSTIDI, delectatio Ker. *luſt* Germ. & Belgis.

LUSTIM, libet Ker. *het luſt* Belgis.

LUSZAM, vet. Teut. amœnus, hodie *luſtſam*, *luſtich.*

LUTCILMUATE, puſillanimus Ker. quaſi *luttelmœdigh.*

LUTRI, puritas Keroni.

LUTZER, vet. Teuton. purus, clarus, *lauter* hodie Alem. *louter* Belg. *lutter* Ker.

LUWETHU, præſtitiſti Gloſſ. Lipſ.

LUZZILO, LUTIKO, puſillus Gloſſ. Lipſ. *litel* Britan. hodie, *luttick*, *lutke* Saxonibus (inferioribus) *lyts* priſcis Friſiis idem, *luttel* Fland. paucus.

LYFUARA, cibaria, quaſi *lyfware*, Gloſſ. Lipſii. Putem ego, à *lyf* vita, vel corpus, & *fuara*, quaſi *für* ſive *voer*, id eſt alimentum.

M.

MAAZE, Willer. vel *ebenmaaze*, ut legit MS. Vossii, comparo, parem facio: *match* Britannis adhuc in usu pro conferre, componere, parem esse alicui. Notæ in Willeramum editionis Merulanæ quasi à *mezen* vel *mässen* Alem deduci verbum putant, id est metiri, mensurare, quod, qui comparatur, quasi commensuretur: nec vana etymologia est.

MACHO, jungo Ker. *intmacho* disjungo.

MALE, vet. Teut. quævis macula in re quacunque; Belgis jam proprie ea, quæ est in corpore. *Male* autem & *macula* valde cognata.

MAMMUNTI, Otfrido & Willeramo mollitudo, humanitas, suavitas morum, lenitas, mansuetudo.

MAMMUNTO, Otfrido videtur esse molle, lene.

MAN, Otfrido non modo pro viro, ut hodie Alem. Belgisque, sed & pro homine usurpatur: sic & hodiernis Britannis.

MANAGII, multitudo Ker. *menichte* hodie Belgis, *menge* Germ.

MANAHEIT, munuscula Ker.

MANCREFTE, MEGINCRAFT, MEGINCREFTI, majestas Gloss. Lips. quasi *manns-krafft* Germ. *manskrafft* Belg. fortitudo viri. (*Megincraft* differt à *mans-krafft* & significat ma-

majorem quandam ſeu ſublimem potentiam & convenit Majeſtati.)

MANE, veter. Teut. moneo, quod affine eſt; hodie non niſi compoſite *vermahne* Aleman. & Belgis pro moneo in uſu eſt. *Mane* Germanis & Belgis eſt exigo.

MANEGE, veter. Britanno-Sax. plurimi, *menige* hodie Belgis, *many* Britannis hodiernis.

MANGEN, maxillæ Gloſſ. Lipſ. forte erit *wangon*. Certe Germanis Belgisque *wangen* ſunt genæ, maxillæ.

MANIRE AD MALLUM, Lazio teſte, fuit veter. Francis in Lege Salica, in jus vocare, *manire*, hodie *manen* monere eſt, *mallum* cœna vel prandium, *mael* hodie. Judicibus enim actor cœnam præbebat usque ad litem finitam; cujus tum ſumtus adjudicabantur ei, qui cauſa cadebat. (mallum non cœna eſt, ſed locus conventûs, inde translatum ad convivium.)

MANNIHLIH, vet. Teut. quivis, quisque *ieder mennichlik* hodie.

MANODO, menſis Gloſſ. Gaſſar. *monath* German. *manet*, *maent* Belg. *month*, *moneth* Britannis, *μὴν* Græcis.

MANSLAGO, homicidium apud Otfrid. *manſlacht* veter. Holland. *manſlaughter* Britannis.

MARC, medulla R. Mauro. Hodie *march*,

 mergh

mergh Belg. *marck* Saxon. *marowe* Britan. *mergh* Suedis Danisque.

MARI, celebris Gloss. Gassar. etiam celebritas, fama, *mare* Belgis.

MARUN, celebrare Gloss. Gassar. *vermaren* Belgis idem. (*mähre* Germanis fama.)

MAYR, veter. Teuton. Dominus apud Lazium; item supremus alicujus loci; *maire*, *majeur* hodiernis Gallis, *mayour* Britannis consul aut alias præcipuus. (translatum etiam ad patrem familias, & hoc sensu in inferiore Saxonia Emphyteutæ prædiorum appellantur *Mayer.*)

MAZARA, veter. Teuton. ensis equestris, Gallis usitatus. *Messer* hodie Aleman. *mes* Belg. culter, gladius, *μάχαιρα* Græcis haud dubie ejusdem originis.

MEINAN, Otfrido videtur esse annunciare, vulgare, divulgare, quasi dicas *gemeinen.*

MEINO, Otfrido quoque videtur esse vulgatio, annunciatio.

MEISTER, maximus Gloss. Lips. *meeste* Belgis.

MEISTRATUAM, magisterium Ker. quasi *meisterthum.*

MELM, pulvis Gloss. Lips. Idem hodie Saxon. inferior. *mulm*, *molm* hodie Belg. attritura ex ligno, vel simili molliore materia (à molendo *mülen*, *malmen*, *zermalmen.*

MEN-

MENDEN, SICH MENDEN, vet. Teut. gaudere, lætari, exultare.

MENDISSE, lætitia, exultatio Gloss. Lips.

MENNISKO, Willer. homo, *mensch*, Alem. *mensche*, *menske* Belg. *menniske* Suedis & Danis.

MERA, major Ker. *meerder* Belgis idem, sed *meer* nobis est plus, amplius, etsi vulgus *meerder* etiam pro amplius abutatur.

MEROD, mixtum, mixtum poculum Keroni.

MERRON, Otfrido est contristare, unde Gallis adhuc sit *marri* tristis; aut perdere, corrumpere. Unde Britannis adhuc *marre* perdo, corrumpo. (*merry* Angl. Add. *Morno*.)

METAMUNSCEF, medioeris, Ker. (*mittelmässig* hodie.)

MEZ, modus, mensura, *mass* Alemann. *maet* Belg. *mesure* Gall. & Brit. Hebr. מַד mad, מָדוֹן madon, מְשׂוּרָה mesuhrah, etiam mensura. Affinia omnia.

MEZHAFTIU, mensuratus, moderatus Ker.

MEZZINTI, pendens Ker. Credo de animo dici, quasi dubitans; quasi Belgice diceretur *middende*, quasi in medio sententiæ pendens, ἐν δοιῇ Græce.

MIAS, mensa Ker. (an à Latino?)

MICHIL, MICHOL, veter. Teuton. magnus, totus, omnis, multus; unde & *michelik*

lik Clivenſ. & Sicamb. omnis, *al te michelike mael*, omnino omnes, totaliter omnes. In vet. Chron. Rhytmico libr. 3. cap. 47. *Ginder komt op ons een michel dict. Mikbel* Scotis magnus quoque hodie eſt. *Gimilibo*, magnifacio Gloſſ. Lipſ. à *mihil*, magnus. (*μεγάλη* magna, Græcis.)

MIDAN, latere Ker. hodie *meiden*, *miden* eſt vitare.

MIDDELOTHE, Willer. medium, medietas, quaſi jam diceres Belgice *middelte*.

MIETE, Otfrido conduco; *miede* Clivenſibus, & *miethe* Saxonibus adhuc in uſu, proprie de famulis & operariis. (imo Germanis etiam de ædibus, equis & aliis.)

MIH, me, Ker. *mich* Alem. *my* Belg. *mee* Brit. pronunciant, ut Belgæ *my*.

MIHILU MER, multo magis Ker. (quaſi diceres, multo plus vel magnopere plus.)

MIHILU MIN, multo minus, Ker. (eodem modo.)

MILLU, miliare Ker. *myl*, *myle* Belg. *mile* Brit. *meil* Alem. a mille paſſibus originarie, ſed Germanis quadruplum circiter.)

MILTZI, ſplen. Rab. Mauro: *miltz* Aleman. *milte* Belg. *milta* Italis.

MIN, ne, Keroni.

MINDENNE, nedum, Ker.

MINEOWEHT, nequicquam Ker. (dub.)

MIN

MIN HWAZ UNMEZ, ne quid nimis, Ker. quasi dicas, *niet wat onmatich*.

MIN HWENNE, nequando, Ker.

MINNIRA, minor Ker.

MINNO, Willer. amo, *minna* amor, *minne* Belg. amo & amor.

MINSIU, minime Ker. (satis consonant Latino. Habemus hodieque *minder*, *minste*, minor, minimum.)

MISK, vet. Teut. misceo, *mische* Alemannis מָסַךְ masach Hebr. & in Piel מִסֵּךְ missech.

MISSI, erro, male Gloss. Gassar.

MISSIDUAT, delictum Ker. *missethat* hod. Germ. *misdaet* Belg.

MISSILIHHO, diversus, *missilihhem* diversis Keroni. (hodie *mislich* Germanis est de re mala, vel certe suspecta.)

MISSITUAN, delinquere Ker. *missedoen* hodie.

MIT, cum, apud, Ker. *met* hodie Belg.

MITHEWARA, Willeramo videtur esse suavis, mitis: *medewaerdich* hodie Belg. idem significat. (consentit Latino mitis.)

MITHEWISTE, Willer. non est conscientia à *mede* cum, & *wete* scio, ut explicat & transfert editio Merulæ; sed præsentia à *mede* cum, & *wesen* esse: Sic sensus postulat. Vide *Samawista*.

MITHONT, Otfrido videtur esse modo, jam

jam modo, vel simile quid. Si bene observetur, comperietur, eo fere sensu ab Otfrido vocem hanc sumi, quo nobis hodie *met* in tali sermone; *met quam ick angaen:* ut forte nostrum *met*, hoc significatu non tam præpositio sit cum, quam truncatio quædam hujus *mithont*. (*mithand*, ut hodie *zur-hand*, ad manum, id est statim.)

MITTILOD, medius Ker. (quasi *mitled*.)

MONDOHSO tantum, Keroni. (*Mand*, dialecto Misnica hodie, id est, tantum *nur*.)

MORKANE, manè Ker. Belg. *huiden morgen.*

MORNO, Otfrido videtur esse, tristis sum. Certe *morne* est Britannis tristem, mœstum esse. (Etiam Gallis tale quid significat. Add. *Merron*.)

MUADEE, lasiscat, Ker. Puto legendum lacescat. (dub.)

MUAS, MAZ, Otfrido cibus, res esculenta, Britan. *meate*, Suedis *maat*, Belgis quibusdam *miet* idem, ματύη Græcis delicatus cibus, *mattya* Latinis, *mete* veter. Britanno-Saxonib. *muss* Saxonibus est plus, *maz* Thuringis rusticis genus acidi casei fluentis, cadis conditi.

MUATER, mater Ker. *moeder* Belgis, *mutter* Alem. *mother* Brit. μητηρ Græcis.

MUAZI, otium, Gloss. Gassar. *musse* Alem. *moete* Belgis.

MUFFELA, veter. Teuton. manica, chirotheca hyberna, *moffel*, *moffe* Belg. *muffe* Saxon. *moufle* Gallis. (Apud Chymicos & rei fusoriæ peritos *muffel* est operculum cupellæ seu catini separatorii: itaque est quod tegit.)

MUNDIBUR, vet. Teuton. tutor apud Lazium, *momboor*, *mondbor*, hodie Belgis; forte quasi *mundtbeur*, quod pupilli os gerat in eo defendendo. Nam cum pupillus extra tutelam est, ipse sibi os est, & tum dicitur *mondich* Belgis, id est quasi dicas oratus, os habens.

MUNIH, monachus, Ker. *munnik* hodie Belg. *münch* Alem. *monke* Brit.

MUNISTER, monasterium Ker. hod. *münster*.

MUOD, mens, Gloss. Lips. hodie *muth* Germ. *moet*, *gemoet*, Belg. *muat* Keroni.

MURMULODI, murmuratio, Ker. *murmererringe* hodie Belgis.

MURMULON, murmurare Ker.

MUSI, lacerti, Rab. Mauro: si bene scriptum est.

MUTE, præmium, merces, veter. Teut. apud Lazium. Hinc puto, Hollandis aliisque quibusdam Belgis *moete* (vulgo *moeite*, sed male.) *maken van yet*, id est pro re aliqua mercedem dare, proprie pro opera aliqua præbi-

bi-

bita. (*Muthen*, vicinum τῷ *miethen*, quod eſt conducere, ſubarrhare. Qui fodinam metallicam à ſe inchoandam profitetur, & de ea quodammodo inveſtitur, is dicitur jure metallario *muthen*. Conductores publicorum redituum ſuperioribus Germanis ad Rhenum & Danubium dicuntur *Mautner*. Germanis *anmuthen* eſt alicui aliquid faciendum proponere.)

N.

NABULO, umbilicus, Rab. Mauro, *nabel* Alem. hodie, *navel* Belg. Brit.

NAGEMO, videtur Otfrido eſſe poſterus, *nachkomme* Germ. *nacomeling* Belg.

NAGO, veter. Teuton. equus vilior apud Lazium: *nag* Belgis & Brit. idem (imo equus in ſolennibus productus, atque adeo non vilis dicitur Naccus in diplomate, quod Ducangius citat.

NAHEMU, vicinus Ker. quaſi nahémich; *na* prope *heme*, *heim* domus. (*naheim*, cujus domus vicina, hodie *nachbar*, vel *nachbaur*, vicinus colonus.)

NAHHUDO, nudus, *nacket* Germ. *naeckt* Belg. *nakid* Britannis.

NAHTLOB, Pſalmus nocturnus, Ker. (hymnus ſerotinus, nocturnæ laudes. Vox digna reſuſcitari.)

NAIO, pene Gloſſ. Lipſ. (Angl. *nigh*.)

N'ALES, Otfrido nullatenus.

NAL-

NALLES EININ, non solum Ker.

NALLESGIN, non jam Ker.

NAMUN, nomen Ker.

NATARA, Otfrido, serpens, diabolus. (*Natter*, hodie.)

NAUFFA, NOFFA, veter. Teut. feretrum, sarcophagus, apud Haiminsfeldium.

NAVO, sed, Gloss. Lips.

NE, NI, veter. Teut. neque, ne quidem, non.

NEFKIRI, avaritia Ker. à *kiran*, *geren*, Belg. id est cupere, avère. (inquir.)

NEHEIN, veter. Teut. nullus: *nien* Helvetiis; *nene* Saxon. inferior. *keiner* Alem. *gene* Belg. *none* Britan.

NEMMAN, appellare, Ker. *noemen* hodie Belgis, *nennen* Aleman. *name* Brit. *nommer* Gall. etiam nominare Latin.

NENDIT, Otfrido videtur esse accedit, appropinquat.

NENWIHT, nequam, Gloss. Lips. putatque Lipsius dici, quasi *geen wicht*, id est nullius ponderis. Sed puto ego dici, quasi *geen whit*, id est nihil plane, scilicet valens. (forte quasi nullius ponderis, Anglo-Sax. olim *withe* malitia, hinc opinor ductum. Add. infra *Niewiht*.

NEOK, nec, neque Gloss. Lips. quasi *neok* non etiam.

NEOMAN, nemo Ker. *niemand* German. *nieman* Belg. *noman* Britan.

NEOWIHTMIN, nihilominus Ker. vide *niwehte.*

NERIANDO, salutare, liberator, Gloss. Lips. (*Nergend usser*, Anglo-Sax. antiqu. redemtor noster.)

NERIO, Otfr. est libero, servo, tueor.

NERUKIAT, NERHOKIT, nolite, Gloss. Lips. *ne ruoki*, noli, ibid. quasi ne cures; *ruoko* veteribus est curo.

NETHEN, NITHANA, Willer. infra, Belgis hodie *beneden*, *beneath*, Britan.

NEWANNE, veter. Teutonib. nunquam, *wanneer* Belgis est quando; *wan*, cum; *wenn* Alem. *when* Britan. quando & quum, idem *quand* Gallis. Omnia autem ista nec prorsus aliena Latinis vocibus *quando*, *quum.*

NEWETHER, Willer. neque, *nether* Britan.

NICHTE, veter. Britanno-Saxonib. *nachta*, *nah*, vet. Teuton. *nacht* hodie German. & Belg. *night* Britan. *nuict* Gall. *notte* Ital. *natten* Sued. νύξ Græcis, nox Latinis. Omnia affinia.

NI CHURIT, nolite, Ker. à *chuiro.* (ni fallor) curo, volo. *Keare*, & Britannis adhuc est curare (*küren* est eligere.)

NIDARSTEIGAN, descendere Ker.

NIEDE,

NIEDE, Willer. gratus sum. Inde adhuc *niedsaem* Belgis quibusdam, amabile, gratum. *niedlich.* (Germanis hodieque de re concinna.)

NIEWERGIN, NIERGIN, usquequaque, Gloss. Lips. Otfrido videtur usurpari pro nusquam, & Belgis *nergen, nergens*, adhuc est nunquam.

NIEWIHT, pravum, Gloss. Lips. (add. sup. *Newwiht.*)

NIEZAU, Otfr. uti, frui, *geniessen*, Alem. *genieten* Belg.

NIHEINER, NOHEINER, nullus, Ker. quasi *nicht einer.*

NIHILUH, Otfr. non celo, quasi Belgice dicas: *nen hele ick.*

NINNEHT, NUUIEHT, non. Gloss. Lips.

N'IST, non est, Gloss. Gassar.

NIUN, novem, Ker.

NIUNTO, nonus, Ker. (hod. *neunte.*)

NIUNZEGOST, nonagesimus Ker. (hodie *neunzigst.*)

NIUWI, nova, Ker. *nieuwe* hodie Belgis, *new* Alem. *newes* Brit. νέος Græc.

NIWEHTE, NIEUWEHTE, Willer. *neowebt, neowebti*, Ker. nihil, quasi, *ni, ne, wat; no whit.*

NIWI, noviter Ker.

NIWICHEMO, novitius, quasi *nieugecomen*.

NIWILLU, nolo, Ker.

NOHHEINUMEZZU, nullatenus, Ker. quasi *nach keiner masse*.

NORTHALVON, aquilonis, Gloss. Lips. (*halben* hodieque Germanis de eo, quod aliquid respicit. *Seinet-halben*, in ipsius gratiam *deshalben*, hujus respectu: ita *nort-halben* foret, quod respicit aquilonem.)

NOSAN, impedire Gloss. Lips. (inquirend.)

NOTAGAN, Otfrido videtur esse captivus, comprehensus, vel simile; Brit. *take*, Sued. *tage* adhuc est capio, prehendo. (*notagan*, qui necessitate seu coactus incedit, captivus trahitur.)

NOTDURUFT, necessitas, Ker. *nootdruft*, Belg. *nothdurfft* Germ. necessitas & sufficientia. (quod sufficit ad necessitatem.)

NOTI, Otfr. non libenter, ægre, *noo, noy, node*, Belgis. (necessitate, & coactè.)

NOUANTHOG, veruntamen, Gloss. Lips. (à *Novan* supra, *Navo* sed, & *thog*.) hodie Anglis *though*. (tamen.)

NU, modò, Keroni; *nunc* Latin. *nung* Dordracenis Batavis, *nun* Aleman. νῦν, νυνὶ Græc. *nu* Belg. *now* Brit. Omnia affinia.

N'UBIZ, nunc etsi, Alem. *nu ob es*, Belgis *nu of het*, Gloss. Gassar.

NUI-

NUILA, vertex capitis, Rab. Mauro.

NUNIGELDE, vet. Teut. mulcta quædam pecuniaria, qua res furto ablata novies restituebatur; quasi *nun* (novem) *geld* pecunia, apud Lazium.

NUNOH, adhuc, Ker.

NUTUN, possidere, *niet* posside Gloss. Lips. *nutten* Belgis & Sax infer. hodie uti, frui.

NUZ, veter. Teut. *nusz* Alem. *neut*, *noot* Belg. *nut* Brit. *noix*, Gall. *noce* Ital. *nueze* Hispan. Omnia affinia, ex Latino nux.

O.

OAHCHASA, ascilla, Rab. Mauro, *for*- *oahchala* debet esse: certe *axel* Germanis, *oxel* etiam Belgis hodie est axilla.

OBA, OBANA, super Ker. *oben* Alem.

OBEZ, Willeramo est omnis fructus arboreus; *obst* Alem. *ooft* Belgis.

OBONO ONTIKII, culmen, Ker. (inquir.)

ODEGUN, satur, dives, plenus, Gloss. Gassar.

ODHWILA, ODOWILA, forte Ker. (& *weil*, *etwan*, id est aliquando, forte.)

ODO, OTHER, aut, veter. Teut. *oder* Alem. *other*, *ether*, Britan.

ODWILA UNKIWARU, fortuito casu, Ker. (*unkiwaru*, quod hodie Germanis *ungefähr*, pro quo dicere deberent *ungewär*,

 quod

quod non expectatur, vel cavetur, *unerwartet*: affine est Anglicum not. à *ware*.)

OFFANAN, publicare Ker. (*öffnen* dici solet, cum testamentum publicatur, aut epistola aperitur.)

OFFANLIHHO, publicus, publice Ker. *offentlich* Germ. *opentlik* Belg.

OFFENBURTZEL, felis, catus, vet. Teut. Swevis, apud Lazium. (vereor ne sit vox factitia, *rott-welsch*.)

OFFENTUAN, patefacere Ker. quasi *offenthuen*.

OFTO, interdum, sæpe Ker. *ofte* Aleman. & Britannis.

OKKERET, OCCERET, Willer. videtur, pro duntaxat, solummodo, capi. Obsolevit plane hæc vox. (inquir.)

OORUM, aures Ker. hodie *ohren* Germ. Belg.

OPAROR, superior, Ker. (*oberer* hod.)

ORDON, habitare, Gloss. Lips. (Anglo-Sax. antiq. *eardian*, habitare.)

ORLOGHE, bellum, *orloghan* bellare vet. Teut. apud Lazium. Idem adhuc plane Belgis.

ORTFROM, auctor Ker. quasi primus factor, ab *ort* significante initium, principium & *fruamo*, *fromo* (*frame* hodie Brit. *vorme* Belg.) facio, conficio. Ubi notandum, quod cum particula *ord*, *ort*, affine quid habeant *orior*, *or-*

ordior Latina, quæ etiam initia & principia denotant. Sic varia alia ſunt vocabula, quæ Teuton. & Belgis ab *or* pro *ord*, *ort*, euphoniæ cauſa, incocantur, in quibus *or* aliquam ſignificationem initii aut principii habet: *Orſake* cauſa, quaſi prima cauſa; *orſprunk* ſcaturigo, quaſi initium fluxus, fluminis. *Ooraene* abavus, principium generis, quaſi *oraenbere* proavus. *Oorhave* Sicamb. & Saxonib. origo, principium, uti & Kilianus notat. *Oor* pro herede (unde *hoir* Gall. pro eodem) etiam affine quid habet cum hac initii ortusque ſignificatione (imo, aliunde.) *Or* tamen & aliam, in variis aliis vocibus, Belgis habet ſignificationem, reſpondentem veterum Teutonicorum particulæ *ur*; de qua poſtea in *ur* agemus.

OTAKER, dives, Keroni. (An ergo hinc Odoacer?)

OTMUAT, humilitas, Gloſſ. Gaſſari, *ootmoet* hodie Belgis, ab *ot* antiquo, vilis, & *muat* animus, ut bene obſervant notæ in Willer. Merulanæ. *Od* Britannis adhuc eſt vilis, nihili. Servantur adhuc Belgis hujus quædam reliquiæ in voce *olik*, *oyelik*, nihili, nullius pretii, quaſi *odelik*. Qui autem humilis eſt, ei animus eſt vilis.

OVEN, vet. Teut. ſupra, *obem*, Alem. *bovem* Belg. quaſi *be oven*; ut *beneden*, *above* Britannis.

OVERTHRUZE, Willer. tædium, *verdriez* Alem. *verdriet* Belgis. (*überdrufs* hod. Germ.)

OUGHAN, EROUGHAN, Willer. *oigho*, *augho*, Gloss. Lips. ostendo, quasi dicas *ogen*, ante oculos ponere. Affine est hodiernum Belgicum *t'ogen*. (Hodie *zeigen*, ostendere.)

OVIRANUNGISCOHT, supervacue Gloss. Lips.

OVIRHORIGA, prævaricantes Gloss. Lips. (*ober hörend*, inobediens, auribus transmittens.)

OVITA, pomorum Gloss. Lips. (ab *obst.*)

P.

PADE, semita Gloss. Gass. *pat* Belg. *pfad* Aleman.

PALDAN, præsumere Ker. quasi *bolden*, *bouden* Belg. vide *Baldo*.

PANKHERT, spurius, Laz. (*bankert*, hodieque usitatum.)

PARAFREȚEN, veter. Teut. angariare, apud Lazium (id est equum exigere.) *Parafredus* de equo occurrit.

PARN, puer, filius Ker. alias *barn*; haud dubie à *bären* gignere: Brit. & Fris. *barn* hodie idem בַּר Chaldæis est filius.

PAUCHAN, BAUCHAN alias, adnuere Ker. quasi *beaugen*, *beögen*.

PAZ, melius Ker. *bass* Alem. & quibusdam Belgis *baz*, *bet* vulgo.

PEDI,

PEDI, vestigium, Gloss. Gass.

PEITAN, exposcere Ker.

PENZZEN, vet. Teut. stomachari, apud Lazium, qui & Austriacis idem adhuc esse asserit.

PEREG, BERG, hodie Alem. & Belg.

PETLIN, videtur Otfrido significare tramitem, semitam, *pat* hodie Belgis, *petlin* Germanis quibusdam diminutivum à *pat.* (semita.)

PEZZIR, melior Keron. *besser* Alem. *beter* Sax. infer. & Belg. *better*. Brit.

PHUOZ, pes Rab. Mauro, *fuss* hodie Alem. *voet* Belg. *pied* Gall. *fote* Brit πȣ̃ς Græc. Omnia affinia.

PI, pro, ad, per, Ker. (propter.)

PIACHSTABE, litera Ker. *buchstabe* Germ. hodie, *boeckstave* Cliv. Saxon. & quibusdam Belgis.

PIBOT, mandatum Ker. (*gebot* hodie idem, forte legendum *Gibot*.)

PICURT, cinctus Ker. quasi *begürtet*, succinctus.

PIDACHAN, operire, Ker. *bedecken* hod. Germ. & Belg.

PI DIU, eo, quod, Keron. *bithiu*, Rhytmogr. (*bey dies*, id est, propter hoc.)

PIFALDAN, provolvere Ker.

PIFEHALEN, committere, commendare, Ker. (*befehlen* hod. idem.)

OVERTHRUZE, Willer. tædium, *verdriez* Alem. *verdriet* Belgis (*überdruſs* hod. Germ.)

OUGHAN, EROUGHAN, Willer. *oigho*, *augho*, Gloſſ. Lipſ. oſtendo, quaſi dicas *ogen*, ante oculos ponere. Affine eſt hodiernum Belgicum *t'ogen*. (Hodie *zeigen*, oſtendere.)

OVIRANUNGISCOHT, ſupervacue Gloſſ. Lipſ.

OVIRHORIGA, prævaricantes Gloſſ. Lipſ. (*ober hörend*, inobediens, auribus transmittens.)

OVITA, pomorum Gloſſ. Lipſ. (ab *obſt*.)

P.

PADE, ſemita Gloſſ. Gaſſ. *pat* Belg. *pfad* Aleman.

PALDAN, præſumere Ker. quaſi *bolden*, *bouden* Belg. vide *Baldo*.

PANKHERT, ſpurius, Laz. (*bankert*, hodieque uſitatum.)

PARAFRETEN, veter. Teut. angariare, apud Lazium (id eſt equum exigere.) *Parafredus* de equo occurrit.

PARN, puer, filius Ker. alias *barn*; haud dubie à *bären* gignere: Brit. & Friſ. *barn* hodie idem בַּר Chaldæis eſt filius.

PAUCHAN, BAUCHAN alias, adnuere Ker. quaſi *beaugen*, *beögen*.

PAZ, melius Ker. *baſſ* Alem. & quibusdam Belgis *baz*, *bet* vulgo.

PEDI,

PEDI, vestigium, Gloss. Gass.

PEITAN, exposcere Ker.

PENZZEN, vet. Teut. stomachari, apud Lazium, qui & Austriacis idem adhuc esse asserit.

PEREG, BERG, hodie Alem. & Belg.

PETLIN, videtur Otfrido significare tramitem, semitam, *pat* hodie Belgis, *petlin* Germanis quibusdam diminutivum à *pat*. (semita.)

PEZZIR, melior Keron. *besser* Alem. *beter* Sax. infer. & Belg. *better*. Brit.

PHUOZ, pes Rab. Mauro, *fuss* hodie Alem. *voet* Belg. *pied* Gall. *foce* Brit πȣ̃ς Græc. Omnia affinia.

PI, pro, ad, per, Ker. (propter.)

PIACHSTABE, litera Ker. *buchstabe* Germ. hodie, *boeckstave* Cliv. Saxon. & quibusdam Belgis.

PIBOT, mandatum Ker. (*gebot* hodie idem, forte legendum *Gibot*.)

PICURT, cinctus Ker. quasi *begürtet*, succinctus.

PIDACHAN, operire, Ker. *bedecken* hod. Germ. & Belg.

PI DIU, eo, quod, Keron. *bithiu*, Rhytmogr. (*bey dies*, id est, propter hoc.)

PIFALDAN, provolvere Ker.

PIFEHALEN, committere, commendare, Ker. (*befehlen* hod. idem.)

PIFINDUNGU, experientia Ker. *befindung.*

PIGIHTI, promiſſio, ſponſio Ker. (etiam *beichte* confeſſio aſſonat.)

PIHALTIDI, obſecratio, Ker. (dub.)

PIHUCTI, ſolicitudo, Ker.

PIHUCTIGAER, ſolicitus Ker. vide *Kabuctii.*

PIIUUUFFAN, mergere, Ker. (βάφειν, mergere.)

PIKIRNEEM, cœperint Ker. (*beginnen*, incipere.)

PILADI, exempla Ker. (*Bilad* exemplum, id eſt *bild*, forma.)

PILADI, forma, Ker. *bild* Alem (add. *Piladi* exempla.)

PILAD QUEDAN, verbi gratia Ker. proprie exemplo dicendi.

PILDE, vet. Teut. ſimulacrum, apud Laz. *bild* hodie Alem. *beelt* Belg.

PILIBAN, manere, Ker. *bleiben* German. *bliven* Sax. infer. & Belg.

PILIDAN, formare Ker. Alem. *abbilden*, Belg. *afbeelden.*

PILINNAN, ceſſare Ker. forte quaſi *belinden; linde* Belgis quibusdam remiſſus, *linderen*, remittere (*pilinnan*, ſive wilinnan, eſt *weilen*, ceſſare hod. *verweilen*, *weile* eſt mora.

PILOCHANEEN, incluſi Ker.

PI-

PILOH, clausura, claustrum Ker. quasi *be-lok*, *lok* hodie Britannis est claustrum, & claudo, *luiken*, *toeluiken* Belgis quibusdam claudere. (*lok* est clavis.)

PIMENTARE, Willer. aromatarius. Idem fere Latinis pigmentarius.

PIMENTON, vet. Teuton. apud Willer. aromata. Idem Hispanis. (à pigmento; pigmenta enim seu colores aliis mercibus exoticis nomen fecêre.)

PINNAN, ligare, affigere Ker. *pinnen* Clivens. acicula quid affigere, *pin* Britan. idem, & acicula ipsa.

PIPORAGEEN, cavere, Ker. (inquir.)

PIPORAKAMES, cavemus Ker. vid. *Poraken*. (*befurchten*.)

PIPORAKEN, pavere, Ker. (*befurchten* hod.)

PIQUEMAN, provenire Ker. (*beikommen*.)

PIRCK, mons, Ker. (hod. *berg*.)

PISAUFFEN, absorbere Ker. quasi *bey sauffen*.

PISCOUUAN, considerare Ker. *beschouwen* Belgis.

PISMERAN, irridere Keron. vid. *bismeri*. (*besmieren*, *besmizzen*, est aliquem fœdare, macula aspergere.)

PISPRAHHI, detractio, Ker. obtrectatio, ac si dicas *beysprache* hodie.

PISPREHHAR, detractor Ker.

PISUERRAN, obsecrare Ker. hodie *beschwehren* adjurare Germ. id est vehementer, velut per juramentum petere: cui simile Latinum *obsecrare*, quasi sacro, *ob sacrum*, petere.

PISUICHANER, deceptus Ker. f. deceptor. *beschwicken* pro decipere vulgusSax. infer. hodienum usurpat.

PITEILAN, privare Ker. *bedeilen*, *misdeelen* hodie Belgis.

PITERBAN, expedire, utile esse, Keron. *derven* Belg. necesse esse, *bedürffen* egere Aleman. (Hinc *biderve man*, unde factum *biderman*, vir utilis, bonus.)

PIUURUHTI, merito Ker. *bei recht*, propter jus.)

PIWERAN, PIWARTAN, Ker. prohibere, *weren* hodie Belg.

PLATAN, flare, Ker. vide *blatan*. (*blasen* hod.)

PLIUUO, plumbum, Ker. (hod. *blei.*)

POLISTAR, capitalis, Ker. hodie Sax. infer. *polster* est cervical, *bol* Teuton. variis caput.

POTO, Apostolus, Ker. nuncius, quod Alemannis *bote*, Belg. *bode*.

POTOLIH, apoſtolicus, Ker.

PRANHAN, redigere Ker. *prangen* hodie Belgis idem fere.

PREDIGII, prædicatio Ker

PREITER, elatus, ſuperbus, Ker. *prowd* Brit. *preuits* Belg. idem. (proprie largus, amplus, *der ſich breizet.*)

PREITII, ſuperbia, elatio, Ker. *preid*, *preidneſs* Brit. *preuitsheit* Belgis.

PRIAFO, brevis, Keron. epiſtolam vult; *brieff* hodie Aleman. *brief* Belg. *breve* Ital. quod epiſtolæ debeant eſſe breves.

PRISNA, uſura, Gloſſ. Lipſ. forte quaſi *priſena*, à pretio: uſura quoddam uſus pretium.

PRUAH, femoralia Ker. hodie *bruch*, *brock* Sax. inf. *broek* Belg.

PRUAHHAC, bracile, Ker. Puto, velle dicere armillam, brachiale; vulgo hodie *bracelet.*

PRUANTA, victus, *profiant* Alem. *provande* Belgis, Gloſſ. Gaſſar.

PRUCHAN, uti Ker. *brauchen* Alem. *bruiken* Belg. *broke* Brit.

PRUSTI, mammilla, Rab. Mauro; alia dialecto *bruſti*; hodie Germ. *bruſt*, & Belg. *borſt* pectus & uber.

PUAH, codex, Ker. *buch* Alem. *boek* Belg. *boke* Brit.

PUAN, degere, habitare, Keron. (proprie *bauen*, colere, *bauer* colonus, incola.)

Q.

QUATTE, KUATTE, Otfrido eſt cædo, ſcindo, *cute* adhuc Britannis, inde *coupe* Gallicum, κόπτω Græc. affine. (Reſpondet culter.)

QUEDAN, dicere, loqui, Otfrido.

QHUEDO, clamo & dico, Ker. *chede* Carnis & Stiriis adhuc idem, teſte Lazio: *quetteren* multis Belgis, præſertim Brabantinis adhuc eſt garrire, *quittern* Sax. inf. (*Kedderen*, contractè *kören*, Brunſvicenſibus eſt loqui.)

QUEMO, veter. Teut. apud Otfridum venio; *come* Belgis, *komme* Alemannis. Weſtfalis à *quemo* adhuc in uſu imperfectum *quam* veniebam; *com* Britan.

QUENUM, vet. Teut. mulier, *quinnam* adhuc Suedis Danisque. *Quene*, *queen* Britannis (pronunciant *quyn*) pro uxore regia, regina adhuc in uſu ἐξόχως, alioqui de nulla alia fœmina. Belgis in contemtum hæc vox abiit, de vetulis contemtim, *de oude quene*. Saxones Friſiique uſurpant *queen* pro juvenca vacca.

QUERCA, gurgulio Rab. Mauro. (inquir.)

QUIK, Willer. vivus; Belgis hodie agilis, mobilis, idem Britan. quibus & *quikly*, cito, celeriter, agiliter. *Quikko*, *quekko*, veter. Teut. vivo, verbaliter: jam non niſi active & tranſitive ſumitur *queken*, *quikken*, educare, fouere,

ver-

verquicken reficere, refocillare. Hinc *quick-silver*, argentum vivum, quia ita ſemper in motu eſt, ac ſi viveret. (*queek*, id eſt vieh, animalia Sax. inf.)

QUIKHAFFE, animalia, quaſi *quiksvee*, pecudes vivæ; Gloſſ. Lipſ. Ego potius dixero quaſi *quik have*, viva bona; *have* bona. (An potius, quaſi vitam habentia?)

QUIST, Otfrido damnum, perditio, *quiſten* hodie adhuc dilapidare, inutiliter abſumere. Forte ejusdem etymologiæ ſunt *waſte* Britannis, *gaſte* Gallis, *guaſto* Italis, eodem fere ſignificatu. (it. *quaſe* Sax. inf. convenit vaſtare.)

QUYT, veter. Teut. in plusquamperfecto, *quoth*, *quath*, Britan. *quad* Suedis, *cout* Belgis, *cuath* priſcis Britanno-Sax. *quit* veter. Latinis eſt inquit, inquiebat.

R.

RACHEBURGE, veter. Teuton. ſponſor litis, apud Lazium: a *racha* cauſa, & *burge* ſponſor: hodie *rechtsburge*. (*Rathinburgii* interdum Scabini.)

RACHO, Otfrido loquor, verba facio, narro, refero, *verrekenen* Belg. referre. (uti ex computare factum *conter*, *raconter* ita à *rechnen* calculare hæc vox ad ſermonem translata. Add. inf. *Rahhom*. ſic *zehlen*, numerare, *erzehlen*, narrare.)

RA-

RADES, veter. Teut. citus, agilis; *ras*, *rat*, Belgis, *rasch*, *risch* Sax. infer, *rade* Gallis: ῥᾴδιος facilis Græcis affine. (Anglis *rather* est citus, potius.)

RADIWAGEN, currus, Gloss. Lips.

RAF-STAN, Otfrido objurgare, increpare, *ressan* Gloss. Lips. *straffen*, *bestraffen*, Germ. & Belg. per transpositionem aliquam.

RAFSUNGI, castigatio, Ker.

RAHHOM, fabulis, Ker. (add. sup. *Racho.*)

RAHHOMES, referamus, Ker.

RATAN, irritare, Gloss. Lips. (hod. *wrath* Anglis ira. Hodie Germanis *reizen* etiam irritare est.)

RATANUSSI, irritatio Gloss. Lips.

REBARNUSSI, revelatio, Gloss Lipsii. (dub.) hod. *offenbarung*. (add. infra *Ribaren.*)

REBE, REVON, vet. Teut. vitis, apud Willer. *reben*, *rebstock*, Alem. idem, *rebfeld* vinetum.

REDIE, paratus, *gereet*, *reed* Belg. *redie* Brit. Notæ editionis Willerami Merulanæ ad Gloss. Gassar.

REDIHAFTU, rationabilis Ker. quasi *redenachtich* Belg. *redelik* in usu Belg.

REDIN, REDINAN, recitare, legere, Ker. Inde Britannis adhuc hoc suum *reede*, lego.

REDINA, ratio, Ker. *reden* Belg.

REF, venter, *reve* ventre, *revis* ventris, Gloss.

Gloss. Lips. *Ref* Sax. infer. sceleton est.) Sax. antiq. *bryse* vel *brif*, venter, alvus.)

REFANGAN, arguere, Gloss. Lips. (inquir.)

REHTUNGU, REGULU, regula Ker.

REITGESINDE, veter. Teut. ut legit MS. Willer. quod à Vulcanio habet Vossius; ubi *reidewaganon* editio Merulana Willer. quasi Belgice dicas *rytgesin*; proba vox pro omni eo, quod pertinet ad equitatum, ut *huisgesin*, quicquid pertinet ad familiam, *hofgesin*, quod pertinet ad aulam.

RESPIAN, arguere Gloss. Lips. hodie *berispen* Belgis idem. (dicteriis lacessere.)

RESTI, requies Ker. *rust* Belg. *rest* Britannis.

REWANTELINGE, vet. Teut. mulctatio apud Lazium. (*wandelen und keren*, est emendare, unde *amende* mulcta.)

RHITAGE, Otfrido videtur esse rego, judico; *richten* Germ. & Belg. forte à *rhit*, alias *rheit*, id est jus, & *tage*, veteribus capio. Hodie adhuc Suedis *rheit* pro jus, & *tage*, pro accipio est in usu.

RIBAREN, denudare Gloss. Lips. *bar* Belgis adhuc nudus, *barfuss* Germ. *barvoets*, nudis pedibus, *openbaren* Belg. *offenbaren* Aleman. usurpatur pro revelare, sed metaphorice, proprie est aperte nudare. (add. supra *Rebarnusse*.)

RICHTUNG, vet. Teut. inquisitio, informatio apud Lazium, hodie *unterrichtung*.

RIEZAN, Otfr. pœnitere, Gloss. Gass. (*Reue* hodie pœnitentia.)

RIHHE, regnum Ker. *reich* Alem. *ryk* Belgis.

RIHHIDA, tyrannida Ker.

RIHHIDIM, tyrannidis, Ker. regni.

RIHTI, vindicta, Ker. (*rache* hod.)

RIHTO, vet. Teut. doceo, commonstro; hodie Belgis *onderrichte*.

RINAN, Otfrido ferre, tolerare, Gloss. Gass. (inquir.)

RINDE, Willer. cortex; sic & Aleman. hodiernis, *rin*, *rind* Belgis ille cortex, quo coriarii corium condensant.

RINIT, purgat, fluit, Otfrido, quasi *reinet*, *reiniget*, quod hodie adhuc est purgat, vel quasi *rennen*, quod Saxon. & Belgis adhuc est currere, fluere, *run* Britannis.

RINKIR, levis, *ringirom*, levioribus, Ker. *geringe* hodie Alem. & Belg. idem. (Germani etiam dicunt *ringe* eodem sensu.)

RINO, Otfrido, circumdo, cingo; *ringe*, *umringe* Germ. & Belg.

RIPOTON, maturitate, nobis *ryp* mansit; Gloss. Lips. forte maturuêre.

RITHA, torrens, Gloss. Lips. (*Rith* Anglo-Sax. antiq.)

RIU, veter. Teutonibus *quies*, Alem. *reuw*, Gloss. Gassar. Saxonibus *ruhe*.

RODWARTHAN, moveri Gloss. Lips. (Galli dicunt *roder.*)

RORIU, calamus, Ker. (*Röhre* Germ. est tubus, *rohr* est canna.)

ROSOM, ærugo, Ker. *Kupferrost* Alem. *coperroot* Belg. *roest* Belgis rubigo, ferrugo.

ROZAGA, Otfrido lugens, plorans.

ROZAGOMO, pavidus, tristis, consternatus; *tsagen*, *vezagen*, pavere, consternari, *verzaeght* pavidus, *verzagt* Alem.

RUABA, RUAVA, numerus, Ker. (inquir.)

RUACHA, cura, res, causa, Ker. (*rügen* hodie est movere negotium, inquirere, forte à *reegen*, movere.)

RUAGSTAB, Otfrido crimen, causa accusationis. (*rüge*, etiam de judicio, *wroge.*)

RUAHALOS, negligens, Ker.

RUAHALOSO, negligent. Ker.

RUAHLIHHO, curiose, Ker.

RUAM, gloria, Ker. *ruhm* Germ. *roem* hodie Belgis.

RUARO, Otfrido tango, *rühre* Germ *roere* Belg. tango & moveo.

RUECAN, fumigare, Gloss. Lips. *roken* hodie Belgis, *rauchen* Germ.

RUHHIU, villosus, Ker. *ruich* hod. Belgis, *Rauh*, Germanis.

RUMO, Otfrido, cedo, *ruime* idem fere Belg. (*Raum* est locus Germanis, *räumen* est locum facere, cædere.)

RUNDAN, susurrare, Gloss. Lips. (*raunen*, hodie Germanis idem; est deliberare, capita conferre, ratiocinari; forte à *reden*, *rechnen*, loqui, computare. An hinc *Runæ* veterum id est literæ jam apud Venantium Fortunatum?)

RUNNON, Otfrido videtur esse favere, alicui bene cupere. Id hodie Belgis est *gunnen* (dub.)

RUNSTABE, eulogia, laus, Keron. (forte *Rumstabe*.)

RUOCHEN, Willer. curare, observare, *roecken*, *rochten*, *ruchten*, (ut annotant Notæ Merulanæ in Willer.) Belgis quibusdam idem. Inde adhuc nobis *roeckeloos*, negligens, cura vacuus, *ruchloss* Germ.

RUWE, vet. Teut. quiesco, *ruge* Germ. tempore Taciti, ut notat Altham. in Taciti Mor. German. *rube* hodie Alem. & Saxon.

RUZI, ploratio, tristitia, Otfrido, Gloss. Gassari, *ruse* Belgis Gallisque aliquando molestia mista cum tristitia. (An consentit *Reue*, pœnitentia.)

RYFFII, maturitas, Ker. (hod. *reiffe*.)

S.

SABON, Otfrido syndon, *en doek* Belg. (dub.)

SAGE, vet. Teut. & Aleman. hodie dico; *segge* Belg. *say* Brit. *säger* Suedis. Quidni inde Latinis *saga*, fœmina per incantationes præ-

prædicens, prophetiſſa? Quin & hinc Latinis præſagire? Animus præſagit, id eſt prædicit.

SAION, vet. Gothis & Francis præpoſitus, Hiſpanis hodie *ſayon* apparitor, lictor, ex Gothorum reliquiis, apud Haiminsfeldium.

SAISIR, veter. Teuton manum injicere; *ſaiſer* apud Haiminsfeld. *ſaiſer* hodie Gallis idem.

SAKAN, ſuggerere Ker. *verubrſachen* Germ. & *veroorſaken* Belgis aliquando idem. (dub.)

SALDA, ſalutare, Gloſſ. Lipſ. *ſalida*, ſalus Otfrido. (ex Latino opinor.)

SALERTHIU, tabernaculum, Gloſſ. Lipſ. (hodie *Saal*, de aula, atrio, loco amplo tecto.)

SALMSANGA, pſalterium, pſalmodia, Ker.

SALU, SALO, vet Teut. niger, ſpurcus; *ſale* Gallis hodie idem. (Germani non amplius habent.)

SAMAWISTA, vet. Teut. concilium, congregatio, apud Lazium, quaſi *zuſammen-weſung*.

SAMFTES, poſſibilis Ker. (quaſi facilis.)

SAMFTO, SAMPFTER, facilis, Ker. *ſanfft* Alem. *ſafft*, *ſacht* Belg. *ſoft* Brit. mollis. *Sacht* Belgis quoque pro facili, quod ad mores ſumitur.

SAMMELIHO, Otfrido omnino. Inde forte Belgis quibusdam *ſemer* pro certe, *ſemmer*

mer Clivenſ. *Sammelibo*, Otfrido quoque aliquando videtur eſſe idem.

SAMMUNG, Gloſſ. Lipſ. *ſamanung*, Ker. ſynagoga, Eccleſia, *Rumiskiuſamanung*, Romana Eccleſia Ker. Germanis hodie *verſamlung* à *ſamen*, *verſamen*, congregare. Eſt Keroni quoque Cœnobium.

SAMO, vet. Teut. ſicut, ad ſimilitudinem. Inde puto, Britannicum *ſeem*, ſimilis ſum. (*ſammen*, ſimul)

SANGARI, cantor Ker. hodie *ſänger*.

SAR, vere, certe, Gloſſ. Gaſſ. Brit. *ſur* verum, *ſurely* vere (à ſecuro.)

SARF, aſperum, Ker.

SARIO, Ker. *ſar* Otfrido, extemplo, omnino.

SARPHI, Willer. acerbitas, auſteritas *Sarp*, *ſerp*, Belgis adhuc acerbum, auſterum. *ſarpheit*, *ſarpte*, auſteritas, acerbitas. (hodie *ſchärfe* Germanis.)

SAUMA, veter. Teut. clitellæ mulorum, aut burdonum. (Equus *ſaumarius*, *ſagmarius*, *ſaumroſſ*.)

SCACHO, pudor, Gloſſ. Lipſ.

SCALC, ſervus, unde *mariſcalcus*, curator equorum, Gloſſ. Lipſ.

SCAMA, reverentia Gloſſ. Lipſ. *ſcham* Germ.

SCAMELU, ſcabellum, Ker. *ſchemel* Germ. *ſchamel*, *voetſchamel* Belg. affinia.

SCAMI, verecundia, Ker. *ſchaemte* Belg. *ſcham* German.

SCAMLIHHO, SCEMLIHHO, breviter.

SCAMMER, SCAMMOS, brevis, Keroni.

SCAPHO, ovile Gloſſ. Lipſ.

SCARA, vet. Teuton. turba, *ſchare* hodie.

SCARSAHS, novacula Gloſſ. Lipſ. à *ſcar*, tundo, & *ſahs*, *ſachs* culter Friſiis adhuc iis, qui in Embdana regione utuntur vetuſta ſua lingua, derivata à veteri Saxonica. Eſt enim novacula tondens culter. *Scaerſche* hodie Belgis novacula. A *ſahs*, dicit Withikindus, Saxones eſſe dictos.

SCAUUUNKA, conſideratio, Ker.

SCEDUUON, obumbrare, Gloſſ. Lipſii, *ſchaduwen* hodie Belgis.

SCEFTI, SCEPFTI, ſagittæ Gloſſ. Lipſii, *ſchaftten*, *ſchachten*, *ſchichten* hodie Belgis, idem.

SCEITHLO, SCETLO, vertex Gloſſ. Lipſii, *ſcheitel* German. *hooftſchedel*, *hooftſcheel* Belg. idem, à *ſcheide*, *ſchede*, ſejungo, quia in vertice capilli ſejunguntur aliquo modo.

SCEMMAN, breviare, imminuere Keron. *ſcemar* Italis idem.

SCEMMI, brevitas, Ker.

SCERIN, ſcurrilitas, *ſcurra*, Ker. *ſchurre.* (*ſchurke*) quibusdam Saxonibus idem.

SCERU, SCERNI, ſubſannatio Gloſſ. Lipſ. *ſcerno* Ital. pro eodem, reſervatum à Gothis aut Vandalis: *ſcorn* Britannis contumelia, irriſio.

SCHATAN, damnare Gloſſ. Lipſ *ſchaden*, German. & Belgis hodie eſt damno afficere.

SCHERCZER, veter. Teuton. *ſciurus*, quod cum eo luderetur, apud Lazium; *ſchertzen* Alem. adhuc eſt ludere.

SCIERI, SCIERO, lucidum Gloſſ. Lipſ.

SCILPOR, armiger, Paulo Diacono, à *ſcil*, ſcuto, & *por*, *bör* gero. Hinc adhuc *ſciltbortige mannen*, ſcutigeri, id eſt, nobiles.

SCIMO, ſplendor; nos *ſchyn*, Gloſſ. Lipſ.

SCIORO, Otfr. poſtea, poſthac; Belgis *ſchier*, *ſchier oft morgen*. (*ſchier* eſt mox, cito.)

SCIUMO, cito, Gloſſ. Lipſ.

SCOLAN, SCULAN, debere, Ker. *ſchuld* Germ. & Belgis hodie debitum, at verbum obſolevit. (*ſollen* hodieque Germanis debere.)

SCOLO, Otfrido videtur eſſe reus, *ſchuldig* Alem. & Belg.

SCONO, Otfridus uſurpat adverbialiter pro pulcre, egregie; *ſchoon* Belg. *ſchon* Alem. pulcer, egregius.

SCOUUAN, conſiderare Keron. *ſchauen* Germ.

SCRAM,

SCRAM, scamnum Ker.

SCRIMBRE, protector, Gl. Lipf. *schirmer* Germanis, *beschermer*, *beschermheer* Belg.

SCUALA, schola Ker. *schole* Germ.

SCULDABEN, Rector provinciæ, Paulo Diacono.

SCULDAN, increpare Gloss. Lipf. hodie *schelden*, vel composite *beschulden*.

SCULDEIZO, usurpat Otfridus non semel pro centurione; *schult*, *schultis*, (quæ voces tamen eædem videntur) usurpant Alem. Belgæque pro prætore.

SCULDI, noxa Ker. (debitum.)

SCULDO, Otfrido mereor; quasi Belg. dicas, *make het my schuldich*. *Schuld* Teutonibus debitum (*verschulden*, demereri, hod.)

SCULTYRA, humeri, Rab. Mauro, *scholderen*, *schouweren*, hodie.

SCURGO, averto Gloss Lipf.

SCURT, tonsura Ker. (*schären*, tondere.)

SCUTTAN, excutere Gloss. Lipf. *schudden* Belgis & Sax. infer. concutere, *ausschütten*, *uytschudden* excutere.

SEDALUM, sedilia, Ker. *setels* Belg.

SEHSIM, sex Ker.

SEHTIU, sextus, Ker.

SEIME, vet. Teut. favus, *seem* Belg. (Germanis, *seim*, *honigseim*.)

SEKIL, vet. Teut. crumena, ſacculus, quaſi *ſackel* Belg. *ſeckel* hodie Germ. idem.

SEKILARI, Otfr. qui crumenam aut ſacculum geſtat: vocat ſic Judam Iſcarioth.

SELBSAUNA, arbitrium, Ker. (inquir.)

SELIDON, Otfr. atrium, manſio, domus, *ſael* Belgis atrium.

SELLAN, tradere, Ker. Hinc puto, remanſit Britannis *ſell* pro vendere; venditio quædam traditio, forte & veteribus eo ſignificatu quoque uſurpatum fuit.

SELPWILLIN, ſponte, Ker.

SELTKALN'AFFIU, rarus Ker. (inquir.)

SERAVEDA, cremium, Gloſſ. Lipſ. (Angl. *ſeare-wood*, lignum ſiccum, nam *ſor* eſt ſiccum.)

SERO, tribulatus Gloſſ. Lipſ *ſeren*, *verſeren* Germ. & Belg. dolore afficere, affligere. (*Sorry* Anglis. Convenit *Sorge* hod. cura.)

SETHELGANG, occaſus, Gloſſ. Lipſ. à ſedendo & abeundo. (*ſich ſezen* eſt conſidere, ut in liquore turbido, quod in fundum cadit.)

SETII, ſatietas, Ker. affinia.

SEVE, mare Otfrido, *ſee*, *zee*, Alem. & Belgis, *ſea* Britan.

SHLEICHER, vet. Teut. vulpes apud Lazium, qui Swevis idem adhuc eſſe dicit, à clandeſtino inceſſu. (Factitia eſt nomenclatura, ut multa alia, quæ ex Lazio.)

SI,

SI, sit, Ker.

SIBBA, GESIBBA, vet. Teut. consangui-neus, consanguinitas, *sibbe*, *sibschap*, Saxon. & Frisiis idem.

SIBUNFALTA, septenarius, Ker.

SIEN-OGUN, Gloss. Lips. *seba* Rab. Mauro, pupilla oculi.

SÍGALE, SÉCALE, veter. Teut. frumenti genus, Gallis hodie *seigle*.

SIGIMARI, victor Gloss. Lips. quasi celebris ob victoriam. *Sigmarswurz* achimilla.

SIGU, Otfr. victoria: *sieg* Alem. & Saxonibus hodie idem.

SIMBLUM, SIMBÚLUM, semper, Ker.

SIN, sibi, se, veter. Teutonibus Belg. hodie *hem*, *him*, Angl. *ihm* Alem. Sed Dordraceni præcipui inter Belgas adhuc utuntur *sin* (vulgus pronunciat *sing*) pro *hem*.

SINALASÂT, legumina, Ker. (inquir.)

SIND, SINDE, SINTHE, Otfr. modus, *des sindes*, eo modo, ita, adeo: *dessins*, Sax. & Belgis quibusdam. Est etiam particula loci veter. Teuton. & iter, via Keroni; *des sindes*, illac; *synes sindes*, in loco suo. Unde Belgæ adhuc *allesins* ubique. (ita & sensus voce utuntur semilatini, Galli en tous sens, in omnes partes, in omne latus.)

SINEMU, suo, Ker.

SINO, Willer. ecce; quasi *siene* Belg. diceretur, *siet* idem.

SITA, latus Rab. Mauro, *seite* Germ. *side* hodie Belgis Britannisque, Hebræis צַד & cum affixis צִדּוֹ latus.

SITHER, vet Teut. exinde, *sint*, *seit*, Germ. (vel *seither*, item *sider*.) *sichtent*, *zedert* Belg. *sitthen*, *sith* Britan. *sidor*. Otfrido.

SITO, SITU, Otfrido, *side* Gloss. Lips. *sittiu*, Ker. consuetudo, mos; *sitte* Alem. *sede* Belg. nón tam pro consvetudine hodie, quam pro moribus ethicis usurpatur. *Sedich*, bene moratus. (imo Germanis pro consuetudine, v. g. *ländlich*, *sittlich*.)

SIUCHI, ægritudo, Ker. *seuche* Germ. *siekte* Belg.

SIUCHO, æger, Ker. *sieck* Belgis, *sik* Brit.

SIWOLVATDUN, septuplum, Gloss. Lips. nisi legendum *siwowaltdun*, ei respondet Alem. *siebenfaltig*, *sevenvuldich* Belgicum.

SKIRMAN, defendere, Ker. hodie compositum *beschirmen*. *Schermen* Belgis hodie est digladiari; *escrimer* Gall. *scermare* Ital. retentum à Gothis; id autem est quoddam defendere. Unde idem Britann *fence*, voce defendo truncatâ. Hinc *schermutsen* Belg. *escarmoucher* Gall. *scarmuzar*, Ital. *skirmuch* Brit. velitari.

SLAFFII, desidia Ker. *slapheit* Belg. idem.

SLA-

SLAHON, occidere, percutere, Ker. *slay* Britannis adhuc occidere quoque est.

SLAHTI, occisio Ker. *slachten* Belgis occidere quoque est, sed non tam de hominibus proprie dicitur, quam de majoribus animalibus. *Manslaughter* Britan. homicidium.

SLEHTIU, blandimenta, Ker. (*schlecht* est læve æquabile, *schlichten*, lævigare.)

SLEHTO, leniter, Ker.

SMALIH, vilis Ker.

SMALIHHI, vilitas Ker.

SMECHAR, delicatum Ker. à *smechen* sapere, *schmeken* Germ. *smacken* Belg.

SMEREN, adeps, Gloss. Lips. (hod. *smeer.*)

SMIZZAN, inficere, contagiare, Ker. *beschmitzen* Germ *smetten*, *smitten*, *besmitten* hodie Belgis.

SNIUMO, SLIUMO, velociter, confestim Gloss. Lips.

SNIUMOR, citius, Ker.

SO DEI, utique, Ker.

SO FILU SO, quantum, Keroni.

SO HUUAZ SO, quicquid, Ker.

SO HUUER SO, quisquis, Ker.

SOLARI, Otfrido atrium, aula, cœnaculum. Hinc forte *solder* Germ & Belg. tabulatum, superior pars ædium, quod ibi communiter cœnacula esse soleant, ut adhuc sunt in Germania.

SOLRE, sollum, an solarium? Gloss. Lips.

SO MANKARE CITI, quanto tempore, Ker.

SONNALITU, Otfr. videtur esse singularis, singulariter, quasi *sonnerlich*, *sonderlich*.

SORCHAFTER, suspectus, Ker.

SO SAMA, quasi. Ker.

SOSI, amen, Ker. sic hodie Galli, *ainsi soit il*.

SOSO, prout Ker. quomodo, sicut.

SOTHLIC, veter. Britanno - Sax. certe; *sothly*, in *soth* Britannis hodiernis adhuc idem.

SOWILIC, SOWELIX, quicunque Gloss. Lips. quasi *so welck*.

SPAHER, sapiens Ker.

SPAHII, sapientia Ker. (*späben* est spiare, epier.)

SPANAN, svadere, suggerere, Ker.

SPATO, tardus, serus, Ker. *spät* German. *spa* hodie Belgis sero.

SPEL, fabulatio, *spelle*, parabola Gloss Lips. Anglis *Gospel*. (quasi *Gottes spel*, Evangelium, verbum Dei.)

SPENO, Otfr. solicito, instigo. Inde *spigno*, Ital. pro eodem, & *spinto*, instigatus.

SPENST, SPENSTI, GISPNONI, GISPENSTI, solicitatio, instigatio, vet. Teuton. apud Otfridum.

SPENTA, Lazio teste, vet. Teut. convivium; forte à Latino dispendo, expendo; vel à *spento* Teutonico. (*spenden*, depenser, dispensare.)

SPEN-

SPENTAR, dispensator, Ker.

SPENTO, vet. Teut impendo, consumo; *spendo* Italis, *spend* Britannis, *despend* composite Gallis idem.

SPENTUNGU, dispensatio, Ker.

SPIET, hasta, Gloss. Lips. *spies* Germ. & Belgis hodie, *speit*, Sax. inferior.

SPIHIRI, legebant *spichiri* vet. Teut. horreum, granarium. Belgis & quibusdam Sax. inferior. adhuc *spycker*.

SPILDAN, corrumpere, decoquere, Ker. *spillen* hodie Belgis. (*verspilden* Germanis.)

SPILDANTER, prodigus, Ker.

SPRAHHI, loquela Ker.

SPREHHAN, loqui, Ker.

SPRENGAN, spargere, Ker. *sprengen* hodie de sale, aqua, pulvere.

SPRINCO, locusta, Gloss. Lips. *sprinckhaen* hodie Belgis.

SPUNHAFT, vet. Teut. copiosus, lacte plenus.

SPUNNE, vet. Teut. lac. Idem adhuc Flandris.

SPUNON, Otfrido videtur esse exponere.

STADE, Otfrido litus. (*Gestade* hodie.)

STADIGH, stabilis, Ker.

STADIGHI, stabilitas Ker.

STAL, vet. Teut. cathedra Episcopalis, apud Lazium. In Belgico *driestal* pro sedili, quod ha-

bet tres pedes. Apparet, olim *ſtal* Teuton. fuiſſe uſurpatum pro ſede,ſedili. (*ſtelle* locus,ſedes,ita *ſtallus* in choro & locus in capitulo.)

STANE, vet. Britanno-Saxonib. lapis,rupes; *ſtein* Alem. hodie *ſtone* Britan. *ſteen* Belg.

STANNE, ſurgere, Ker. (hod. *aufſtehen.*)

STANTAN, ſtabilire, Ker.

STEDINUSSI, ſtabilitas, Gloſſ. Lipſ. (*ſtädniſs.*)

STEIGA, vet. Teut. ſcala,gradus; *ſteigen* Saxon. adhuc ſcandere, latis paſſibus incedere: cui reſpondet vox Græca στείχω vado, incedo. Hinc Belgis adhuc *ſteiger* gradus ripæ, & *ſteigeren*, aſcendere.

STIAGIL, STIAGILSPROZZO, gradus Ker. quaſi *ſtigel*, *ſtigelsport* hodie: *ſport* Belgis gradus ſcalæ.

STILLI, SWIKELI, ſilentium Ker. *ſchweigen*, *ſtilſchweigen*, ſilere.

STINCHE & STANCKE, veter. Teutonibus mediæ ſunt voces, bene & male oleo, bonus & malus odor, *ſtinke*, Belgis & Britan. Alemannisque hodie non niſi pro fœteo, & *ſtanck* Belg. *geſtanck* Germ. *ſtinke* Britan. pro fœtore capitur.

STOWING, increpatio, Gloſſ. Lipſ.

STOZZONTO, trepide, Ker. (*ſtuzzen* eſt hodieque hærere, trepidare.)

STRANG, vet. Teut. fortis, *geſtreng* hodie Ger-

German. & *ſtreng* Sax. inf. & Belgis in uſu pro ſevero,duro, ſtrenuo. Affine eſt *ſtrong* Brit. etiam hodie fortis.

STROS, ſtratus, Gloſſ. Lipſ.

STUBBE, vet. Teut. pulvis aromaticus, & alius vilis; *Staub* Germ. *Stof* Sax. infer. & Belg. *ſtuffe* Brit. pulvis tantum vilis. *Et ſtübbet* Saxonib. inferior. eſt pluviæ minuſculæ decidunt.

STUKAN, irritare, *ſtoken* hodie Belgis incitare, & irritare affine.

STUNT, tempus, momentum, hora, Ker. Idem adhuc Saxon. & Alem. inde *aventſtont, morgenſtont, terſtont*, Belg.

STUNT WIHILU, momento Ker.

SUACHIT, exegerit, Ker.

SUAHAN, diſcutere, Ker. quærere. (*ſuchen* hod.)

SUANAN, judicare, Ker.

SUANAR, judex, Ker.

SUANI, judicium, Ker. (*ſöna, ſuna, ſünen*, reconciliare, expiare.)

SUARBO, Otfr. abſtergeo.

SUARISTUN, graviſſima Ker.

SUARRO, gravia Ker.

SUAVO, SUABO, dormio, Gloſſ. Lipſ. *de ogen beſweven my*, Belg. adhuc de dormituritione.

SUDE, SUTEN, vet. Teut. ſtabulum porcorum, apud Haiminsfeldium.

SUEHUR, gener, Gloſſ. Gaſſ. *ſuager* hodie Belgis, *ſchwäher* hodie German. eſt ſocer.

SUEIGA, armentum Gloſſ. Lipſ. (inquir.)

SUENOT, coagulatus Gloſſ. Lipſ. (inquir.)

SUERO, dolor Gloſſ. Lipſ. *ſweer*, Belg. ulcus eſt; ſed in compoſitione etiam dolor, *hooftſweer*, *hertſweer*, dolor capitis, cordis.

SUFTE, peſtilentia, Gloſſ. Lipſ. *ſucht* hodie Belgis quivis morbus. Sæpe ſ. veterum hodierni Belgæ mutant in h, ut ante dictum quoque fuit. Sic Hiſpani f Latinorum in h mutant: *hijo* à filius, *haſer* à facere.

SUHDIGO, morbidus, Ker. *ſuchtigh* Belg.

SUITHO, nimis Gloſſ. Lipſ. *ſwyt* Sax. & Friſiis idem, ſed addunt *te*, *tis teſwyt*, eſt nimium: *ſwydich* Hollandis, valde multus.

SULITO, ſalſugo Gloſſ. Lipſ *ſulte*, *ſilte*, *ſultichеit* Belg. (*ſulte* Saxon. inf.)

SUMELIHE, vet. Teut. *ſume*, veter. Britanno-Saxonib. aliqui; Belg. hodie *ſom*, *ſommige*, *ſom* & Britannis.

SUMESTUND, vet. Teut. aliquando; ac ſi hodie Belgice diceres *ſomſtond*, aliquo tempore.

SUNNIS, impedimentum, apud Haiminsfeld. forte *ſunnis* quaſi *ſuimeniſſe* Belg. dicas, id eſt neglectum mandatum. (*ſeumniſs* Germ.)

SUNNU,

SUNNU, ſol, Ker. *ſonn* hodie.

SUNNUNUABEND, Otfr. profeſtum diei ſolis, dies ſabbati, *ſonabend* Germ. *ſonavent* Saxonib. inferior.

SUNTAR, ſine, & præcipue Otfrido; *beſonder* Belg. præcipue & ſeorſim.

SUNTRICLIHHIU, peculiaris, Ker. *ſonderling* hod.

SUNTRIGO, privatus, ſeorſum, Ker.

SUOZI, Willer. ſuavitas, dulcedo, *ſüſs* Alem. *ſoet* Belg. *ſweet*, Brit. *ſött* Sued. ſuavis, dulcis: *ſüſsheit*, *ſüſſigkeit* Alem. *ſoetheit* Belg. *ſweetnes*, Brit. ſuavitas.

SUS, totaliter, Otfrido, idem Belgis. item *dus*, *aldus*; *thus* Britan.

SUSLIH, SUSLIHERO, talis Otfrido, item *ſulih*, *ſolcher* hodie Germ. *ſulck* Belgis.

SUUARERA, gravi Ker.

SUUELF, pedules, indumenta pedum. Ker. (a ſolea.)

SUUEORRIU, gravis & *ſuuar*, Ker. *ſchwehr* hod.

SUUL, veter. Teut. columna, *ſeul* Alem. *ſuil* Sicamb.

SYNNA, veter. Britanno-Saxon. peccatum, *ſünd* Alem. *ſonde* Belg. *ſin* Brit. hodie.

T.

TALE, veter. Teut. ſatisfactio, apud Lazium. Inde *taille* hodie Gallis haud du-

dubie pro tributo, uti *gabelle* idem, a *gabe* donum. Talio, lex rependendi æquum, Latinis certe quoque ejusdem progeniei. *Zahlen* hodie Alem. *betalen* Belgis. *Talen*, *zehlen*, numerare, item narrare, (ut Gallis conter, utrumque significat, licet sit à computo, & numerationem proprie designet.) *Tale* lingua, *toble* est pica, avis loquax; *tahlen* Misnensibus confabulari, nugari, jaser.

TEFARAN, deficere, perire, Gloss. Lips. (quasi mergi profundo, nam *tieffe* est profundum; perimus, mergimur, *wir versinken.*)

TEHEIN, Otfr. nullus; Gloss. Gassar. (dub.)

TELPEL, veter. Teut. nebulo, apud Lazium: hodie *tülpel*, *tölpel* Alemannis quibusdam, & Saxonibus tam superioribus quam inferioribus potius stupidum significat.

TESEUUON, dextram, Gloss. Lips. vid. *zi zeuwa.* (videtur esse à latino. Add. *Forthera.*)

THACH, THO, vet. Teut. etsi; *though*, Britannis adhuc idem.

THAGE, Otfrido est doceo. Inde haud dubie *teach* Britan. pro eodem.

THANAN, inde; Germ. *von dannen*, Belg. *von dane*; *thence* Britannis.

THANNE, Otfr. tunc, & quum, & quando pro-

promiscue. Sic *doen* Belg. pro quum præterito; *dan* proprie pro tunc futuro & non sat Belgice pro præterito, etsi Flandri confundant *doen* & *dan*.

THARASUN, Otfrido illuc; à *thar* ibi, & *sun* particula, significante motum ad locum, *theter* Britan. idem.

THARBEN, Otfr. carere, Gloss. Gass. Germanis *darben*, Belg. *darven*, *derven*. Vide *Thurst*.

THEGAN, Otfr. probus, pius; quasi *degeling*, hodie *degelik* Belgis fere idem. (Olim etiam de forti, & heroë.)

THEGANE, famulus, Gloss. Gassar.

THEGANLIHHE, viriliter, Gloss. Lipsii, nos *degelik*, paulo alio sensu, probè.

THEICH, ut ego, *das ich*, Gloss. Gass.

THEMO, illi, Otfrido; *dem* Alem. *deoe* Belg. *them* Brit.

THENO, Otfr. tendo, extendo, exsero; τείνω Græcis idem: affinia omnia.

THESA, hic, hæc, Otfrido; *dese* Belg. *dis-ser* Alem. *this* Brit.

THIADEKUNNI, generationes, Gl. Lips.

THIARNA, vet. Teuton. puella. *dirn* Alem. *deerne* Saxonib. Clivensibus, Westfalis & quibusdam Belgis.

THIARNDUAM, veter. Teuton. virginitas: ac si illis diceretur *deerndom*, pro quo hodie Belg. *maechddom*. L 2 THIAT,

THIAT, gens, natio; *thiede* gentes, Gloss. Lipſ.

THIMSTERNISSE, caligo, tenebræ, vet. Teut. *finsterniſs* hodie Alem. *duiſterniſs* Belgis, aliqua mutatione. *Dimſterich* tamen, & *deemſterich* multis adhuc Belgis in uſu pro obſcuro, & opaco. *Dim* Britannis eſt caligare, *the eyes dimme*, oculi caligant.

THINAN, ſervire, Gloſſ. Lipſ. hodie *dienen* idem.

THINGO, Otfrido, oro, ſupplico. (*Dingen* hodie eſt licitari, cognato ſenſu.)

THINNUNGEN, tempora capitis, Gloſſ. Lipſ. *dünnien* Sax. inferior. vide *Thunwengin.*

THIO, femur; Gloſſar. Lipſ *dijë* Belgis, *thiegh* Britan.

THIOB, fur, Gloſſ. Gaſſar. *dieb* Alem. *dief* Belg. *theef* Britan *tiuf* Sued.

THIOKO, Willer. ſæpe numero, *dik*, *dickwyls* Belgis, *ſpeſſe volte*, *ſpeſſo* Ital. ejusdem ſignificationis, ſed non ejusdem ſoni; *dick* enim Belg. *ſpeſſo* Ital. ſignificat ſpiſſum, denſum: *duck* Clivenſibus.

THION, abundare, Gl. Lipſ. etiam ac creſcere, bene ſe habere: quo ſenſu Saxon. inferior. & Belgis hodie *dyen* capitur. Otfrido eſt *thiggon.*

THIONOST, Otfr. famulatus, Gloſſ. Gaſſar.

THIU,

THIU, vet. Teut. respondet articulo Græco ὁ, *der* Germ. *de*, hodie proprie Belgis. Quo loco non possum, quin perstringam abusum hujus particulæ in Belgismo, in quo vulgo confunditur cum *die*, quod est pronomen demonstrativum *ipse*, *ille*: Alemanismus fert, ut *der* usurpetur promiscue pro articulo ὁ, & pariter pro pronomine *ipse*, sed non Belgismus. Sic Britanni distingvunt inter *the* articulum, & *that*, pronomen demonstrativum; sic Galli inter *le* & *cecy*, *cestuy-la*; sic Itali inter *il*, & *quello*, *questo*. Corrigatur igitur hic abusus, saltem à Doctis, qui vulgo committitur scribendo, loquendo, à doctis, indoctis: non usurpetur *die* loco *de*, nec *de* pro *die*. Proprietas linguarum est earum puritas & ornamentum, etiam in minimis particulis.

THIUFEL, veter. Teuton. diabolus; *teuffel*, Alem. *duvel* Belg. Saxon. *divel* Brit. *dieffvulen*, Suedis. Quæ omnia non tam à diabolo (imo haud dubie a diabolo) puto deduci, ut vulgo putatur, quam quod sint etymologiæ Teutonicæ, quasi *thiu ufel* veter. Teut. *d' uvel* Belgis, id est *de euvele*, ac sic de reliquis, id est malus: omnibus enim illis *ufel*, *ubel*, *ieffvul*, *euvel*, *evil*, est malus; ut & Hebræis *avel*: diabolus enim κατ' ἐξοχὴν dicitur malus, ut Deus bonus (*God*) in omnibus istis Teutonicis dialectis. *Diable* autem Gallicum, & *diabolo* Ita-

licum manifesto est à diabolo Græco. (Quid ni ergo & Germanicum literatim consonans?)

THIUHALT, Otfrido videtur esse, id quod Germanis *deshalben*, propterea.

THIUHERAN, Otfrido est haurire, educere, trahere. Saxonibus quibusdam hodie *tuben*, Germ. *ziehen*, *tirer* Gallis idem.

THIURZE, Willer. esse videtur impetus, violentia: hodie *gedruis* Belgis. (*Durstiglig* audacter, est adhuc in versione Lutheri alias obsoletum, ut alia. vid. Genes. XXXIV, 25.)

THOLAN, vet. Teut. ferre, & permittere; *dulden* hodie Belgis, *dulten* Alem.

THOROT, Otfr. cænum, lutum, Gloss. Gass. *durt* Britannis adhuc idem.

THOROT, Otfrido illic, *dort* hodie Germ.

THRADO, Willer. cito; *dra* frequens Hollandis adhuc pro eodem. Aliquando tamen *thradon* significationem cito apud Willer. non admittit. Nam opponit blando, & in metro Latino ipse exponit per durum. Dixero igitur, significasse veteribus quiddam durum, terrificum & tremendum. Et forte hinc *dread* Britannicum pro timendo, tremendo, Belg. *gevreest*; *dread lord*, tremendus Dominus, *gevreesde heer*, Britanni de Rege usurpant; quod Belgis est *geduchte heer*.

THRAXELERE, Willer. tornus, quasi hodie Belg. dicas *draeiseler*. (Germ. hod. *drechseler*.)

THROU-

THROUWE, veter. Britanno-Sax. patior.

THROUWUNGE, vet. Britanno Sax. passio.

THUAGAN, Willeramo, lavare, abluere, *dwagen* Flandris abstergere, mundare: unde forte & *vagen* Belgicum, & *zwagen* German. pro eodem.

THUESBON, Otfr. videtur esse interficere, tollere e medio, vexare, persequi, dolore afficere (inquir.)

THUNSI, extraxit Gloss. Lips.

THUNWENGIN, Rab. Mauro, & *thinnungen* Gloss. Lips. tempora capitis: inde *duneggen* hodie Clivensibus & Geldris.

THURFT, vet. Teut. necessarium, necesse est; Belgis *durft*. Quæ vox vulgo confunditur cum *derre*, id est audeo, & cum *derve*, id est careo. Namque usurpantur istæ tres voces ab omnibus fere promiscue sine ullo discrimine, alia pro alia; cum *dürven* proprie sit necesse esse, aut necesse habere, respondens huic veteri *thurft*, *derven* carere, *derren* audere: *noothdrufft* Belgis, quod necessarium est ad requisitam sufficientiam, & paulo supra egestatem: *dare* optime Britanni utuntur perpetuo pro audeo.

THURGDAN, Willer. perfectus, absolutus; *deurdaen*, *deurwrocht* non incommode hodie diceretur Belgice.

THURGH, veter. Teutonib. peculiare fuit

pro propter; sic in nullo, quod sciam, Teutonismo hodie usurpatur. Vide *Durch*. Adhuc ante bina secula in Scripturis inveniebatur, *durchGott*, propterDeum, ut par Dieu, perDio.)

THUROFREMIG, perfectus, Gloss. Lips. à *durch*, *thur* per, & *frame*, facio.

THUROLITAN, pertransire Gloss. Lipsii. vide *Litan*.

THURTIC, egenus, Gloss. Lips. forte *thurftic*, *dürfftig* hodie Germ.

THURUHNOOT, Otfrido videtur esse serio, sedulo, merito, quasi quod necesse sit.

THUWE, THUUON, THIUWON, ancilla.

TIAN, enutrire; nos *tyën*, *optyen* Glossar. Lips. *uptheyn* Sax. infer. (Germ. *ziehen*, *erziehen*, educare.)

TILAN, exercere, Gloss. Lips. etiam colere, *telen* Belgis agrum colere. (*Tylunge* Anglo-Sax. antiq. questus, conatus, notante Somnero.)

TILAN, festinare, accelerare, Gloss. Lips. quasi *te ilan*; *tel* Frisonibus hodie pro cito.

TILOGI, exercitatio, Gloss. Lips.

TIURIDI, gloria, Ker. forte à *tiuro*, pretiosus, carus, quod gloria pretiosa.

TIURO, carus, Ker. *theur* Germ. *dier*, *duir* Belg. *deare* Brit. ubique tam de amore, quam de mercibus.

TOBEUTER, vet. Teut. insanus, apud Laz.

TO-

TOTITHI, apud Gloſſ. Lipſ.

TOUFER, veneficus, Gloſſ. Lipſ. *toverar, tovenar* hodie Belgis. (*zauberer* hodie Germanis eſt necromanta, incantator. An à *Thiufel*, diabolo?)

TRAGER, piger, tardus, Ker. *träge*, Germ. *trage, traech* hodie Belgis.

TRAGO, tarde, ſero, Ker.

TRAHAN, tractare, Ker.

TRANO, veter. Teuton. duco, traho, eveho. Hinc haud dubie Gallis adhuc ſuum *trainer*, eodem fere ſignificatu.

TREGO, dolor, Gloſſ. Lipſ. (Anglo-Sax. antiquis *tregian* tribulare, conſonant *dreuen* minari, *treiben* urgere.)

TREGHAFT, dolens, Gloſſ. Lipſ.

TRILO, fimbria, Gloſſ. Lipſ. (inquir.)

TRINCHAN, bibere, Ker. *drincken* hod. Belg. Alem. *drink* Britan.

TRISEUUOR, theſaurus, Gloſſ. Lipſ. *threſoor* hodie. *Threſo*, Gloſſ. Gaſſar.

TRIUMBO, tuba, Gloſſ. Lipſ. *trompette* hodie Belgis, Britan. Gallis, *tromba* Italis, *drommet* Alem. *trommeet* Saxonibus inferioribus.

TRIUNGELDA, vet. Teuton. mulcta, qua res ablata ter reſtituebatur, apud Lazium; quaſi *tri-geld*.

TROCHTIN, fides, veter. Teuton. apud Laz. *trou* Belg. *treu* Alem. *traught*, *trought* Britan.

TRUABELER, turbulentus, Keroni.

TRUBE, turbo, Gloss. Lips. *truabo*, Ker. Inde *troubler* Gall. *trubbel* Belg. *truble* Britan. Affinia omnia Latino.

TRUCCHENAN, Willer. ruminare (inquir.)

TRUSTI, vet. Teut. solatium, & advocatus: *trost* hodie Germ. *troost* Belg. solatium. Et forte ideo advocatus solatium priscis dictus, quod litigantium solatium & opitulatio Advocatus sit.

TSAGLE, vet. Teut. (imo & superioribus hodiernis) cauda, apud Lazium. Non est dubium, quin hinc Britannis hodie adhuc sit suum *taile* pro cauda.

TUA, fac, *tota*, *teta* fecit, Ker.

TUAN, agere, Ker. *duan* hod. Fris. *doen* Belg. *thuen* Alem. *doo* Britan.

TUANTHO, faciens, factor, Ker. (*thuend.*)

TULELIHHIU, solemniter, Ker.

TULT, solennitas, Ker. (inquir.)

TUNICHU, Ker. *dunichun*, Otfr. tunica.

TUUALAN, morari, habitare, Keron. Vide *Duualan*.

TWIFOLDA, anceps, quasi *tweevuldich*, unde & Lat dubito, quasi *duito*; & Græcis διςάζω Gloss. Lips.

V.

VABIT, Otfrido est perficit, exsequitur, vel simile quid.

VAHS, FAHS, veter. Teuton. capillitium; *vacht* hodie Belgis vellus pilis aut lana plenum; affine. (*Faasen* laciniæ vel potius villi aut ex textura resolutum.)

VARDILGAN, delere Gloss. Lips. *vertilgen* hodie Germ.

VARGER, vet. Teut. apud Lazium, latro; forte quasi *Würger* à *würgen*, quod hodie est strangulare, fauces comprimere.

VASSO, WASSO, vet. Teuton. acutus; forte à *wasse* veteri, acuo; certe *weze*, hodie Alem. *wette* Sax. inferior. & Belgis est acuo; & *gewetzet*, *gewettet*, acutus: pro quo quidem usitatius est Alemannis *scharf*, Belgis *scharp*, *sharp* Britannis, sed per abusum veteris vocis Teuton. *scarpf*, quod proprie est asperum, scabrum; quod & aliquatenus affine. Porro *vasso* vet. ut & *scharp* Belg. eis, & acutus Lat. non modo de acumine ferri, sed & ingenii visusque capitur. (Et forte hinc *wit*, ingenium, quasi acumen.)

UBARAZALII, crapula, Ker. (*uber-azen*, edendo excedere.)

UBARFLEOZANTER, superfluus, Ker. quasi *überfliessend*.

UBARFLUATIDI, superfluitas, Ker.

UBARMUATAN, superbire Ker.

UBARMUATI, superbia Ker.

UBARMUATIU, superbus, Ker quasi hodie dicas, & optime quidem, *übermüthig*.

UBARQHEMAN, supervenire, Ker.

UBARTRUNCHANII, ebrietas Ker. quasi *übertrunckenheit*. (bibendo excedere.)

UBIL, malus, Keron. *evill* & *ill* contracte Brit. *ubel* Alem. *ovel, euvel* Belg. & *evel* substantive malum. Vid. *Bal*, malus.

UBIRIH IOH, insuper, Ker.

VERIT, VERET, veter. Teuton. contingit, accidit, fit, sese habet. Inde Belgicum *varen* pro sese habere; *hoe vaert het?* ut te habes? ut vales? *comment va il?* Gall.

VERKUZE, vet. Teut. sperno; *verguse*, hodie quibusdam Belgis.

VERLOUWAN, veter. Teuton. veniam dare, concedere, permittere, *verloven*, *verlof geven: alowe* Britan. Hinc *leave* quoque Britannicum pro permitto, sino, & ipsa venia; *by your leave*, cum venia tua

VERTH, iter, Gloss. Lips. *vaert* Belg. progressus.

VERWARTHE, VERWERTHE, Willer. corrumpor; *verworde* Belgis nitidioribus adhuc, quasi *verwerde* fio nihil, vel fio malus.

VEYCHENES, Willer. falsitas, hypocrisis. (an à fingendo?)

UFGHEMAN, oriri, Ker. *opcomen* Belg. *aufkommen*, hodie German.

UFSTIGAN, aſcendere, Ker.

ÙLA, olla. Siburgi hodie *ulengaſſe*, platea figulorum Gloſſ. Lipſ. & ula, Friſiis adhuc ollæ quoddam genus.

UMBERAN, Otfrido, carere, non habere; *entbehren* hodie Germ. *ontberen* Clivenſibus & Belgis quibusdam idem.

UMBI, circa Ker. *umb* hodie Germ. *om* Belg.

UMBIKAN, circumire; Ker. *omgaen* Belg.

UMBWATHI, quare; quaſi *om wat* Gl. Lipſ.

UNBIDERBER, inutilis, Ker.

UNBIWAMBTER, immaculatus, Ker. (inquir.)

UNCHREFTIH, imbecillis, Ker. *unkräfftig* hod.

UNCHREFTII, UNMACHTI, imbecillitas, Ker.

UNCHUSCHIDA, ſordes, Ker. *oncuisheit* Belg. ſordities (*keuſch* caſtus, purus, Judæi noſtri cibum & potum, quem permiſſum nec aliquo prohibito infectum credunt, vocant *kauſcher*. Conſonat Hebræo *Caſchar* rectum eſſe.)

UNDATO, Otfrido peccatum, malum factum; *unthat* & *miſſethat* Germ. *misdaet* Belg. hodie: forte ab *un*, *und*, quod veteribus fuerit malum, & a *duat* factum. Certe *ond* hodie Suedis adhuc eſt malum, quamquam & *un* particula eſt Teutonibus, quæ rem negat, aut ſignificationis contrariæ voces facit.

UNDETHUDIG, ſubjectus, ſubditus, Gloſſ. Lipſ. quaſi *onderdadich* hodie; at *onderdaen* Belgis ſubditus.

UN-

UNDON, Otfr. undæ, Gloss. Gass.

UNDURUFTAAN, imperfectum, Ker. forte *undurubtaan* Belg. quasi *ondeurdaen*. (inquir.)

UNEKIHAFT, indisciplinatus, rudis, indoctus, Ker. (*eh* est jus, lex, disciplina.)

UNERA, reverentia, pudor, Gl. Lips. *unehr* & *oneer* Germanis & Belgis ignominia.

UNERLAUBANTLIHII, illecebræ, Ker. (potius non permissum nec permittendum.)

UNERRAHOTLIH, inenarrabilis, quasi dicas *unerrathrich*.

UNFARDUUITI, Ker. indigeries.

UNFROMA, detrimentum, Ker. (*froma* est utilitas, *un froma* ejus contrarium.)

UNFRUATER, stultus, Ker. *onvroete* hod. Belg.

UNGALIMPFLIH, absurdum Ker. (*unglinpflich* hod.)

UNGEHIRMOLIK, incessabilis Ker.

UNGESCEID, vacue Gl. Lips. (supra *overan ungescobt*, supervacue. *Ungescot*, sine fructu, proventu, *scot schoss, was die sach schiesset*, proventus.)

UNHORSAMII, inobedientia Ker. (*ungehorsam* hod.)

UNHORT, iners, Ker.

UNKEWARER, improbus, Ker. (*unke* serpens Germanis, sed solet accipi de serpente domestico.)

UNKUND, incertus, Ker. (*kunde* notitia.)

UNKUSTI, Otfr. impudicitia, Gloss. Gass. *unkeuschheit* German.

UNREDIHAFTILIHIN, irrationabilis, Ker.

UNSEMFTE, Willer. difficilis; *unsanfft, onsaft, onsacht*, Germanis Belgisque proprie est durum, quasi dicas immolle, sed in Teutonismo hodie non capitur pro difficili; usurpatur tamen ejus Synonymon *hart* pro eodem, ut & Britan. *hard: hart om doen, te doen*, difficile factu. In hac similitudine aliquid est dissimilitudinis.

UNSIH, nobis, noster, vet. Teut. *uns* hodie Germ. *ons* Belg.

UNSLIT, sebum, Ker. (hodieque usitatum.)

UNSTILLIDI, dissensio, Ker. (inquietudo, turba, nam *stille* est quies.)

UNSTILLIU, inquietus, Ker.

UNSUBRO, sordide, Ker. *unsauber* Germ.

UNSUOTI, molesti Gl. Lips. *onso* & Belg. injucundus, morosus. (*unsoet, unsüss*, non dulcis.)

UNTAR, inter, Ker, *unter* Germ. *onder* Belg.

UNTARAMBAHTAN, subministrare, Ker.

UNTARFOLGAN, subsequi, Ker. optime diceremus Belgicè *ondervolgen.*

UNTARLEKKAN, submittere, Ker. (*unterlegen.*)

UNTARSHLIHHAN, subripere, Ker. (*schleichen* repere.)

UNTARSTUNTI, intervallum, Ker. interstitium, quod Belgice commode posset dici *tusschenstant.*

UNTARTUAN, UNTARKEBAN, subdere, Germ. (hod. *unter-thun, unter-geben.*)

UN-

UNTARWURFANI, ſubjectio, Ker.)*unterwerfung*.)

UNTARZEHAN, ſubtrahere Ker. (*ziehen* hod. trahere.)

UNTERDEONOTO, ſubjectus, Ker. (*unterthan*.)

UNTERMACHON, ſubjungere, Ker.

UNTRA, mirabilia Ker. *wundern*, Alem. *wondren* Belg. *ontre* Suedis. (omiſſo w. initio.)

UNTRIUUER, ſuſpicioſus.

UNTRUIDA, ſuſpicio, Ker. (*mis-treu* & *nicht trauen*, ſuſpicari.)

UNWIZZIDIU, ignorantia, Ker. *unwiſſenheit*.

UNWUNNA, triſtitia. Vide *wunne*. (quaſi contrarium lætitiæ)

UNZ, UNTZ, Otfr. eo usque, *unt* Belgis, quibusdam & *hent*; *ontil* Britannis.

VOHON, Willer. vulpes, *fuchs* Alem. *vos* Sax. inf. & Belg *fox* Britan.

VONEDERSAGO, vet. Teut. replicatio, refutatio, apud Lazium, à *vone* ab, & *ſago*, dico, quaſi abdictio.

VORREUWAN, compungi, pœnitere, Gloſſ. Lipſ. quaſi *berewen*.

VORTHEREN, vet Teut. majores, progenitores; quaſi *vorigen*, *voordere* anteriores.

VORTON, timore Gl. Lipſ. forte *vorchton*; *forchtan* olim timere & hodie Saxonibus inferioribus: *furcht* Alem. *vrucht* Sax. inferior. timor, *godvruchtig* & Belgis Deum timens. *Gottesfurchtig*, Germ.

UPPIGI, otiositas Ker. (*uppig* hodie sumitur de luxurioso.)

UPPIGIU WORT, otiosa verba, Ker.

UPSLAGAN, differre Gloss. Lips.

UR, valde; Gloss. Lips. Notandum hic, quod particula ista respondeat in multis Belgicæ particulæ *oor*, in compositione nominum: *ur* adhuc pro eodem Alemannis remanet. Diximus, supra in voce *ortfrom*, *oor* Belgis aliquando in compositione nominum habere significationem incoativam, aut initii principiique, ut in *oorspronk*, *ooraene*, & aliquando aliam respondentem *ur*. Teut. vet. id est significationem intendendi. Consulens *Etymologicon Kiliani* in voce *oor*, vidi, eum utramque significationem quoque particulæ istius observasse. Cumque dissereremus aliquando de hac particula Celeberr. H. Grotius & ego, indicavi quidem tum, me observasse, particulam hanc in Belgismo habere hanc secundam ejus significandi proprietatem, quæ est de vocum significatione intendenda. Sed fateor, me postea primum ex consideratione vocis *ortfrom* animadvertisse illam priorem quoque participare de significationis incoativæ (ut sic loquar) proprietate. Manifestissime & certissime id mihi nunc confirmatur a Lipsii Gloss in voce hac *ur*, & *urkundiu*, *ursagen*. Voces, in quibus particula hæc intendendi officium obtinet, sunt hæ fere: *oor konden*, quasi valde significare, valde indi-

care, proprie teſtari; *oorkondt* teſtimonium; *oorloge*, quaſi valde diſſentire, ab *oor*, & *liege*, quod Belgis tam eſt differo, diſſentio, quam mentior; maxime enim diſſenſio in bello: *oorbaer*, utile, quaſi valde augmentans, & accreſcere faciens, id quod rei utilis eſt; *baren* gignere, progenerare; utilia autem quaſi progenerativa ſunt: *oorlof* venia, permiſſio, quaſi valde permittens; *loven*, *louwan* olim permittere fuit, uti vidimus in voce *verlouwan*: & forte *love* ſimplex fuit aliquando idem, quod jam compoſita *oorlove*, *verlove*, *oorlof*, *verlof*, uti Britannis ipſum ſimplex *leave* pro venia & permiſſione adhuc eſt in uſu. Sic *oordeel* judicium (de cujus etymologia quid meæ eſſet ſententiæ, nominatim ex me quærebat Clariſſ. Grotius) uti tum, ſic & nunc indubitanter aſſeruero, dici, quaſi valde disjungens, ſeparans, diſcernens; *deelen* enim Teut. eſt dividere, ſeparare, partiri, disjungere, discernere res a rebus; quod quidem bene facere proprie eſt judicii. (*ordeil* eſt quaſi *haupt-deil*, *haupt-entſcheidung*. ita & Germ. *ſcheiden*, ſeparare, *theilen* dividere applicatur ad judicium. Veteres *ortheil* vocabant *ordaliū*.) Hujus judicandi quædam indoles eſt adhuc Brit. in ſimplice voce *deale*, cum dicunt: *i wel deale with yow for this or that*, id eſt, ego hujus vel illius rei cauſa judicium quaſi inibo tecum, ut, quod mereris, recipias. *Discretie* quoque Belg. & *diſcretion* Gallis eſt judicandi quæ-

dam

dam humanitas. Itaq; non ab *oor*,aurem quoq; Belg. ſignificante, & *deel*,ut ab aliquibus putari poſſet,eſt etymologia vera vocis *oordeel*.Porro exceptis illis compoſitis,quæ ab *oor*,aure,manifeſte fiunt, reliqua omnia ab *oor* compoſita alterutram harum duarum ſignificationem habere comperientur; & præſertim intenſivam pleraq; omnia,quæ hic referimus, ab *ur* inchoata.

VRAY, vet.Teut. liber, liberarum;apud Laz. *vry* hodie Belgis idem; *frey* Alem. *free* Britan.

URE, veter. Britan. Sax. noſter,Brit. hodiernis *our*; *uſe* Flandris quibusdam Zelandisque.

VREDE, dicit Lazius, veteres Teutones dixiſſe pacem; Alemanni hodie *friede*, *vrede* Belgæ hodierni; plane ut veteres. Sic multa ſunt veterum, quibus propiora ſunt Belgica, quam Alemanica. Unde colligere eſt, eſſe tam hodiernam Alemannicam mutatam à veteri Teutonico & Celtico, quam Belgicam; & velut Alemanica multa habet propius accedentia ad priſcum ſermonem, quam Belgica,ſic viciſſim hanc in multis eſſe propinquiorem vetuſtati, quam illam.

URELTI, grave ſenium; *ur* intendendi particula. Vide *Ur*. (*uralt*, decrepitam habens ætatem, vel magnam antiquitatem.)

URFETHA, vet. Teut. (imo hodieque *urfede*) juramentum, quod dimiſſus ex carcere præſtabat de non ulciſcendo,apud Lazium; puto,à *fetha* inimicitia, & *ur* particula negante aut privante.

URHAP, vet. Teut. origo, apud Lazium, *urſprung* hodie: ab *ur* particula inchoativa, & conjicio, ab *heban*, *hepan*, id eſt incipere, uti & Belgis adhuc *opheffen den ſang*, *inchoare cantum*, & *anheffen* incipere: ei reſpondet *oorhave* eodem ſignificatu apud Sicambros & Sax. hodiernos. (Germanis hodie *urheber* autor.)

URHEIZ, Otfrido videtur eſſe faſtus, ſuperbia, inſania, opprobrium, vel ſimile.

URKUNDIU, teſtis; quaſi valde ſciens: *oorkonden*, teſtari Belgis, *oorkondt* teſtimonium. (Germanis *zu urkund* in teſtimonium vel probationem, formula recepta in fine actorum vel inſtrumentorum.)

URLAUBII, licentia, Ker. *urlaub* German.

URREHTI, iniquitas Gl. Lipſ. quaſi *unrecht*.

URRIUTO, exſtirpator; Ker. puto ab *ur* valde, & *ruito*, evello. *Uytroeder*, *uytroeider* Belgis. *Ruyen* dicitur de avibus, & lue Gallica laborantibus, ubi deplumes & depiles evadunt. (forte *Ut-riuto*, *aus-reuter*. Apparet olim vocabula Germanica multa in vocales fuiſſe terminata; nunc cum Vocales abjiciantur vel conſonantes eis ſubjiciantur, lingua facta eſt ea in re durior.)

URSAGEN, excuſare, Gl. Lipſ. (*farſaggani* excuſandos habuimus ſupra in Gloſſ. Lipſ.)

URSAGON, excuſationes, Gloſſ. Lipſ.

URTEILDI, diſcretio, Ker. *Urtheil* hod.

UTFERDI, exitus, Gl. Lipſ. (*aus-fart*.)

UTRUR-

UTRURSTI, præſumtio, permiſſio, Ker. (à veteribus *thurſt*, *truſt*, audacia, fiducia.)

UTWALLAN, ſcatere Gl. Lipſ. *quellen* hod. (*aus-quellen* ex fonte exire, *well* Angl. fons, puteus.)

VUPHELAN, Willer. elatæ germina: Notæ Willer. Merulanæ ſic annotant. (dub.)

UUTSTANDILIH, deſolatorius, Gl. Lipſ. (dub.)

UZKELIDAN, excedere, Ker.

UZLENTE, Otfr. littus, vel id quod hodie Belgice dicitur *ſcorre*, quaſi *ausland* ſ. *uytlandt*: eſt enim littus, terra extrema. (vox digna renovari, ut litus maris, *utland* a ripa diſtingvatur. Vox *uſer* utrique eſt communis.)

UZLITI, exceſſus, Ker. (*ausgelaſſen*, hodie, de eo, qui excedit, quaſi per laſciviam.)

UZOROSTI, extremitas; Ker. (inquir.)

UZZAN, excepto, præter, niſi, extra, Ker. (quaſi *ausgezogen*.)

UZZE, UZZANA, UZZAAN, foras, Ker.

W.

WABO, WAVO, Willer. favus mellis: Affinia.

WADE, vet. Teut. veſtio; *gewade*, veſtitus. Unde puto Britannic. *waſcote*, quaſi *wadeſcote*, pro veſtitu interiore. (hod. *wand*, *gewand*.)

WADIEN, VADIEN, vet. Teutonib. pignus, pignorare, fidejubere, fidejuſſio, voces forenſes; quibus aliquid affine habet Latinum *vadimonium*, quod eſt fidejuſſio de comparendo ad

diem indictæ litis; quo jure, primitivo, an derivativo, non facile dixero; & fateor, hanc vocem esse inter eas, quæ me faciant hujus philologæ hæreseos, quod potius putem, Latinos multa vocabula, quæ habent cum Teutonismo communia, habere à Celtis Teutonibusque, quam hos ab illis; uti id dissero *Linguæ meæ Belgicæ* cap. XXIV. A *wadger*, Britan. pignus, pro quo certatur de re aliqua.

WADON suræ, Rab. Maur. (*waden* hod. German.) *waje* Belg. flexura supra suram sub genu.

WAFAN, vet. Teut. apud Otfr. vox usurpata in magnis angustiis, terroribus & periculis; *Wafan, ruafun*, declarare angustias & metum, in quo constituti sumus: *wapy*, *wapy roepen*, Clivensibus & Geldris adhuc idem. • Infra *wop*, fletus & *wopan*. V. Keroni *waft*.

WAHTONO vigiliæ, Ker. *waken* Belg. vigilare, *wachen* Germ. *wake* Brit. *wacht* vigilia, adhuc Alem. & Belgis.

WALDE, eremus, Ker. *wald* Alem. *wout* Belg. saltus, sylva, desertum. (*wold* Sax. inf.) Hinc *wilde*, *wouter*, homo sylvestris, rudis, ferus, incomtis moribus. Hinc nomen proprium *walter*, *Gualter* Alem. *wouter* Belg. *wolter* Clivens., cui propriè respondet sylvestris. (*walter* forte commodius à *walto*, de quo supra.)

WALDLIHO, eremita Ker. (quasi in sylva seu eremo agens.)

WALLO, Otfr. peregrinus: hæc vere illa vox est,

est, unde Galli sunt dicti, voce genuina corrupta à Latinis & Græcis, ex *wallens* peregrinatores; aut *guallens*, dum scilicet *gu* & *w* antiquitus promiscue solet usurpari. Namque dixere se ita Galli, aut ab aliis Celticæ linguæ populis ita dicti fuere, quia multum peregrinarentur, aut per varias mundi sedes peragrarent, aut priusquam certas sedes habitationis suæ invenissent, hinc se rursus per varias occasiones ad alios effunderent. Etymon meum, quod in mea *Lingua Belgica* de Gallis statuo, huic non absimile, dum eos quasi *ga-liens*, id est euntes populi, dico *wallones*, qui hodie sunt pars Galliæ Belgicæ, maxime etymi proprium referunt; & Wallia, provincia Britanniæ, ejusque *welsh*, *wellish*, qui etiam progenies quædam haud dubie Gallorum sunt.

WALM, fervor, Ker. *walmgat*, foramen camini, fornacis Belgis.

WALTO, Otfr. in potestate habere, posse, dominari, Germ. *walten*, *verwalten* administrare, *gewalt*, Belg. *gewelt* potentia, *gewaltig*, Belg. *geweldich* potens; *wealth* Brit. vis opum, divitiæ magnæ.

WAMBON, vet. Teut. venter; *wamb* Scotis, *womb* Anglis idem. Inde *wambais*, *wambeis*, *wambaeis*, thorax adhuc Belgis absque omni dubio: quod enim *bais*, veter. Celtis fuerit vestis quædam tegens pectus ventremque, apparet inde, quod hodierni Galli adhuc retineant ba-

yette pro veste illa interiore, proxime contegente ventrem, quam nos vocamus *hemtrock*. Vide *wambeis* in Etymolog. Kiliani.

WAN, spes, Gl. Lips. (*wahn* proprie opinio, hodieque est autem spes, bona de re opinio. (v. *wanan*, mox.)

WANAHEILIU, debilis, Ker. probissima vox, à *wan*, vacuus, & *heil* sanitas. Possemus hodie dicere per purum & elegantem Teutonismum *wanheilish*.

WANAN, sperare, Ker. *wanen* Belgis suspicari, quod & spei est. Est etiam *wanan* vet. Teut. putare, existimare. vid. *Wan* supra.

WANDA, WAND, vet. Teut nam; *want* Belg. *dann* Alem. (*wente*, Sax. inf. & in præsertim.)

WANDA, vestimentum, Gloss. Lips.

WANE, vet. Teut. unde. Inde adhuc Flandris *van wane*, pro eodem, & *whente* Brit.

WANIH, Otfr. videtur esse agnatus; cui simile & affine hodiernum *verwant*, *bloetver want*.

WANTA, Otfr. inanis, vacuus. (*want* hodieque Anglis defectus, prodiit libellus, cui titulus *Englands-wants* de his, quæ Angliæ desunt.)

WANWESAN, deesse Ker.

WARAN, vet. Teut. animadvertere, *ware*, video, caveo, custodio. Hinc *warnehmen*, animadvertere; *bewahren*, custodire. Hinc item Belgis *waren*, id est spectra sese ostendere, spectra se videnda præbere.

WARANIE, vet. Gallis Francisque equus in-

integer, *varan*, *var*, hodie quibusdam Germ. *garagnon*, Hispanis, ut asserit Haiminsfeldius.

WARBA, vet. Teut. pro vice sumitur, *eina warba* una vice, *thiu warba* illa vice, Sax. & Frisiis *warf*, idem adhuc; unde & Belgis in auctionibus, *een werf*, *ander werf*.

WARBAN, reverti, Ker. (Hinc *wirbel* hodie verticillus. vid. infr. *Wurbo*.)

WARDAN, vet. Teut. idem quod *waran*, videre nempe & servare; *guardar* idem Ital. & Hispan. *garder* Gallis, in utroque significatu. Hinc & *Lord-ward* Brit. vir ille Princeps, qui sub tutela sua & custodia habet nobilem juventutem, ejusque bona, donec ad justam virorum ætatem pervenerint.

WARE, vet. Teut. duro; *were* Alem. & Sax. & Belgis hic, *t' kleet weret sick wel*, vestis bene durat.

WARENDO, WARENO, vet. Francis & Teut. promissio pro indemnitate, *garand* Gall hod. & *warand* Britan. pro eodem, haud dubie istinc, ut & *garander*, Gall. indemnitatem addicere, statuere: *warne*, Brit. idem fere.

WARNISSI, veritas, hodie *Warheit*.

WASHEMO, WASMO, fructus, Gloss. Lips. *gewas* hodie idem. (*gewächs* Germanis à *wachsen*, crescere.)

WASSE, vet. Teut. servilis, ministerialis, ut & *vasse*. Unde non dubie Gallis adhuc *vassal*, qui Domino suo est ministerialis, Domino

ſubditus. (uti *vaſallus*, idem videtur eſſe, quod *geſell*, comes, aſſecla ; ita *waſſus, weſin, gueſin, gaſindio*, domeſticus, miniſterialis.)

WASSIRA, acrior Ker.

WASSO, acer, acris, Ker.

WATHELIH, WETHELIH, Willer. grandis, magnus, maxime; *weielik* adhuc hodie Clivenſibus, *weydlich*.

WATTEN, veſtire, Ker.

WAZAR, aqua, Otfr. hod. Alem. *Waſſer*, *Water* Sax. inferior. & Belg. & Anglis, *watn* Suedis. Cum *water* ὕδωρ Græcum, & *udor* (ſ. udus.) Latinum multum affine habent, quaſi *wder*, *wter*.

WAZKAN, lavare, Ker. hod. *waſchen* Germ. & Belg. quod peſſime ab aliquibus confunditur cum *waſſen*, creſcere, & pejus adhuc hoc pro illo, & illud pro hoc uſurpatur; *waſch* Britan. idem, *waſken* Saxonibus.

WEAMIHILI, quantitas, Ker. quaſi dicas, quam magnitas, de *hoe-grootheit*, à *wea*. (hod. *wie*) *hoe*, & *michel*, magnus *groot*.

WEDAN, induere, Gloſſ. Lipſ. vid. *Giweti*.

WEDESFAL, WEDESVAL, ut *misval*.

WEEUWEN, dolor infernalis, Otf. (*weh*, *væ*, doloringens.)

WEHARRIU, ſeptimanarius, Ker. quaſi Belg. *vvekerlik*. (*vveke*, hod. *vvoche*, ſeptimana.)

WEHSAL, vices, Ker. (*vvechſel* hodie.)

WEHSALUM, viciſſim, Ker. Inde *vvechſeln* Germ.

Germ. *vvisselen* Belg. cambire, permutare, in quibus vicissitudo quædam est.

WEIGAN, vexare Gloss. Lipf. (Hinc *vvigand, vigand, fiand*, hodie *feind*, hostis.)

WEINIH, vet. Teut. paucus, & parvus: hod. *vvenig* solummodo, paucus.

WEISUNT, arteriæ Rab. Mauro. (inquir.)

WEITIGE, vet. Teut. superbus ap. Laz.; an forte hinc superest Belg. Hollandis præsertim *vveits*, *vveuyts*, qui in vestitu insolescit superbitque.

VVEK, VVEC, via, Ker.

VVELAGO, ô, heu; Ker. (dub.)

VVELFA, Otfr. catulus. Videtur autem usurpata vox illa vet. Teut. pro omnium animalium pullis: *leeuvvelp*, pullus leonis, Belgis adhuc in usu. Hinc puto Belgicum *vvulpsch*, *vvelpsoh*, id est petulans: quia nempe catuli petuli magis & insolentes, quam animalia annosiora.

VVELII, deliciæ. Ker.

VVEELDE, hodie prosperitas, rerum affluentia, luxus, *vveeldrich*, mollis, deliciosus, petulans, gaudens, luxurians. (à *vvel* Belg. *vvohl* Germanis superioribus, id est bene, bonum. Consentiunt volo, voluptas.)

VVELIMI, singuli, Gloss. Lipf.

VVELLEMES, volumus, Ker.

VVENEKII, miseria, Ker, quasi *vveinigkeit*, *vveenicheit*, *vveicheit*, dolor.

VVERAH, opus, Ker. *Werk* Alem. & Belg. *vvork*. Brit.

WERE

VVERE, Willer. propugnaculum; hodie *brustvvehre*, Belg. *borstvvere*, quasi defensio pectoris: *vveren* adhuc defendere Belg. *vvere* vet. Teut. quoque est præbeo, præsto. (hoc debet pronunciari *vväre*, hodie *gevvähren*, idem quod Gallis *garantir*.)

VVEREGELDO, mulcta pro eductione gladii, vet. Teut. apud Laz. *vveer, gevvehr*, Alem. Sax. & Belg. hodie adhuc usurpatur pro gladio. (*vveregilda* erat pecunia, quæ dabatur pro capite hominis occisi, *den man zu gevvaren*, quasi ad exhibendum hominem per vicarium aliquid seu per pretium.)

VVERGIN, Otfr. alicubi (*orgens*, *urgent*, hod. Belg. (*irgent* Germ)

VVEROLT, seculum, mundus, Gloss. Lips. (*vverelt* in nostris cantionibus antiquioribus, unde factum contrahendo hodiernum *Welt*, mundus, orbis. Dubites, an à *vvären* durare, ut sit ævum, seculum, an à *vverren* vel *vvirren*, in gyrum agere, ut sit orbis nempe terrarum.)

VVERTISAL, Otfr miseria, adversitas, Gl. Gass.

VVETHER, nunquid, Gloss. Lips. hodie Britan. idem fere.

VVETHELIH, VVATHELIH, Willer. grandis, magnus; maximè; *vveielik* adhuc hodie Clivensibus. (Germanis sup. hodie *vveidlich*.)

VVIALAN, Otfrido prosperitate & voluptate frui. Vid. *Welii*.

VVIARI, vet. Teut. piscina; *viver* Belg. forte hinc

hinc potius,quam à Latino *vivo*,ut aliqui autumant. Affine est vivarium. Tanquam ad vivaria currunt. (Hodie *vveiher*, Germ. superioribus piscina, credo a vivario. Et facile hic vocemGermanicam aLatina ductam crediderim.)

VVIDAR,contra, Ker. *vvieder*. Alem. *vvider* Belg. usitatum in compositis *vvederbrengen* reportare,*vvederstryt*, repugnantia, oppositio.

VVIDARMEZZAN, recompensare, quasi *vviedermessen*. (*verbotenus*, remetiri.)

VVIDARMUATI, injuria, Ker.

VVIDARVVALA, adversa, Ker.

VVIDARVVARTIU, contraria,adversa,Ker. *vvideWertigkeit* hodie.

VVIDARVVERTO GOTES, Otfr. est diabolus, quasi adversarius; a *vvider* contra, & *vvert* factus. *Widarvvinno* idem, (*vvidervvertig* hodieque Germanis de adverso usurpatur.)

VVIDARVVIGI, rebellio, Ker. a *vvidar*, (contra) & *vvige* hostilitas.

VVIDORO, Otfr. recuso, renuo, denego, prohibeo; quasi nobis *vvedere*, cujus contractum *vveere*, nobis adhuc prohibeo, *vveigere*, recuso,nego. (*vveigern* Germ. recusare.)

VVIEALIHHI, VVEALIHNIS, qualitas, quasi *de vvelkheit,de vvelkenis* hodie diceres.

VVIELANGO, usque quo, Gloss Lips. *hoe lang* hod.Belg.*houvv long*,Brit. *vvie lang*, Alem.

VVIGHUS,vet.Teut. castellum: *hus* domus, *vvige* bellum; quod adhuc in usu quibusdam Flandris-Wyghuis. Chron. VVI-

VVIHEM, VVIHEMU, Christus, id est sanctus, sacer ἐξόχως.

VVIHI, Otfrido sanctitas, item gratia Spiritus S. *vvyen* Belgis & Sax. inferior. consecrare, *vveyhen* superior Sax. *gevvyt*, sanctum, consecratum. (Hinc *vveih-nacht*, id est nox sacra, usurpatur de Natali Festo Domini.)

VVIHIDA, reliquiæ sanctorum, Ker. (quasi res sanctæ *κατ' ἐξοχήν*.)

VVIHIU, sanctus, sacer, Ker.

VVIHT, Otfr. nihil omnino; *not a vvith* Britan. pro eodem.

VVILK, vet. Teut. qui, quis, *vvelch* Germ. *vvelcke* Belg. *vvhilke* & *vvhich* Britannis, *quilk* Scot. *huilke* Suedis.

VVILIU, hora, Ker. *vvyl* Belgis, *vvhile* Britannis (*vveyle* Germ.) pars temporis.

VVINCHILSUL, vet. Teut. tigna lateralia domus, apud Lazium, *vvinkel* non modo est taberna, uti jam Belgis fere duntaxat capitur, sed & angulus, unde adhuc proverbium Belg. *in hoecken en winckelen, & winckelhaek*, quadra, regula angularis: imo inde *vvinckel*, ut quidem puto, pro taberna quoque sumitur, quod plerumque tabernæ in angulo domus constitutæ sint. Germ. adhuc *vvinckel* proprie est angulus.

VVINDBRAUUA, supercilia, Rab. Mauro, *vvynbrauvven* hod. Belg. (*vvynbranen* Sax. inf.)

VVINE, VVENE, Willer. frequens pro proco, sponso, vel amasio. Divino, an non à

vve-

wene, *wenne*, id est assvesco, assuefacio; quod proci puellas assuefaciant sibi, & illis assuescant. (*wine*, venus, gratia.)

WINSTRAHAND, vet. Teut. manus sinistra: *Winstra sida*, latus dextrum, *winstra handa*, adhuc significatu eodem usurpant Suedi Daniq;.

WINTI, venti, Ker. *wind* hodie & ventus: affine Latino.

WINZURNELE, Willer. custos, vel cultor vineæ. (hodie Germ. *winzer*.)

WIO, Otfr. quomodo, *wie* Alem. *hoe*, *woe* Belg. *how* Brit.

WIPPHE, Otfr. videtur esse nictus sive ictus oculi, punctum temporis, vel simile quid. (Hodie *winck* Germanis. *wippen* nunc de alio motu usurpatur, quem jactationem diceres.)

WIRISTUM, deterrimum, pessimum, Ker. *worsist*, *worst* Britan. idem adhuc v. *wirstriu* inf.

WIRSCAPAN, epulari, Gloss. Lips. quasi *weertschappen*, hospitio & convivio tractari, vel tractare: *Werschap* Saxon. quibusdam & Frisiis hodie convivium nuptiale.

WIRSITUN, dexteriores, Ker. Britan. *wors* idem adhuc.

WIRSTRIU, miserrima Ker. vid. *vviristum* sup.

WIRTE, olera, WURTI, herba; inde *Wirtespurgum*, Herbipolis, Gl. Lips. inf. *vvurtze*.

VVISDUAM, sapientia, Otfrido; *vvysdom* Belg. & Britannis.

VVISDUAN, Otfr. docere,indicare, significare,quasi scientem,gnarum facere.

VVISIT, VVIRSIT, VVIRDIT, fuerit, Ker.

VVISSAN, convocare Ker. (dub.)

VVISUN, mos,consvetudo,Gl.Gassari,*vveise* Alem. *vvyse* Belgis idem.

VVISUN, Otfrido videtur esse invisere, visitare,aut simile.

VVITHEM, VVIDEM, Willer. munus, quod sponsus dat sponsæ in die conjugii aut nuptiarum. Unde adhuc Britan. *vvedding* pro nuptiis: Belgisque affinia sunt *vvedden* pro stipendiis, & *vvedden*,præmio aliquo concertare.

VVITHERSACCO, adversarius,Gloss. Lips. (Germ. hodieque *vvidersacher*.)

VVITODLIK, vet. Brit. Sax. videtur esse intelligibiliter; *vvit* adhuc hodiernis Britannis intellectus.*vvete* Belg. scio,intelligo.

VVITONODON, tribulaverunt, Gloss. Lips. *Witinunda*,tribulantes forte à *Wituan*.

VVITTI, prudentia, Gloss. Lips.

VVITTUT, lex, Gloss. Lips. *vvizzod* Otfrido idem,quasi *vvysheit*, scitum,sapientia, ut bene notant notæ Merul ad Glossar. Gassar.

VVITTUTDRAGERE,legislator, Gl. Lips.

VVITUAN, tribulare,quasi *vvee doen*, dolore afficere.

VVIZEINUNT, tribulant,Gl. Lips.

VVIZZAGO, propheta,Ker. (Germanis hodieque *vveissagen* est prophetari.) obsoleta

vox

vox Belg. cum damno linguæ, Clivensibus *vvisſegger* pro propheta, *vviſſeggen* pro futura prædicere, adhuc in uſu.

VVIZZI, pœna Ker. dolor *vvizi* Otfr.

VVOECHER, Willer. pro omni fœnore & fructu etiam arborum. Hodie fere ſumitur de fœnore nummario: dicitur tamen quoque *bet oncruit vvoekert ſeer*, *de duiven vvoeckeren ſeer.* (*vvucher* hodie Germanis uſura.)

VVOLIGES, utinam, Gl. Lipſ. (dub.)

VVONAHEITI conſvetudo, Ker. *gevvonheit* Germ. *gevvoonte* Belg.

VVOP, fletus, Gl. Lipſ. *vvaft*, Keroni, *vvopan*, flere.

VVOPINDI, lugens, Gl. Lipſ. *vveep*, Brit. lugeo, fleo. Hinc forte & *vvafan*, vide *vvafan.*

VVORAHT, operatur, Otfr. *vvircket* Germ. *vverckt* Belg. *vvorketh* Brit.

VVRETE, vet. Britanno-Sax. ſcribo, *vvrite* Britan. hodie idem.

VVRISIT, gigas, Gloſſ. Lipſ. (hodie Germ *Rieſe*, Anglis *riſen* eſt exurgere, exaltari.)

VVUNILEN, vet. Teut. canere, apud Lazium, forte à *vvunne*, lætitia.

VVUNNA, vet. Teut. gaudium, lætitia, *vvonne* hodie Alem. & Sax.

VVUNNILUST, voluptas, Ker.

VVURBO, Otfr. gyro, verto; inde *vvervel* Belg. verticulum, vertex, *vvervelen*, vertere, *vvervelvvint*, turbo. (vid. ſup. *vvarban.*)

VVURTZE, vet. Teut. aromata, idem hodie Alem. & Saxonib. ſupr. *vvirte*.

Z.

ZAHARE, lacrumæ, Otfrido, cujus ſuboles *teares*, hodiernum Britannicum. (hodieque Germanis *zähren* ſunt lacrymæ. Conſentiunt Latinum, Græcum, Germanicum.)

ZALEIBIN, reſiduus, Ker. (*geblieben*, hodie.)

ZALA, Otfr. triſtitia, animi dolor. Hinc Alem. pro eodem *trubſal*: *zaal*, *zal*, Ker.

ZARDICHA, vet. Teut. ſolutus, incinctus apud Lazium. (Lazii vocabulis non multum fido, *zart*, *zärtlich* hodie tener, delicatus.)

ZARSUACHANNE, ſcrutandi, Ker. quaſi *t' erzoeken*.

ZE, ad, vet. Teut. *zu* hod. Alem. *toe* Belg. *to* Brit. (& Sax. inferior.)

ZEHANTIU, decimus, Ker.

ZEHENZOGH, Willer. centum, (quaſi decies decem.) non viginti, ut Merulæ editio transfert: nam quod Willer.. dicit Teutonice *zvve zehenzogh*, id in metro Latino ipſe exponit ducenti & textus Salomonis habet. Proba vox eſt, etſi nunc in omni Teutoniſmo (quod quidem ego ſcio) obſoleta, à *zehen* decem, ac ſi hodie dicas zehenzich vel *tientich* Belg. ut à *vier vierzig*, à *fünff fünfzig*, augens numerum per decem: Latine quaſi deciginta, ut octoginta.

ZEHONINGO, decanus, Ker.

ZEINTA, ſignatum, Gloſſ. Gaſſ. (*zeichent*.)

ZEL-

ZELLE, Otfr. dico, numero; *telle, tell*, & Brit. utrumque: *vertelle* Belgis narro, narrando dico; *tala* Suedis & Danis dico: *tale*, lingua, idioma, hinc & Belgis remanet.

ZELTE, tentorium, Ker. vid. *Gizelte*.

ZELTSCARA, vet. Teut. exercitus; à *ſcara* turba, & *zelte*, tentorio, quaſi turba tentoriorum. (*Scara* proprie turma, diviſio: *zeltſcara* diſpoſitio tentoriorum, itaque caſtra potius, quam exercitus.)

ZENI, CENI, Rab. Maur. dentes, *zähne* hodie Alemann.

ZERENNEN, vet. Teut. apud Willer. ut & hodie Alem. diſcindere, lacerare; *rent*, Britan. idem Belgis vox obſoleta.

ZÈSEVVA, veter. Teut. dextra: vox peculiaris ejus ævi

ZEVVUNSKI, adoptio, à *ze*, ad, & *vvunsko* opto: Affine Latino, quod ad componendi modum.

ZIERE, veter. Teuton. ornatus; hodie Germanis & Belgis *gezieret*: *zieren* iisdem ornare (*zier*, vel *zierde* hodie ornamentum.)

ZI FRUMA, in bonum; *ter vrome*, *t' uvver vrome*, adhuc Belg. pro eodem: nam uti *deuchd* accipitur Belgis pro virtute, & utilitate, ſic veter. *fruam* pro probitate & utilitate acceperunt.

ZIHO, vet. Teut. traho; *ziehe* hodie Alem. *tuhe*, *tiehe* Saxonib.

ZILAN, ſtudere, Ker. (inquir.) ZILE,

ZILE, videtur apud Lazium veteribus significasse occasionem, tempus præteritum.

ZILEE, studeat, Ker.

ZITEILAN, dividere, Ker. (hod. *zertheilen*.)

Z' ORKOLAN, Otfrido videtur esse ægrotare, languere. (inquir.)

ZOUBER, vet. Teut. sacrilegium; apud Lazium. (dub.) inde forte *zauberer*, *zauberey*, Alem. *tovery* Belg. pro incantatione, vel veneficio, quod sacrilegio scelus non minus. (Suspicor *toveren*, *zauberen*, oriri ex *toven*, *toben*, furere; ut sit furibundorum in morem agere, quod faciebant incantatores, & nunc quoque faciunt *Jonglatores* quos vocant in America Septentrionali.)

ZUAAUCHIINAN, adjungere, Ker. (*zu-eignen* hod.)

ZUAGHUEMAN, advenire Ker. (*zukommen*, hod.)

ZUAHANCKAN, assentiri, permittere, Ker. *bengen* adhuc Belg. permittere. (hod. *verhengẽ*)

ZUAKEREIHHAN, attingere, Ker. (*zu-erreichen*, *erreichen*.)

ZUAKITAN, exhibita, Ker.

ZUALEITTAN, adducere, Ker. *zuleiten* Germ. *toeleiden* hodie Belg.

ZUALUUSTRANTIU, attonitus, Ker. (*zubüstrend*, hod. Sax. *verbüstret*.

ZUAMANAN, admonere, Ker. Affine Latino. (hod. *vermahnen*.)

ZUAPAUCHAN, admittere, Ker. (inquir.)

ZUA-

ZUAPIFALDAN, applicare, Keron. affine Latino. (*zu bei-falden* applicare, nam *fald* eſt plica faldiſtolium ſella plicatilis.

ZUAQHUEMAN, advenire, Ker. (*zukommen.* hod.)

ZUELIFIU, duodecim, Ker.

ZUEINZICOZTIU, vigeſimus, Ker.

ZUIFAL, dubium Ker. (hod. *zweiffel.*)

ZUIFALTIU, duplex, Ker. *zwiefaltig* Germ. *twevuldig*, *twevoudich* Belg.

ZUINELE, Willer. gemellus; *zwilling* Germ. *tweeling* hodie Belg *tuin* Britan. (à *zwe*, duo, *bini.*)

ZUIRO, gyro, vibro, Gloſſ. Gaſſar. *swiren*, idem fere Belgis.

ZUMFTI, conventus, Ker. ſi non ſit *Kumfti* (hodie *zunft* Germanis, tribus vel ſocietas artificum, des métiers.)

ZUNKALER, linguoſus, Ker. quaſi *tongelaer*, jam Belgis.

ZUO, duo, *zueio*, duorum, Ker (hodie *zwey*, duo.)

ZURGIFT, deditio, Ker. (*ergeben* hod. dedere.)

ZURVVARIDA, ſcandala Ker. (inquir.)

ZUTHI, victus, Gloſſ. Gaſſar. à *ziho*, *zuho*, educo: inde *tuchtgoet*, *lyftucht*, Belgis: inde *zutelaers* in caſtris.

INDEX

Vocum plurimarum in variis linguis, quæ originem ſuam habere ex Teutoniſmo Gloſſario hoc probantur.

A.

A, artic. Brit. in *Eino.*

Aber, Alem. *aver* Saxon. in *Aver.*

After, Brit. in *After.*

Aguetter, Gall. in *Ahto.*

Aigwe, Brit. in *Agan.*

Albergo, Ital. in *Heriberga.*

Bril-

Fel,

Kam-

Maat,

M.

N.

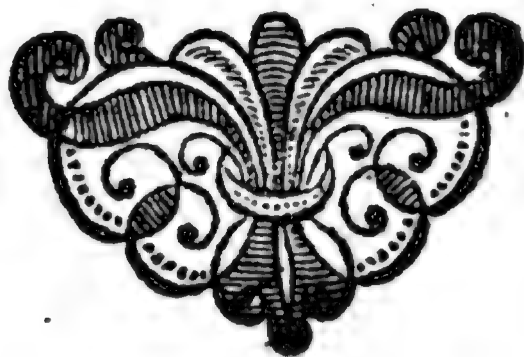
O.

Other,

Sale,

Tell,

Wa-

II.

EXCERPTA EX WIGULEI HUNDII GLOSSARIO MANUSCRIPTO.

A.

ADVOCATUS. Käyser Fridericus I. liess die beschwehrung, so die Vögte den Kirchen thaten, verbiethen, bey verlust des Vogtey-rechtes; Kayserlicher brieff zu *Westesbruni* 1155. Inter testes *Gotfridus*, Comes de Rumesperch, ietzo *Rensperg*. Prohibuit etiam Papa Adrianus IV. suo decreto *Subadvocatos* in toto Regno Teutonico, secutus, ut ait, institutum Eugenii Papæ, ac leges Conradi & Friderici Impp.

ANNUS. Aventinus lib. 6. fol. 616. tradit, Papas ante Paschalem II. annos imperii Imperatorum, non suos designasse in diplomatibus; sed ab illo suos. Aventinus lib. 4. Hist. Latin. p. 461. Carolum Crassum jussisse in Instrumentis numerari annos Christi ait. Doch sind andere exempel bey Carolo M. Ludovico Pio, ut ipse Aventinus fatetur ibid. fol. 355. davon alhier diplomata beym Stifft Passau in *meiner* Metropoli. [Hic locus, cum aliis similibus, indicat, Hundium Glossarii, unde hæc excerpta sunt, autorem esse]

ARRHA, hafft-Geld.

B.

BALLMOND, falscher vormund.

BARBOLI, junguntur uncis ferreis.

BORNEN und rauben, id est, brennen und rauben.

BRÖDTLING, hausgesind, so an eines brodt.

BÜNDNISS: die Stände zu Bayern haben zu Zeiten bündnis mit bewilligung der Fürsten gemacht. Als aber *Caspar von Törring* samt andern mehr vom Adel unter Hertzog *Henrichen zu Landshut* gesessen, sich mit Hertzog *Ludwig*, Grafen zu *Mortam*, wieder Hertzog Henrich verbunden, da hat es Kayser *Sigismund* erstlich abgeschaffet, dass solches ohne Römischen Käysers, oder eines Landes-Fürsten Wissen nicht geschehen solle der Aureæ Bullæ zuwieder. Anno Regni Hungarici 30, Romani 10. Ex Registratura diplomatum, Frisingæ olim depositorum.

BURG-FRIED, wenn mehr gemeinschafft an einer Feste gehabt.

BURG-GRAFEN, in den Städten zu Antorff, Magdeburg, Neumagen, Nurnberg, Regenspurg, Würtzburg; oder in den Schlössern Podman, Duisburg, Friedberg, Gebichenstein, Landsperg, Rhinfelden, Zorbeck.

C. CA-

C.

CAMISIA, chemiſe, chamis, hämmet, Goldaſt. Ein alt Teutſch Wort, *chamit*.

CANCELLARIUS. In dem alten Tradition-Buche zu Freiſingen finde ich: Erneſtus Cancellarius ad vicem Teotmaris Archiepiſcopi ſcil. Ludovici Rom. Regis 906. *Canzler*, oberſte Schreiber zu Zeiten Herzog Henrich des jüngern in Niederbeyern 1332. Marggraf Ludewig von Brandeburg, Ludovici IV. Imperatoris Sohn, nennet in einem Briefe 1355. ſeinen oberſten Schreiber, im andern ſeinen Canzler 1356. Ich (D. Hund) finde zu Paſſau bey dem Stifft in einem Brief 1155. unter andern Gezeugen: Otto Archidiaconus & Cancellarius Patavinæ Eccleſiæ.

CAPELLANUS. Cappellani Amts wird beym Reginone Hiſtorico zu erſt gedacht. Capella pro ſacello. B. Rhenanus & Rationale Div. Off. lib. 2. c. 10. eſſe à cappa S. Martini, welche mit ins feld geführet und bewahret worden. [forte a Sacerdotali veſte.]

CARAXARE, notare, ſtigmatizare. Legitur etiam apud Prudentium & Gregorium Turonenſem. Anianus apud Paulum lib. 2. ſent. tit. 31. Utrum cautiones ipſæ ſine aliqua deletura ſint; an fuerint caraxatura vel cancellatura? Adde in Teſtamento B. Remigii apud Briſſon. 7. formul.

CONCORDATA. De concordatis & gravaminibus Æn. Sylv. Ep. 269. & in Germania ed. 1515.

CRUSINA gulis ornata, [*gulæ*, roth rauchwerck.] *Dietmarus Gezer*, Equeſtris ordinis vir, & Philippi Imp. Palatinus in quodam carmine:

Die die leut da *gruſſen* in der maſſen,
Als der uns Chriſt verricht, ihr hertz muäſſen.

Krunuz nagen per carniculam abmordere.

CURTILE, vulgo ein Burgſtall, curia hoff, manſus hube.

D.

DAZ vel *Dazen*, Zoll, *Dazio* Italis, à dando.

DÄGEN, id eſt, die von der Ritterſchafft, von *dügen*. *Tagano* AEp. Magdeb. *Dagobertus*. *Dieth* war auch ein Ritterlicher nahme des Adels:

Damahls gar mancher ſtoltzer Dieth
Zu hoff dem König Engel rieth.

Prudhomme, fromm mann, gut mann.

DHEINE, DHEINERLEY WEISE, in alten Kauff-brieffen ſo viel als Keine, Keinerley Weiſe.

DORFF-GERICHT iſt nicht ſo viel im lande von Beyern, als *Hoffmarck*, welches die Niedergerichtbarkeit begreiffet, laut der Beyeriſchen Landes erklährung; und iſt allein um über-

übermähen, übereggen, und dergleichen geringe sachen. Hat nicht höher als um 72. pf. zu straffen.

DRIST UND, ein alt Teutsch Wort, so viel als dreyfach.

DUPPEL oder DUPPELWERTH: welche Güter in Städten und Flecken, die man auff Teutsch *Tappelwerth* nennet, liegen; sollen wieder abzulösen stehen, ein iegliches mit 15. ℔. Anno 1259.

E.

EHEHAFFT-GERICHT, ist fast wie Dorff. Gericht; es werden aber den unterthanen die nöthigste Articul aus der Policey-Ordnung vorgelesen.

ERBLANDSTÄBELMEISTER. In Osterreich, Steyerm. Kerndten und Kreyen, werden die Erbtruchsessen Erblandstäbelmeister genannt.

EXFESTUCAMUS: Festucâ, arundine, calamo, cessio solennis, vulgò, mit *mund und halm*.

F.

FEUDUM IN TERTIAM GENERATIONEM, auff 3. leib. Vid. Rosenthal. Feud. cap. 7. conclus. 23.

FILLEN, antiquum vocabulum. Freherus exponit pro cædere, flagellare. Hinc fillones fugitivi, id est, villâni. [An felonia hinc? vi-

lainie. Der Filler, id eſt, der Abdecker; ut Schelm de cadavere, atque etiam de improbo, quale eſt convicium *du Aas*.]

FREDA, compoſitio Fiſco debita, Capitul. Caroli M. fretterey, vexatio. [Ego malim Fredam eſſe à pace, ſcilicet redintegranda, ut *ſona*, buſse pro pœna.]

FREHNEN, antiquum verbum, ſignificat arreſtare. *Wenceslaus Bruck in Terminis Juriſtarum* hunc ponit verſiculum:

Arreſtar *frehnen*, dic inpheodare *belehnen*.

FREYEN. Dreyerley *Freyen*: Semper-Freyen, wie Limpurg, Hewen, und etwan auch Rappoltſtein, und *Reinſtein* in Sachſen. Die andern waren Mittel-Freyen, ſo auch Dienſtleute und edle Knechte. Die dritten die freyen Burger und freyen Landſaſſen, die nenneten ſich die freyen Männer.

FRIDSCHATZ, wird um Schutz willen gereichet; wird nicht geſchlagen auff liegend gut, ſondern auff die nutzung, das gut liege im Frid-ſchaz oder nicht.

G.

GALGEN. Den Galgen oder das Hoch-Gericht haben vor alters die Weber müſſen laſſen machen, und die leiter die Müller darzu und davon geführet. Deſſen ſind die Weber

in etlichen Gerichten durch die Landes-Fürsten erlassen.

GANERBEN, gemeine erben und Herren.

GENETHLIACUS. Pro libro Genethliaco bene habito judicatum in causa Haller contra Brandenb. 1558. Gail. 2. obs. 149. n. 8. Add. Ruland. commissar. p. 2. lib. 5. c. 8. fol. 159.

GERMANICA LINGUA. Rudolfum Edicta Germanicè statui jussisse pro Latino in gratiam nobilium, notat Aventinus lib. 7. fol. 708. Man findet doch etliche ältere Teutsche Briefe im Fürstlichen Brieff-Gewölbe und bey dem Adel, als Waldeck, Wald, und anderen. In dem ersten Theil der Bayerischen abgestorbenen Geschlechter.

GESTRENGE, olim dicti nicht allein der Adel, sondern auch die, so Ammt und Hauptmannschafft, zumahl im Kriege, verwaltet.

GEWALTSAME, antiquum verbum pro eo, quod hodie Obrigkeit.

GOHGREFGERICHT fuit, wenn der Graff oder Landes-Herr selbst da. Gohgreffen etlicher Orten Erbrichter, Syndici villarum, Bauermeister, Voigte.

GRUND-RECHT. Wenn schaden dem Schiff auff einem Wasserstrom geschicht, ist alle Wahr, die auff dem Schiffe gewesen, dem Landes-Fürsten anheim gefallen. Dafür sind etliche Gewerb-Stücke befreyet worden auff

etliche Jahr und Wiederruff, wie *Hertzog Ludewig zu Landeshut*, der Stadt Nurnberg 1456. verwilliget: doch ist ihm gegen die Schiffer die Straffe vorbehalten. *Kayser Ludewig* hat die grundruer gar abgeschaffet, der Zeit noch Römischer König 1316. dessen verglich sich auch Hertzog *Friderich von Oesterreich* mit Hertzog Ernst und Hertzog Wilhelm in Beyern 1425. laut der alten Registraturen.

GUGEL, Alemannis, cucullus, Kappe, (Italis capello) veteribus schlappen. [Kogel in Bibliis Lutheri. Ezechiel. XXIII. 15.]

GURTH, curtis, curia, hoff.

H.

HAFFT-GELD, Hafftpfennig, Arrha.

HALLENSES LIBRÆ, Pfund Heller. Est Svevica Hala.

HANDGEMÆHLE, id est, handschrifft. An etlichen orten werden die gerichtstellen also genennet.

HERESCHILD, gradus dignitatum. Jure Saxonico 7. Heerschilde oder gradus. Land-Recht lib. 1. art. 30. Gloss. Ein Heerschild ist ein unterscheid der Ritterschafft. Jure Civili sunt 4. hic sunt 7.

HOFELEHN, als Marschalck, Truchsess, Schenck. Churfürstliche Amter sind Hofelehn. Es müssen *die von Massmünster* in vorstehender Vhede die schlüssel zu der Stadt

Einss-

Einsſheimb, als zu der Cammer des Ertz-Hertzogthums Oſterreich auſſerhalb Landes auffbehalten, die pforten derſelben auff- und zuſchlieſſen. Vocatur & *Seſs-lehn* auff einen gewiſſen dienſt gewidmet.

HOFFMARCKT, alt Wort in Beyern vor etlichen hundert Jahren; begreiffet die Nieder-gerichte. Die Alten habens Capitis marchiam genennet, davon ein brieff von Henrico Sancto bey dem Bruſchio in Centuria Monaſteriorum Montis Monachorum; wiewohl der brieff nicht von Beyern redet. Im Lateiniſchen Gnaden-brieffe vom Keyſer Ottone dem Ertz-Stifft *Saltzburg* über Grabenſtädt und anders im Kiengew gegeben, geſchicht auch meldung der Hoffmarck 958.

HOHE WENDEL. Vier hohe Wendel (crimina): 1. Nothnunfft (Nothzwang). 2. Dieb. 3. Brand. 4. Todtſchlag, gehen auff den leib, Anno 1313. Drey hohe Wendel: Todtſchlag, Diebſtall und Nothzog 1509.

HOHEGRAFEN ſind den Burggrafen unterworffen geweſen. Hamelmannus meinet, es ſeyn die Gografen; denn er findet in alten brieffen, daſs den Gograffen alta jurisdictio gegeben. Hohegrafen bey beſchlieſſung und œffnung der häuſer gegenwärtig. Ietziger Zeit führen dieſen nahmen an etlichen orten die Brievv- und Bor meiſter.

HUBA, *hoba*, menſura agri. Sunt aliæ ſerviles, aliæ dominicales. Hinc hubeſtatt, hubezinſs. Hubarii hübener, hubeleute. Dimidii hubarii, halb-hübner.

HUEBERECHT. Wenn ein bauer von einem gute kommet, gevvöhnlich auff Invocavit, da nicht viel habern, gerſten, ſtroh verhanden; ſo ſoll er hinter ihm verlaſſen zu *hubrecht*, vvie im Amt-oder Gült-buch verzeichnet. Dicitur & Wegloſs. Der bauer oder ſeine erben müſſen lieffern.

„ [HUNDIUS. Autor Gloſſarii MS. unde „hæc excerpta deſumta, ſaltem pro bona parte „fuit Hundius. Nam in Voce *Cantzler* inve-„nio: Ich (ubi alia manu aſcriptum D.Hund) „finde zu Paſſau in einem brieffe von 1155. „unter andern gezeugen: *Otto* Archidiaco-„nus & Cancellarius Patavienſis Eccleſiæ. Et „mox Voce *Comes* pag. ſequenti: In dem La-„teiniſchen fundations-brieffe Kayſer Henrich „des andern über das Cloſter *Kuepach* de an-„no 1011. ſtehet: Quidam fidelium noſtro-„rum Comes officio, nomine *Adalbero*. Vide „*Metropolin meam* (ubi ad marginem: D. „Hundii) Saliſburgenſem in demſelben Clo-„ſter. Citat ſuam Metropolin voce *Jahrzahl*. „Voce *Zunfft* citatur metropolis Moguntinenſis. Autor alicubi citat voce Regiſtratur „*ſein Regiſtratur-büchlein*. Et voce *Renovatur*

citat

citat seinen Renovatur-Tractat. Alicubi" citatur Freherus Voce *Fillen*. Citatur &" Wehnerus, & Spangenberg; & quædam ad-" dita, ut videtur, à Protestante in Franconia. " Quædam ex manu Alexii Moroliti voce *lei-*" *sten*.] "

I.

INNIG, devotus, ein sonderlich titel der Nonnen. Intersignia.

INVENTARIUM, theilungs - regißter, auch genennet vvorden *Fundbuch*.

IRSALF, donatio propter nuptias, quasi: ihr soll solche gabe bleiben, und soll sie behalten gegen das eingebrachte ehe-geld.

IRRWAGEN, erro, instabilis.

JUNGKHERR, söhne der Hertzogen; hernach der Grafen und Freyherren. Anno 1330. wir Burgkhard, Grave zu Mansfeld, mit vollwort unser Bett-Genossin (contoralis) Frau *Oden*, und unser söhne, Jungkherr Burgkhards, Jungkherr Otten, Jungkherr Sifrids &c. Und 1511. vom Grafen zur Lippe also geschrieben: Anno 1511. starb der Edle, Wolgebohrne Jüngkherr *Bernard*, Edler Herr von der Lippe. *Reiner. Reineccius von Ankunfft des Adels*: In der Schlacht mit den Ditmarsen 1500. geblieben Junckher *Adolph* und Junckherr *Otto*, Grafen zu Oldenburg.

JUNIORES, pro liberis.

JUPI-

JUPITER. Apud Herodotum Jupiter *Pappæus* Scythis.

K.

KAMPFLICH GRüSSEN, *zu Kampff anſprechen*, iſt anklagen. [wie krieg rechtens.]

KNABE, ein junger Edelmann;

KNAPPE, famulus. Hodieque, das ſtehet fein Knäbiſch [Cnave Anglis] In Chronica Miſnica Georgii Fabricii MCCCLXXXII. obiit ſtrenuus famulus *Heinricus de Schleiniz.*

KREIDEN. Hoc vocabulum in Proemio veteris ordinationis Rotwilenſis Conradi Imperatoris, 1147. factæ, legitur; pro Symbolo ac teſſera militari, Noſtri Loſung vocant: *Was iſt die Kreiden?* Was iſt die loſung? [Eſt à grida, cris, feldgeſchrey.]

KRUMSTAB, baculus camurus, incurvus, camboca veteribus. *Maner, vetus Poëta* nobilis, in quodam carmine ait ad Epiſcopos & Abbates: Euer Krummer ſtab der iſt gewachſen zum langen Spehr.

L.

LACHUS, inciſio arborum, ſignatura, Joch oder marck.

LAND-TAG, Zu Zeiten Hertzog Henrichs zu Bayern und Sachſen ſind die placita generalia oder land-tage gehalten worden zu Pruck-

Pruckberg oder Pruckbach, schloss unterhalb Mosburg, zu Pfäternmarck an der Donau unterhalb Vohburg zu Mannesloh, das weiss ich nicht; zu Munstniæ, Munstermarckt an der Rott. *Otto*, Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Anno 1241. hielt placitum zu Liegerdorff vielleicht Lierndorff, nicht fern vom Closter *Päring* Abenspurger gerichts; item zu Landshut, und zu Präutlach 1282. Aber die meisten und fürnehmsten placita sind gehalten worden zu *Regensburg*, als der alten Könige und Fursten zu Beyern Haupt-Stadt; dahin die Bischöffe von Saltzburg, Freisingen, Regensburg, Passau, item Eistett und Augsburg beschrieben wurden, wie sie dann alda alle ihre sondere höffe und behausung hatten; sind aber hernach immediat worden. Vid. Aventin. in fine lib. 6. und bey den Grafen von Andech.

LEHNISCHE HAND. Der älteste, wenn er des Stammlehens administrator, trägt die Lehnische Hand.

LIMITANEI. Romanis Duces limitanei im Riess, zu Maynz, Sondgau, Niederland. Hinc Marchiones.

LOBIUM, solarium, pergula, laube.

M.

MAGONELLA, machina bellica, quæ & petraria.

MAN-

MANNIRE, citare in jus.

MANSUS, fundus; *manentes*, qui ibi habitant.

MARRASSEN, eſt levibus de rebus altercari.

MAYDENHENGST, die leiſtung mit einem Knecht und einem medgen geſtellt.

MEILWEGES 60 gewende, eine gewende 60. ruthen, eine ruthe achtehalbe ellen, und ſoll ein iedes radt in umgang haben eine ruthe.

MEZGER-POST, die geringe oder nebenpoſt; da gemeiniglich die Mezger oder Juden, wo die ſind, pferde halten und verleyhen müſſen.

MINITORES, foſſores, qui cuniculos agunt.

MINNE, IN DER MINNE, (güte) oder mit recht.

MORGENGAB, Beym Keyſerlichen Hoffgericht zu *Rotbweil* iſt gebräuchlich, das die Frau, welche was verſchaffen, vermachen, oder verzehren will, oder was ſie thut, das ihre Morgengab berühret; thue *mit hand und mit mund, mit zopff und mit bruſt, und ihres Curatoris oder Vogts hand*, gegen dem ſie das thuen will. Und wenn darauff der Hoffrichter den ſtab darbeutet, ſo ſoll er den der Frauen an der lincken bruſt vorn ſezen, und ſoll die

die frau mit ihrer linckegen hand greiffen zu ihrem hahrlock oder zopff des haupts an der rechten ſeiten, und den zopff oder das hahr einwenig herfürziehen, und mit der rechten hand den ſtab und die lincke bruſt vorn begreiffen. In maſculo dicebatur *mit Mund und Helm.*

MULIFE, id eſt, Maul-vieh, iſt verlohren vieh, welches dem *fiſco* heimfället; an etlichen orten wird es von den Hoff-officianten ausgebeten.

MUNITÆT, ſeparentur Graffſchafft & Munität, id eſt Comitatus & terminus Cœnobii.

MUTH, metzen, a Latino modius.

MUTHZEDDEL, iſt ein indult, ſo dem lehnmann wird gegeben, wenn er urſachen anführet, warum er die lehn nicht muthen kan.

MUTSCHARUNG, oder MUTSCHIRUNG iſt keine erb-brüderliche theilung, ſondern ein interims-vergleich.

N.

NAGELFEST, Wand, Wiedt, und nagelveſt, was gewiedtet. Die Thuringer ſagen, was geweth oder geſchmedt iſt, id eſt, gewiedet oder geſchmiedet: vorbehalt, gebräuchlich bey verkauff der häuſer. Cedit ædibus alias, was erd-und nagelfeſt, was gemaurt und

und genagelt, was band und nagel hat. Noribergæ ajunt, was nagel und niedt begreiffet [niedt intelligibilius, quam vviedt] auch brunnenketten, ſeil, aymer, item, die lägen in dem Keller, ſammt eingemauerten oder eingezimmerten behaltern, niſi aliter conventum. Vid. Reform. Norica part. 2. tit. 16. lege 6. f. 93. B.

NAHMENMAYER, adminiſtrator nomine ſocietatis.

O.

OBLEY. In feudum concedi ſolet emolumentum, *obley* dictum, quod nobili pendunt ruſtici pro tauro, vulgo *Reit-ochſen*, item das ochſen-und eber-geld. In Gallia jus tauri bannarii eſt ſignum altæ jurisdictionis. Jure Canonico alias oblatæ, *obley*, dicuntur. Hinc *obleyer*, *obley-ſchreiber*.

OFFNUNG, OFFENHAUS, muſs uns offenſtehen; darff kein feind von uns darein genommen werden.

ORTKIND, id eſt, ungerathen Kind [an? wie ort-ſcheef]

ORDRECHT, das erb-beſtand oder erb-recht [allodium]

P.

PALATINUS hatte auch die gulten oder gefälle des Kayſers einzunehmen. Plures olim Bavariæ Palatini fuerunt, als ſub Henrico IV.

IV. *Cuno* Palatinus de Rod. & filius ejus Cuno: Post Wittelsbachium, qui Imp. Philippum occiderat, fuere Palatini Rapoto I. & Rapoto II. Ortembergii: Pfaltzgraff Johannes Mainard schrieb sich Pfaltzgraff zu Kärndten, Graff zu Gorz und Tirol 1403.

PANIS-BRIEFF, LAYENPFRüNDE, das sind die vorschrifften um layenpfründe, und præsentation-schrifft eines Kaysers auff ein Gottes-hauss, umb eine pfründe zu Küchen und Keller, einem alten diener, vid. Wehner.

PARAFREDUS, a paraveredo. Hinc *pferd.*

PATRICII, Aus Geschlechtern oder Patriciis grosse Herren, als die *Fuggern*, Grafen und Herren zu Kirchberg und Weissenhorn; die Freyherren von *Paumgarten* zu Hohenschohngau; die Herren *Ilsung* von Trazburg, die Herren *Veblin* von Ilerdissin, und andere.

PRÆSTARIA, lehn, a præstando, leihen, prester.

R.

RAITTUNG, id est Rechnung.

RASTA, miliare Germanicum. In libro Teutonico *Heldenbuch*: Wohl eine raste breit. Thurocius in Chron. Ungariæ cap. II. *Tulna* civitas nostro ævo Ducatui Austriæ subjecta est, & tres rastas distat à Vienna. Hieron. in Joëlem: Una quæque gens certa via-

rum ſpatia ſuis appellat nominibus; nam & Latini mille paſſus vocant, & Galli *leucas*, Perſæ *paraſangas*, & *Raſtas* univerſa Germania.

REGALIA, id eſt Imperii inſignia, quæ deſcribit Viterbienſis ſceptrum, corona, &c.

REGISTRATUR, teſte Budæo, à regeſtis: von deren Nutzen habe mit mehren in meinem *Regiſtratur-büchlein* gehandelt. Von regiſtratura muſs man ſagen, was ſich die Hiſtorie fälſchlich zuſchreibet, ſo weit ſie auf der Regiſtratur nicht gegründet, eſſe lucem veritatis, teſtem temporum, magiſtram vitæ.

RENOVATUR, wenn man die alte briefliche Urkunden aufs neue beſchreibet, ſeine jura und regalien durchſehen und beſchreiben, und ins Archivum legen läſſet in perpetuam rei memoriam. Ich habe es Renovatur nennen wollen; ſoll auch im Hertzogthum Würtemberg ſo heiſſen. Hat jedes ſeine cautelas. Videatur mein *Renovatur-tractat*.

RITTER, deren ſind viererley: des heiligen Grabes, die *Würdigſten*. 2. S. Catharinæ Perg und finſternſterns, die *Theureſten*, 3. die auff der Tiber-brücken bey Krönung des Römiſchen Königes, die *Beſten*. 4. in ſturm und ſchlachten, die *Geſtrengſten*. Die fünfften bey einer lehn oder Wahl eines Römiſchen Königes, die nennet man *Ritter ohne mühe*. In etlichen alten brieffen findet man *Halb-*

Rit-

Ritter: ſind die, ſo die Ritterſchafft zu Jeruſalem gehohlet, oder vom Römiſchen Kayſer zu Rittern geſchlagen. Aber die in ſchlachten oder Sturm, oder auff der Tiber-brücken hat man für gantze Ritter gehalten. Die Halb-Ritter haben das feld allein auff der lincken ſeiten führen dürffen. Diſs wiſſen ietzo wenig: Kompt von weyland *Marquard vom Stayn*, Thum-Probſt zu Augsburg ſeel. her.

RUBERUM, inciſio [im baum] ſignatura limitalis.

RüGEN, pro denunciatione & pro mulcta; im lande zu Beyern *rügung*. Rüge-geſchrey pertinet ad rationem ruralis marchiæ, *feldmarck*. Rügung alle Jahr im Lande gehalten, auff die leute inquiriret; daraus groſſe feindſchafft. Hertzog Albertus von Beyern hat es auffgehebt Anno 1365. laut des 11. Briefes der landes-freyheit.

RUTELLI, genus teli, rutabulum.

RUTSCHER-ZINS, penſiones promobiles, quarum ea lex, ut, ſi Emphyteuta certa die non ſolvat, duplicentur; & ſic deinceps ſolvantur duplicatæ vel triplicatæ.

S.

SAALMAN, ſeyn vor 300. und mehr jahren in Bayern gevveſen vvie die Schirmer oder Vögte, advocati, defenſores, conſervatores. Es ſind auch die Fürſten über der von A-

del ſondere güter etvva Saalman gevveſen. Die tradition oder vvürckliche einantvvortung liegender güter, es ſey durch Teſtament, Kauff oder ander titel, ſeyn gevvöhnlich durch eines dritten hand geſchehen und angenommen vvorden. Den hat man Saalman oder delegatorem genennet. Alſo haben ſonderlich die Geiſtlichen vor jahren ihre ſonderliche eigene Saalmann gehabt, als ihre Vögte, vvie man es ietzo nennet. [adde infra *Seelwärtel.*]

SACHSHEIM in Bavaria eſt Saxonicæ gentis colonia, quæ illuc olim migravit, pomœriis ſuis circumſcripta.

SAGMA VINI, Saum Wein. *Sumaria*, ſaumaria jumenta, clitellaria, ſaum-roſs, ſaumier, in Lege Caroli Craſſi, ſaumarius, bene oneratus.

SARABATÆ, ſibi viventes.

SATTELUNG, in Jure Bohemico ungebührlicher Wucher, Bohemis Satlany.

SCHAHRWERCK und andere gerechtigkeiten, ſo die Hertzoge von Bayern auff den gütern hatten, ſind genennet vvorden *juſtitia operum*, quæ in urbibus Ducis fieri debeant; & cæteræ juſtitiæ, quæ de prædiis *Comitum* debentur Duci. Ad marginem ſcriptum: Hund. f. 47.

SCHAUREN, beſchauren, ſchuren, id eſt, Schutz

Schutz und Schirm [Sic *Wagenschur*, id est, ein Ort, da der Wage im trockenen stehet.]

SCHILD, Anno 1350. ein geld oder müntz. Hinc forte scudi, Welsch, id est scutati.

SCHILDSRAND, in der Grumberger Lands-ordnung bedeut übermässige Rechnung; quasi über schildsrand rechnen.

SCHLÆGE, clausuræ in confinibus ad præcludendas vias. Clausuras probare solent.

SCHREIBER, nechsten beym Könige, 2. Samuel. 8. & 20. 1. Chron. 19. Jerem. 36. Pro Porsenna occisus ejus scriba, pro Rege habitus. Ergo jam tum magna autoritas scribarum fuit.

SCHWAID, Closter- und freyhöffe in Franconia. Domini villarum & territoriorum aliquando curias habent dominicales vel prædia libera, vulgò Schvvaid, Closter-und freyhöffe, sub quibus alia prædia, curiam dominicalem respicientia.

SEEL-WÄRTEL. Hoc antiqvum vocabulum pro Testamentariis & Testamenti exsecutoribus invenitur. [Hinc explicationem capit vox *Salman* pro exsecutore testamenti, id est, Säleman, animæ curator, inprimis ob missas & pias causas.]

SOLARIUM, söller.

SPEISER, id est, Küchenmeister. *Wolfhart Zeuger* war Keyser Ludvvigs Speiser, und hernach seines Sohnes Marggrafen Ludvvigs von Brandenburg Anno 1348.

SPENTE, eleemosyna. [vulgo *Spende*, ab expensa.]

STAMLEHN. Der älteste, vvenn er des Stammlehens administrator, trägt die lehnische hand.

STOLIUM, classis armata, Stolo, Ital.

STUPÆ, Stuben.

SUPANI, proceres Bohemiæ. Unde Pany horum.

T.

THURNIERBUCH. Vorrede des Thurnierbuchs aus Æn. Sylvio, oder seiner Episteln einer genommen.

TREUE HANDEN GüTER, id est, deposita.

TRIFFT, die macht zu treiben, es habe sie einer jure dominii oder servitutis. Vid. Modestin. Pistoris.

TRUCA, cista, loculus, truhe.

TRüNNIG, ein flüchtiger, so in der Reformation des Westphälischen gerichts *ein Stöckling*. Ist er aber (citandus) ein Stöckling, dass man seine Wohnung nicht vveiss, noch seine ein- und ausfarth, da soll man an 4. orten des landes, osten, süden, westen, norden,

den, an die ſcheid-vvege oder Wegeſcheide verkünden, und denn fürter thun, als ſich gebühret. Reform. Anno 1339. in die Converſ. Pauli à Carolo IV. auffgerichtet. [Hinc forte Steckbrieffe.]

TUNICÆ, Alemannis veteribus *tünch*, hodie *tuch*, ſarge, chariſay [Kerſay Anglis] à ſerico, ſarebay antiquis Alemannis, apud Goldaſt.

V.

VADIARE, ſponſione certare, wetten. [etiam de pignore.]

VASALLUS. Es iſt eine Abbreviatur verhanden eines Lateiniſchen brieffes, dat. à *Ludovico Marchione Brandenburgenſi*, Henrico Ricceno [lego, *Rutheno*] de Plavve, quod Dux eum recepit in ſuum *familiarem*, volens ipſum, ſicut alios ſuos *familiares* pertractari; & etiam ipſum pro ſuo jure fovere pro neceſſitate ſua, ſicut alios ſuos ſervitores. Datum Monaci Anno 1354.

UBERGABE, geſchehen auff öffentlicher Straſſen, oder ſonſt an gevviſſen öffentlichen orten. Vide *Verzicht*.

VERZICHT und UBERGABE DER WEIBER, indem ſie in gegenvvart der Zeugen den handſchuch, vvelcher ihnen nach gebrauch unſer landes-arth (Rieſs) dargeboten, mit ihren händen angerühret, auff freyer Kayſerlicher

Landstrassen 1293. mit Worten und Wercken, und *gelehrten Worten* [verbis solennibus seu formulis] auff des Reichs Strasse, als eine Frau ihre heimsteuer, morgengabe, bevveisung, Wiederlegung, eigenschafft, gemacht, mit recht und nach des landes recht, so es allerbeste Krafft und macht hat und haben mag, verziehen solle 1265. Bissvveilen stehet, dass solche *Verzicht* geschehe auff des Reichs Strasse und an der Stete, dar man sich solcher sachen billig vorziehen und auffgeben soll.

VICARIORUM OBSERVANZ: Liechtmess, Fastnacht-saamen, Walpurgis, Walpurger-Zinss oder gülte, Johannis-abnutzung, der Wiesen-Zinss, Ægidii Gromat- und Korn-gülte, Michaëlis, Michelsgült und herbst-hüner; S. Galli, Habergült.

VINNA, everriculum in flumine positum piscibus capiendis.

VITZTHUMB, Latinè Vicedomini. Diese vvaren bey den alten Fürsten, die man heute zu tage Rentmeister nennet. In Ober-und Nieder Bayern nennet man die Rentmeisterischen Straff-händel annoch Vitzthumb-händel, Vitzthumbische verbrechen. Ietzo sind die Vitzdume bey den Fürstlichen Regimentern.

UNGEBODEN DING, curia con indicta.

UR-

URTHAT. *Zu urthat und ſeinem eignen*, nach ſeinem tod geſtifftete, in diplom. 1409. Item zu *urthat* und evvigen Kauff geben. *Urbar* idem quod nutz, utilitas. *Urbarsleute* ſind emphyteutæ, die man hübner, oder dings-hoffleute nennet. *Urban*, ſo ungebauet lieget. *Urklage*, id eſt, unklage. *Urklage gemacht*, id eſt Klagloſs gemacht. *Urſal* idem, quod erſtattung. Saal-oder *urbarbücher*, id eſt, æſtimii libri, cenſuales, lehnbucher.

USS-SCHNITTLING, Cæſar, ingenitus, der aus Mutter-leibe geſchnitten.

W.

WARANDIA, gevvehrſchafft, 1299.

WEHRBURG, iſt nach altem landesbrauch in Francken nichts anders, als jahr und tag.

WEICHBILD, idem quod fluer, Gemerck, Zvving oder bar.

WEISSETH, Weiſſung, ſind die kleinen Zinſse, als hüner, Wecke, Käſe, eyer.

WIGANDEN. Dieſen nahmen tapfferer und ſtreitbarer helden findet man offt in Helden-büchern; auch alten liedern und Meiſter-geſängen: und kommt her von *Wig*, und *band*. Denn *Wick* iſt ein ſicherer ort, als ein hafen, ſchloſs, aſylum. Brunſvvich, Danſvvick. Alſo *Wigand* ein Hort. [Error, Wigand, figand

gand ist feind, und auch ein Kriegsman. *Wig* de Marte accipitur à veteribus, qui explicant, quid sit Ludovicus, nempe præclarus Mars.]

Y.

YSARIÆ, ysseriæ, naves bellicæ.

Z.

ZENTGRAFEN sind heut zu tage gemeine, auch vvol bauers-leute; vor Zeiten Wol Edele Knechte. Haben nicht macht ein peinlich Gericht zu besitzen, noch einen leib-eignen zu besprechen: denn solches für die hohe obrigkeit gehöhret. Leg. Francorum lib. 4. c. 79.

ZüNFFTE und BRüDERSCHAFFTEN haben vor jahren bey den Städten allerley Zvvietracht und auffruhr verursachet. Derohalben Bischoff Andreas zu Würtzburg dieselbe gar abgethan, und damit die gemeine gestillet um das jahr 1310. *Vide Metropolin Moguntinensem.* Prohibentur novæ confraternitates; tolerantur veteres & approbatæ, Concilio Provinciali Senonensi in Decretis morum c. 30. ann. 1528. in tertia parte Conciliorum.

III.

NOMINA FRISICA.

Vid. Emm. L. 2. p. 33. ejusdemque schediasma de nominibus familiarum nobilium, operi historico præmissum.

AEpko, Ailko, Abbo, Ado, Alco, Apco, Asigo, Aggo, Allo, Aico, Auco, Aero, Amso, Asco, Amco.

Bruno, Bebbo, Beno, Botto, Butto, Boyo, Bolo, Buto, Bredo, Bosso, Bocco, Buco, Bento Betto, Bouvvo.

Campo, Cammo.

Dodo, Douvo, Dido, Daco, Diurdeco, Dovvo, Douvvo, Diudo, Dodeco, Deuvo.

Enno, Eliko, Edo, Eggo, Eltco, Ebbo, Emo, Elbo, Epo, Emco, Eno, Ebo, Euvo, Eco, Eizo, Eileo, Eppo, Eddo, Evvo.

Foppo, Focco, Feddeko, Feyo, Falco, Fejo, Feddo, Feico, Fruto, Friso.

Gasso, Gaico, Gerrico, Gatto, Gerco, Galo, Gruno, Gailo, Geerco.

Hemco, Hepko, Hajo, Hiddo, Hummo, Haro, Hevvo, Heddo, Huno, Hompo, Hicco, Hugo, Harco, Habbo, Hiro, Hoyo, Heyo, Hotto, Haico, Hemmo, Hommo, Hazo, Hepco, Hetto, Homco, Hedo, Hillo, Hesso.

Imelo,

Imelo, Ilico, Juco, Jeltco, Janco, Juvo, Ino, Jacbo, Jutho, Juvvo, Igo, Idſo, Izo, Ico, Jemmo, Jeppo.

Keno, Kempo.

Lubdo, Lutto, Ludeco, Leo.

Menno, Mento, Meyo, Mello, Meco, Manno.

Nomo, Nono.

Occo, Omko, Otto, Onneco, Onno, Ommo, Occalo, Ouvvo, Offo, Odo.

Popko, Poppo, Pibo.

Quino.

Renico, Remco, Retſeco, Retto, Revvo, Riko.

Sicco, Syo, Siveko, Sibo, Scelto, Syzo, Sippo, Siſo, Sceltko, Saco, Sittico, Schotto, Sculto.

Tako, Teto, Tido, Tanno, Tearcho, Tiacco, Tedo, Tammo, Tiebco, Thyo, Thezo, Tiabco.

Udo, Upko, Ubbo, Uffo, Uco, Unico, Vitho.

Wibo, Wilko, Wobbo, Wynko, Wineco, Witio, Wyntio, Wopco, Waltzo, Weno, Waltco, Wabbo, Willo.

NOMI-

NOMINA MULIERUM:

Adda, Almeda, Amka.

Bindelesa, Bavva.

Doda, Diudleta.

Elborga, Etta, Essa.

Frovva, Fossa, Foelqua, Fya.

Gela.

Heba, Hilleda, Hyca, Hebrigis, Hima, Hissa.

Juesa.

Kemolda.

Occa.

Reinolda.

Theda, Tetta, Tiadera.

Ulsca.

Wisca, Wopka.

IV.

IV.

EXCERPTA EX ALIQVOT EPISTOLIS CVM V. CL. GERARDO MEJERO, NUPER APUD BREMENSES THEOLOGO, COMMUTATIS.

Mejerus 5. Febr. 1698. ad G. G. L.

NOlo dissimulare causam taciturnitatis fuisse novos quosdam impetus proficiendi in opere meo Etymologico. Dici enim nequit, quam mare ingredientium ritu, magis magisque dilatetur hic oceanus.

Recte fecisti, quod meas ad Amplissimum Ludolfi transmisisti Fructum Tuæ Benevolentiæ, uti nosti, jam recepi. Vides enim eum promtum esse facilemque ad communicanda nonnulla ex scriniis suis. Quod dubitas, an non forte labor meus nimium arctos intra limites consistat, ut Thuringicorum vocabulorum minor mihi usus sit, respondeo, ita sub manibus crevisse opus meum, ut jam non Glossarium Lingvæ veteris Sassonicæ, sed integrum Lexicon Etymologicum parare videar. Proderunt itaque singula, quæ ab amicis collecta & observata unquam sunt. Scripsi ad Amplissi-

plissimum Dominum *Eibenium* Cellas, qui & respondit, & operam suam obtulit. Nec minus favet studiis meis Amplissimus Dominus *Schraderus*, misso statutorum quorundam seculi XIII. fine, exemplari ab *Ottone* Duce Cellensibus præscripto, quod cum glossa explicatoria remitto. Sequentur, (ita enim pollicetur vir Cl.) documenta alia. Ad Dominum Bartholomæum Meierum etiam scribo. Quæ Amplissimus Ludolfus in chartam conjecit, ea indicant, non proletarium hisce studiis tempus olim impendisse. Plura detegent vocabula Thuringiaca transmittenda. Qua occasione dum Thuringorum mentio fit, miror Cl. *Winkelmannum* nostrum aliosque Viros Doctos se adeo lacerasse torsisseque etymo vocis *Diringer*, *Déringer*, & uti in Chron. vet. Sassonico semper exprimitur, *Dörringer*, planeque à nescio quibus Doriis ex Græcia originem petiisse. Sane etymologiæ analogia latet viros hosce. Resolvenda erat vox composita in sua principia, quæ sunt *durre*, *dorre*, siccus, siccior, & *ingen*, prata; & ex ipsa natura terræ primitùs cultæ, Thuringiacæ ratio denominationis patuisset. Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ [*Dubito.*]

Nihil in lingva nostra Sassonica temere, nihil confusaneè positum est, ut vere ex nostra lingva pateat, nihil confusionis ei ex Babele ad-

adhærere. Habet instar solidarum scientiarum aliarum principia sua prima, ex quibus, ordine methodoque γνησίως analytica, conclusiones, id est, denominationes rebus & earum intimis affectionibus conformiter deducit. Nihil hîc monstrosum, nihil vi contortum, qualia in Latinis, Græcis &c. occurrunt. [*Ego fateor multum rationis in Germanicis vocibus tralucere, sed perpetua rationalitas à nulla lingva à rudibus populis informata expectari debet.*]

Utinam conspiciendi facultas daretur Erici, Germani Isenacensis, Ανθρωπογλωττογονίαν. Errat autor, si ex solis vocalibus voces formatas dicit [*hoc ille revera non dicit. Liber tunc nondum aderat.*] Revera in *t. k.* consonis, *l. m. n.* liquidis & *r.* sita est vocum plurimarum originatio; addo *st.* quod ita est, ut dicis. Licet Becaniset vel Rudbekiset, vel etiam Skrikium sequatur, debet nobis ostendere tamen auctor aliqua non contemnenda, tum alia etiam quædam, quæ cogitationibus non usitatis, nec formatis hactenus, occasionem suppeditant.

Quod si præterea Ericus ex Græcis fontibus aquas suas derivat, quam necesse est, ut laterem lavet. In eo plane a partibus sum, ut nosti, Cl. Ludolfi, ut ne ex consobrinis matrumque filiarumque dependentias faciam. Nec vero

pu-

putem, dicendum esse, nostra ex fonte Scyto-Celtico emanare. Est enim ipsa hæc nostra lingua *Scyto-Celtica* (vel cum idem sint in fundamento hæ duæ dialecti) Unde recte Tacitus *indigetes* vocat populos *nostros*, ex oriente, communi gentium vagina, cum aliis Scyto-Celticis populis oriundos; nisi quod Islandi & Norwagi &c. in frigido septentrione subque torpido cœlo siti; ab invasionibus permixtionibusque cum aliis extraneis gentibus fuerint conservati, quæ permixtio in nostras hasce terras aliquid turbatum videtur invexisse; quod tamen tanti putandum non est, ut ideo imperfectionis arguatur lingva ipsa. Radices saltem in septentrionalibus à nobis perditæ, revindicari possunt. [*Si ponamus, habitatores Europæ ex Oriente venisse, & primas migrationes terra fuisse factas, credibile est primos Græciæ & Germaniæ habitatores ex Scythia venisse, & Gallos esse propaginem Germanorum. Quæ Germanis, Aremoricis & Latinis communia sunt Celtica voco, quæ etiam Græcis, vel etiam Sarmatis, interdum etiam Fennis & Turcis voco Scytho-Celtica.*]

Quæris, ubi *Gisebertus* mecum ὁμόφρονος sit ratione Saxonum. Respondeo, in periculo statutorum pag. 12. ubi ita inquit, & recte: De Saxonum, vel Sachsonum, vel potius Sassonum & Satorum genuino populo vix dubi-

to, secundum dicta E. 38. 39. (vide & F. n. 41. 42.) nomen accepisse à verbo Teutonico *Satz*, unde *Landsatz*, *holtsatz*, *insatz*, *Wurdsatz*, quod intermedii Teutones *Sassen*, ut Landsass &c. dicunt, antiquissimo Teutonum usu. Rectè doctèque: imò hæc mea de Sassonum seu Satorum gentis vocabuli originatione adeo fundata est sententia, ut, qui in contraria abeunt, prima inficientur principia Etymologica, inter quæ hoc est: Nempe, *vocis alicujus gentilis derivationem non ab extraneis* (quoniam hi semper voces peregrinas ad suam dialectum inclinant) *sed à populo ipso, qualis ab ipsomet vocitetur & exprimatur, esse petendam.* Sic dicimus *Sass*, *Satz*, *holdsassen*, *vvurdsassen*, (*wurdsati*, *wurssers*) *morsass*, *morsatz*, uno ab urbe lapide. Cogita præterea, quid sit vocari *Ostsass*, *Westsass &c.*

Gaudeo, quòd Domino *Sparwenfeldio* commendasti atque laudasti *Sikium* nostrum. Parat is Alcoranum, id est, versionem cum textu, & Commentariorum vastum corpus. Monui, Acoluthum existimare impossibile esse factu, ut pauxillo annorum tempore mysteria libri intelligantur. Sikius è contra existimat, non esse tantæ molis hoc conamen, putatque, se orbi Erudito facturum satis. Gaudeo, etiam *Acoluthum* vivere, & valere.

Nunc

Nunc pergo ad dissertationem Tuam Germanicam de lingua Germanica, [*adjicitur huic collectioni*] qua consultas inque media inquiris, quibus ritu aliarum gentium doctarum, etiam noster sermo patrius ad ἀκμὴν suam perveniat. Sane quicquid hîc instituis, quicquid in medium adfers, illud non ad proletarias pertinet causas. Quæ enim lingva elegans vastaque magis est, quam hæc nostra? Verum enim, quod Plinius de suis, idem nos de nostris meritò temporibus querimur; nempe, *aliarum rerum curiosos, negligentius proprias divitias habere*. Neque tamen despondendus est animus, sperandumque locum inventura apud Doctos luce exorta, quæ eleganter sane disseris. Egregia sunt, quæ in vestibulo de lingua nostra affers, v. g. §. 5. quomodo voces non tantum idearum nostrarum, sed & rerum ipsarum sint imagines; quo videlicet respexerunt majores nostri. Sed Aborigenes, primique mortalium, dum in lingva nostra ad res ipsas abiverunt, & ab ipsis mutuati naturales sonos, quibus animalia v. g. vel homini, vel se ipsa inter, sua proposita adaperiunt, eosdemque retinuerunt; quod in vocibus animalium, avium, inanimatarum, imo rerum sono imitato, v. g. vento, tonitru, fulgure, *blits* &c. patet. Sane non occurrit alius sermo exterus, qui id in omnibus adeo accuratè, quemadmodum nostrum

idioma, obſervaverit. Loquutus ſum eo fine cum piſcatore quodam, viro non obtuſi ingenii; & colloquendo in nomina piſcium & etymologias nominum inquiſivimus. Nec vero ullum occurrit nobis, quod non ex piſcis hujus vel illius natura & adfectione erat depromtum. Nunc progrediar ad varias navium ſpecies; inde ad mechanicorum organa.

Pergis, & cum ratione argumentaris, facile Eruditis fore, cogitata ſua artiumque & ſcientiarum terminos vernaculis vocibus exprimere. Quod enim opificibus, ratione artis terminorum, adeo feliciter ſucceſſit, quid ni & Doctis; inprimis cum lingua noſtra hoc habeat cum Græca commune, ut componere ſimplicia variis modis liceat, & in componendo omne, quod aſperum eſt, lævigare.

Quam gaudeo, Te mihi ὁμόψηφον eſſe ratione vocabulorum in claſſes, conformiter rerum differentiis, diſtinguendorum. Sic enim licuit mihi cauſas vocum oſtendere & principia; quæ omnia & ſingula ad claſſem aliquam pertinent, & recondità quadam ſapientia vel à qualitate, vel â quantitate, ſitu, figura accerſita ſunt; quo & pertinet origo variorum nominum, eidem rei ob plures ſcilicet proprietates accidentiaque, impoſitorum.

Quæ adfers §. 14. de Fanaticis, vel Myſticæ, qualem vocant, Theologiæ Cultoribus, & vocibus qui-

quibusdam ab ipſis inventis, ea placent equidem; ſed illud culpo, quod vice vocum, à Spiritu Sancto ipſo in Codice ſacro expreſſarum, & divina induſtria à *Luthero* in Germanicum converſarum, quas non oportebat rejectas, phraſes vocabulaque Myſticorum prævaluerint; & verò ſpirent aliquid ſignificentque perfectius, quam quod in mortales nos cadat, cumque imperfectionibus componi noſtris queat. Interim fateor, v. g. vocabulum *gelaſſenheit* elegans eſſe.

§. 15. Præcipuum linguæ defectum adducis ratione vocum, ſcilicet, quæ exprimant vitæ civilis inſtituta, animorumque παθήματα. Verum hoc eſt: ſed aliter fieri non potuit, quia aurea fuerunt ſecula, quibus linguæ noſtræ jacta ſunt & compoſita fundamenta. Simplici in ſocietate vivebant: paternæ erant præfecturæ. Nimrodi & Tyranni dominatoresque, increſcentibus vitiis, primùm exorti ſunt. Ut adeo neceſſum ſit, præprimis, quoniam & noſtri majores in ſimplicitate primæva moribusque caſtis vixerunt, mutata rerum facie, de accommodatis nominibus cogitare. Soleo ego mirari, quomodo in univerſa lingua noſtra nullum exſtet reperiaturque vocabulum, quod in ſe & in ſua natura vitium vel defectum aliquem moralem notet; quod ipſum argumento eſt, linguam noſtram cum ipſis

primis mortalibus esse institutam, esseque vetustissimam dialectum, qua primi mortales sint loquuti.

§. 32. Egregio occurris consilio, qua ratione vocum omnium collectio universalis sit instituenda. Quo in consilio Tuo merito acquiesco; nisi quod hoc velim in partem venire, annon ex variis dialectis, v. g. *Hochteutsch*, *Holländisch*, *Altsächsisch*, una sit præeligenda, secundum quam exprimatur vera vocis orthographia congruè pronunciationi. Ita enim adverto, aliam præ alia dialectum Germanicam, matris sibi jus meritò tribuere. Neque enim lingva Germanica superior ad hoc adhiberi potest, utpote ex Saxonica nostra veteri progenita: cujus veritatis hoc argumentum est confirmatorium, quod radices vocum Germaniæ superioris ex lingua Saxonica peti debent, inque hac sola reperiuntur. Quo itidem fit, quod mirè hallucinentur, qui in ipsa dialecto superioris Germanicæ lingvæ quæritant radices: v. g. *porta* Germanis scribitur *ein thor*. Male! Scribendum erat & pronunciandum, quod nos facimus *eine dör*, à *dor*, [durch] per. [*Sed* d *&* th *facile permutantur, nam & Græcis* θύρα est *thüre*, janua, porta] Talia occurrunt passim: ita v. g. *Spat. Lex.* 681. rubrica *Bargegeld*, pretium pro bonis naufragorum, addit: melius diceretur

retur *borgegelt*, à *borgen*, conſervare, cuſtodire. Reſpondeo: hoc fit, quia *Spate* radicem vult ad dialectum ſuam referre, quæ exſtat in noſtro Saſſonico. Nos enim dicimus *bargegelt*, nempe à *bargen* defendere, *verbargen* tueri. [*Res ad idem redit.*] Debebat ergo in lingua Saxonica veteri & hodierna inferiori, primum Lexicon ſeu Dictionarium univerſale ſcribi.

Vero conſona ſunt, quæ porro ſcribis, §. 43. debere videlicet Latinam linguam Germanicæ non parùm; idque clare patet ex mille vocabulis, quorum rationes nullas comminiſci unquam poterit Latinus, quæ apud nos in aprico ſunt. Quo fine velim ingrediatur Vir Doctus in Lexicon aliquod Latinum, v. g. Fabro-Buchnerianum, & meditetur origines vocum juxta Alphabetum collocatarum; & mirâ jucunditate perfundetur, cum ex noſtra lingua, (quanquam mira quadam confuſione, ut erat plebs promiſcua, quæ in Italia condidit populos & regna) voces videbit Latinas exortas. Verum enim res hæc à nemine penetrari poteſt, niſi qui juxta principia mea indagaverit: juxta quæ *abacus*, *amygdalum*, *adamas &c.* facile ad noſtra vocabula reducuntur. [*Ego hic nonnihil hæreo.*].

§. 44. Pergis ad Græcos, & cum Doctis ſentis, easdem eſſe Græcorum, quæ Latinorum

origines, nempe Danubianas. Unum addo, quod meditanti occurrit, nempe non vocabula tantum ex nostra lingua esse petita, sed & eandem apud Græcos dialectorum varietatem, quæ apud nos esse, v. g. *au*, *o* &c. *a. e. ei* &c. Sed & ignorat Græcia origines suas: filia enim est Scytharum & majorum nostrorum. A nobis hæreditates, à nobis supellectilia omnia peti debent.

Mirè porro placent, quæ sequuntur, §. 45. quòd etiam septentrionales & *die Nord-Teutschen* ad nos pertinere existimari debeant. Sane enim magis magisque abeo à sententia, qua credidi, ex septentrione nos venisse in terras nostras. Aborigines enim sumus, (ita enim vox *Aborigines* capi debet, ut denotet populum, qui alii originem fecit, quod confirmat locus Plinii l. 42. quando Tyrios vocat aborigines Gadium, quia Tyrii ortum præbuêre Gadibus: Gades enim condidere. Aborigines, id est, indigetes, sed certarum aliarum gentium parentes. Confirmor in hac mea opinatione, quia nostri majores, & qui ex Romanis apud ipsos, ut Tacitus, Plinius &c. commorati sunt, nihil, quid trans Codanum sinum transque mare Germanicum, vel continentis vel insularum, vel marium, vel populorum esset, compertum habuerunt: quod fieri non potuisset, si ex septentrione emigrassemus; cum è contra

tra ſeptentrio noſtros Deos, noſtra ſacra, modos colendi, leges conſvetudinarias, imo noſtras, obſervet. [*Mihi* Aborigines *ſunt, non qui originibus carent, ſed quos aliunde veniſſe, nulla memoria eſt.*]

§. 48. Id dicis, quod ad veritates antiquitatum noſtrarum pertinet; ſcilicet apud Germanos origines rerum Europæarum potiſſimarum eſſe quærendas, *bey uns iſt der Urſprung und brunnquelle des Europæiſchen Weſens groſſen theils zu ſuchen.* Ex noſtris patet, quid ſit *Marchio, Comes, Dux, Nobilis, Eques* &c.

Adducis præterea eadem & ſequenti paragraphis, quàm inveſtigationes vocabulorum multis iisque doctis contemplationibus anſam præbeant. Sane & hoc verum eſt. Ex quo enim tempore huic me ſtudio, *Tuis perſuaſionibus potiſſimum*, addixi, dicere poſſum, nunquam me jucundius, (ut in talibus nempe) horas ſæpe transegiſſe. Adeo voluptuoſa eſt & deliciarum plena conſideratio & inveſtigatio intimior vocum. Quod vero exemplum à Te adductum attinet, nempe vocis *Weld, Werelt*, in eo veniam dabis, quod non adſentiar. Ingenioſa equidem ſunt, quæ adducis. Sed quæ mea deſuper ſententia ſit, audi paucis.

Soleo igitur in voce aliqua, cujus origo eruderanda eſt, conſiſtere ita, ut primùm omnium

ex variis dialectis vocis pronunciationes sive orthographiæ variæ, & deinde ex collatione verior patescat. Idem factitandum est cum voce *Weld*. Verum est, quod ais, majores nostros scripsisse & pronunciasse *Werelt*, sed cum accentu supra primam syllabam acuto, ut sit *Wäreld*, vel, uti ego scribo, *Wèrelt*. Sed & scripserunt *Wèr-old*: scilicet ita exstat apud Otfridum *Worold*; & *Werold* est Belgis seculum, à *Weorulde* seculum scil. veteribus, mundi senectus. In Pontani Glossario habemus *Werolti* in secula. In Paraphrasi Bibliorum de æterno *Wèrend*, *Wèrnde*, ubi agit de pœna Lucifero dicta:

Got si in die helle stis,
  Und seine volgere:
In jener *Wèrnde* swère
Ist ingnade thewre
In dem heissen hellen vewre.

Hoc opere peracto, sequitur, ut quam maximè & commodissimè fieri potest, origo vocis accersatur, non longè petita ea, sed quam ipsa vocis scriptio & permutatio ostendunt, exserto velut digito. Resolvo consequenter hanc vocem *Wèrold*, & est *Wèren* durare, & *old*, id est, diu durare. Hinc in Paraphrasi eleganter *Welt* dicitur *in jener Wèrend*, id est, in futuro mundo damnatorum æternùm duraturo.

Hæc

Hæc cum pateant, tum in aperta luce positam sententiam gentilium de mundo exprimunt. Sc. credebant, mundum ab antiquo, id est, æterno existere & durare,& duraturum in secula; unde *Werold seculum*, & nos dicimus, *so lange de Welt steit*, expressuri durationem longissimam.

Adducis consonam w, inque ea vim etymorum ponis, nempe notare posse motum aliquem & spirationem lenem. Respondeo: consona w propriè non pertinet ad essentiam vocum; hinc ab aliis populis omittitur, ab aliis præponitur; [*Etiam radicales literæ sæpe ab iis omittuntur qui eas commodè pronuntiare non possunt.*] Quando verò præfigitur, notat aliquam vehementiam, ut in *Wètern, Werold*; & in eô distinguitur à *Vàu*, quod w notet, quid asperius. Huc pertinet *Wráke*, *Wrangen*, wringen. Item vox irati & actio ejus, pro *ráke* vindicta, reken, Wrake, Wreken. [*Vehementia hic est ab adjecta litera canina.*] Patet idem in vocibus *Werre, gewerrel, gewél*, tumultus, *verwarren* turbare, *Warvelwind* ventus impetuosior. [*Hic litera* w *non vehementiam indicat, sed flexum, involutionem, motum circularem.*]

Quæritur porro, an de rotundiori circumvolutione, mundo universo quicquam appli-

cari

cari; an mundus universſus, quatenus compages eſt, & ſyſtema univerſitatis creatæ, id eſt, cœli & terræ, dici poſſit rotunde globi in modum circumgyrari, & an hoc veteribus creditum ſit? [Welt, *non ſolet nobis ſemper accipi de univerſo, ſed ſæpe de globo terrarum. Cæterum fateor mihi ſententiam Meierianam*, Welt, Wereld, *proprie eſſe ſeculum, & dici à durando*, wören, *non diſplicere.*] ſed finiendum eſt, plura proximè. Te nunc rogo, ut ſcripturam æqui bonique conſulas, nec faſtidium in legendo prolixam epiſtolam tibi obrepere patiare.

Bremis die V. Febr.
A. cIↄ Iↄc XCVIII.

P. S.

Quæſitum eſt olim inter nos, quod genus armorum eſſet *glavie*, *glevie*. Invenio vocem extare in Belgico & Miſnico, & eſt lancea, haſta, Gallis gladius; a *glanz* ſplendor. *Gleave*, *glève*, & gladius idem ſunt. Pertinent ad Hergewède in ſtatutis Brunſvicenſibus aliisque.

Ex reſponſione G. G. L.

NEſcio, an ſatis tuta reſolutio vocum gentis *Duringer* in Dürn & *ingen* prata; cum Ing ſæpe ſit terminatio tantùm ut in

Flä-

Fläming, *Bünting*. Thuringi non ſemper in regione illa habitarunt, quam hodie Thuringiam appellamus. Mirum foret, ſi nihil eſſet in lingua noſtra confuſaneè poſitum. Scis, quæ ſit vis in linguis uſus plebeii. Ericus, dum noſtra ex Græcis ducit, hactenus ſaltem prodeſt, ut conſenſum oſtendat utriusque linguæ: nam utra altera prior, alia quæſtio eſt. Cum de Scytho-Celticorum appellatione à me diſſentire videaris, dicam, quis mihi hîc ſenſus. Ego ſub Celtarum nomine comprehendo Germanos Galloſque veteres, atque adeo etiam, quod hodie eſt in Cambrica vel Aremorica. Quod ergo commune Germanico, Latino vel Cambrico, id Celticum mihi: Latino, inquam, quâ Græco differt. Nam Italiæ populi, qui non à Græcis vel aliis transmarinis, certè à Celtis venere. At Scythicum mihi potius, quod diffuſum per ſeptentriones, ſeu quod in pluribus ſeptentrionalibus, aut quod ſimul in ſeptentrionali lingua & Græca. Ut enim Latini à Celtis, ita Græci à vicinis Scythis. Quod ſi quid commune Germanis, Cambris, Sarmatis, Græcis; vel Germanis Latinis, Sarmatis, id mihi Scytho-Celticum. Idem, ſi pro Sarmatis nobis Eſtones, Finnones, Hungari, Turcæ conſentiant.

Scandinaviæ Aborigines puto fuiſſe Lappofinnones, à Germanis deinde, maritima occupan-

pantibus, in loca remotiora pulsos. Nec dubito adeò, Scandinaviis, atque horum Colonis Islandis, quædam Fenno-Lapponica adhæsisse; neque illos adeò sinceros arbitror, quam sibi videntur. *Aborigines* voco, quos ultra nullum est indicium aliorum habitatorum, quasi origine carentes.

Probabilitate, Tua de Sassonibus, non carent; certi quid in tali quæstione vix habetur. Axioma tutum non est, originem appellationis cujusque gentis ab ipsa petendam. Imò sæpe ab aliis nomina Nationibus imponuntur. Scis, Ungaros sibi & Turcis esse *Magiares*, Tartaros & Sinenses ea, quibus nobis noscuntur, nomina non agnoscere, præterea Saxones non tantum vicinis, Romanis, Gallis, Francis, Wallis, Hibernis, sed & sibi ipsis non Sassones, sed Saxones dicti sunt, superantque in Anglia Middel-Sex, Est-Sex vel Essex.

Dissertatiunculam meam extemporaneam *de linguæ Germanicæ cura* gaudeo Tibi non displicere. Vellem aliquis, cui otium, hæc ampliaret illustraretve magis.

Quod de piscium Etymis, collatione cum piscatoribus habita, notasti, egregium erit; & velim deduci per exempla. Mechanicorum organis & laboribus egregia nomina imposuisse Germanos, ostendunt res metallicæ. Et in hoc genere, & in universum in his, quæ, sensi-

ſenſibus ſubjiciuntur, regnant noſtri. At in abſtractis (qualia moralia & civilia) indigent adhuc culturâ & ſupplemento; in quo vellem nonnihil ab iis elaborari, ad quas ea res pertinet. Cauſa neglectus, quod, ex quo cultus genti acceſſit, civilia & abſtracta ferè tractavimus, tractamusque alienis linguis.

Malim ſine diſcrimine Dialectorum corrogari Germanicas voces. Puto, quasdam origines ex ſuperioribus Dialectis melius apparituras; ut ex Ulfilæ Ponto-gothicis, Otfridi Francicis. De voce Werelt diſpiciemus amplius: nam Werolt & Werelt forte ſola Dialecto differunt, ut Anholt & Anhalt. Non ita amplector meam conjecturam, ut non putem, & tuam habere probabilitatem; &, ſi à durando deſcendit, & ſeculum potius ſignificat, malim *Werend* & *Wereld* idem eſſe, omiſſo ſupervacuo illo *Old*.

Mihi videtur *w* minus aſperum eſſe, quam V vel F. Et ſanè cum pronuntiatur *w*, labia minus ſibi appropinquant, adeoque minore vi exprimitur Spiritus. In *Wraeke* & ſimilibus violentia ab addito eſt, ut in Werre, ab *r* ſcilicet, ut in Windt à *dt*. Alioqui winden, wenden, wehlen, wühlen (verſare, movere.) wollen, weiſen, weiſs, wiſſen, weſen, waſchen, wage, wegen, wimmeln, &c. nihil habent per ſe violenti, ſed plurimum motus.

Meierus Bremis 12. Octob. 1698.

GLossariorum Magdeburgo accipiendorum spes mihi facta est per Cognatum Dominum *Meierum* Pro-Cancellarium.

Subjungis, Dominum *Ericum*, cujus Anthropoglossogoniam videre desiderem, Tibi dixisse Venetiis, Sassoniæ inferioris dialectum sibi videri antiquiorem Germanica superiore lingua. Dico, id in universum verum esse: conferenti patet. Scilicet nostra dialectus quam proximè accedit veris vocum radicibus, easque retinet passim; demonstraturque frustra eas quærentibus Sassonibus seu Germanis superioribus in suis Vocabulis, prout ea exprimunt; quod signum est deflexionis & corruptionis. Rectum vero antiquius est corrupto. Nec dubitare licet; cum Tacito indicante, & comprobante omni historia, navibus in littora Germàniæ appulerint (*) saltem post diluvium, terrarum nostrarum incolæ; quin Saxonum Frisonumque terræ prius & antiquiùs fuerint habitatæ mediterraneis: confessumque est, nostros Amisim & Albim mareque intra conclusos Sassones, in finitimas terras immi-

(*) Imò potius dicendum antiquissimos incolas terra venisse, quia prius homines ambulare, quam navigare sciverunt. Et difficillimum est magnum hominum numerum navibus transferre]

immigrasse. Unum nunc exemplum cito vocis *Saxonum:* Saxen enim pronunciant Germani; nos vero non Saxen, sed *Sassen, Satz, sitten, besitters* regionis alicujus. Sed de eo latius agam mox edenda dissertatione prima de origine vocis Saxonum (erroneè) rectiùs Sassen, rectissime *Saten.* Sed & confirmat sententiam meam, quod omnium judiciis (**) Helvetica dialectus præ cæteris intemerata remansit, quæ nobiscum in multis ratione enunciationis convenit, ut dín, mín, wív, uxor &c. Sed & observandum est, quemadmodum & dialectum in aliis Sassonicam, in aliis vero pronunciationem Germanis superioribus usitatam sequitur Codex argenteus: ita & olim & hodie easdem gentes, inter se promiscue habitantes, diversimodè enunciasse. Ita Sassonica nostra lingua dicimus *ók*, etiam; sed & vicini nostri dicunt *auk.* Ita nos dicimus *vlote* pagum ad Vesarim; sed Westfali & pagani *vlaute, dón* facere, *daun.* Unde pedetentim exsurrexit lingua superior Germanica, quæ plena est diphthongorum, *auch* etiam, *buk* venter, *bauch; dón, daún, thún* &c.

Hevde, caput, esse ab elevando, patet inde, quia, si omnes, quæ centenæ sunt, denomina-

(**) Dubito: veteres Helvetii alia longe gens: hodierni ex Burgundionibus & Alamannis.

tiones compoſitionesque inde ortas, percurras, omnes illæ indicant, quid ſupremum ſupra alia elatum; unde & nobis & Anglo-Saxonicum *Heven* cœlum. Quo pertinent *overhévd*, ſupremum omnium principium. *Hevd* an dem Waterſtrom (agger eminens, quo fluminum vis coërcetur) de hóvden, de hévden. artificialis portus ex aggeſtis molibus; *hevdlos hér*, exercitus capite deſtitutus ſeu rebellis. Statut. Friſ. It. capo *di latte*, coloſtrum, flos lactis. Hévdman, Hevdling Friſonibus veteribus Dux belli, qui unus tantum erat, ſolusque Hevdling vocabatur, teſte Mullero MS. Friſ. Indice. Eſſe vero duplicem τȣ̃ (*a*) *Hévd* & *Kopp* radicem, oſtendit etiam lingua Græca. Ad Hévd pertinet τὸ ὕπατον, ὑπὲρ; ad Kopp, caput, κεφαλή, vox dicta à figura, ſe ovaliter efferente. Quod vocem adtinet *Hérde*, notum eſt, eſſe gregem; hérder eſt cuſtos, ſed non (*b*) *hirte*, ſed Hirter. Ita Anglo-Saxonibus eſt *herden* paſcere pecus; &, qualis revera eſt, Belgis hérder, vervex ſectarius, vir gregis, aliàs *hérman*.

Nomen pertinet ad *hérd* focum, ὁμοκάπνȣς, uti in Holſatia. V. App. Hartm. *de Jure aggerum*, p. 9. Notat diſtrictum in communitate viventium. Hinc phraſis vunv-hardslide. Hinc

(a) Res problematica.
(b) parum intereſt.

Hinc & hérde grex. Vel ergo hérder eſt paſtor; vel ſubintelligenda eſt vox *héder*, hérde-héder.

Quod *éber* ſit ab *én bèr*, verres, multa confirmant exempla indubitata. *a lauda* vocab. Gallicum ſecundum Sveton. in Cæſ. en *lu-de vogel.* Ἀιγὶς, ene *geite*, (geiſſ) capra. Abacus, ene bank, (richtebank.) Acerbus, v. g. cibus, ene herbe ſpiſe. Apud Otfrid. *Arunte* nuncius, quaſi *én-rennende.* Ἀγαθὸς bonus, ex privativo α & γηθῶ, Doricè γαθῶ gaudeo, conſentientibus omnibus Græcis. Lingua Weſtgothica *aringo*, quod jejunè Ferrarius deducit ab arena: eſt enim *en ring*. *Aborn* arbor, a cornua duritie, *én horn.* Ἄρερα rura, ὄνομα nomen, ἀςὴρ ſtern.

Pergis ad vocem *Sinke*, buccinam (male *Zinke*, non enim habemus z) putasque huc pertinere Gall. *ſanglier* & Ital. Cinghiale, & exiſtimas notare falcem vel curvedinem. Ingenioſa hæc ſunt; ſed malim pertinere ad vocem generaliſſimam, cujuslibet cantus indicatricem, *ſingen*, canere; habere vero *n.* in medio liquidam, ſoni cujuslibet propriam. Sing enim peculiares ſibi adtribuit liquidas, inprimis *m* & *n*. Eſt inde & Latinis *concha*, Jun. ad Willeram. *Sink, concha*; à κόγχη, concha-buccina. Ergo radix pertinet ad ſonum. Venio nunc ad voces, ab Ampliſſimo *Ludolfi* in medium poſitas. Feci examinandarum ini-

 tium.

tium. Sed nimium temporis censura requireret, initium saltem feci; quod cum literis transmitto.

Probo Tuas additiones, & paucula ad sequentes noto. Ad *Anger* pratum. Rectè addis, quia & Sueci habent, non ideo sequi, nostrum esse ex Suecico. Omnis enim etymologia debet habere principium ex Philosophia & rationem fundatam. Male inde Junius & alii cum ipso, hanc v. g. vocem esse ex Græco, cum idem per idem probetur; penes nos est vocis *Anger* etymologia, aliàs *enger*, Angerers, Angrivarii, Taciti Ingævones. *Ing* enim est pratum; quo pertinent Taciti Ingævones. [*dubito.*] Idem est enge: prata enim sunt ad marium fluviorumque littora & ripas, & ibidem veluti in *angustum* (eadem est vox) coguntur. Sed & notandum est, *Ang*, *eng*, *ing*, per liquidam & sonum gratum, notare terras elegantiores & amœniores.

Quérn, *quernitze*, (*c*) quæ notat Amplissimus Ludolfi, nota sunt. Nomen est à comminuente vi, qualis est molæ. Exstat in Suedica & nostra lingua radix verwêren, comminuere. Unde & *ekborn* nobis corruptè, meliùs Angl. Sax. *ac wera* sciurus, quia *verwèret* comminuit de *ekkern* glandes. [*Nolim nos nimis fugere latinas græcasque origines, cum sunt*

(c) Querl, quern, wirren, à motu.

sunt manifesta. SCIURUS haud dubiè dictus, quia sibi cauda umbram facit. A SCIURIOLO, diminutivo, factum est Gallicum ecurcil, unde corruptum est nostrum EICHHORN.]

Guerre. Non puto, indigere vocem elucidatione, est enim indicatrix naturalis bellorum progressus. Latrones erant, (quo pertinent Risii & Rekkii) qui invadebant cives; & vim vi, naturali jure, depellentes, qui se defendebant, de sik Wèreden. Notum præterea est, Latinis nostrum w vel in *gv.* vel *v.* converti.

Quelle, fons. Rectè omnia. Pertinet vox ad *wallen*, bullire. Sed litera q (ex literis enim prima etymologiæ principia sunt haurienda) vel potius k (non enim habemus q) dicit vim aliquam naturaliter insitam se fortiter movendi. Ita vivarium piscium dicunt Longobardi *qualam*. Unde rectè notas, huc pertinere *quek*, *quik*. Scilicet k in primis cum r. Kreuz, item cum *W.* multa cum oris vi enunciatur.

Arkebusse, non tam est ab *báke*, quam ab *arke*, *arcus*. Unde *Arkener*. Scil. uti Ferrarius rectè ex Polyd. Vergilio, successit in locum arcuum, der bógen. *Büsse* vero est nomen generalissimum, notans quodlibet vasculum, quamlibet pyxidem, quia formantur ex buskbómholt. [Italis *arco bugio.*]

Ad vocem Mareſchalki egregiè obſervas, non tantùm notare *ſcalc* ſervum, ſed & quemlibet curatorem, adminiſtratorem, id eſt, miniſtrum principem. Varia exſtant exempla: Godskalk, miniſter Dei. Suedis Adelskalkar Regis miniſtri. Notandum enim, ſolitos fuiſſe Reges vel Principes miniſtris ſuis bene de ſe meritis prædia concedere. Hoc notat vox *Adel, odal* poſſeſſio. Quo pertinet vox allodii. *Druthines Skalche*, Domini Apoſtoli Sued.

Invenio aliam adhuc inter meas chartam, in qua itidem de vocibus quibusdam agitur. Noto paucis, nullam eſſe vocem in Teutonico, quæ abuſum vel vitium notet. Adeo ſignum eſt, in ſtatu integritatis primævæ linguam noſtram fuiſſe in uſu. Ita *Bold* non notat audacem, audacia enim vitium eſt: ſed notat generoſum, vivacem, qui ex arena & promtè novit, quomodo conſilium ſit capiendum. Hinc *bolde*, citò. *Verbolgen minſch* eſt audax, qui & nimis & minus juſtè eſt temerarius. *Boldemans* Septentrionalibus cives & ſubditi, promti ad auxilium. Talis fuit denominatio Balthorum familiæ. Ad Bold pertinet *pollentia*, pollens Latinorum; Leopoldus, promtus uti leo. Rectè ideo Ampliſſimus Ludolfi, male ſcribi per p. Sed tales errores in orthographia ſunt infiniti.

Hè-

Hèven cœlum, vox nobis, uti rectè observat Cl. Ludolfi & Anglo-Saxonibus usitatissima. Sed potissimum dicitur *hèven* cœlum metaphoricè non tam ob altitudinem, quam excellentiam. Hinc scil. hæfur est, excellens. *Mikil hæfur* magnificus. Addis, intelligi solum spectabile cœlum. Respondeo: aliud non noverant gentiles, quos apud vox hæc locum habebat. [Plebs nostra *heven* non nisi de spectabili cœlo accipit, Angli & de cœlo beatorum.]

Vox *ánden*, and, ond, male facere, malum, ex particula and, quæ idem est, quod *ἀντὶ*, oritur, contra, contrario. Videtur nobis hæc particula isthoc in sensu esse deperdita; verum exstat adhuc in lingua Run. and-sælis contra solem andspilli responsum, & nobis *andvvort*, responsio, *andlitt* facies. At vero ex contrario malum oritur.

Sequitur vox *reis*, surculus. Vides, ex hac voce rursus, quam Germanica superior lingua non noverit radices. *Ris* est vera pronunciatio, unde *risen*; & risen propriè résen gigantes, in magnam molem succrescentes homines. [*Vocales variant, etiam Angli Rise pronuntiant, ut* Reise.]

Nap, ait Ludolfus, est in Thuringia urceus rostratus. Rectè putas sæpe S. esse *προσθετικὸν*. Belgis est *nap holder* pocillator. Sed

addo, τὸ S. omnino ad essentiam vocis pertinere, maleque omitti *Snappen* refert rostratum, v. g. avis, motum ad quid arripiendum, quod idem & nos homines facimus. Quo pertinent *snappen*, *snibbe*, sneppen, & in Thuringia Sneppkanne.

Quæ ad vocem *schere* forfex, & *schèren* notas, egregia sunt; quo & pertinet *schèren* abradere. Notat sc. in genere vox *scheren* quamlibet motionem, atque à motione exortam separationem. Quo pertinet & vox scurra, scurriliter agere, Wandscherer.

Sed noto, hanc radicem pertinere ad sonum naturalem, qui editur, quando partes anni ab invicem vi separantur. Hinc pergo, non pertinere ad hanc radicem *en schur*, neque ad securum; (somniant enim, qui voces nostras a Latino vel Græco derivant) sed ad lucem & tenebras, id est, sensum visus. Scripsi enim alias *a. e. i.* vocales, symbola esse lucis, & per metaphoram, ejus, quod gratum amœnumque est; *o* & *u* vero esse symbola tenebrarum. Ratio patet in naturali oris compositione, aliâ cum illæ, aliâ vero cum hæ pronunciantur vocales. A, e, i aperto, o & u concluso ore formantur. Ita in hac voce *skur* tectum, utrumque observo. *Skír* est quod klár, skír *Water*, *skúr*, obscurum Latinorum, â natura itidem & u. Hinc, quando aër ob exsurgentem tempe-

sta-

ſtatem collectasque immaniter nubes penitus obſcuratur, dicimus: *dar kumt én digte ſkur. SK.* notat celerem & impetuoſum delapſum.

Pergo ad vocem *Wied*, Svec. Wedh, lignum. Quo fine allegat Ampliſſ. Ludolfi *Erd*, *Wid, vid. Nagel-veſt*, quo ſignificantur res, quæ pro immobilibus habentur. Reſpondeo, propriè non notare quodlibet lignum, ſed proprie *Wid* (vimen idem cum noſtra voce) ſalix, reſtis, funis, *Wéke*, ſtrikke, darmit man binden un vlechten kan; Lingua Septentrionali *Widh* lignum, Widakaſt ſtrues ligni. Sed NB in eadem lingua radix explicatur. *Widund* eſt inflexum, incurvatum. *Widiu* inflexa vincula ex vimine vel alia materia. [Weit, Wid, *ſunt ampla, flexa, capacia.*] Et habemus nos inter ſpecies agrorum én *wíd*, dar *widen* up *waſſet*, dar man mit vlechtet. Radix eſt ab *amplo.* Solent enim in amplum excreſcère & dilatare ſe in infinitum ſaliceta. Hebræi habent nobiſcum פָּתַח aperuit, & Latini *Pateo. Rabani Gloſſar.* paſſim *uuito.* Jam dicam, unde inter immobilia cenſeantur, quæ viminibus ſunt adnexa & alligata. Primis temporibus viſcera terræ non ſcrutabantur mortales. Hinc nulla ferri notitia, nullus uſus. Hinc ut nunc ferreis clavis, ita tunc figebatur, & fixum cenſebatur atque immobile, quod vimine erat adligatum. Funes reſtesque poſtmo-

dum temporis arte contortæ idem fuere, quod vimina, & ad eosdem usus fuere adhibitæ. Accessere clavi lignei, quibus notum est compaginari adhuc hodie rusticorum ædiculas. Et quam omnia hæc vimine, vel fune, vel clavo ligneo potuerint peragi, patescit, si simplicitatem Architectonices majorum nostrorum consideramus. Non habebant eorum domus contignationes sibi impositas, & ab se invicem separatas, da waren keine boden inn. Sub tecto habitabant, sub tecto dormiebant. Scis, unde hoc probem? Respondeo, quia adhuc hodie in summa contignatione prope tectum posita trabs vocatur *de Hanebalke*, in quam evolabant galli cum gallinis adventante vespera. Ergo non fuit ulla interposita contignatio.

Sequitur vox *quer*, *quérenmèle*, (observabis, ut hoc obiter addam, me duplici accentu notare τὸ e vocalem literam é & è; illud acutum notat, ut *mèle* mola, hoc obtusius, ut in *quéren*) Quid igitur sit *quér*, patet ex dialecto nostra, dat *dwér herdèr geit*. Idem est versus, transversus. Ita apud nos platea quædam dicitur de quérnstrate de quér dèr twe straten geit & duas alias plateas veluti dissecat. Radix allegata superiùs jam est, &, si ad prima Philosophiæ nostræ Etymologicæ principia lubet progredi, *qu.* pronunciatione quadam

con-

contorti oris formatur, quemadmodum & *dv. dw. dwars*, *verd wars*. Notamus vero ex antiquitatibus, & ſeptentrionalibus & noſtris, majorum noſtrorum quemlibet domi ſuæ talem habuiſſe manualem molam.

Progredior nunc ad pronunciationem τȣ̃ C et K. & reſpondeo, primùm: (non novimus Saſſones, nec habemus. Secundò, ex hoc C. & K. v. g. in voce Cæſar, patet, linguam noſtram eſſe Latinæ matricem.(*) *Kaiſer* enim eſt vera & radici proxima vox, à *Keſen* eligere. Egregiè Lund. notis ad LL. Weſtrogoth. p. 130. Antiquam eſſe vocem Latinam, τὸν κυϱλȣ̃ντα ſignificantem, Salmaſius evincit in Plinianis exercitat. *Kæſa* eſt eligere; unde Kiäſari, Cæſar, in confirmatione LL. Uplandicarum Regis *Birgeri*. Ad Deum hanc vocem applicarunt veteres Poëtæ *Her Rudolf vom Rotenburg* c. 1. §. 6. Der *Himmel Keiſer*. [*Hæc minus rectè.*] Nos verò non habere literam C. patet ex enumeratione vocabulorum. Mollities fecit, ut Italis K. robuſtum & virile in C. effœminatum mutaretur. Quod quidem de majoribus noſtris dicere non licet; exploratum tamen eſt, quod nos ſcribimus per C. & ch. id veteres per K. SK. item Sg. ſcri-

(*) Hæc nolim dici. Cæſar haud dubiè initio adoptatione in familiam Jul. Cæſaris, qui ipſe non utique ab eligendo.

ſcripſiſſe. Ita *in Hovleden* non *Burchart* ſed *Burkard*, von Hohenfelſs. Ita *Skár*, non ſchár, turma. Unde Itali ſcribunt quidem Scaramucciare, levi prælio congredi; c. tamen revera eſt K. Skaramucciare. Pro *welcher* Speculum Saſſon. habet *welker*.

Addit Ludolfus quædam de V. Latinorum, referente noſtrum w. Et veriſſima hæc ſunt: W. ſcil. & V eadem ſunt litera. Diverſitas inde eſt orta, quod alia gens aliâ aſperius pronunciet. Inde Junius Alph. Goth. ad literam Q. reſpondet, ait Anglo Saxonibus vel *vau* duplici, vel exprimit etiam aliquando Græcorum ὑψιλὸν. Cæterum generaliter, quod Latini per v. ſcribunt, nos per w. efferimus, compreſſis veluti labiis, ut *vinum win*, *ventus*, *wind*, *vela*, *wellen*, velitari, walten, bullire & bulliendo præliari, waden vadare. Addis, non tantùm wegen, *vvogen*, wage, ſed & wallen, wellen, wenden, winden, à motu. Recte. Ratio vero eſt in litera V. quæ dicit motum à loco ad alium; quod pronunciatio τȣ̃ V. oſtendit. Hinc *av*, *ab*, & tot centena vocabula, *avgán*. Illud obſervatum ſolum velim, nempe nos rectius per *av*, quam Latinos per b. ſcribere τὸ *ab*. Sed & rectius Latini per v. quam nos per w. ut *ventus*, wind.

Quod ad vocem *órt*, rectè CL. Ludolfi refert eò *ordnunge*. Rectè item, notare termi-

num,

num, addis: Ita ſpeculum Saſſon.órt eſt rand, ort-iſern, an ener ſwert ſchéde. Sc. in collocatione vel unius vel plurium, ubi quis ordinatur, ut ſit, (am órt und ende) ibi terminatur motus & ſiſtitur.

Atque hæc ſunt, quæ in Ampliſſ. Ludolfi Tuisque chartis, conjecta atque adnotata ſunt; quæ ut æqui bonique conſulatis, quæſo. Id enim in hoc ſtudio maximè actum oportet, ut ad certa principia, eaque prima & ſimpliciſſima, omnia reducantur. Unde, ſi quâquam in lingua, certe in Saſſonica vel Satonica noſtra (hæc enim ultima vera eſt & gentis noſtræ & lingvæ pronunciatio) Philoſophia vera datur Grammatica.

De voce *Bèren-béder* (juxta noſtram pronunciationem) ſileo. Alias Berenhüter lingva Germanica ſuperiori; & poſtea, quia hi omnes fere voces diphthongicè pronunciant, Bèrenheuter. Notiſſimum enim ex ſpeculo Saſſonico, Statutis Brem. Hamburgg. Brunſvicc. aliis, *Bèrn* eſſe *ſwin*, & quidem verres (vox eſt *verres* eadem cum bèr.) Latini b. cum v. commutarunt.

Placuit notatio Tua ingenioſa ad vocem *Hánreb*. Quæro, qua quæſo dialecto *reb* vel *réde* eſt caſtratus? Habet enim *Spaten* in Lexico quidem ſuo Rè laſſus, ſed non in notatione caſtrati: Sed nec inelegans eſt ejus ſuſpicio

ſpicio in *reiern* prurire, Venereum æſtum pati, ut *bánrei* vel *banreier* ſit tolerans ſubſeſſorem uxoris ſuæ. Nihil addo, niſi ſuffixum *rei* notare qualitatem alicujus rei vel perſonæ. Ita veteri lingva Anglica *Englecerie* dicitur vetus jus Anglicum juxta *Skinnerum*. Unde Galli etiam *cocu* vocant.

Biderman, eſt vox compoſita ex *bider* & *man*, & contracta: proprie enim, uti recte notas, eſt biderveman (ita ſcribitur apud Poëtas veteres Germanos) uti eleganter & vere explicas, vir probus. Radix eſt *darven*, *derven* non tam audere, audacem eſſe; ita enim jam ad abuſus protracta erat vox; quam à virtute ipſa, id eſt, probitate, fortitudine, integritate. Hinc fortes viri ſunt viri virtuoſi, v. g. Suevis, es iſt ein tapferer mann. Notare vero *Bidermann* virum probum, qui opponitur infami & ſcelerato, patet ex egregio loco in Landr. l. 1. art. 98. Die ſache bleibet burglich, und der beklagte bleibet *bider*, das iſt, *baur und burger*, id eſt, in numero honeſtorum porro cenſeri debet. Poſt dicitur: wird unrugtig und *unbider*, das iſt, bleibet weder baur noch burger, hoc eſt, fit infamis & habetur inhoneſtus.

Artz, medicus refert Ampl. Ludolfi ad artiſta. Dico vel ſentio, antiquiùs longè eſſe vocabulum Germanicum barbaro Latino. Confero ſcriptionem & pronunciationem antiquam,

quam, quæ eſt in vet. Saxon. *Arſt*. *Artſe* etiam vetus Belgicum Kiliano mederi. *Arſtedie* medicina, apud Otfrid. III. 14. 22. *Arzat* medicus apud Willeramum. *Arzat-Wurze* mandragora. Hæc omnia conveniunt cum *árt*, *árd*, ár, *erde* terra; & in genere terræ fructibus, qui ex ea proveniunt, in ſpecie vero ſpicâ, ariſtâ. (Unde *jár* annus; *Aran,monat* veter. Theotiſcis menſis Auguſtus.) Inde vox à naturali (uti omnia vocabula talia) ad animum translata, notat, *árd* indolem hominis, & fructus ex indole progerminantes. Item *ardig* frugifer, qui fructus fert ingenii, laborioſus; *unardig*, homo perverſæ indolis, id eſt, ſterilis, qui ſine fructu eſt. Huc refero vocem antiquam Saſſonicam *Arſt*; quia, uti notum eſt, veterum medicina domeſtica, quod & de Danis demonſtravit *Bartholinus*, in adhibitione herbarum congrua conſiſtebat. Idem eſt Latinis *Aromatarius*, qui herbis curat. Præfigitur *W*. & fit wurts; unde Herbipolis, Wurtzburg. Neque enim majores noſtri ante retectas Indias, aromata alia noverant, quam terrarum noſtrarum indigetes fructus. [*Ego malim cum Ludolfo* Arzt *eſſe ab* Artiſta.]

Verdammen, *döma*, *dammen*, judicare. Ita eſt. Hæc enim cum τῷ damnare Latinorum idem ſunt. Condemnare enim eſt in genere,

ju-

judicando partes obligare. Quo pertinent formulæ ſolennes Romanorum: *Hæres meus damnas eſto.* Pertinent huc infinita, quæ in antiquitatibus & noſtris & Saſſonicis Friſicisque occurrunt. Ita in inſula Bornholm *Landsdömere* ſunt judices inſulæ. *Demſters*, teſte *Skinnero*, judices in Mannia inſula. Heſychio, δημιῶν, ὁ τὸν δῆμον διοικῶν. Et certum eſt, vocem à poteſtate oriri vel jurisdictione qualibet, (unde & Domini vox Latinis) habereque conformitatem, ſeu eſſe eandem cum *damm* aggere, *temmen*, *tèmen* domare, coërcere, radicem. Hinc in Scandico apud Venelium *Kongdomur* eſt poteſtas Regia; & A. Saxonibus *dam* idem eſt, quod dome judicium.

Ex literis G. G. L.

ROgo, ut ſilentium meum non quidem magnis, ſed tamen multis diſtractionibus meis imputes. Nihil inde affectui decedit. Vota annua ex animo reddo, & in multos annos, omni ex parte felices.

Dn. *Erici* Gloſſogoniam nondum vidi, ſed alia olim præludia, cum Venetiis mecum loqueretur.

Neſcio, an ſuadere audeam, ut pro diſſert. aliqua præliminari in ſpecimen, aliquid eligas minus controverſum, quam eſt Etymon Saxorum

xonum vel Saſſonum. Etſi enim Tua ſententia mihi valde plauſibilis videatur, non auſim tamen contemnere alteram de brevi gladio. Sic & derivatio τῶ *haupt* ambigua, utrum à *heben*, an potius conſentiant *caput* haupt, ut *cornu*, horn, *cervus* hirſch, *canis* hund, *κόρη* (puella) huhr. *Arquebuſe*, an Italorum arco bugio? arcus (id eſt, eminus feriens) ſeu cavus. Perplacet *Anger* ab Eng. Quern, querl, *Korn*, niſi à granum, wirren, wellen, omnia à motu. *Schuhr*, *Scheure*, locus ſejunctus à ſchehren, dividere, ſeparare. Sed *Schur* pro pluvia ſubita Saxonibus inferioribus, puto magis à *Schier*, id eſt, promtè. Forte tamen ipſum *Schier* promtè à Scher; nam pura & minuta promtè tranſeunt moventurque. Weit, wid, weide, vimen, ut ampla & flexa ſunt capacia. Reh vel rede caſtratus eſt noſtris plebeiis; nec dubito id noſſe & veſtros equiſones. Nempe diſtinguunt *Hengſt*, *Reh*, *Stutte*. Hertha jam Tacito *Erde*, terra. Unde dubito, an Herd focus à grege, Herde, ſeu congregatione ad focum.

Dubito etiam, an non habeamus Z. vel ts. Iam apud Scriptores Carolinos eſt witsan. Tute citas Arzat. *Zinke*, ut *Zancke*, *cinghiale*, *Sanglier*, *Zacke*, *Sica*, *Sichel*, *Sachs* pro gladiolo, ſecare; probabilius puto, quam zincke à ſingen. Eſt enim zincke peculiare inſtru-

S men-

mentum muſicæ, à figura dictum. K. generaliter curvedinem videtur ſignare, ut *Hake*, uncus. Nam ipſo ſono obſtaculum denotat, ut hamis & uncis res ſiſtuntur.

Quædam malim concedere nos ex Græco habere, cum notitia rerum, ut *Engel.* Verendum enim Tibi, ne talibus negatis excedere videare. Idem dixero de Cæſar, Kaiſer.

Angrivarii forte Engerbauern, ut Amſivarii, Embsbauren, ad Amaſum. End, And pro malo, ἀντὶ, ante, ahnden, ahnde thun; antlitz, andwort, &c. conſentire & ipſe putem. Neſcio an *Ris* veſtrum melius, quam *reis* ſuperiorum; nam & Angli *riſen* pronuntiant *Reiſen*. Ne putas, *Arzt* pro medico videri antiquius barbaro Artiſta; ſed ſuſpicio eſt, id jam declinante Romanorum lingua fuiſſe receptum, ut multa, quæ poſtea barbari uſurpavere. *Hanebalcken* ingenioſe notaſti.

Metallariis noſtris hodieque *Orth* eſt terminus. *Vor dem Orth arbeiten*, ſignificat in loco, ubi cavitas in terræ viſcera acta deſinit. Hæc ad longam & doctam Epiſtolam Tuam dicere nunc vacavit.

Gerhard. Meierus ad G.G.L.

PUtas, vocem Saxonum eſſe controverſam. Quod equidem nos, qui in *terra antiqua*

Saſſo-

Saſſonum habitamus, id eſt, patria Saxonum, qualis *Wollnero* aliisque Hiſtoricis vocatur, non ita judicamus. Saltem id principium eſt naturale equidem, ut non à peregrinis exoticisque, quorum proprium eſt ad ſuas Dialectos inflectere, immo detorquere adſumtas auditasque voces, eas mutuemur, ſed à domeſticis originariam & immutatam vocis alicujus pronunciationem. Quodſi vero eam gentem, quæ Saxonum hodie dicitur, animis noſtris ſiſtamus, id apud omnes in confeſſo eſt, tripliciter eandem dictionem à variis, imo & ab eodem populo eſſe enunciatam: (1.) *Sate*, quod exſtat in Holtſatze, Hollſatia, Allſatia, (2.) *Saſſen, Alſatia, Allſat, Ellſaſſers*, & noſtrum *Saſſen-Chronige*, *Saſſendimg*, *Saſſenhagen*. (3.) *Saxones*, quales poſterioribus primùm ætatibus pronunciati ſunt iidem Saſſones; quod nemo mortalium negabit, cum Satorum, id eſt, Marſatorum quidem mentio fiat apud Tacitum aliosque, nulla vero Saxonum; qui tamen iidem cum *Satis, Setis Satonibusq́ʒ* ſunt. Scilicet Monachatu prævalente, & in lingua quadam, neſcio qua Latina, gloriam eruditionis ſuæ aucupante, id itidem continuatum eſt, quod alias antea obtinuerat, ut noſtrum S. in KS. mutaretur, duriusque & virilius pronunciaretur more Romano, (v. g. *aſſe* axis, apud Baluzium Notis ad Capitularia Friſo, ubi Latini

Codices habent *Frixon*, *buſſe* pyxis; *Briſce* Brixia, *braſſen* braxare, *buſsbóm* buxus, Taſſanders, qui juxta Becanum Taxandri. Martianus Capella regulam format, X quicquid C. vel S. firmarit, exſibilat. Quo fit, ut antiqui Saxones diſtinxerint ſuas ſedes (unde *Saten*) in Angliam ingreſſi, in Weſt-Eaſt-Süd-Nord-Saxens (ita enim ſcribit vulgus, cum X tamen nunquam habuerimus) à plaga, ſcilicet, quam inſederunt. Sed cum hæc principii inſtar ſint, non arbitror, de iis eſſe diſputandum. Dolendum potius, alterum ex altero, qui mos noſtrorum eſt, audacter ſine aliqua ulteriori inquiſitione deſcripſiſſe, & uſum illum Monachorum à Doctis Viris, effati inſtar oracularis, adſumtum eſſe.

De capite *bévd* itidem non ambigo, quin ſit ab *heven*. Radix enim noſtra in aprico eſt. (NB. ipſa aſpiratio H. attollit vocem in ore, & illud dilatat. Hinc *bóg* altus: uti *n* deprimit, unde *nedder*, *neddrig*.) Sed unde eſt miſeræ & Babelicæ Latinitatis, nullis principiis nixæ, caput? Sed & ipſum Græcum rem confirmat. Itali habent Capolatte, coloſtrum, caput quaſi & flos lactis. Spec. Saſſ. quod populi, qui reſiſtebant Nabuchodonoſo, *ſikk hebben bèvedet*, ſeſe erexerunt. Adeo notat nobis in matrice noſtra lingva, quicquid elatius eſt, & naturaliter & moraliter præ alio. Quo itidem

cum

cum centum aliis pertinet *Hèvdmann*, *hevdvaa*.

Quod vocem attinet *Skur*, *Skire*, kórn, ſkire. (ch enim non habemus, quia caremus τῶ c) horreum; pertinet ad *ſkiren*, antiquam vocem Saſſonicam & noſtrum, *ſkèren* (hinc de fracto & ſeperato: ett iſs geſköret) quod eſt, uti Junius vult, & cum eo alii, dividere, ſeparare; quo reducenda eſt etiam pagorum in Anglia diviſio, ab *Alfredo*, ut fertur, inſtituta in *Scheirs* ſive Satrapias. In Anglo-Saxonico eſt *Scyran* partiri.

Sed & ab illa ſeparatione reliquæ affectiones, nempe citum eſſe, citò venire, lucidum eſſe, latum eſſe (qualiter dicuntur piſcatoribus noſtris Skir-laſsgárn, quod latius eſt, opponitur dem enngen Laſsgarn) item, mundum apparere, facili operâ deducuntur &c. Per u. effertur ſkur (u enim vocalis nota eſt obſcuri tecti, tenebroſi; unde apud veteres, v. g. Plautum *ululare* ad *u* refertur) quia tecta eſt, indeque obſcurior domuncula. Pergo ad *queren*; & noto, omnia conſonantia k. d. t. cum v. vi pronunciationis oralis notare, quod non rectum, non æqvum, non planum, ſed diſtortum, à recto abſcedens, violentum, ut *qvernſtrate*, quernhameln, dwaddſchen, Kérl, Kuannt.

Subjungis, *Ré* eſſe tertium genus, equi nem-

pe castratum. Ita equisones nostros dividere equos in *hinngsten*, *Ré*, *Stute.* Sed respondeo, per accidens capo, equus, canterius taliter vocatur. Nimirum vox pertinet ad aliquid, quod est velox & celer; unde & Re, Rebukk, capreolus nomen habet, Rabò glis. Recho capreolus (sine dubio *Rebo*) & pertinet (quia lineâ rectâ fugit & movetur, veluti brevissima) ad *Ré.* *Rédig.* Reddig. Vel (2.) quod à motu nimio lassum est & fatigatum, ut dicimus *das pferd ist ré geritten*, id est, à nimio præpete cursu lassum, *wann ein pferd also abgeritten ist, daß ihme die beine stumff und steiff geworden.* Unde videtur orta vox *Hanre*, *Hanrei.* Dicunt itidem Misnici Hanreer. Lassi galli, Stump-gerèden.

Quod ad *Zinnke* adtinet, Cinghiale, ductum ab incurvo dente, quem aper habet; agnosco convenire cum Sakhse. Neque enim Sakhse est fuitque unquam genus armorum militarium, sed in semicirculi modum formata falx (nos dicimus Séſſe) qua veluti cultro quodam incurvo demetuntur fruges. Neque enim credo, quemquam mortalium *Sakks* (unde Saxones dici somniant) ad arma unquam militaria retulisse. Molanus in Indice Sassonico habet Sesel falx in LL. Sal. *Saxandrus* vero & *Seisse* & *Saider*, quia cæsim. Wendel. Gloss. ad LL. Sal. p. 187. *Currus falcatus* erat *mit uppstànde snidende seissen.*

Vid.

Vid. in Gloss. meo magno Anglo-Sax. *Saex* culter. Lingua Scandica *agnsax* culter, quo piscatores escam hamo imponendam dividunt. Quod vero Græcam linguam adtinet, non vereor in eo posse nos Germanos errare, si pleraque, id est, maxumam vocabulorum Græcanicorum partem nobis, matri & fonti Græcanicæ linguæ, tribuamus, qua & mille aliquot annis antiquiores sumus. Et sane, si mare hoc vastum introgredi libeat, constabit, nihil esse magis lacerum deperditumque: adeo suis excidit illa lingua penitùs radicibus, quoniam nostræ, id est, originariæ suæ linguæ oblivionem penitùs cepit. Sed & maneamus in voce *Angelus*. Quid habet, quæso, Græculus, quo vocabulum hoc sibi, ut οἰκεῖον tribuat? Sed in nostra lingua est radix *Enngen*, quæ ad non abusivos sensus, (quò & tyranni vox pertinet teste Æmilio Probo) sed ad primigenium est reducenda. *Enngen* est aliquem restringere, id est, imperando & jubendo intra terminos certos aliquem redigere; quod olim fiebat moderata voce & veluti rogando, post vero *angariando*, quæ in Scripturis vox Persica allegatur, ut notet coactivam vim aliqua tenus cum equis proficiscendi. Nota vero est in multis conformitas Persicæ cum nostra. Cum ergo *Enngen* in se sit obligare aliquem ad quid peragendum, ex se inde oritur *Engel*, nuncius,

Angelus; à qua etiam reſtrictione Angli *Enngelerſs*, veluti coërciti intra reſtrictiores fines dicuntur. Gloſſ. A. S. *Angel*, *hamus*. *Angelcyn*, Anglorum gens.

Dubitas, an *riſ* gigas ſit à noſtro *riſen*, & an noſtrum *Riſ* melius ſit, quam *Reiß* ſuperiorum Germanorum. Quæro Te, cur dubites? Nonne & vos ipſi gigantes vocatis *Riſen*; & quod Scandis eſt *Rekinn*, nobis eſt *Riſin*, terræ filia, mulier ſtatura gigantea. Numquid habetis, *Riſenbavvt*, *Riſenbar?* Quod vero Angli habent *Reiſer*, facile explicatu eſt. Eadem enim provincia, idem fere pagus, & absque & cum diphthongo, voces itidem apud nos easdem exprimit. Si in ſuburbicaria noſtra egredimur, confeſtim per diphthongum pronunciari reperiemus a. e. i. o. u. *Vlote*, *vlaute*; *bi*, *bei*. *min*, *mein*. *&c.* Sed & Alamannos veteres per i. expreſſiſſe, patet ex antiquo carmine *Herr Hennrich von Velldig*. §. 8.

Swer *mir* ſchade an miner Vrauen,
Dem wunnſche ich deſs Riſes,
Darann *di diebe* nèment ir ennde.

Et Scandi habent *Riſar* gigantes. *órt* non metallariis veſtris tantum, ſed & nobis in re etiam agraria & alias, notat limitem; unde *órtſtein* eſt *ekkſtén*, *órtmál*, lapides angulares, in principio & fine limitum ſtatuti.

Binas Diſſertatiunculas, alteram de *Arrvexen*,

xen, ad Dominum Procancellarium Halberstad. alteram de voce *Matt*, *Madd*, proxime per amicum mittam.

De Tomo Scriptorum Germanicorum egregiè mereberis. Quod mihi non licet, id divina ſavente gratia per juvenum aliquod par eruditorum molior. Nempe Corpus aliquod LL. antiquarum veteris Saxonum populi, quo pertinent multæ numero ſtatutariæ leges Brunſvicenſium, Friſonum (Codicem habeo antiquiſſimum membranaceum) Hådeloenſium, Hamburgenſium, Bremenſium, Oſterſtedingiorum, Cellenſium, Stadenſium. Huic velim Corpori talia ſervari. Mira ſane prodibunt, quæ ad Antiquitates noſtras pertinent. Sed vereor, ne mihi, quod Craſſo in Parthos pergenti admodum jam ſeni ab hortulano oggerebatur, quod hora diei duodecima in Perſas iret, objici queat. Quicquid ſit; ſufficit aliis oſtendiſſe, quid factum oporteat illuſtrandis rebus noſtris, quidve faciendum ſuperſit. Addis, Te ſubmiſſurum ex Bibliotheca Paulina Lipſienſi meis uſibus quædam. Ita facies optimè. Meminit mei eodem fine Auctor der Monatl. Unterredung. menſis Nov. A. 1698. p. 938. Vide, ut nanciſcar talia, primo die remittentur, idque Lipſiam, ſi ita vis, per mercatores noſtros.

Unum nunc addo, idque non absque dolore

quodam, non tam ob materiam ipſam, quàm ob Germanorum noſtrorum, κακοζηλίαν Expiſcatus nimirum ſum per Ampliſſimum Procancellarium Halberſtadienſem. Magdeburgi in Bibliotheca Capituli reperiri codices hoſce, quorum catalogus transmiſſus eſt, nempe ſunt

1. Iſidori Hiſpalenſis Synonyma ſive Soliloquia MS. cum annexis, & inter alia Vocabularius Latino-Germanicus MS.

2. Vocabularius Latino-Germanicus 1414. MS. Verſio vocum Latinarum facta eſt in idiomate Sax infer.

3. Alius Vocabularius Latino-Germanicus MS.

4. Lucianus, id eſt, Gloſſarium, difficilium dictorum obſcuritates producens. A. 1412.

5. Diverſa Vocabularia Theologica A. 1449. Auctore Antonio Haſen.

Difficile dictu eſt, quot literis ultro citroque Domini Procancellarii & Domini Abbatis *Wolffhardi* res eo tandem perducta ſit, ut indicis copia fieret. Sed dum communicationem operimur, ecce Tibi decretum Summi Capituli: Domino Abbati Bergenſi Wolffhardo communicari poſſe, ſed ea lege, ne extra urbem Codices emittantur. Velut ſi hic de Cereris myſteriis, vel ſacris Cæſarum Pontificumque ageretur. Reſcripſi ad Dominum

Pro-

Procancellarium, ut ex singulis Codicibus vel unam paginam, à Domino Abbate descriptam, transmittat, ut in quo censu sint, experiar. Quod si quædam momenti alicujus continentur, si Tibi alia via non suppetit, vel Domino Procancellario, mediatoria opera Amplissimi Domini Syndici *Mastricht* utar, ut per Illustrem *Fuchsium* Berolino accipiam. Interim talia, crede mihi, non me leviter afficiunt: faciunt enim ad essentiam operis mei.

G. G. L. ad MEIERUM, d. 10. Maji 1699.

QUid sit *Ordnung der Kilfer marck*, quam olim tibi a me missam ais, & nunc iterum desideras, non memini. Mitto vero aliud, quod tibi non ingratum puto. Liber est Germanicus MStus in membrana, non sanè recens, quem mihi transmisit amicus. Laudes sunt Beatæ Mariæ virginis, carmine scriptæ. Vel vox *Drechtin* (quod alias druthin) pro Dòmino, quæ paginâ ultimà occurrit, *dat helf hir unsir drechtin*, de antiquitate testatur [*Eum librum nunc accepit Cl. Eccardus*] Multum fateor esse probabilitatis in tua Sassonum vel Saxonum Etymologia. Agnosco hodie inferioris Saxoniæ dialecto, SS. sæpe usurpari, ubi ab aliis X. Unum maximè obstat, quod aliter

aliter Beda & alii veteres ex ipſa gente Saxonum. Pro genere armorum uſurpatum, dubitare non debes, ob teſtimonium vetus de Anglo-Saxonibus; qui in Epiſcopum quendam inſurgentes, inter ſe dicebant: nemet jue ſaxen. Sumite ſicas veſtras. Veriſſimum eſt, literam h ſignificare naturaliter elevationem, quæ ipſi pronunciationi ineſt; & valde probabile eſt, *boch* heben, heaven, hevet, haupt, caput; hinc fluxiſſe. quin & Hebræis גאה gaha, altum eſſe הבר Habar, ſiderum obſervator. הר Har mons, Græcis ὄρος, Ruſſis gora. Sed tamen viciſſim & K. naturali quodam valore ex pronunciatione ducto, ut (ni fallor) itidem ſcripſi, ſignificat obſtaculum, adhæſionem, quæ in efferendo apparent; ut in uncus Haken, Zacken, ζάγκλη Zinke, Sica, Sichel, camp Καμπτω flecto, cyclos, ſcapha, ſcyphus, curvus, Krum, gyrus, querquern, querl, cubitus ἄγκων, (unde urbs Ancona) angulus, eng, Angli; arcus, arctus, κοῖλος, cælare, celare, occultus, κρύπτω; כף caph, curvaturæ כפף caphaph, curvare, cavus, cappa, capere, capulus, caput, kopf, haupt, κεφαλὴ, cophinus, cofre, cupa. Etiam κακὸς malum, nempe curvum, oppoſitum recto τρία κάππα κάκιστα. Hæc comparare non injucundum, & velut venari occultantem ſe veritatem; ſed certi aliquid eligere, difficile.

Opti-

Optima ſunt, quæ habes de *ſbire* diviſione. Interim nobis etiam *ſchur*, *ſchover*, *ſchier*, ſubitum, quod de pluvia tranſitoria; & febrili friguſculo ſolemus uſurpare. An autem id, quod ſubitum ſignificat, ejusdem originis ſit cum eo, quod diviſionem notat, amplius deliberandum. Sanè ſubdiviſa atque adeò tenuia ſunt etiam mobiliora.

Angelum ex noſtro petere non auſim, ſed malim contra. Idque veritati conſentaneum puto; & verenda præterea hominum judicia arbitror. Per ſe ſatis iniqui ſunt hujusmodi laboribus; quid futurum putas, ſi nos ipſi ſpecioſos ipſis prætextus carpendi noſtra præbeamus. Ego mirifice faveo Græca ex Scythico vel Celto-Scythico fonte petentibus; ſed tamen eſt modus in rebus. Non negem ἄγγελον eſſe à radice, quæ apud nos ſuperſit. Interea *Engel* nobis non puto uſurpatum niſi Græcorum aut Latinorum imitatione. Dubitare me, an Ris, Reiſen, Reis, (ſurculus) Rieſe Gigas, ab eodem, non memini. Reiſen & Riſen non diſtinguo, niſi dialectis. Tuo ortſtein pro lapide angulari, addo ort und ende. Sic ort idem, quod Kante, Canton in Helvetia & Svevia. Præclarus labor ſuſcipietur in legibus antiquis Germanorum vel mediis illuſtrandis; ſed cum non omnia per TE poſſis ob rerum copiam, id rectè devolves in amicos.

Ca-

Capitulum cathedrale Magdeburgicum in communicandis MSCtis difficile esse non miror. Ita mos est ab antiquo, præsertim, apud non examinantes.

Mitto dissertatiunculam *Ottonis Sperlingii*, viri docti *de crepidis veterum* ab auctore acceptam: Ridebis curiositatem: Risit & Dux *Rudolphus Augustus*, cui per me destinarat. Disquirit inter alia de origine Pantouflorum. Budæus dixit παντοφελλὲς, quasi totos ex subere, secutus *Janum Lascarim*. Schilterus antiquis *ban* esse pedem, *tofel* tabulam. An ex eo potius, quod *staufen & stifel* est capacitas, cui manum vel pedem inserimus. Unde erit Wandstaufel, calciamentum domesticum, ut soccus ex Wand, id est, panno laneo vel alio molli. Scis, stoffel & toffel æquipollere, ut in Christophoro. Stieffel ex eodem fonte. Generaliter Stauffe de re capaci, cui quid inseras; ideo *stauffe* etiam scyphum significat superioribus Germanis, unde Stübichen. Saxones inferiores dicunt *ein Stoop*. Hæc animi gratia & per lusum. Seriò enim nimis talia tractari nolim.

Elegantissima sunt quæ disseris de voce *mat*. Solent sæpe permutari potentia, scientia & voluntas. *Mat* nobis est debilis seu potentia destitutus; sed *matto* Italis destitutus cognitione & judicio. Sic *arg* olim homo inutilis,

Lon-

Longobardis, (apud Paulum Diaconum) ut & Græcis; hodie ſumitur pro malo. Itaque olim pro eo, cujus imperfectio conſiſtit in ipſius potentia & intellectu; hodie pro eo, cujus vitium eſt in voluntate; ſic *tögen*, *degen* (id eſt Held) olim de viribus & robore, prorſus, ut latinum virtus. Sed hodie tugend (ut & virtus) magis de rectæ voluntatis habitu. Probus homo, preud-homme, nunc de viro forti, nunc de viro bono, quemadmodum viri ſtrenui & nobiles olim *gute Mannen*, boni homines dicebantur, quæ expreſſio hodie in contemtum abiit. An *mat* pro ſocio, & *mad*, vel *matt*, pro debili, ſtulto, ab eodem? hæreo. Sane mit, μετά, metten, muthen (occurrere) meeting, mate (unde matelot) conveniunt; quemadmodum ab altera parte modde, mudde, (pro limo) maza, (pro cibo) maſſa, mad pro molli, debili, matte (polſter). Sed a mazzare, mattar, puto eſſe à mazza maſſa, maſſiie, Streitkolben; cui nomen a craſſitie vel maſſa ſua in extremo. Nempe ut bovem, ita & damnatum, ictu maſſæ, id eſt, clave occidebant. Et tale quid Italis hodieque in uſu eſt. Forte transſitus factus *à mit* vel medio ad maſſam, quales medullæ. Non auſim tamen quicquam affirmare. In vocibus aliquot hujusmodi ſpecimina dari inquiſitionis (Claubergii exemplo) non inutile putem.

Legens

Legens, quæ habes de Erf-æxen, jam recordor, quid ſit ordnung der Kilfer marck, quam iterum petis; nempe, quod tibi miſeram ex communicatione hæredum Domini *de Voſs*, Cameræ noſtræ Directoris. Neſcio, quo nunc loco jaceat. Sed ubi ubi ſit, latere non poteſt; repertum certo mittam.

Excerptum ex Meieri Epiſtola, de voce ERB-EXEN.

NUnc accedo ad Tuos *Arrv-exen*, de quibus quemadmodum Eruditæ Tuæ cogitationes ad primas cultæ Germaniæ, ſed adhuc ſylvis obſitæ, origines procedunt; ita ego ſubſiſto in iis, quæ ad Caroli M. tempora, eaque præcedentem ætatem (quam voco Germaniam jam nunc habitatam, & hoſpitam factam; qualis fuit temporibus Taciti) pertinent, quo ſpectat eruderatio der Arrv-exen, quid illi ſint fuerintve, quidve per illas in vetuſtiſſimis documentis intelligatur. Atque ut videas, quemadmodum in cæteris præcedam partibus, utque ad prima voces reducam principia; ita & idem in verbo hoc arrv-exen demonſtratum dabo.

(1.) Itaque conſtat, vocem eſſe compoſitam ex arve & exe. (2) Quid hodie notet prior vox, nempe arrve, notum eſt. Sed progredior ad vetuſtiſſimos majores noſtros. Iis arven

[Er-

[Erbe,] derivabatur à veteri arrve, ſagittas & quælibet arma denotante vocabulo. Hæc enim arma venatori hominum beſtiarumque populo ſola erat hæreditas. (V. Loccenii Antiqq. Sueo-Goth. l. 1. c. 2.) erantque adeo arrven indigenæ gentis, cives, inhabitatores prædiorum à parentibus inſeſſorum, & morte eorum acceptorum. Tales vocabantur aliàs ab *ode* proprietate, *odalls* proprietarii terræ (uti hodieque in lingua Scandica) nobis vocantur *Edellüde*, qui in ſuo nativo ſenſu nihil ante tempora Karoli M. aliud quid erant, quàm proprietarii terræ, vel provinciæ inhabitatores, atque ideò præcipui & ſummi; ex quibus proinde Comites, Duces, Gravii, id eſt, judices eligebantur. Quod idem hodieque ex antiqua gente Friſica ejusque inſtitutis patet. In ea enim, cum coëmta qualibet proprietate fundi, coëmitur quaſi & transfertur in poſſeſſorem ſeu emtorem jus quodlibet Provinciæ; fitque talis ex ordinibus unus; item nobilis(ex terræ illius ratione) & quorumlibet honorum capax.

Exe vero quid ſit; rectè enotaſti. Sed & ex hiſce jam poſitis ex ſe ſequitur eluceſcitque, quid ſint arrv-exen, nempe proprietarii in terra aliqua, *gau* vel *marcke*, qui rei proprietariæ poſſeſſionem habent, & certum jus vel certa jura *mit der exen, de ſe gearvet hebben* à majoribus

T ſuis,

ſuis, in ſylvis quid peragendi. Qualia verò ſint ea jura, illud ex antiquitatibus Germaniæ voci huic eſt adaptandum.

Didici verò ego ex MStis, quæ multo numero ſunt ab amicis communicata, inprimis ex manuſcripto quodam, cujus titulus ordnung der Killfer marck, locoque nunc principii pono (id enim ex ſe patet) in terris Weſtfalicis trans Veſarim continentem verſus, à Karolingis diviſas eſſe terras vel terrarum portiones in marke; cujus diviſionis veſtigia luculentiſſima extant in Epiſcopatu Osnabrugenſi, terrisque finitimis. [*Diviſiones illæ videntur Carolo M. priores*] In qualibet verò Marca antiquiora & eminentiora prædia habebant jura der arrvexen, ſuntque peculiaria jura prædiis certis competentia & dignitates adhærentes fundis certis, adeo, ut cum prædiis venditis transferantur in emtorem. Ita in der Killfermark ſin drey erb-exen. (1) poſſeſſor prædii Altenbokel. (2) poſſeſſor domus Wackhorſt. (3) poſſeſſor domus Killver. In der mark Diſſen Epiſcopatus Osnabrugenſis nobiles ſunt arrv-exen, habentque Præſidem Majorem videlicet des Háveſto Diſſen, qui eſt der arrv-exen arrv-richter, (uti patet ex diplomate conceſſo huic villæ, cujus ectypon penes me eſt.)

Ut porrò pateant jura der arrv-exen, ea taliter deſcribuntur: non habent tales ullam in mar-

marcam ſuam jurisdictionem, ſed his gaudent privilegiis. (1) Sie mögen ſo viel vieh in die marcke treiben, alſs ſie des Winters über auſsfuttern können (2) zu ihrer nothdurfft (hinc verò primario denominantur,) ein ſtücke zimmer-holtz ohnangeweiſet hauen, ſed tamen nicht überſchreiten; quia ein ieder marck muſs verſchonet bleiben von ſchädlicher verwüſtung. Ita in marca Diſſen hat ein Edelmann macht 12 bäume zu hauen, ſi ſcilicet prædium eſt *eine volle webre.* (3) Sind die arrvexen ſchuldig für der marck gerechtigkeit und Auffnahme zu ſprechen (ſcilicet ſunt adſeſſores in judicio foreſtali, im holtzgericht.) (4) Es lieget den arvexen ob, für ihre eigenbehörige leute zu ſprechen, oder dieſelbe zu vertreten, da einer oder ander an deren Gerechtigkeit geſchmählert würde. (5) Nemo alius in marca absque conſenſu & præſcitu der Arvexen poterat ligna cædere. Ita concedebantur monaſteriis jura cædendorum lignorum congruis temporibus; ſed ad talia conſenſus neceſſarius erat der arvexen (Vid. Chron. Montis Sereni p. 38.) Unum addo; ſi ex inſtitutis diverſarum gentium, iisdem vel ſimilibus (inprimis in rebus arbitrariis) concluſio fit, ejusdem eſſe originis gentes, patet ex hoc etiam capite, Scandinavios Saſſonesque noſtros eandem eſſe gentem (abſtracturus, an hi ab illis, an verò il-

li ab his ſint oriundi.) Habent enim & Gothi arv-exen in diſtrictibus, qui ipſis vocantur Boll-axe (à Boll, prædio) Definiuntur tales *Exen* ſecures majores, prædiis adhærentes, & jus concedentes ferendi ſecurim, id eſt, oxabyrd, cædendi in ſylvis vel ſylvam. V. Locc. l. Sueo-Goth. p. 117.

Quæ de voce *Rode* obſervas, ea itidem cum antiquitatibus noſtris Etymologicis in omnibus conveniunt. Habent nobiſcum communem vocem Sorabi, quibus ſimiliter Rodaja & Rodajen eſt ex ſylva novale facio. Vid. Frenzel. Origg. Sorabb. p. 733. ſed & huc refero terminationes urbium ſeu arcium Ruſſicarum Ivannogorod, Novogorod Veliki, Novogorodum magnum; quanquam ad garde etiam referri poſſit; Latine enim exprimitur Neogardia. Huc itidem refero nomen cœnobiorum Wallsrode vel Walprode, Gerenrode. &c.

Excerptum ex Epiſtola Meieri de voce MAD, ejusque cognatis, in ſpecimen Etymologicum.

NUnc progredior ad ea, quæ vi regulæ Etymologicæ, omnes ejusdem expreſſionis voces ad eandem eſſe originem transferendas, & ex unis radicibus petendas, in appendicem literarum

rarum tuarum conjeceras; in quo uti convenio, quodque principium semper ursi, ita illud suppono, potuisse fieri, ut solis literis non præterea sensu, voces quædam conveniant, sensuque maneant differentissimæ. Ita quod nobis *batt*, *bater*, *béter* melior, est Persis *batar* pejor, sed & (II.) possunt voces convenire literis, sed sensus gignere diversos, quorum in certo tertio convenientia non appareat. Adduco vocem mark, & ejus varios totoque cœlo distantes significatus. In quibusdam enim conveniunt, verbi gratia quatenus marck signum, notam, forum, vexillum bellicum, Mercurium, limites, fines, monetam marckſülver, regionem in finibus sitam, jurisdictionem territorialem, Landwere, significat. At pergo, quomodo ad fines referemus mark medulla, mergel, Latinis Marga, Margen, vel morgenlandes; quo sensu notat juxta Plin. l. 17. c. 7. medium & intimum rei, & id, quod est quasi nucleus; & Gallis hodie marc sunt fæces vini, quæ post unam alteramque torturam remanent acina; id est quasi medulla, medium & nucleus in acinis, unde & medulla Latinis, quasi medium. Addo mark equus, orsus, ors, ross im Heldenbuch. Possem proferre centum alia, ut *runa*, *equus castratus* & Runer, Allruner, sapiens mysta; *rinde* crusta, & *rind* pecus; *bund*, fœdus, & *bunt* versicolor.

Sed (III.) ne quidem hinc infero, quin convenire queant in certo tertio, tertiumque illud à ſagaciori indagatore reperiri queat. Aſt hoc (IV) ſequitur, ſeu contingere poteſt, ut multæ habeant voces eandem pronunciationem, quæ tamen in duas claſſes dividi, atque ad duas radices diverſas referri debeant, vel etiam ad plures. Ita pergo ad conſiderationem & elucidationem vocis propoſitæ *Matt*, *Mat*. Ita ſcribis, nempe per (t) ubi noto, ſcribendum eſſe vocem hanc per (d.) Sic ſcribunt Islandi, ſic itidem Dani *madd*. Idem poſtulat etiam declinatio hujus vocis, & quæ alia epenthefis, *madd*, feſſus mede, item *mad* cibus *medder*, *midder made* vermis, *mad* menſura (quanquam nos à Germanis ſuperioribus adſumpſerimus τὸ T. quod in multis vocibus obtinuit.) Scribimus enim model, menſura, regula; item mad, inteſtina, dat midde, dat in der midde is, Latinis itidem medium. (II) Noto, celeberrimum *Morhofium* non ſatisfacere mihi, quod quatuor tantum acceptiones vocis *mad*, *madd* adduxerit. Vult enim ille notare, (1) cibum (2) mede, feſſum, laſſum, (3) ſocium & collegam, (4) menſuram. Putat itaque, haſce quatuor ſignificationes ad unam eandemque radicem referri poſſe. Reſpondeo itaque juxta Philoſophicæ meæ Grammaticæ regulas, antequam vox radicalis, id eſt, quæ ſit principium reli-

reliquarum derivatarum, firmiter constituatur, omnes & singulas sub capite hoc collocandas esse, non aliquas tantùm; quòd aliàs insufficiens esset partium enumeratio. Compositum enim aliquod ratione omnium suarum partium tale dicitur, neque fontem aliquem sufficienter describimus, nisi omnes ex eo manantes venas, fluviolos, flumina enumeremus. (III.) Hoc posito, progredior, & demonstro, vocem *mad* in innumeras se diffundere voces & varios occurrentes sensus. Incipio à vocali a. Certum enim nobis esse debet, vocalium omnium permutationem in singulis dictionibus occurrere posse, id est, τȣ̃ a. e. i. o. u. Incipio igitur à vocali A. Occurrit ibi (1) mad, mat, cibus, NB. non quilibet sed mollior. Inde Islandi e. g. met, matte, lambo escas (sc. molles) madsak pera, mate Isl. cibus, esca E. à molli. (2) madd *fessus mollis mèr wek.* (3) madd, matt, socius, unde nomen habent Selandi, *Mattiaci* dicti, teste Lemnio, à sociali concordia, dictique non tam à Belgico, quàm antiquo Gothico; pertinetque vox ad *mitt, midd, cum*, Græcis *μετὰ*, Gallis *matelot.* Isl. *mate*, amicus. (4) *Made* vermis, unde *madur* homo, septentrionalibus. Sc. hic septentrionalium mos est, ut comparatione cum vermibus, mortalitatis mollitieique suæ memoriam secum renovarent. Ita similiter se *puke*

vermi comparabant, Worm. Lingu. *Run*. 103. Ergo à mollitie. (5) made cœnum, lutum, à mollitie, made kiſte ſterquilinium, madenſak, corpus hominis, vermium habitaculum, Madkomönat Norvagis & Islandis credo eſſe Aprilem vel Majum, quo vermes copiosè naſcuntur. V. Loccen. Antiq. 2. (6) madern, contrectando ſe inquinare, habent Germani ſuperiores; quaſi dicas, mollia contrectando ſe maculare. (7) *Matratſe*, matte, pulſter, culcitra, decke vom Stroh oder rohr, quibus incubabant ſervi, itidem à mollitie. Terræ enim ſeu humi interponebatur, ut eo mollius cubarent. *Matte ſtorea.* (8) *Matera*, genus armorum Cæſar. comment. l. 1. p. 3. 6. (9.) *mat*, delirus, inſanus, *mats* videtur pertinere ad mollem, effœminatum, fractum hominem. Tales enim habebantur majoribus noſtris *non viri*, *μάταιοι*. (10) *Mater* genus animalium. Maderfell à mollitie. (11) *Mater* germanicum antiquum, ex quo Latinum materia, notat præciſè materiam mollem, id eſt, *pus*, ſaniem. (12) *Mats*, Germanicè homo ventricoſus, der immer friſt und trincket, id eſt, homo mollis. (13) *matſen* maddſken, amazzare, Italis mattſen, & vi perrumpere dura, adeoque frangendo mollire. (14) *matte*, pratum (mollia prata) Friſii habent *made*, *mede* & *Dey mat*, id eſt, diurnum fœniſecæ penſum: Vides hinc eſſe *meyen*, metere. (15) *Matte*

te intestina, matia Latinis, quæ sordes emittunt. Nostrum inde est *meddwurst* à molli. (16) *matrasse* pertinet ad matratse, & est matrasse propriè lectus laneus vel tomentitius. It. materazzo, culcitra, tomentum. Ovid. Fast. VI.

- - In plaustro scorpea matta fuit.

(17) *Mate*, mensura, pertinet ad middel, medium II. Mutato A. in vocalem E. fiunt (18) *Meddeke*, vermis (à molli) lumbricus, tinea terrestris. Et nos Bremis het is *en meddeke van't leggt*, per metaphoram dünne leggt, als ein worm. *mek* mollis, miúke Isl. mite, vermiculus in caseo. (19) Mede, *megan*, hoc pertinet ad midd, middel, medium, velut in medio ire. (20) *mede* [Germ. sup. müde] fessus, lassus, malè Junius à μόθος ærumnabilis, labor, bellum, pugna; est à molli lass. Island. mod, anhelus, lassus. (21) mer, marcidus, mollis, modern, vermodern. (22) *meten*, bemeten pertinet ad *midd*, cum, & *matt*, socius; scribendum vero esse originarie, per (d) patet ex nostro imperfecto præterito *Ikk bemodde em*; quò pertinet *mod* conventus. Inde ipse conventûs locus *wikmodia*, vicus, in quo conventus ordinum à majoribus nostris habebatur, cum suo districtu; Island. *med*, *médr*, una. (23) meden conducere, [superioribus Germanis *Miethen*] quo pertinet *medgen*, *magd* ancilla, *med merces*, (24) meten, metiri, mensurare, Island propriè æstimare. Inde & Isl.

mèt Num. plurali Lancis æquilibrium, à modo, ait Resenius. Isl. *miclo* locum signo (25) mèten debere, pertinet ad *mate*, mensura. Ad illud enim tenemur, & in tantum tenemur, quantum valet potestatis nostræ & obligationis mensura. (26) *mettse*, meretrix, à *matten*, ex bast confectis, id est, lectis ex storea, meretricum & servorum cubitoriis. V. Cluv. Ant. Germ. L. 1. cap. 16. (27) *mettser* cœmentarius, faber murarius, qui emollit rumpendo lapides, (28) mét (Kil) Sax. Sic pupa, suilla, carnes porcini delicatiores. (29) *mètsker*, lanio, volunt referre aliqui ad Arabicum maza segregavit, sed proprior est radix *mate*, *mete* Angl. Saxon. Hinc & *Messe* Anglis ferculum. [*Hoc potius à mittendo*] unde *Matiarii* dicti Romanis, qui intestina, quæ sordes emittebant, manibus tractabant. (30) *mest* [*Germanis Superioribus Messer*] culter. Scilicet sibilus insertus tantum est, nec pertinet ad essentiam vocis, quod probo: Quia olim scribebatur sine S. Ita in statutis Brunsuicens. mettzet, metzete; & veteres Celtæ habuerunt *matar* & *metar*; item Scandinaviis est *maitar* concidere, secare; item Lingva Slavonicà *metezom* cædere, abscindere, dicitur. Igitur mest, culter, quia est organon matiarii, Isl. meitell, cuneolus, quo ferrea secantur, meitla, ferrum, ferro scindo. III. Pergo ad permutationem *a*.

vel

vel *e.* cum *i* & invenimus. (31) menſura *mate.* Norma enim & regula eſt æſtimandi (uti eleganter exprimitur Isl.) & per conſequens metiendi. Conſiſtit in medio, id eſt, proportione vel Arithmetica vel Geometrica, *midds middelſt.* Interim Island. *Medan* à méd-an medio tempore. (32) Ad hoc *midd* pertinent infinita, quæ nunc non attingo. IV. Succedat permutatio τȣ̃ a. e. i. cum vocali o. Ubi notamus, duo eſſe genera vocalium; primum genus eſt τȣ̃ a. e. i. una veluti vocalis. Neque enim ſpecie differunt, ſed omnes tres ſunt ſymbolum lucis in ratione ad viſum, cujus objectum ſunt lucida & tenebroſa, alba & nigra; alterum genus eſt o. & u. ſymbolum tenebroſi, nigri, turbidi, velut ad obſcurum declinantis. (33) mòd, concurſus, obviatio, conventus; quo rurſus refero *witkmodia* nolkmod. *Bergmote* Jure Anglicano conventus ſeu curia, ad quam rerum metallicarum cognitio ſpectat. Isl. *mot*, conventus, ſynodus. *mòd*, *gemot*, animus, quaſi gemod, gemed, uti & pronunciamus, quaſi concurſus ſedesque unita adfectuum. Dicimus, *mi is nigg lachens to mode.* Inde porro à concurſu omnium adfectuum notat vividam vim animi, viris propriam, apud Herrn von der Vogelweide, modwille. Sed & alio ſenſu eſt à molli: Hinc Belgis *moedigh gemoedigh*, eſt lenis, lentus; & Angli de corio,

rio, meke-ledder, dat ghemoedigh ist, quod facile sequitur, id est, facile alteri obvium est, molle ad parendum. Isl. *mode*, animus irâ adfectus; *mödge*, iratus (NB. Ita videmus, *mod* & *gemod* convenire cum *mad* molli & cibo (34) model typus, forma, imago ex gypso seu argilla, ad cujus formam statuarius plastesve lapidem cædit aut æs fundit [*consentit Latinum modulus.*] Pertinere ad *mate*, patet ex Isl. ubi *medal* est medium, mediocre; *Medal mate* vir mediocris staturæ seu mediocris vir. (35) *moder*, mater; *moder*, equa, matrix propriè; uti Italis *madre*, uterus Isl. *sammœde* uterinus. Sed & nos dicimus cum Islandis moders, matrix. Ergo mater ab utero, in quo convenientia seminis & eorum, quæ ad partum generandum & perficiendum pertinent. Ergo à méten obviare. (36) ita *moder*, fæx in aceto conveniens ad conservandum; *miodur* Isl. vinum recens, acetum. (37) modern, vermodern idem est quòd verméren, zu mör oder mürbe werden, molliendo putrescere; Huc & pertinet mors quasi de vermodernde Krafft, vis emolliens, & emolliendo perdens. *Mòt* est Isl. nex, mors. (38) Misnica lingua, *motte* tinea; Islandi habent *madkar* vermis; habent itidem *moth*. V. Denique venio ad permutationem τȣ *a. e. i.* in *u.* ultimam vocalem, & occurrit (39) *mudde.* Itali habent *mota*, lu-

lutum, aqua ſtagnans. Eſt idem, quod in a vocali *mad* mollis; ſed mutatur in (u) vocalem, denotantem obſcurum, turbatum, turbidum. Notat enim aquam immotam, indeque turbidam, fœculentam. In hiſtoria Angliæ eſt foſſatum, quo caſtrum aut aliud propugnaculum cingitur. (Scil. talis aqua non movetur, nec motu limpida remanet.) Nos dicimus mudde, dreck, muddig, dreckicht, mudder, modder fæx, craſſamen ſed tamen molle. Isl. habent *móda*, obſcuramen, fuligo. E. à molli, ſed tenebricoſo, lurido, (40) *mut*, modius, pertinet ad *mate* menſura, *midde*, medium (41) *muttſe* meretrix leviſſima, ſive molliter, id eſt, leviter obvians ad concubitum. (42) muttſe pileus latus, profundus, atque in ſcapulas usque demiſſus, Scandin. *mitur*, mitra. It. *Almutia*. Denominatio eſt à molli; eſt enim Italis Epomis pellibus ſuffulta. E. mollis. Hinc & majoribus noſtris muttſe eſt pilswerde der preſter, in latinitate Barbara Almucia. V. Ottii Franco-Gallia h. l. E. à molli. (43) muttſen ornare, mundare, Germanis veteribus, comere. Scil. ornatus maximus veterum in tali amiculo conſiſtebat. Huc pertinet Isl. *muta*, munus, donarium, E. a molli [*muten*, apud Brunſvic. eſt linteo madefacto faciem infantum purgare; forte convenit cum voce mundandi.] (44) *Muttſen*, mutilare, pertinet ad

ad mattſen, mattsken ſcindere, dura rumpere, quod eſt mollire. Hinc Merula refert ad *mætſen* abſcindere, amputare [hoch. auffmutzen, eſt, exaggerando male interpretari] (45) *mutte*, tinea, (Molanus in indice) propriè eſt vermis atrior E. à molli (46) *mütte* Sau, ſus Tiris. Leg. de mutte mit den worpen, à mudder, in quo ſe volutat. E. à molli (47) *Mutſedel* in feudalibus, eſt petitio renovationis feudi, ſeu occurſus Domino feudi factus, quo renovatio petitur (per accidens autem Dominus feudi impeditur, ne actu inveſtiat.) Dat ergo mutſedel. Pertinet ad *mod*, *moden*, anmoden, occurrendo ſc. petere [imo Muth-zeddel *eſt ſchedula petitionis*, des an-muthens] (48) *Mutskerrn* conventio, ſocietas quædam inter Illuſtres familias, à *mod*, meten, obviare, [*mutſchiren eſt permutare.*] Hæ igitur voces quomodo eadem ratione, ſolis vocalibus permutatis, adfinitatem habeant & ſimilitudinem materialem patet. Omittimus alias multas, quæ huc referri poſſent. Verùm enim non hic terminus eſt finisque, ſed progrediendum eſt (I.) ad præfixa, quæ compoſitas efficiunt dictiones v. gr. *amm*, an, all, avv, *Be*, *Bi*, *dan*, *end*, *er*, *ge*, *ber*, *in*, ma, to, van, ver, verr, ut an-moden, anmaten; & exorientur centenarii compoſitarum dictionum ex *mod*, *madd* mollis. (II.) Ad ſuffixa, qualia ſunt *Bar*, *berr*,

Brebd,

Brebd, *Bod*, *de*, *dei*, *dom*, *dun*, *Ei*, *Ell*, *Enn*, *Er*, *gern*, *gar*, *garrd*, *havvt*, *heit*, *jagg*, *inn*, *jung*, *Ik*, *kind*, *ligg*, *lin*, *ling*. (III.) Ad liquidas & literas (s) & (v) in medium vocis intruſas. Scil. inſeritur liquida L. & habemus *molld* [*malz*] hordeum madefactum & madefaciendo mollitum.

Hinc Belgis moldern eſt mollire. Inſeritur R. quæ notat molle aſperatum, & fit ex mod, modern (quod naturali modo emolliendo, & per emollitionem ſe ſeparando deſtruitur.) Inſerto R. violenta deſtructio, mord, morden, latro, *mordródus* Leges Ripuar. Inſeritur porro s. & fit *meſt* culter, item *miſt*, fimus, ſtercus, liquidum, molle. (IV.) Ad literam (s.) ſibilum notantem, & aliquid molle ſimul indicantem. Huc pertinet in aliis multis *ſmeden*, cædere, ſicut faber ferrarius, qui cædendo emollit ferrum. Nos habemus inde *ſmidig*, *ſmedig*, mollis. Interponitur (l) & oritur *ſmelten*, liquefacere. Itali habent ſmoltire cibum coquere: nos *ſmeltig*, liquidus, *ſchmiedig*, mollis. Willeramus: Schmetelichen, blandimentis mollitus. Schmeide, geſchmeide, cimelia, ſchmieren, ungere, & ungendo *ſmudden*, inquinare. *Smuddereg*, *Smuddevarken*. Britt. Smeth, *Smuth*, *macula*. *Smutſig*, ſordidus. *Smitten*, beſmitten, alterius famam convitiando velut ſordidam reddere, nigrare. Hine

Si-

Sicambris ſmutzen eſt convitiari &c. (V.) denique ſuccedunt permutationes conſonantium, adfinitate ſibi quadam junctarum. Tales ſunt & facilè permutantur (1) t. p. v. w. ſecundo k. g. q. s. gs. gk. x. cs. h. (3) d. t. sv. v. gr. t. *mat*, in g. & eſt *maggd*, *macht*, *potentia*, *menſura*, quæ alicui competit. Hinc Isl. e. g. *ma mätte*, ad *mega* poſſum, *mætte*, potentia. *Magd*, ancilla, propriè & in originario ſenſu; qui apud Isl. extat, à *megd* puella ſeu virguncula valde tenera; inde &, teſte Reſenio, animal quodvis parvum & tenerum. Unde madar, eſt vermis mas, *megda*, vermis fœmina. *D.* vel *t.* in *s.* *modern*, *vermodern*, mollire & molliendo corrumpere; ubi Miſnienſes habent s. muſs; muſen Isl. notatque ſemimanſa, maſticulata. Sed & nos habemus muſs, gemuſs, genus mollium eduliorum. Islandi interſerunt (r) & eſt *murſt*, mordeo, quæ ſunt ſynonyma, & mordere Latinorum. Affine eſt *mord violenta nex*; item muſſig, otioſus, mollis. Sed & d. in v. in hac voce mud, muddig, mutatur. (V. enim ex naturali labiorum motu notat aversionem, fugam.) Hinc ex mudde ſit muvv, cœnum ſordens, à quo nos avertimus. Defeſſus ſum ſcribendo; mille enim alia addi poſſent. An mereatur talis deducta vox per omnes claſſes in principia ſua, ut diſſertatione quadam, ſed comtiori, & per linguas non ſepten-

ptentrionis tantùm, ſed & orientis demonſtrata, in publicum prodire, tuum erit arbitrari. Tria noto: (1) patere ex his, quàm paucæ ſint in lingua noſtra radices; (2) quàm recondita ſub vocibus noſtris lateat philoſophia. (3) Quàm non ſapiat confuſionem Babelis Lingua noſtra. Hoc Colophonis denique loco ſit, nondum ſatisfactum eſſe integræ evolutioni vocis *mad*. Superſunt enim ſimpliciora adhuc principia, ad quæ hæc ipſa vox, quia compoſita eſt ex tribus literis *m. a. d.* eſt reducenda, quod alias fiet. Tu æqui bonique interpretaberis has meas diffuſiores ſcripturas. Volui enim tecum communicare exemplum aliquod linguæ noſtræ, & in ea Philoſophiæ Grammaticæ.

Ex G. G. L. Epiſtola ad LUDOLFUM *28. Decemb. 1697.*

VOcabulis, ubi k mutatum in h, fortaſſe addi poſſet *κόρη* puella, huhr, garce. Nam & garce olim puella, quod indicat garcon. Talia ſcilicet olim non mala, ut bube.

Nuper venit mihi in mentem *hübſch* vel *hubiſch*, ut in antiquis chartis ſcriptum vidi, nihil aliud eſſe quàm *höfiſch*, ut hodie *höflich* aulicum, atque adeo elegans, urbanum; uti *corteſe* apud Italos civilis, humanus. Nempe *hu-*

ba, hoba, hof, curia, curtis, aula, vocabula sunt idem significantia. Scis, *hof*, curtem, cour, curiam, non tantum sumi pro aula palatina, sed & pro *manso* rustico vel casa cum agri adjecti modo; itaque *bufe landes* est, quantum agri homini rustico pro familia alenda convenit. Ex quo intelligitur, *bube* vel *bufe* idem esse quod hof.

Baltb vel *Bold* vox etiam apud Gothos in usu fuit, & teste Jornande, Balthorum familia post Amalorum dignitate proxima erat.

Heaven, ut Anglis, ita etiam Brunsvicensibus cœlum est, sed spectabile tantum. Neque enim hanc vocem usurpant, de cœlo beatorum, ut hodie faciunt Angli. Etiam Finnonibus & aliis cognatum quiddam *Taiwan* in usu est.

Ond vel *andt* pro malo & incommodo etiam Germani retinuimus non tantum Sveci. Nam dicimus, es thut mir andt, id est, es thut mir wehe; etsi hodie non nisi de incommoditate insolita usurpetur, & *abnden* etiam sit ut insolitum ad animum revocare.

Suspicer *damnare*, domare, dominari, domus, δαμάω, damm (qui domat coercetque) ab uno esse fonte.

Rite etiam Anglis est surgere, ut septentrionalibus.

Quæri potest, nos in *Snabel, Snepfe* addiderimus S, an Sveci sustulerint in *nabbe* rostrum.

Ne-

Neque enim ſtatim antiquius eſt, quod illi habent. Habemus & *ſnappen*, *ſnuppen*, *ſnüffelen*, *ſnauze*; quod facit, ut ſuſpicer etiam *naſum* ad eandem originem referri; quo admiſſo facilius credam, S. noſtrum eſſe προσθετικόν.

Sbere antiquis Saxonibus dividere; hodie *ſhire* Anglis comitatus ſeu terrarum diviſiones. Nobis hodie *ſchabr*, diſpertiti viri, diſpertiti ordines. Fortaſſe & hinc *ſcheuren*, in quibus res clauſæ & ab aliis ſeparatæ aſſervantur. Saxonibus inferioribus *ſchubr*, locus tectus, injuriis non obnoxius; hinc *ins ſchubr bringen*. Inde enim fortaſſe vocem præſtat, quam à *ſecuro* ducere. Apud Suecos *ſcheren* ſunt rupes marinæ, in quibus anguſti diviſique aditus fiunt. Aſſonat & *ſecare*, *ſecuris*, *ſachs culter*, *weth*, *wied*. Reſpondet etiam Anglico *wood*, quod eſt lignum.

Quern etiam Saxonibus inferioribus eſt mola. Urbs Hamela dicitur & *Quern-Hamelen*, & in ejus nummis eſt rota molaris. Hinc derivo & *querl* inſtrumentum, quo liquores agitantur, quaſi parvâ mola.

Fateor Latinos *c* pronuntiaſſe ut K; mirum interim Germanos, cum dicunt Kaiſer pro Cæſare, melius retinuiſſe antiquam pronuntiationem quam Itali ipſi, qui ceſare pronuntiant quaſi *tſheſare*.

Non tantum *wegen*, *wogen*, *wage*, ſed &

wallen, *wellen*, *wenden*, *winden* &c. à motu.

Ort antiquis Germanis, & hodieque metallariis terminus. Vor dem ort, id eſt, ubi terminus putei aut cuniculi. Hinc erörtern, orthund ende. Interim non negabo, ordinem eſſe ab eodem fonte, & *ὀρθὸς* quoque fortaſſe.

Putabam ego *welt*, quod eſt ab antiquo Werelt, originem habere ab eadem radice cum werren, wire (Angl) wirren, gyrus, wirbel, vertere, &c. Atque adeo werelt eſſe idem, quod Latinis orbis, gyrus; & ab antiquis, Germanicè rem antea Germanis forte non nominatam dicere volentibus, ex Latino fuiſſe expreſſam, ut ſæpe alias. At Dn. Meierus mallet eſſe à wer-old ſeculum, ſeu quod diu durat, quia werold ſcribat *Otfridus*. Judicio rem Tuo permitto. W generaliter aëris motus, *bisbiglio*. Hinc Ardelionem noſtri exprimunt, ore edentes talem ſonum. Talis & motus in orbem. Si r accedat, violentia major exprimitur; ut in *wire*, gyrus.

Ex Epiſtola GERHARDI MEIERI *ad* LUDOLPHUM *9. Febr. 1698.*

TRes videntur Aborigines noſtri literas tantum habuiſſe, b, d, k, vocalesque a & u. *Berenheuter* vox injurioſa apud Germanos, vix

vix à pelle urſi, duci poterit, ut hodie explicari ſolet; quaſi ſignificaret hominem deſidioſum, pelli urſinæ indormientem. Urſi pauci ſemper in Germania. Incumbebant textis vimineis. Inde proverbium hodieque: *He is komen van der Matten upt Stro.* Urſi, Bären. Bèr autem nobis Saſſonibus eſt porcus mas, verres Latinis; & Ber, varken, porcus non caſtratus in ſtatutis Bremenſibus & Hamburgenſibus antiquiſſimis; conſonat èver, & aper. Hodieque bérenheder noſtra Dialecto idem, quod *Swindriver*, vox odioſiſſima. X

Ex literis G. G. L. AD LUDOLPHUM.

Conjectura Dn. Meieri de Berenhuder magis probabilis; ſed tamen nec vulgaris ſententia contemnenda.

Equidem arbitror & ego, literarum in vocibus vim quandam naturalem apud homines, impetu quodam nomina magis quam conſilio dantes, ſæpe valuiſſe. Sed non auſim ſperare, poſſe nos ad hos fontes pertingere hodie poſt tot commutationes perturbationesque accidentarias; etſi Germanica præ aliis oſtendere aliquid naturæ conſentaneum videatur. Sic in l. motus aliquis lenis; in r violentus; in sp. penetratio, ut ſpiz, ſpada, ſpindel, ſpalten, ſpleiſſen. *Claubergius* libellum dicitur ediſſe,

disse, ubi de Etymologia linguæ nostræ philosophatur, quem nondum vidi. Poterat aliquid præstare. [is libellus postea ad manus meas venit. *Dn. D. Westhofius*, Archiater aliquando Electoralis & Medicus apud Hammenses in Westfalia celebris, multa elegantia & jucunda nobis narrabat de Linguæ Germanicæ consensu cum natura rerum, quæ legi mererentur. Ipsos etiam Scripturæ Sacræ sensus ex Germanicâ versione illustrabat ingeniosè; putabatque divina quadam providentia factum, ut pene non minus in illa quam lingua originali, mystici sensûs lateret, etiam ubi à fontibus recessisse nonnihil videretur.]

G.G.L. ad JOBUM LUDOLFUM, *12. Decembr. 1698.*

GAudeo, Historiam Tuam tam belle procedere, ac Te à medio Seculi non longe abesse. Autorum, qui perrecturo prodesse possint, vix quisquam esse potest momenti majoris, qui Tibi minus notus sit quam mihi. Nec putabam, circa annum trigesimum octavum aut quadragesimum magis quam antea, deficere scriptores: Quin potius rebus paulatim ad pacem vergentibus, quæ in Westphalia postea fuit conclusa, Historici ea, quæ præcessere, attingere solent; quod præter alios etiam Aizemam facere nosti.

Dum

Dum passim deliberatur de Republica, nos quoque de gravissimis argumentis tractamus, unde scilicet dicti *Bernhuter* & *Hahnreh*; magna utique diffusione sua nomina, & cura nostra digna. Etymologica res conjecturis, non demonstrationibus agitur; & credo, veras interdum esse origines, quæ minimè sunt verisimiles: casus enim in linguarum mutationibus magis quam consilium dominatur. Itaque vix unquam probabis derivationem verissimam, si ad vivum reseces; ut Raméi olim omnia examinabant ad tres leges *κατὰ παντα*, *καθ' αὐτὸ*, & *καθόλε πρῶτον*. Etsi *Ber*, *eber*, verres, Anglis *bor*, Belgis *beer*, quibusdam Saxonibus *borg-schvvein*, propriè esset masculus; an non porrigeretur facile ad totum genus, velut hirsch, & aper, & verken, porcellus, & ipse porcus? Etiam *ors* olim de mare tantum equo, ut notavi in antiquis statutis urbis Brunsvicensis; uti *hirsch* proprie mas. *Hirs* autem, vel hart, & hors, sola differunt dialecto; & hodie tamen *hors* Anglis equus quilibet. Deinde etsi nulli verrium greges, an ideò minus facilis denominatio à potiore? Certe cum nuper Viro docto & judicio prædito Meierianam derivationem narrassem, valde plausibilem judicabat, nec objectionibus moveri se dicebat. *Suindryver* (id est *Suin hirte*) porcorum custodem, injuriosam esse appellationem, ipse notavi.

 tavi.

tavi. Unum ſupereſſet ad plenam demonſtrationem, ut oſtenderetur, *Bernbüter* reapſe uſurpatum pro cuſtode porcorum. Sed hoc oſtenſo, non jam amplius opinio, ſed res; non fides, ſed ſcientia haberetur.

Nunc venio ad etymon *Habnreatus*, id eſt, ut Gallicè balbutiam, *Cocuatûs*; quo ego ſcilicet invento glorior, ut Archimedes ſphæræ & cylindri comparatione; valdeque indignor, eam mihi eripi Tuo illo diſſenſu. Si dixiſſes: *non liquet*; valde me turbaſſes: quid nunc futurum putas, ubi dixiſti: *non placet?* nigrumque ſententiæ meæ theta præfixiſti, pro qua ego tanquam pro aris & focis depugnare conſtitui. In notationibus vocum cavendum mones meritò, *ne ex ſimilitudine literarum, vel denominatione alicujus rei ſola, ſine affinitate aliquorum nominum, verborum vel phraſium, applicatio ad alia compoſitione incongrua fiat*. Id putabam, me pulchre caviſſe; neque enim hic ſimilitudo literarum, ſed binæ integræ voces; neque incongruitas in compoſitione; neque quærenda affinitas, ubi res ipſa eſt. Nempe *habn-ree* eſt capo; quia *habn* eſt gallus, & *ree* (runa Islandis) caſtratus. Prius patet; poſterius probo, ex uſu vulgi etiam in his terris, ubi *ree* cantherius. Sed Tu velles *ree* generaliter ſumi pro caſtrato quovis. Id vero iniquum eſt poſtulatum; quid uſitatius

quam

quam ſynecdoche ex permutatione generis & ſpeciei? Nonne recordaris, quid Italis *il caſtrato?* nempe illis eo nomine *κατ' ἐξοχὴν* venit aries exſectus. Eodem modo *ree* vocabulum commune caſtrati olim, (originem veriſimiliter habens ab impotentia) in equis remanſit, & ſi recte conjeci, etiam in gallis. Nec neceſſe, eſt, quia *hahn-ree* caponem dixere veteres, aut ea vox ad nos, licet alio ſenſu, pervènit, dixiſſe eos etiam boks-ree aut ochsſen-ree vel potius bullen-ree; aut ſi dixere, non neceſſe eſt vocem ſupereſſe. Variat lingua in compoſitione. Dicimus, *Meſſer-Schmid*, non vero *Schvverdt Schmid*, ſed *Schvverdfeger*, licet aptum parum. Ita *Buch-Führer*, indignantibus licet bibliopolis, paſſim uſurpatur pro *Buch-händler*. Ita dicimus Hirſch-bock, Reh-bock; ſed Ochſen-bock dicit, quod ſciam, nemo.

Non ergo omnis, quæ fieri potuit combinatio aut *ὀνοματοθεσία*, debuit facta eſſe. *At*, inquis, *ſi Ree ſignificat equum caſtratum, recte ad gallum non quadrat.* Pari jure diceres; *Si bock* ſignificat caprini generis marem, certe ad cervum non quadrat. At pergis: *Docendum erat, Ree caſtrationem denotare, & adjectivum eſſe, vel originem ſuam à verbo quodam trahere.* Sed ſi cantherium notat, utique caſtrationem indicat. Adjectivum aut verbale cur

esse necesse sit, non video, non magis quam *bock*. Sed quid si sit ordinariè verbale vel adjectivum, nobis licet ignorantibus? quid si modo adjectivum, modo substantivum, ut sæpè fit? Dixi jam, plebeja dialecto *ree* esse *stumpf*, *matt*, impotens; *ree reiten* de equo labore equitandi exhausto; ita vides, etiamnum esse adjectivum. Tandem, inquis, cur potius *Hahn-ree*, quam *Bock-ree* vel *Ochsen-ree* dicatur is, quem Hahnreatui obnoxium dicimus. Sed facilis responsio est, galli gallinacei majus nomen, majorem in hoc genere gloriam esse. Et cur nobis *capaunen* seu capones, antiquis Galli, (quales matris Deum) dicuntur omnes homines castrati, potius quam verveces? Agnoscis gallinacei generis prærogativam. Eandem hoc loco valuisse puta. Jamque opus exegi, & præclarum illud inventum meum atque immortalitate haud dubiè dignum vindicavi: nec dubito gallos meos opponere non tantum tuis Israelitarum locustis in deserto, sed etiam Bocharti hippopotamis & crocodilis in Nilo, ipsique elephanto Tenzeliano.

Nunc dicerem:

Sicelides Musæ, paulo majora canamus;
Non omnes gallive juvant, sapidæve locustæ:

Nisi meritò mecum agnosceres, frustra de Re-

Republica differi. Addo: de Ecclesia forte adhuc magis frustra. Unum tantùm notabo, non videri mihi ab uno Pontifice Romano omnia pendere, sed opus esse, maximos orbis Christiani Principes accedere ad Ecclesiæ curam. Nam dogma est inter Pontificios ipsos, Papam ab aliis posse judicari, si sese hæreseos crimine obstringat: tunc enim omnes ejus prærogativæ concidunt. Scis Innocentium XI. pene hæreseos à Gallis fuisse postulatum; & nescio, an Tibi miserim aliquando Epigramma à me olim scriptum, occasione Gallici poëmatis:

Quando Lavardini Gallus Tibi Petre canebat,
Wilhelmo tacite dum prece Roma favet;
Talia cristata quidam de gente rogavit
A superis, zelo vota facitque novo:
Papa ô catholicus fias, Hugonota Jacobe,
Ut maneat patriæ gloria paxque meæ.

Dn. Meierus *Zinken*, instrumentum Musicum currum, derivat à *Singen*; canere; ego malim Zinken, Zanken, Zacken, esse curvas res & uncinatas, uti Græcum ζάγκλη falx; quin ipsum Italicum *Cinghiale*, unde Gallicum Sanglier, aper, (quia hujus dens figurâ est eine Zincke) ab uno esse fonte. Judicium quæso Tuum interpone, utrum probabilius putes.

V.

V.

FRAGMENTUM BREVIARII RERUM FISCALIUM CAROLI M.

EX CODICE MS. VETUSTISSIMO HELMSTADIENSI.

INvenimus, in insula, quæ *Staphinsere* nuncupatur, Ecclesiam in honore S Michaelis constructam, in qua reperimus altare, auro argentoque paratum I. Capsas reliquiarum deauratas & cum gemmis vitreis & crystallinis ornatas V. Cuprinam per loca deauratam I. Crucem reliquiarum parvulam cum clave, laminis argenteis deauratam I. Aliam vero crucem parvam reliquiarum, auro vitroque fabricatam I. Aliam vero crucem majorem, auro argentoq; paratam cum gemmis vitreis I. Pendet super idem altare corona argentea per loca deaurata I, pensans libras II, & in medio illius pendet crux parva cuprina deaurata I. & pomum crystallinum I; & in eadem corona per girum pendent ordines margaritarum diversis coloribus XXXV. Est ibi de argento munidato solid. III. Habentur ibi inaures aurei IIII, pensantes denarios XVII. Sunt ibi calices argentei II, quorum unus, deforis sculptus & deauratus, pensat pariter cum patena sua solid.

lid. XV. Offertorium argenteum I. penſans ſolid. VI. *Buſtam* (a) cum cuperculo argenteam ad timiama portandum I, penſantem ſolid. VI. Aliam buſtam argenteam, penſantem ſolid. V.

Invenimus ibi turibulum argenteum per loca deauratum I. penſans ſol. XXX. Aliud etiam turibulum cuprinum antiquum I. Ampullam cuprinam I. Aliam ampullam ſtagneam I. Urceum cum aqua manile cuprinum I. Ollam vitream magnam I. Ampullas vitreas parvulas cum balſamo II. Pendentes ſuper eandem eccleſiam ſigna bona II, habentes in funibus circulos cuprinos deauratos II. Invenimus ibi planetas caſtaneas II, de lana factam & tinctam I, Dalmaticam I, lineam I, Albas VII. Amictus IIII. *Fanones* lineos ſerico paratos ad offerendum ad altare XIII. pallia ad altaria induenda VIII. Pallia de lana facta & tincta ad altare induendum II. Pallia linea tincta II. Linteamina ſerico parata ad altaria veſtienda XX. Manicas ſericeas auro & margaritis paratas IIII, & alias ſericeas IIII. Corporales IIII. Orarii II. Plumacium ſeu *Colnduni* (*). *De libris.* Liber eptaticum (**) Moyſi, & liber Joſuæ, & liber judicum & Ruth,

(a) à Germanis *Büchſe*, id eſt pyxis, in qua thymiamata thuribulo injicienda ferebantur.

(*) *Dunen* Germanis ſunt plumæ illæ ſubtiliores, quæ compreſſæ ſe elevant, unde nomen.

(**) Corruptum ex Pentateucho.

Ruth, & libri Regum IIII. & libri paralipomenon II. in uno volumine: liber psalmorum David, & liber parabolæ Salomonis, & liber Ecclesiastes, & liber canticum canticorum, & liber sapientiæ, & liber Jesu filii Sirach, & liber Job, & liber Tobi, & liber Judith, & liber Ester, & libri duo Machabæorum in uno volumine: Libri XII prophetarum, & libri Hesdræ duo in uno volumine: Liber actuum Apostolorum, & liber Epistolarum Pauli, & libri VII. Epistolarum Canonicarum, & liber Apocalypsis, in uno volumine. Liber Lectionarius, tabulas laminis cuprinis deauratis habens paratas I. Liber Omeliarum diversorum auctorum I. Liber B. Gregorii quadraginta Omeliarum I. Libri Sacramentorum III. Libri lectionarii II. Liber Canonum excerptus I. Liber, expositio Psalmorum sine auctore I. Liber quatuor Evangeliorum vetustus I. Libri antifonarii II. Liber Commentarii Hieronymi in Mathæum I. Liber Regulæ S. Benedicti I. Est ibi de *nitro* (*) duæ *tinæ* plenæ. de plumbo tabulæ III. & una massa, & calami CLXX. Faldonem (**) ad sedendum.

ITEM

(*) Dignum inquiri, an hic intelligatur *nitrum* veterum, an hodiernum planè diversum, quod dicitur salpetræ, sed cujus tunc usum credo Europæi ignorabant. Orientales adhibebant ad ignem Græcum.

(**) Faldistolium (unde fauteil) *fald-stul*, sellam plicatilem.

ITEM UNDE SUPRA.

Invenimus in eodem loco curtem & caſam indominicatam, cum cæteris ædificiis ad præfatam Eccleſiam reſpicientem. Pertinent ad eandem curtem de terra arabili jurnales DCCXL; de pratis, unde colligi poſſunt de fœno Carrades DCX. De annona nihil reperimus, excepto quod dedmus provendarunt carrad. XXX. qui ſunt provendati usque ad miſſam S. Johannis, & ſunt LXXII. De (*) *Brace* modii XII. Caballum domitum I. boves XXVI. vaccas XX. Taurum I. animalia minora LXI. vitulos V. vervices LXXXVII. Agnellos XIIII. hircos XVII. Capreas LVIII. hœdiculos XII. porcos XL. porcellos L. Auecos (*a*) LXIII. pullos L. vaſa apium XVII. De lardo baccones (*b*) XX. pariter cum minutiis. Unctos XXVII. Verrem occiſum & ſuſpenſum I. formaticos (*c*) XL. De melle ſiclus dimidius: de butiro ſicli II. De ſale modii V. De ſapone ſicli III. Culcitra cum plumariis V. Caldaria aerea III: ferrea vero VI. (*d*) Gramacula V. lumi-

(*) *Brace*, grani ſpecies, [potius præparatio] ex quo cereviſia conficitur. Du Cange. *Malz.* infra: conficit *bracem*.

(*a*) aucas, anſeres, occa, oye.

(*b*) bacco (à backen) quod Anglis bacon, hodie Germanis Schincke, Galli. Tambon.

(*c*) fromage, caſeos. Infra *formata*.

(*d*) vid. infra, *gramalium*.

minare ferreum I. *tinas* (*e*) ferro ligatas XVII. falces X. falciculas XVII. dolaturas VII. secures VII. coria hircina X. pelles veruecinas XXVI. sagenam ad piscandum I. Est ibi (*f*) genicium in quo sunt fœminæ XXIIII. in quo reperimus sarciles V. cum fasciolis IIII. & camisiles V. Est ibi molina I. reddit annis singulis modios XII. Respiciunt ad eandem curtem mansi ingenuiles vestiti XXIII. Ex his sunt VI. quorum reddit unusquisque annis singulis, de annona modios XIIII. Frischcinguas (*g*) IIII. de lino ad *pisam seigam* I. pullos II. ova X. de semente lini sextarium I. de lenticulis sextarium I. Operatur annis singulis hebdomades V. arat jurnales III. secat de fœno in prato dominico carradas I. & introducit. Scaram (*h*) facit. Cæterorum vero sunt VI. quorum unusquisque arat annis singulis jurnales II. seminat & introducit: secat in prato dominico carradas III. & illas introducit: operatur hebdomadas II. dant (*i*) inter duos in hoste bovem; id est, quando in hostem

(*e*) Tyna vas grande ligneum, tam lavationibus qvam condendis vinis paratum. Du Cange. Germanis *Tonne*.

(*f*) gynæcéum.

(*g*) frisching, porcellus.

(*h*) id est cum aliis se conjungit.

(*i*) duo convenientes inter se dant unum bovem, quando ad exercitum abeunt; alias quilibet eorum equitat, quo jubetur.

hostem non pergunt, equitat, quocunque illi præcipitur. Et sunt mansi IIII. quorum arat unusquisque annis singulis jurnales VIIII. seminat & introducit; secat in prato dominico carradas III. & illud introducit. Operatur in anno hebdomadas VI. *scaram facit* ad vinum ducendum, fimat de terra dominica jurnalem I. de ligno donat carradas X. Et est unus (*k*) manus, qui arat annis singulis jurnales VIIII. seminat & introducit; secat de fœno in prato dominico carradas III. & illas introducit, scaram facit; parafredum donat, operatur in anno septimanas V. Serviles vero mansi vestiti XVIIII, quorum reddit unusquisque annis singulis friskingam I. pullos V. ova X. nutrit porcellos dominicos IIII. Arat dimidiam araturam: operatur in ebdomada III. dies, scaram facit, parafredum donat. Uxor vero illius facit camisilem I. & *sarcilem* I. Conficit bracem & coquit panem. Restant enim *de ipso Episcopatu* curtes VII. de quibus hic (*l*) breviatum non est; sed in summa totum continetur. Habet quippe summa AUGUSTENSIS EPISCOPATUS mansos ingenuiles vestitos mille VI. (*m*) absos XXXV. Serviles vero vestitos CCCCXXI. Absos XLV. Inter ingenuiles

X au-

(*k*) *ein mann*, vir certus.

(*l*) verbriefet, beschrieben: Descriptum.

(*m*) Apsus incultus ager, qui vulgo in Chartis opponitur vestito, id est, culto.

autem & serviles vestitos mille CCCCXXVII. Absos LXXX. EXPLICIT.

DE ILLIS CLERICIS ET LAICIS, QUI ILLORUM PROPRIETATES DONAVERUNT AD MONASTERIUM, QUOD VOCATUR WITUNBURG, ET E CONTRA RECEPERUNT AD USUM FRUCTUARIUM.

Hartwic presbyter tradidit ad ipsum monasterium supradictum in PAGO UUORMACINSE medietatem de illa ecclesia, quæ est constructa in villa *Hessiheim*, & cum casa dominicata mansos vestitos serviles IIII. & de vineis (*n*) picturas V: & è contra recepit illam ecclesiam in villa *Ilnkenstein*, & cum casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de vineis picturas V. de prata ad carradas XX; in ea ratione, ut id ipsum, quod tradidit, diebus vitæ suæ habeat in precarium. *Motuuinus* & uxor ejus similiter tradiderunt ad ipsum monasterium in villa *Hessibaim* in ipso pago cum casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de vineis picturas V. de prata ad carradas XII; & è contra receperunt in ipsa villa cum casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de vineis picturas VII. de prata ad carradas XV.

Ilnrob habet in ipso pago similiter in precarium

(*n*) Pictura modus agri vel vineæ. Du Cange.

rium in villa illa manſum veſtitum I. ſerviles abſos II. de vinea pictura I, de prata ad carradas XX. diebus vitæ ſuæ.

Birnibo presbyter tradidit ad ipſum monaſterium in ipſo pago in villa FRANCONADAL eccleſiam I. & cum caſa dominicata manſos veſtitos ſerviles VII. de vineis picturas III. de prata ad carradas XX; & è contra recepit in ipſo pago in villa *Marisga* manſos ſerviles abſos III. de vineis picturam I. de prata ad carradas XX. Similiter tradidit *Gomoldus* ad ipſum monaſterium in ipſo pago in villa nuncupata *Uuiſa* cum caſa dominicata manſos ſerviles veſtitos V. de vineis picturas III. de prata ad carradas XX; & è contra recepit in ipſa villa cum caſa dominicata manſos veſtitos ſerviles IIII. de vineis picturas II. *Graolfus* clericus tradidit ad ipſum monaſterium in ipſo pago, in villa illa cum caſa dominicata manſos veſtitos ſerviles V. de vineis picturas quinque; & ſic cetera breviare debes.

DE BENEFICIARIIS, QUI DE EODEM MONASTERIO BENEFICIUM HABERE VIDENTUR.

Habet *Hunbertus* in beneficium *in pago Wormacinſe*, in villa nuncupata *Uuanesheim* cum caſa dominicata manſos veſtitos ſerviles VI, Ingenuiles veſtitos II. abſos IIII. de prata

ad carradas XX. de vineis picturas VI. & silvam communem; & in ipsa villa habet *Fri-duricus* beneficium. *Baldrih* habet beneficium in ipso pago in villa nuncupata illa, cum casa dominicata mansos vestitos serviles V. absos IIII. de prata ad carradas XXX. de vineis picturas V. molinum I. & silvam communem. Habet *Gerbertus* in ipso pago in villa illa beneficium cum casa dominicata mansos serviles absos; de vineis picturas V. *Meginhartus* habet in beneficium in ipso pago in villa *Alusen-za* cum casa dominicata mansos vestitos serviles II. absos III. de prata ad carradas XV. de vineis picturam I. molinum I. & silvam communem. Habet *Herigis* in ipso pago in beneficium in villa illa mansos vestitos serviles IIII. absum I. de vineis picturas II. *Uualtheri* habet in beneficium in ipso pago in villa illa cum casa dominicata mansos vestitos serviles VI. de vineis picturas VI. de prata ad carradas VI; & inter *Lorenzen* villare & *Hepfanheim* & *Uuinolfesheim* mansos vestitos serviles II. absos II. Et habet ipse Uualtheri in pago *Spirinse* in villa *Tatastat* ecclesiam I. cum casa dominicata mansos vestitos ingenuiles III. serviles vestitos X. absos I. de vineis picturas V. de prata ad carradas XX; & sic cætera de talibus rebus breviare debes.

ITEM AD BREVIANDUM DE PECULIIS E MINISTERIO ILL. MAIORIS VEL CETERORUM.

* Invenimus in Asnapio *fisco dominico* salam regalem ex lapide factam optimè: Cameras III, solariis totam casam circumdatam, cum (*o*) pisilibus XI. Infra cellarium I. porticus II. Alias casas infra curtem ex ligno factas XVII, cum totidem cameris & ceteris appendiciis bene compositis; stabulum I. coquinam I. pistrinum I. Spicaria II. Scuras III. (*oo*) Curtem (*p*) tunimo strenuè munitam cum porta lapidea, & desuper solarium ad dispensandum. Curticulam similiter tunimo interclusam ordinabiliter dispositam, diversique generis plantatam arboribus. Vestimenta: lectum parandum I. drappos ad discum I. parandum; Toaclum (*q*) I. Utensilia, concas æreas II. poculares II. Calderos (*r*) æreos II. ferreum I. sartaginem I. gra-

(*o*) *Pisalis* triclinium Monasticum, in quod Monachi calefaciendi causa simul secedebant &c. Du Cange, voce *Gynecæum*. Infra etiam occurrit Pisile cum camera. eine Stube.

(*oo*) *Scuræ* sunt horrea, scheuren.

(*p*) aliis tunino. ein *tun*, Zaun, sepes.

(*q*) mappula, mantile, manutergium à *twagen*. quod est fricando purificare, detergere. hodie Germanis *twäle*. *hand-quäle*.

(*r*) supra Caldarium.

gramalium (*s*) I. Andedam I. farum (*t*) I. secures II. dolatoriam I. terebros II. asciam I. scalprum I. Runcinam I. planam I. falces II. falciculas II. palas ferro paratas II. Utensilia lignea ad ministrandum sufficientia. *De* (*tt*) *conlaboratu*: spelta vetus de anno præterito. corbes XC. quæ possunt fieri (*t 3.*) de farina pensas CCCCL. Ordeum modios C. Præsenti anno fuerunt speltæ corbes CX. seminum ex ipsis corbes LX; reliqua reperimus. Frumenti modios C. seminum LX, Reliq. rep. Siliginis modios XCVIII. seminum totidem; Ordei modios mille; DCCC. seminum, reliqui repositi. Avenæ modios CCCCXXX. Fabæ modium I. pisorum modios XII. de mol. V. mod. CCXL. reliq. rep. de camb. IIII. præbendarum mod. DCL. ad minorem mensuram. De pont. II. [De] Sale mod. LX. & sol. II. De ortis IIII. sol. XI. Mel mod. III. de censu, Butyrum mod. I. Lardum de præterito anno, baccones X, novos baccones CC. cum minutia

(*t 4.*)

(*s*) infra Cramalium. *Cramaculi* videntur esse cremasteres focarii, Cramaillieres. *Andedæ* andenæ, landiers. Andena instrumentum ferreum foci, sive, Ferrum, quo appodiantur ligna in foco, ut melius luceant & melius comburantur.

(*t*) vide infra.

(*tt*) fructus ex labore collectus.

(*t. 3.*) infra: quæ possunt fieri farina; item, unde possunt fieri farina.

(*t* 4.) & unctis. Formaticos de anno præsenti pensas XLIII. De peculio jumenta majora capita LI. de anno tertio V. de præterito VII. de præsenti VII. Poledros (*u*) bimos X. annotinos VIII. emissarios III. boves XVI. Asinos II. vaccas cum vitulis L. Juvencos XX. vitulos annotinos XXXVIII. Tauros III. porcos majores CCLX. porcellos C. verres V. vervices cum agnis CL, agnos annotinos CC, Arietes CXX. capras cum hœdis XXX, hœdos annotinos XXX, hircos III. Aucas XXX. pullos LXXX. pavones XXII.

DE EO, QUO SUPRA.

Item de mansionibus, quæ ad supra scriptum mansum aspiciunt. In *Grisione* villa invenimus mansioniles dominicatas, ubi habet scuras III, & curtem sepe circumdatam. Habet ibi hortum I. cum arboribus; aucas X, anantes VIII. pullos XXX. Catas & curtem sepe munitam. In alia villa reperimus mansioniles dominicatas, & infra scuras III. vineam arripenn. (*v*) I. hortum cum arboribus I. aucas XV. Pullos XX. In villa illa mansioniles dominicatas. Habet scuras II. Spicarium I. hortum I. curtem sepe munitam.

X 4 ITEM

(*t* 4) *Minutia* videtur significare incisum, tomaculum, ad farcimina.

(*u*) pullos equinos. Infra peledros.

(*v*) Aripennis, *arpent*.

ITEM UNDE SUPRA.

Mensuram modiorum & sestariorum ita invenimus, sicut & in palatio. Ministeriales non invenimus aurifices, neque argentarios, ferrarios, neque ad venandum, neque in reliquis obsequiis. *De herbis hortulanis* quas reperimus, id est, lilium, costum, mentam, petresilum, Rutam, apium, Libesticum, salviam, satureiam, savinam, porrum. Allia (*u 2.*) tanazitam, mentastram, Coliandrum, scalonias, cepas, caules, Rauacaules, vittonicam. *De arboribus:* pirarios, pomarios, Mispilarios, persicarios, avelanarios, nucarios, morarios, Cotoniarios. Reperimus in illo fisco dominico domum regalem exterius ex lapide, & interius ex ligno bene constructam. Cameras II. solaria II. Alias casas infra curtem ex ligno factas VIII. Pisile cum camera I. ordinabiliter constructum. Stabulum I. Coquina & pistrinum in unum tenentur. Spicaria quinque, Granecas III. Curtem tunimo circumdatam desuperque spinis munitam, cum porta lignea. Habet desuper solarium; Curticulam similiter tunimo interclusam. Pomerium contiguum, diversi generis arboribus nemorosum; infra vivarium cum piscibus I. hortum bene compositum I. vestimenta ad lectum parandum I. Drappos ad di-

(*u 2.*) Infra: Tanezatum, Mentastrum.

discum parandum I. (*x*) Toaclam I. Utensilia, concas æreas II. popularem I. (*y*) baccinum I. Caldaria ærea II. ferreum I. sartaginem I. Cramalium I. andedam I. farum (*z*) I. securem I. dolaturam I. terebros II. scalprum I. asciam I. Runcinam (*aa*) I. planam I. falces II. falciculas III. fossoria II. palas ferro paratas II. Utensilia lignea sufficienter. De *conlaboratu*: Spelta vetus de anno præterito Corbes LXXX. quæ possunt fieri farina pensas CCCC. de anno præsenti spelta corb. XC. quæ possunt fieri pensas CCCCL. De Ordeo novello ad servitium modii DCC. ad sementem modii DC. Lardum vetus de anno præterito baccones LXXX; novo de nutrimine baccones C. cum minutia & unctis. De censu baccones CL. cum *minutia* & unctis: sunt simul baccones CCCXXX. formatas pensas XXIIII.

DE PECULIO. Jumenta majora, capita LXXVIIII. pultrellas (*bb*) trimas XXIIII. bimas

X 5 XII.

(*x*) supra erat *toaclum*.

(*y*) *Bacchinus* sumitur de urceo ex ære. *Bacchinon* de patera lignea, *Bacinus* de pelvi, polubro, malluvio. *Baccinum* quasi vacinum seu vasculum. Du Cange. Est à Germ. *becken*, quod est pelvis.

(*z*) supra *farum* scriptum erat manu antiqua *lutta*.

(*aa*) supra *runcinam* glossator scripserat *noil*.

(*bb*) forte, junge mutter Pferde, Stuten, infra putrellas.

XII. annotinas XIII. peledros bimos VI, annotinos XII. Emiſſarios vel burdones IIII. boves XX. aſinos II. vaccas cum vitulis XXX. tauros III. Alia animalia X. porcos majores CL. minores C. Verveces cum agnis LXXX. agnos anniculos LVIII. Multones (*cc*) LXXXII. Capras cum hœdis XV. Anniculos VI. hircos VI. vaſa apium L. aucas XL. Anantes VI. pullos C. pavones VIII.

INVENIMUS in illo fiſco dominico caſam regalem cum cameris II. totidemque caminatis, cellarium I. porticus II. Curticulam interclusam, cum tunimo ſtrenuè munitam; infra cameras II. cum totidem piſilibus. Manſiones fœminarum III. Capellam ex lapide bene conſtructam. Alias intra curtem caſas ligneas II. Spicaria IIII. horrea II. ſtabulum I. coquinam I. piſtrinum I. Curtem ſepe munitam cum portis ligneis II. & deſuper ſolaria. Lectum paratum I. drappos ad diſcum parandum I. Toaclam I. *Utenſilia:* concas æreas II. poculares II. Caldaria ærea II. ferreum I. patellam I. ſecurem I. dolaturam I. terebrum I. ſcalprum I. planam I. utenſilia lignea ad miniſtrandum ſufficienter. *Conlaboratu:* ſpelta vetus de anno præterito corbes XX. quæ poſſunt fieri farina penſas C. præſenti anno fuerunt de ſpelta Corbes XX. ſeminavit ex ipſis corbes X. reliqua

(*cc*) moutons.

liquâ reperimus. Sigil.(*dd*) modii CLX; seminavit C, reliqua repperimus. Ordeo, mod. CCCCL. seminavit CCC. reliqua repperimus. Avena, modios CC. seminavit totidem. Lardum vetus de præterito anno baccones LX. Novello de nutrimine baccones L. cum *minutia* & unctis. De censu baccones XV. cum minutia & unctis. sunt simul baccones CXXV.

DE PECULIO. Jumenta majora, capita XLIIII. putrellas trimas X. bimas XII. anniculos XV. poledros bimos VII. emissarios vel burdones II. boves XXIIII. vaccas cum vitulis VI. Alia animalia V. porcos majores XC. minores LXX. verveces cum agnis CL. anniculos CC. multones VIII. Capras cum hœdis XX. anniculos XVI. hircos V. aucas X.

Repperimus in illo fisco dominico, domum regalem ex ligno ordinabiliter constructam, Cameram I. Cellarium I. stabolum I. mansiones III. Spicaria II. Coquinam I. Pistrinum I. Scuras III. curtem cum tunimo circumdatam & desuper sepe munitam. Hortum diversi generis insertum arboribus, portas ligneas II. vivaria cum piscibus III. *Utensilia*, Concas æreas II. poculares æreos II. Cramalium I. Andedam I. patellam I. securem I. dolaturam I. terebrum I. scalprum I. palam ferro paratam, utensilia lignea sufficienter. *Vestimenta*, lectum

(*dd*) forte: *siliginis*.

ctum paratum I. culcitram I. plumacium I. linteos II. mantile I. mappam I. Toaclam I.

De conlaboratu. Spelta vetus de anno præterito corbes XX, unde possunt fieri farina pensas C. præsenti anno fuerunt spelta corbes XXX. seminavit corbem unum; reliquum repperimus. Lardum vetus de præterito anno, baccones CC. Novello de nutrimine baccones I. cum minutia & unctis. De censu baccones LXXX. cum minutia & unctis.

DE PECULIO. Jumenta majora capita tantum; putrellas trimas tantùm; bimas X. Anniculos XI. peledros de tertio anno tantum; bimos X. anniculos V. emissarios II. Boves tantùm, vaccas cum vitulis tantùm, juvencos VIII. vitulos anniculos III. taurum I. Porcos majores CL. minores C. Verbices cum agnis CL. Agnos anniculos CC. multones C. capras cum hœdis XXX. anniculos XC. hircos X. aucas XX. anantes IIII.

Invenimus in *Treola* fisco dominico in cassam dominicatam ex lapide optimè factam, Cameras II. cum totidem caminatis. Porticum I. Cellarium I. torcularium I. mansiones virorum ex ligno factas III. Solarium cum pisili I.

Alia tecta ex maceria III. Spicarium I. scuras II. cortem muro circumdatam cum porta ex lapide facta. Vestimenta, culcitam I. plumarium I. Lectarium I. Linteum I. coopertorium

rium I. bancalem (*ff*) *utensilia.* ferreolum I. patellam plumbeam I. De vineis dominicis, vino mod. DCCXXX. de censu mod. D. Canabis libras II.

DE HERBIS HORTULANIS. id est, costum, mentam, livesticum, apium, betas, lilium, abrotanum, tanezatum, salviam, satureiam, neptam, savinam, sclarejam, solsequia, mentastrum, vittonicam, acrimonia, malvas, mismalvas(*gg*)caulas, cèrfolium, coriandrum, porrum, cepas, scalonios, brittolos, alia.

DE ARBORIBUS. Pirarios diversi generis, pomarios diversi generis, mispilarios, persicarios, nucarios, prunarios, avellanarios, morarios, cotoniarios, cerisarios.

HÆC EST SUMMA DE SUPRA DICTIS VILLIS.

Sunt in summa : Spelta vètus de præterito anno corbes τωιτ. unde possunt fieri de farina pensæ τωιτ. Frumentum vetus, & sic de cæteris præteritis & præsentibus lrl. numerabis.

INCIPIT CAPITULARE DE VILLIS ET CURTIS IMPERATORIS.

I. Cap. Volumus, &c. [uti a Conringio editum

(*ee*) subsellii stragulum banckphül.

(*gg*) *id est, altea, quod dicitur ibischa*, apponit glossator vetus in margine. Galli hodie dicunt mauue, guimauve.

tum eſt cum Epiſtolis Leonis III. Papæ. In ultimo tamen Capitulo, quod numero LXX eſt, poſt verba: *Spirauca, dulcia* in MSto inſuper ſequitur:]

Spiraueca, dulcia, acriores, omnia ſervatoria & ſubito commeſſura, primitiva, peraricus ſervatoria, trium & quartum genus, dulciores & cocciores & ſerotina.

EXPLICIT CAPITULUM DOMINICUM.

[Eàdem pene manu his ſubſcriptum eſt:]

Hamedii, id ſunt conjuratores, quos nos *geidon* dicimus.

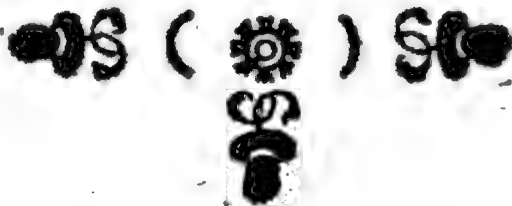
Mecani, id ſunt propinqui.

Solſaticum, id eſt, abjectitium. *Solſativit*, id eſt, abjectivit.

Leudus ejus jacet finitus, id eſt, uueregildus.

Concapulavit, id eſt, concidit.

Forbeo; liuoraſſet, id eſt, vulneraſſet.

VI.

VI.

DE LINGUA WINIDORUM LUNEBURGENSIUM,

EX EPISTOLA GEORG. FRIDER. MITHOFII,

data Luchoviæ d. 17. Maji. 1691.

AUff die erste Frage: *ob sich in hiesiger gegend woll urnæ sepulcrales finden*, habe antworten sollen, dass dergleichen nicht wenig, sonderlich in der gegend zwischen hier [*Lüchau*] und Bergen, Dannenberg, Hitzacker, und zwar nach dem alſo genandten Drahrehn werts, anzutreffen seyn. Und damit ad secundam quæstionem: ob sie *in der ebene oder in hügeln* gefunden werden, berichtet werde, so seyn dieselbe meistentheils in den heydigten örtern, nicht weit von den wegen, eben nicht auff den bergen, sondern in kleinen, und theils dem augenschein nach gemachten hügeln befindlich. Und auff die dritte Frage: *Wie dieselbe beschaffen*, zu antworten, folgender massen eingerichtet, dass mitten in solchen kleinen hügeln, etliche vvenig spaten tieff, ein grosser runder topff, vvorin etvva ein guter eimer

mer vvassers gegossen vverden kan, eingegraben, vvelcher rund herum und hart bey dem topffe, mit feld-steinen gleich alss eine mauer vervvahret und umfasset, und oben mit einem etvvas breiten feld-steine bedecket, und alles mit sande zugescharret und überschüttet; nahe aber dabey, und etvva ein schritt oder 2.3. davon, seyn rund herumm gar grosse feld-steine, gleich alss zur zierde gesetzet, vvelche mit den spitzigen enden empor stehen. In dergleichen töpffen befinden sich *einige stücklein von verbrandten knochen*, *erde und sand*, *welche mit asche vermischet*: Wie nicht allein die einvvohner des dorffes *Jeezell*, als sie von einem kleinen sand hügel die grossen steine zu untermaurung ihrer häuser vor etlichen jahren vveggenommen, solches alles also befunden; sondern es hat auch vor gar vvenig jahren der Ambts-Vervvalter zu Bergen, als er etliche grosse steine von dergleichen hügeln anfahren lassen, und die leute einen solchen topff gefunden, aber aus unachtsamkeit zerbrochen, die scherben vom topffe, samt etlichen verbrandten knochen, dem allhiesigen Herrn Probst und mir vorgezeiget, vvelche auch der Herr *Probst* zu sich genommen; dahero um so viel vveniger hieran zu zvveiffeln ist. Wass nun die vierdte Frage betrifft: *Was vor antiquitäten* in hiesiger gegend seyn? so befin-

det

det man davon allhier nichts ſonderliches; es möchte dann dieſes etvva können beygebracht vverden, vvas von dem *Dannenbergiſchen thurm*, und darinn befindlichen alſo genandten *Königs-loche* geſaget vvird: daſs nemlich der vormahlige König in Dennemarck *Waldemarus II.* nachdem derſelbe von ſeinen feinden, *Graffen Henrico und Gunzelino von Schwerin*, vvelche hieſiger endes hoff gehalten, im lager vor *Bornhövede*, bey nächtlicher Weile überfallen, gefänglich angenommen und fortgeſchleppet, daſſelbe 2. gantzer jahre bevvohnen; und vvofern er dieſer unangenehmen herberge entſchlagen ſeyn vvollen, ſich mit etlichen tauſend marck ſilber löſen müſſen. Sonſten befinden ſich auch annoch in etlichen dörffern die hohen *Creutz-bäume*, wievvol die *Cronen-bäume* meines Wiſſens nicht mehr vorhanden; Welche vor alters von den *Wenden* mit gevviſſen ſolennen ceremonien gehauen, angeſchleppet und auffgerichtet; auch an ſonderlichen hierzu benandten *Feſten* mit Kräntzen ſeyn beehret, vvobey vveydlich geſoffen vvorden. Weiter nun auff die fünffte Frage zu kommen, vvas nemlich für *ſingularitäten in rebus naturalibus* zu finden, ſo vveiſs vor meine Wenigkeit nicht mehr zu berichten, das bemerckens vverth ſey, als daſs bey dem dorffe *Langendorff* im Ambte

Dannenberg, ohnvveit der Elbe, ein berg sey, vvorinn vor diesem viel *allaun* gegraben, auch ohn zvveiffel dessen noch vvol ietzo darinn verhanden sey; und vvird dieser berg dahero *der Allaun-berg* genandt. So ist auch zum andern *ein brunn* bey dem dorffe *Grossen Heide*, eine gute meile von Dannenberg in der Luciæ, vvelcher viel *saltz-adern* hat. Daher die daselbstigen leute sich dessen vvol bedienen, und bey abkochung frischen fleisches, fische, und anderer frischen speisen, keines saltzes bedürffen. Es hat auch einsmahls der Herr Rath und oberhauptmann aus curiosität eine menge solches Wassers sieden lassen, und eine ziemliche schachtel vol saltz, so recht gut befunden, daraus bekommen. Wobey denn drittens nicht zu vergessen die also genandte *schöne Eiche* in den plancken hiesiges Ambts, vvelche, vvie denen, so sie gesehen, bekandt, so gerade und gleich, als eine tanne immer auffvvachsen kan, in die höhe steiget, und über 50. ja vvol 60. schuch hoch ist, ehe die äste, deren fünffe, sich eräugen, vvelche oben eine rechte rundung machen; so mit grosser lust angesehen, und von männiglich vervvundert vvird. Hierauff die sechste Frage zu beantvvorten, so hat man meines Wissens *keine bücher in der Wendischen sprache*, auch sonsten *keine alte schrifftliche nachrichtungen*; vvie denn

vvie denn dieſe ſprache numehro ſehr abzunehmen beginnet. Dahero auch, vvie fleiſſig mich gleich bemühet, vor erſt niemand antreffen können, vvelcher auff die ſiebende frage, vvie nemmlich ihr *Vater unſer* laute, zu dienen, und das Vater unſer in der Wendiſchen ſprache auszuſprechen gevvuſt. Endlich aber hat es einer eingegeben, und lautet, vvie folget:

Noos Wader tada töjis wattuem (a) *ni biſien.*
Pater noſter qui es in cœlis
Sionĉta (b) *mowardoot tüi*
Sanĉtificetur nomen tuum,
Seimang tüi (c) *Rieck cumma.*
Adveniat Regnum tuum,
Tua (d) *willia moſſa ſchiniot wan nibisjeu* (e) *eack wiſſei ſoquoi* (f) *noosſime.*
Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, ita & in terra
Noosſi daglitia (g) *Sjeibe* (h) *dünam* (i) *daans*
Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.
Un (k) *Wittodüman noosſe* (l) *Greichie coock moy witto düjeme noos ſüme Greibynarim.*
Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.
Ni (m) *farſorünas wa verſoikung*
Et ne nos inducas in tentationem.

Erlöſünas (n) *wittigge goidac. Hamen.*
Sed libera nos a malo. Amen.

(a) *Nebeſi*, cœlum, Bohemis, Croatis, Serviis. *Nebbia*, nebula, νεφέλη, nubes.

(b) *Wardas*, nomen, Lithuanis; *Waariz* Livonis.

(c) *Rieck & cumma*, ſunt Germanica, nec ea in aliis Slavonicis invenio. Nec video, quid ſit ſeimang.

(d) Dein wille müſſe geſchehen.

(e) *Cack*, ſicur, ut Croatis *jako*, Servis & Dalmatis *Kako*, Bohemis *yakona*, Polonis *Tako*, Luſatis *Takhak*.

(f) *Noſſime* noſtris terra. Croatis, Carnis, Dalmatis, Servis *Naſemli*, Bohemis *Nazemi*, Luſatis *Naſemu*, Polonis *Nazemii*, Lithuanis *andziames*, Livonis *Summes*, Ruſſis *Nazemlee*.

(g) *Sjeibe*, panis, noſtris. Speiſe. Bohemis *chleb*, Luſatis *Klib*, Ruſſis *Ghlæb*.

(h) *Dü nam*, da nobis. *Dai nam* Croatis & Servis, Bohemis, Polonis, Luſatis.

(i) *Daans*, hodie, des *tages*. Croatis & Servis *danas*, Bohemis *dnes*, Ruſſis *dnæs*.

(k) *Wittoduman*, dimitte, abthun, in nulla Slavonicarum. *Wit* à Weit.

(l) *Greiche*, debitum, fehl. In Livonica eſt *Grake*, in Wallachica *greſalolle*, in Biſcaina *Corrac*. Et reperio *grech* vel *grich* Slavonibus eſſe peccatum.

(m) Hoc purè Germanicum eſt, nec tale quicquam video in reliquis Slavonicis.

(n) *Wittige*, ab, longè, à Germanico *Weit*.

Sonſten habe andere gebeter vernommen,
vvelche

welche vor alters von den Wenden gebrauchet, alſs:

Büſaz tade tojis Wattuje emmerize Wittödume doch tamüje Greichie wa Bühe jeomang.

Auff Teutſch.

Gott, du biſt im himmel, vergieb mir doch meine ſünde in Gottes nahmen.

Ein ander Gebet.

Plotüs Waſang drenü Wottong rösgung ſuitsj Wargnüme Búsje nosüje prowa tſileſoi coquile Wargne Büſaz copcung caroi aipoiſtas toqüile Moroika slaſe apoiſtas, Tiirooleis,

Teutſch.

Pilatus nahm eine dornen-ruthe, ſchlug Gott den Herren auff ſeine backen. Wieviel tropffen blut Gott dem Herren von ſeinen backen flieſſen, ſo viel thränen Mariæ aus ihren augen rinnen. Kyrieleis.

Aliud.

Daans ian Moroin daanaaz Waddaan noos Jeſús porüdeine töhr daan dump jalajec trite daan afſtörial comine Wacle ſimia tu Wiſſi noos Jeſus afſtörial tooktung Krie vva ganzen Weltie afſtörial. Tjirioleis.

Teutſch.

Heute iſt Marien tag, da unſer Herr Jeſus gebohren; am andern tage iſt er getauffet; den dritten tag hat er alles abgeſteuret, ſteine, vvaſſer und erde, das alles unſer Jeſus hat abgeſteu-

ſteuret. So ſoll er den Krieg abſteuren von der gantzen Welt. Kyrieleis.

Aliud.

Maroia güdi vvackaarſt tſerk Weitſe ſat taraime ſuetskome ſoikas Büſie nem ſalojick nit jidde noocht, ſeidec lúmang tſoorne dreine techung Büſie vvir diattai tu my Büſaz nibas vvaine vviſſang lidang prilidiot por nooſſe grees neitje.

Teutſch.

Maria gieng um die Kirche mit drey leuchtern, ſuchte Gott, konte ihn nicht finden. Die Juden brachen Dornen-ſtreuche, vvolten Gott damit ſtreichen, deren mein Gott nicht vverth vvar. Alle das leyden hat er gelitten für uns arme ſünder.

Die achte Frage betreffend: *worinn nemlich die Wenden, wenn ſie Teutſch ſprechen, von unſerer pronunciation abgehen*, ſo iſt bey ihnen gebräuchlich, daſs bey allen Worten, vvelche cum aſpiratione ſonſten ausgeſprochen vverden, ſie den h zurücke laſſen; und hergegen, da keine aſpiration, ſie allemahl den h. davor ſetzen: e. g. pro aller augen, ſagen ſie: *haller haugen*: pro Herre, *Ehre*, Ambtman *hamman*, &c. Item, vvelche Worte ſonſten mit dem *w* geſprochen vverden, dieſelbe ſprechen ſie mit dem f; und hergegen gebrauchen ſie den *w* vor dem f. e.g. pro Wieſe, ſagen

gen ſie: *fiske*, pro *Vogel*, *Wogell*, pro finck, *Winck*, pro Vader, *Wader* &c. Ingleichen gebrauchen ſie ſelten die Worte ein, der, die, das: als wenn man ſaget: ich gehe auff den boden, ſo ſagen ſie: *Gab ſick hup böhne*; pro in der Kirche, ſagen ſie: *hin karcke* &c. Und vvenn ſie zu Zeiten den articulum etvvas zu demonſtriren gebrauchen, ſagen ſie gemeiniglich vor der, das, & vice verſa: als pro das huhn, *de aun*; pro die arbeit, *dat harbeit* &c. Item vvelche Worte in der terminatione mit *che* oder *chen* pflegen geredet zu vverden, reden ſie *ke* oder *ken*: als e. g. ein biſchen, ſagen ſie: *ein bitzken*. Sonſten ſprechen ſie andere Wort ſehr corrupt: als pro *mutter* ſagen ſie *mutterſche*. Item gleich vvie ſie ſagen pro *Herr*, *Ehre*, ſo nennen ſie die Frau *Ehrske*, und ſagen nicht Frau. Wenn man auch bey die rechte alte abgelebte Wenden kömt, pflegen ſelbige vvol ihr vieh zu nennen *ihr*, und hergegen dutzen ſie einen menſchen, vvenn er gleich vornehmer vvie ſie. Wie ich den ſelbſt einsmahls gehöhret, daſs eine alte Frau zu ihrem hunde, vvelcher auff dem ſtuele lag, ſagte: Bias (hund) ſtaht hup; und hergegen ſagte ſie zu einer vornehmen Frauen: *Ehrske, gab ſitte*. Wie ſie im übrigen in der pronunciirung ſich bezeigen, kan aus folgenden alten

gebeten, vvelche nach ihrer ausrede nieder geschrieben, ersehen vverden:

Ein Gebet.

Ehr Gott, treuer Gott, lese Ehr, Immelske Wader, Werlehn huns dienen Illigen Jeest, Christlick tho lesen, hun salick tho stervven. Giff huns tho häten. Wan fin hun vvan brode. Hähten dat hiss dien lief, drincken das hiss dien bloth, hamen.

Eine Beichte.

Tain Gebode Gades hick effte Gott mines Ehren voll bekohmen. Hick effte Gott nich gelevvet hun nich gefrüchtet: dat hiss my grundt hun vvann arte leedt. Hick kill doch gerne behtere. Ho Ehre, dat Gades Worth hick vill lehren, hun mie tröſten, dat de leve Ehre mag mine sünne vergeven.

Ein Paſſions-Gesang.

Walsske Jöden, vat söcke gi ier: Vie soiken Gott den Ehren Jesum Christ. Vie villen Gott den Ehren hup krütze schlahn. De krütze vass ooch, hun vass so breet. Ehr Jesus sprack: mie dörstet sehr. De Jöden bringen valsske drunck, de drunck vass hiedel gallian. Hun nah dem Jöden drunck mie dörstet mich; mie dörstet nah mines Waders riek.

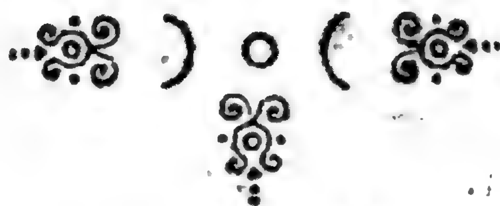
Aliud.

Maria nahm höre boek hup änne, voll höhr Söhne nahsoiken, dar mödde höhr biddelman.

Bid-

Biddelman hick lete die fatt vvragen. Efſtu nich mien Söhne ſeen? Ho Maria, hick effe ſehn. Ju Söhne ging tho garde, Maria ging tho garde. Staiſtu doch Jeſus halleine ier? Ho Maria, bin hick hallaine? Dohr ſtohn tvvey vvalſske Judas, breken vvann daren krantz haff; de krantz ſchlahn hup mien öefde. Huhter mien öefde bloth huht ſpranck; de bloth ſpranck tho heerden. Wann de bloth vert gode vvaite; wann waite Illige Sacrament, da herfreuet ſick halle Chriſtenait.

Auff die neundte und letze Frage vvird berichtet, daſs ein Teutſcher auff Wendiſch *Sjoſtje* heiſſe; als vvenn ich ſpreche: Das iſt ein Teutſcher: *Wan jang Sioſtie*; oder, er iſt ein Teutſcher: *Tung jang Sjoſtie.*

Designatio vocabulorum aliquot, Winidis Luneburgensibus usurpatorum.

A.

ASche, pipeêl, pipona
Aufschürtzel, Wisdrisal.
Apfel, Jaâpke.

B.

Bier, poÿwi. gebt mir einen Krug bier, Tjem Crois poÿwi.
Brodt, Theibe.
Butter, Mooskum.
Bohne, Bube.
Balge, uberack.
Birn, Greiswa.
Bette, Kubier.
Baak-Käule, Kienneiz.
Brautigamb, Sadie.
Braut, Neênka.

D.

Dieb, Diif.
Dorf, Wessi.
Dannenberg, Woikam. [est locus primarius Districtus, olim sedes Comitum.]
Dreck, Tjuna.

E.

E.

Ey, Joji.
Endte, Pogla.
Eichbaum, Dump.
Erbſe, Karg.
Eule, Teêlka.
Echſe, Tsytjer.

F.

Färcken, porſſang.
Fleiſch, Mangſi.
Füllen, Sribang.
Frau, Schena.
Fenſter, Wackenow.
Flachs, Laang.
Fuchs, Leiſſeitz.

G.

Gehe hin, Hoiden.
Grütze, Tjösör.
Gans, gums.
Gänſe Küchlein, Poilum. [anſerum pulli.]
Gärſten, Jazmin.
Garte, Pradiin.
Guthen Tag, Dubere Dân.
Gib mir das morgenbrodt, keim pribeel.
Gros Maul, Wilka Woiſta.

H.

Haar, Flaſſer.

Huth,

Huth, Klubik.
Hure, oröng.
Uber-Hemdt, Runkol.
Unter Hemdt, Kôrtal.
Harcke, Groblum.
Hundt, Pias.
Huhn, Slepeiz [Gallina.]
Hahn, Slepaz [Gallus.]
Himte, Schubelei [modii dimidium.]
Haber, Wubbyes.
Heu, Tjanü.
Haus, Wiſa.
Hinterſte podex, peisda. S. V. Leck mir im H. leiſe peisda Wappius
Haſe, Sojanx.
Hoff, Geim.
Holtz, Draſa.
Handt, Ronka.
Handſchuch, Ronkaweiz.
Hering, Slide.

I.

Junge, Clawer.
Ich wil dier was &c. ſant nozarath.

K.

Kopf, Gawung.
Krähe, Wornang, Roſnang.

Krin-

Kringell, Kranyl.
Knecht, Kneêcht.
Krueg, Crois.
Katze, Chyto.
Kalb, Tilang.
Käſe, Wris.
Küglein, Tjoram.
Keſſel, Kutlik.
Kruke, Croisko.
Koh, Kaalje.
Kerl, Tjaâl.
Klein Kind, Déta.
Kindertuch, Scheipa.
Komm her, poût zimher.

L.

Löffel, Laſſeitz.
Lein, Semnii.
Lacken, Plagtweitz.
Lüchow, Loichowiz, [eſt nomen loci.]
Luneburg, Glein. NB.
Leinwand, Plaâtna.
Licht, Schwerza.

M.

Milch, Mlaka.
Mütze, Broitka.
Magd, Deſong.

Wa-

Wacker Mädgen, Dufera Defka.
Mehl, Mooke.
Morgenbrodt, Pribeel.
Mund, Woifta.
Mift-gabel, Weidlum.

N.

Nafe, Nös.
Nacht, naux, nox,

O.

Ofen, Komnei. [Caminus.]
Ohr, Woischi.
Ochs, Vallò. [bulle.]

P.

Paftor, Püp. [papa, pope.]
Pferd, Tjun.
Paftörsche, Pupeneitz. [Conjux Paftoris]

R.

Rock, Zeickna.
Rübe, repa.
Regen, Dafde.
Racken, Raâfch.

S.

Schnee, Schneck.

Schaff,

Schaff, Wyzja.
Schlitten, Sonang.
Schwein, Schvveinang.
Sperling, Peſſineitz [paſſer]
Spinradt, Saccodel.
Schüſſel, Plattireich. [plat]
Scheffel, Kuriz.
Stuel, Stril.
Stroh, Schlamma.
Spinnerin, Prodka.
Sack, Meêſeiſt.
Stube Dvvarneiz. [Dörnizen, Dörnſſe, alicubi]
Storch, Buûtjen.
Schue, Serize.
Seiſſel, Koôſſa.

T.

Thür, Divar.
Tag, Daang.
Tiſch, Deiske.
Teller, Taleêr, inde Tallör.
Tantz, Ploôſſat.
er tantzet, vvan ploôſſat.

V.

Veſperbrod, Pritzierk.
Vogel, Pattinatz.

W.

W.

Waſſer, Wade.
Weisbrod, Wuûmska.
Wagen, Tjöli.
Wolle, Wauno.
Wolff, Wauck.
Wieſe, Blaân.

Z.

Zaun, Tána, Wattein.
Zaun König, Streſic.

Comparatio Dialectorum Slavonicarum, miſſa ab Ill. Viro Dno. de Sparwenfeld.

Slavonica vetus & mater non propriis, ſed Lat. literis.	Illyrica, filia moderna.
Pſal. 50.	*Pſallam 50.*
POmilui miæ Boſche po welitſei miloſti Twojei.	POmillui mene Boſche po welicomu milloſerdiju twomu.
I po mnoſcheſtwu ſchedrot twoÿch, ottſchiſti bes-zaconie moye.	I po mnoſchtwu pomillovania twoÿch, ſmærſi niepravnoſt moÿu.

Nai-

Naipatſche Omyi miæ ot bez-zaconija moyego, i ot griechà moiego otſchiſti miæ.	Vecchma operi mene ad neprawnoſti moyæ, y od gricha moga otſchiſti mene.
Iaco bes-zaconie moye az znaju, i griech moi, predomnoyh ceſt vynu.	Yere nepravnoſt moyu ya poznam, y grich moy ſuprotiva menni yeſtwazda.
Tiebje iedinomu ſogrieſchich, i lucawoje picdtoboyu ſotworich. Jaco da oprawdiſchiſiæ w'sloveſech twoich, i pobiediſchi wnegda ſuditi ti.	Tebi ſam ſamomu ſagryſchio, i slo ſam utſchinio prid tobom. da ſe osfitlaſch u beſiddenyich twoih, i pridobudeſch, kada budeſch ſudyen.
Se bo w' beſſaconych zatſchat iesm, i wogrieſech rodi miæ mati moja.	Ev voſam bo w'neprawnoſtih zatſchet, i w' griſich zatſchelaye mene mati moyà.
Sebo iſtinnu vosliubil ieſi beswieſtnaja, i tainaja premudroſti twojeya jawil mi ieſi &c. &c.	Yere Ettoſi iſtinu obglubio, neſnanna, i skrowita mudroſti tvoyæ otſchittovaoſi menni. &c. &c.

Slavonica vetus.

Lucæ 21.

I Budut ſnamenia w' ſolntsje, i lunie i ſwieſdach, i na ſemli Tuga iaſicom ot netſchajania ſchuma morscogo, i wosmuſch-tſchenia. isdichajuschtschim, tſchelowiecom ot ſtracha, i tſchajania graduſch-tſchich na wſelenuju. Silibo nebesnia podwignutſiæ: i togda usrat ſina

Craino-Carintica filia.

Evang. Lucæ Cap.21.v.25.

SE bodo tſchiudrsà godila na ſonci,inu na luni, inu na ſvesdach, inu na ſemli bo liudem britku pred tem ſchumeniem tiga Morja inu valuvi: inu ludie bodo na ſchivotu ſahnili od ſtracha, inu zhacajnja teh retſchy, catere imajo priti na tſches vuſſ volèn ſvejt: Sakai tudi nebeske motſchi ſe bodo gibale: inu

Boëmica filia.

A Budaú znamený na sluncy, ana mieſitſi, ana hwesdach, ana zemi bude daw narodu w pro bauri zwuku Morskeſo a wlnobitij. Takſché ſchnaúti budau Lidem, ſtrachem, pro ocekawaný tech wecý kteres prýdaw na weſchkeren ſwet. nebo mozi nebeske hý bati ſe budau: a teh-tſchelo-

Polonica filia.

TOdic bendon znaki na Slontſu, y na ſiontſu, y ghwizdach, a na ſchemi úcisnienie narodow, gdi nie ſtanic rady, agdi ſaſchumi morze y wali. Tak iſch ſie ludzie z'duſchewilenknon przed ſtrachem y otſchekawaniem neſchtſcheſtſia przichodſon tſego na okrag ſchiemie abo wiem motſi niebieskie chwiats ſie bendon: a tedits vyſia ſyna tſchlowietſchego przichodzontſego w' obloko s' motſon y chwalon wielkon. To gdy ſien Dziats potſchnie poglonday tſieſch, a podnoſtſie

Ruſſica vulgaris.

I Budut ſnaki wo ſolntſe, i wo meſetſie i wo ſwiesdach, i na ſemlié Tugo, (tiesno) poganom ot cot tſchajania, ſchuma morskogo i wosmuſchenia Kogda tſchelovieki budut isdichati ot ſtracha i doſchidania tiech weſchtſchei, kotorie budut bywati woſem ſuiete. Po tomu ſchto ſili nebesnie budut dwighutſiæ, i ſogda budut widiti ſina tſchelowietſchascaſſo buduſchtſchago (chodaſch-tſchago) na oblaki, ſo mnogoiú ſilojú i Slavojú. a Kogda cia potſchi-

tſchelowiet-ſcheska gra-duſch - tſcha na oblat*ſiech* S'ſiloju i slavoju mnogoiu, Hatſchinajuſchtſchim bÿwati vosclonitese i wos dwignite glawi waſcha ſanè pribliſchaetſæ isbawlenie waſche. i retſché im pritſchú &c. &c.

tedai bodo onÿ vidili ſÿnu tiga tſchelovieca pridcotſchiga *v' oblakih S'welico* oblaſtiu, mú s'welitſchaſtwom. Kadar ſepak letù bo ſatſchelu, goditi, taku gledaite, inu vsdignite gori vaſche glave, ſakai waſche *odreſchitvú* ſe prebliſchuje. inu on ie nim prawil Eno prigliho: &c. &c.

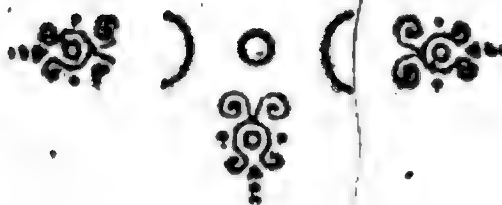
dazt uzrij ſÿna tsloweka an ide w'oblace S'motſi *welicaw* a S'welebnoſtij welikaw. Akdÿz tÿ wetſi potſchnaw ſe dÿti, pohledſez a posdwihnetez hlawáwaſchich, neb ſe pribliſchúje wÿ *kaupenij* waſche. I powedclÿm *podobenſtwij*. &c. &c.

glowi waſche, iſchtſi júſch prziblíſcha od-kupienie waſche. y powiedzial im ſeſch to podobenſtwo. &c. &c.

naiutſiæ bÿwati gladite i wos dwignite ghlawie waſchi, po tomutſchto budot bliſco is cupca waſcha, i skaſal im podobie. &c.

De cætero nulla lingua minorem patitur in ſuis Dialectis differentiam, quam hæc: omnes enim parum à matre abeunt. Secus à Latina omnes ejus filiæ. &c.

Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος.

Slavon.

Blagho tſcheſtie na wse Poliesno.

Bohem.

Poboſchnoſt ke wschem hodÿ.

Polon.

Boſchnoſts ku wschem Potschitetschna.

Ruſſ.

Strach Boschÿ ko wſiem wesch-tschan godnÿ (polesnÿ, potschitesnÿ)

Qui callet linguam antiquam Slavonicam, qualis adhuc in libris Eccleſiaſticis apud Ruſſos in uſu, & in Eccleſiis legitur & cantatur: omnes filias dialectosque ſine moleſtia intelligit; & ſi quæ hic cernitur differentia, ea provenit ex variis textibus, unde verſæ ſunt hæ dialecti.

Difficultas autem maxima irrepſit circa lecturam, poſtquam modernæ dialecti, abjecta antiqua ſcripturâ Cyrilli & Methodii, cœpere literis uti Latinis in Illyrico unito Eccleſiæ Romanæ, & Germanicis in Bohemia & Polonia.

Qui

Qui autem antiquam callent lectionem, pronunciationem & literas, contemnunt illorum ſcribendi modum & conſonantium multiplicationem, loco notæ ſimplicium antiquæ, neque talis poteſt errare circa pronunciationem: quanquam adhuc pejus ſcripſerint Poloni, Bohemi, Craini &c. & ex infinitis quaſi dialectis, ad veram redire matrem facile poterit linguæ antiquæ ſtudioſus.

Ex. gr.

Si Deus eſt animus, nobis ut carmina dicunt:
Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus.

Bohemus ſic reddit ſcriptura ſua.

Geſtli Duchem Buh geſt, gakz namto pismo prinaſſi:
Maſtedi wzdychy prawaw geho čtiti a chwaliti myšli.

Quæ rectius ſecundum Ortographiam, lecturam & pronunciationem poſſit ſic ſcribere curioſus lector.

Jeſtli duchem Buogh ieſt, iakoſche nam to pismo prinaschi:
Maeſch tedy wosduchy prawau ieghò tschtiti, a chwaliti mysli.

Et ſic quidem non erit ruſticus in toto Regno Moſkovitico, Slaveno-Ruſſico, qui hæc non intelligat, quanquam Bohemicum nullum unquam verbum audierit; & ſic de cæteris.

Si vero redigenda fuerint hæc præcedentia verba ad ſtrictam linguam vulgaremRuſſicam, ſic lege:

Jeſtli Duchom Bogh ieſt, iacoſche nam to
pismo prineſiot,
I maesch toghdà Bosduchom (al. Duschoju
tschiſtoju, vel pravoju) prawom jeghò
tschitati, vel tschtiti, i chwaliti mÿslati.

vel adhuc ſimpliciùs, uti Ruſtici.

Bade Bogh duch ioſt, kak nam pismo
prineſiot:
Promÿschlag togda duſcheiu tschiſtÿu, iego
potschitati i chwaliti.

In ſcripturis autem & ſublimibus ſcientiis non ſufficit communis lingua Ruſſica, nec ſe bene exprimere valet: ſiquidem in ea obſoleta facta ſunt optima & ſublimia verba & vocabula propter ignorantiam. Ideo recurrendum eſt ad purum etymon Slavonicum.

Tredecim filiarum cum matre Slavonica inſtituit comparationem pag. 275. *Joh. Weichart Valvaſor in der Ehre des Hertzogthums Crain* lib. 5. parte 2. ubi quaſi nullam invenies differentiam, niſi in ſcriptura eaque depravata: quæ antiqua Slavonica ſuis literis emendaret abſque ulla difficultate. Adeas, ſi vis, librum.

VII.

VII.

EXCEPRTA
EX LITERIS ILLUSTRIS VIRI
NICOLAI WITSENII
CONSULIS AMSTELODAMENSIS,
AD G. G. L.

Datis 16. Octobr. 1697.

COmme je vois, que vous desirez d'avoir le *Pater noster* en des Langues de Pais éloignez, je prens la liberté de vous envoyer un Ecrit en Langue *Hottentote* avec le *Credo* & *Decem Præcepta*, de même que le *Pater Noster* en Langue *Mogale*, le quel j'ay tiré avec beaucoup de peine d'un Mogal Esclave, qui est avec l'Ambassade de Moscovie. S'il y a d'autres Nations Etrangeres parmi eux, je tâcheray d'aprendre aussi leur *Pater Noster*. La Langue *Usbecke* est la même avec le *Persan*. Celle de *Kalmukke* & *Mogale* est presque la même Langue. Quoi-que l'on ne trouve point de Samojedes parmi cette Ambassade, je tacheray de faire venir d'Archangel leur *Pater Noster* en leur propre langue, & j'espere de vous l'envoyer dans trois ou quatre mois.

d. 4. Decemb. 1697.

Ayant reçû l'honneur de vôtre Lettre, je

n' ay pas voulu manquer à dresser le *Pater Noster* en Langue Mogale, avec une interpretation interlineaire, que vous trouverez ci-joint. La stupidité de ce Mœgal, qui est ici, est si grande, qu'on ne peut pres, que tirer de sa bouche aucune connoissance, ni de sa Patrie, ni de Mœurs du Pais. Ils vivent sous des Téntes à la façon des anciens Nomades, changeant de place aussi tôt que les herbes & le pâturage sont consumez. La Religion est Payenne; ils adorent des Images de bois.

Ie tacheray de m' informer, si j'en puis avoir l' occasion, sur les langues Scitique des Païs les plus éloignez vers l'Orient, & je ne manqueray pas de vous faire part de ce que j' apprendray sur cette Matiere.

Ex literis G. G. L. d. 5. April. 1698.

J' attendois la reponse du R. P. *Bouvet* Jesuite parti maintenant de la Rochelle pour retourner à la Chine; à fin qu' en vous remerciant d' un essai de la langue des Mœgales je pusse vous mander quelque chose en même temps de la langue des Tartares, Maistres de la Chine, pour juger, si elle convient avec la Mœgale. Mais par tout ce que j' apprends de ce Pere, il semble qu'elle en est fort differente. Ainsi je ne dois point tarder d' avantage de vous faire mes treshumbles remercimens de la peine, que

vous

vous avés mise de faire parler presque des müets, en obligeant un Mœgalle à vous dire ce qu' il falloit pour fabriquer son pater. Ce même Pere remarque pourtant deux mots Turcs qu'il trouve aussi dans la Langue des Tartares Chinois, sçavoir : *Eltschin* Ambassadeur, & *Arsalan* un Lion ; de sorte qu'il y a apparence, que ceux qui seroient plus versés dans ces langues Scythiques, trouveroient dans le fonds des convenances, qui ne paroissent pas au dehors, & qui pourroient faire mieux juger de la cognation de ces peuples. Cependant je vous supplie toujours, de vous souvenir, & faire souvenir vos amis Moscovites ou autres, de faire des recherches pour avoir des essais des langues Scythiques, des naturels Samojedes, Siberiens, Baskirs, Kalmucs, Tingoesiens, & autres, qui sont sous la domination des Moscovites, ou confinent avec eux.

Ex literis Witsenianis ad G. G. L.
22. Maji 1698.

Je n' ay pas manque de m' informer touchant la difference, qu'il y a entre la Langue Mœgale & celle des Tartares Maîtres de la Chine. On m'a dit, que ces deux Langues sont differentes à peu près comme l' Allemand l' est du Flamand, & qu'il en est de même des Kal-

Kalmucs & Mœgales. On ajoute que leur langue tire beaucoup de mots de l' Arabe.

Je n'ay pas encore reçû les *Pater* en Langue Scythique, Samojede, Baskire &c. Mais un de mes Amis à *Mosco* m'a promis de les envoyer aussi tôt, qu'il les awra reçûs, ce que j'espere qu'il fera bien tôt.

Les dernieres lettres, que j' ay reçûës de Mosco, me disent, qu'on a dejà envoyé de Tóbol en Siberie un Prêtre Grec à Pekin, où il est arrivé; & avec la permission de l'Empereur de la Chine, il a fait bâtir un Temple Moscovite ou Grec, ayant même dejà baptisé selon la coûtume de leur Eglise vint Chinois. On me mande dans la même lettre, que si on avoit des personnes Ecclesiastiques capables d' instruire les Tartares; qui demeurent entre la grande muraille de la Chine & la Siberie, on en attireroit bien tôt un grand nombre à la Religion Chrétienne. Sa Majesté Zarienne est fort zelée pour la Religion, bien instruite des Articles de la Foy & versée dans la lecture de l'Ecriture Sainte, dont Elle a un ample connoissance. J'ay eu l' honneur de lui parler sur ce sujet. Je prie Dieu, qu'il fasse servir ce grand Empereur d' un glorieux Intrument, pour étendre les progres de la lumiere de l'Evangile, & qu'il suscite par tout des personnes aussi zelées que vous l'estes.

d.s.

d. 5. Jun. 1698.

Depuis ma derniere lettre, j'ay reçû les deux *Oraiſons* Dominicales ci-jointes; L'une etant des Peuples de *Vogelits*, placé en ſon lieu dans ma Carte de Tartarie; L'autre eſt du Peuple de *Permia*, Province de Moſcovie vers le Nord, d'où l'on veut que les Hongares ſoient ſortis, dont neanmoins je doute beucoup. Il eſt vrai pourtant, que ces gens n'ont pas reçû le Baptême depuis fort long-tems; & préſentement ils parlent une langue tout à fait differente de leurs Voiſins. Nous aurons en ſon tems les autres Oraiſons Dominicales, & j'eſpere que ce ſera bien tôt.

On continuë de m'écrire, que le Chriſtianisme s'avance à *Pekin*, tant par les ſoins des Romaniſtes, que par ceux des Prêtres Grecs, envoyez de Tobal. Je connois celui, qui a la Direction à Moſco de ces Miſſions, qui m'aſſure, qu'on commence à prendre beaucoup de peine pour la propagation de la foy de ce côté là.

d. 21. Jul. 1698.

Ayant reçû ces jours-ci l'Oraiſon Dominicale en Langue Samojede, je vous l'envoye ci-joint. Ces gens ſont encore tous Payens, & on ne trouve point de Chrétiens parmy eux, de ſorte qu'il a falu tirer de leur bouche cette translation.

d. 9.

d. 9. April. 1699.

Je n'ay pas une exacte connoissance du tems, auquel la Caravane de l'Hiver passé partit de Pekin; mais je sçay, qu'elle n'a pas été si long-tems en chemin qu'autre fois, parce qu'au lieu de Chameaux on se sert depuis peu deChariots tirez par des Chevaux. On a aussi nettoié & accommodé les chemins & routes entre les frontieres Chinoises & la Siberie, desorte qu'a présent on reçoit en quatre mois à *Mosco* des lettres de Netsinskoi, au lieu qu'autre fois il faloit plus de huit ou dix mois.

Il est vrai que quelques Tartares Occidentaux sous le commandement d'un Prince *Calmak* ont battu le Prince Mœgal *Arsiaroisainchan*, qui est le même qu'*Elouth*, ce nom étant, à ce que je croy, le nom propre d'un grand Chef de bande errante de Tartares. Celui-ci fut obligé de se retirer sous la grande muraille; quelques uns disent, qu'il est mort, d'autres qu'il s'est retiré à *Borantola*, sous la protection de leur grand Pape, lequel ils s'imaginent estre immortel. Le Prince Calmak qui l'a défait, est appellé *Boesioeckttichan*, lequel fut ensuite chassé par son cousin *Arepta Chan*. Ainsi ces Tartares sont entr'eux en continuelle guerre & émotion; sans quoi ils seroient capables d'inonder une grande partie du Monde.

Les

Les Abyssins haïssent beaucoup les Peres *Jesuïtes*, & je ne croy pas qu'ils aient dessein d'y aller; mais il est vrai, que l'Evêque d'Ancyre, qui est passé par ces Païs pour aller en Perse par la Moscovie, a commission d'aller en qualité d'Ambassadeur du Pape en Abyssine, ainsi qu'il me, l'a dit lui même, sans vouloir me donner des lumieres asser claires de la route & des lieux de son vojage. Cependant nôtre compagnie a expedié de *Batavia* deux personnes avec leur train, en qualité d'Envoyez ou d'Agens de la Religion Evangelique, pour ce même Païs des Abissins, les quels y doivent estre à présent, en cas que l'acces ou passage libre leur ait été permis; dont j'espere de recevoir des nouvelles par nos vaisseaux, qui viendront cet Esté.

Mes amis de *Mosco* m'écrivent d'avoir reçû quelques autres Oraisons Dominicales, mais qu'à cause des troubles passez & de plusieurs autres affaires, ils n'avoient pas en du tems pour les faire copier. J'espere neanmoins que je les recevray bien tôt pour vous en faire part.

d. 5. Jul. 1699.

Suivant ma promesse, je vous envoye trois nouvelles Oraisons Dominicales, que j'ay reçuës; dont l'une est en langue *Ceremisse*, & les deux autres en langue *Samojede*, toutes deux differentes de celle, que je vous ay ci-devant envoiée,

voiée, & auſſi differentes entr'elles, parce que *le païs des Samojedes eſt fort étendu*, & que les Nations, qu'il renferme dans le voiſinage de la mer, ont un different langage: & vous verrez dans ma Carte, en quel endroit ſont ſituez les païs de ces deux Nations, dont le titre eſt au haut des Oraiſons Dominicales.

A l' occaſion, Monſieur, de ce que vous dites d'une certaine coûtume Moſcovite, qui ſent un peu la Scytique, je ne peux me diſpenſer de vous dire, que je me ſouviens d'avoir eſté en un certain lieu, qui n'eſt pas loin de la Ville de *Novogorod* en Moſcovie; ou je rencontray une Montagne appellée *Cholobgora*, c'eſt à dire *Montagne des Eſclaves*, & au pied de cette montagne une petite riviere, appellée Cholobreca, ou *Riviere des Eſclaves*. Et lors que je m' informay de la raiſon & origine de ce Nom, les gens du païs me racontérent qu'autre fois les hommes de ce lieu étoient ſortis pour aller faire la guerre en des Païs fort eloignez, & qu'aprés une longue abſence, les femmes aiant contracté amitié avec les Eſclaves ou Valets de leurs maris, tâchérent de s'oppoſer à l'entrée dans le païs de ceux-ci, lors qu'ils retournérent; mais que les maris avoient batu & chaſſé ces valets ſans ſe ſervir d' autres armes que de leurs fouëts. En un mot, ils me contérent toute l'Hiſtoire qu'on trouve dans Juſtin,

tou-

touchant les Esclaves Scytes, qui disputérent l'entrée du païs à leurs maitres. Ce pendant il faut savoir; Monsieur, que ces gens là n'entendent ni Grec ni Latin, n'aiant aucune connoissance des Histoires du vieux tems: d'ou je conclus que ce Païs autour de Novogrod a ésté une partie de l'ancienne Scitie, comme vous le remarquez.

VIII.

ORATIO DOMINICA, ET ALIA, LINGUIS ALIQUOT BARBARIS NOVE EXPRESSA.

Het Vader onse in de Czeremise Taal.

O*Nse Vader, die daar zyt in de heme-*
Memnan uziu ilimaret kiusiuluste,
len, uwe name werde geheyliget, uwe coning-
tinin liumet volgusestes, Tinin vundu-
ryke kome, uwe wille geschiede, soo als in-
schu Tooles, Tinin jerck ilies, kusu i
de Heemelen alsoo op der aarden, ons
kusiuluste i ijulniu, memnon
dagelyx broot geeft ons heden, ende ver-
kedzen kinde puske malana ikelset, i ko-

geeft ons onse schulden als wy ver-
de malana memnon suiluk kuse me kon-

geven onse schuldenaren, en verlyt ons
dena malano Tuirulistic zÿ i Tzurtÿ. me-

niet in versoekinge maar verlost ons
mnon i langoske i utura memnan

van den boosen.
i jalaz.

Het Vader onse in de Turucsanse Samojeden Spraak en Tasse Samojeden taal.

Onse Vader die daar zyt inde Hee-
Turucs. Modi jescje Teio nasco n'a
Tafse. Mi jeseme neiteio nuontone

melen, uwe naeme werde geheyli-
Turucs. are todi nilo Torcke csuzui-
Tafse. Tonon nilo Tontokui kusui-

get, uwe Koningryke koo-
Turucs. ro Todi nacsiaro Toretu-
Tafse. ri Tonon. nuontomeiro Tondo tui-

me. uwe wille geschiede
Turucs. su. Todi agnaaro toretusu
Tafse. fantu. Tonon nianzepsialo Tuifano

soo

foo als inde Heemel als op der aer
Turucs. Tone na cfonaar i jacfona
Tafse. Tondone nuontonu, mamorutonu

den, ons dagelige broot geeft
Turucs. modi Puirefiudara kirva Toratfui
Tafse. mi niliufiame kirvu Tozu

ons heede, ende vergeeft ons
Turucs. mena Erecfone j kai nena
Tafse. nanc jele kuoje nane

onfe fchulden, als wy
Turucs. noina oteine Tone imodinana
Tafse. mogorene oteine Tondone oniede

vergeeven onfe fchuldenaren
Turucs. kalodie neine oteoponede
Tafse. kuvojefantome naine otaoponteinia-

en verlyt ons niet in ver-
Turucs. iro firene Ta ora
Tafse. nan. letancto men koli ta-

foekinge, maar verloft ons van den
Turucs. basjedo i role firene kodago
Tafse. konto fi lupto men Muczy

boofen want uwe is het
Turucs. choro Tor Todi Tonea nac-
Tafse. logoto Tondo Tonon noncinu nu

ryke en de kragt ende
Turucs. fiaro i nichoro j fu
Tafse. ontomouro ni chomeon ni

 heer-

	heerlykheid en	*inde*	*Ewigheid*
Turucs.	voeraaro	i	reine
Tafse.	Timeon	ni	lecneeno
	Amen.		
Turucs.	Bodera.		
Tafse.	buldadu.		

Het Gebet des Heeren in de Samojeetse Taal.

Onse Vader die daer syt in den Hee-
Mani Nisal Hujen Tämuwä Numilem-

mel, geheiligt worde vwe Naeme,
barti Tosu Tadisse pider nim

u rycke Toekome, u wille geschiede
pider parovadie Tosu pider gior

gelyck in den Heemel also op der aerden,
amga de numilembart Tarem jae

ons daegelyx Broot geeft ons heden, en ver-
man jettenä man Tuda ali o-

geeft ons onse schulden als wy verge-
na mani jsai Tai manö wangun-

ven onse schuldenaren, en leit ons niet in
dar mani mi manuö ja merun Hanna sa

versoekinge, maer verlost ons van den qua-
neninde baka ja ptan mani sua-

den,

den, *want u is dat rycke de*
dera Tekindapt ſchin pider Parowadea

cracht en de Heerlykheit van ewigheit
ni hooka wadado il iwan

Amen.
Toſu.

Het onse Vader in Moegaels.

Onſe Vader die daer ſyt in den He-
Atſtoe itſichcha ale Tende baitſie Tin

mel, geheiligt werde ue Naem, u konink-
gri gerete Neretſine ſine Thoe-

ryk Toekome, u wil geſchide in den Hemel
roe Tuſſim bolcho ſorechſinei Tin gri

als op Aerde, ons dagelyx broot geeft
ga der Dere, Talcha Mandatſe o

ons Heden, vergeeft ons onse Schulden gelyk
daat ze, Negolimane ka gatso jaſe

wy vergeven onſe Schuldenaren, Leit ons
vida ſalotſe goebe manei-vrituchi bietege

niet in verſoekinge, maer verloſt ons van den
galga mandoe. Sietkiri Ta-

boſen. Want u iſt Ryk de kragt de Heer-
ſoel Mocho oecho delegi Toeriet-

lykheit in eeuwigheit Amen.
ſini koetſte koeſan krik Mangolim.

Het Vader ons uyt Moſcoviſch of Slavonſch vertaalt luyt aldus.	Het ſelve in de Toengoenſche Spraake.
Vader	Amninnoen
onſer	moengi
die ſyt	avagoe
in de Hemelen ...	negdaoegidadoe
geheylicht ſy ...	garisjegan
de naame.......	gerbiſch
van u	ſingi
toekoome	jemesjegal
't koninkryke ...	ogdidgoe
van u	Singi
geſchiede	osjegan
uwe wille	ſiittu ſingi
gelyk in Hemel ..	on negdadoe
ſoo op aarden ...	do endradoe
't broot	hiltere
onser	moengi
dagelyks	inegdoe
geeſt	boekal
ons	moendoe
heden	tikin
en vergeeſt	akakal
ons	moendoe
de Schulden	ogbi
onſer	moengi

gelyk

gelyk wy	on boe
vergeven	amnenkitebef
de Schuldenaren .	kotathjaldoe
onſer	moendoeck
en geleyde niet . .	aminkalivra
ons	moena
in verſoekinge . . .	Jeregdoevi
maar verloſt	a Jukal
ons	moena
van den quaden	malgadoeck
want	on
uwe is't koninkry-ke	Singi biſin ogdid-goe
en de macht	mandi
en de Heerlykheyt	baſchin
in eeuwicheyt . . .	Jereger
amen.	tesje.

Het *Onſe Vader* in Hottentots.

Onſe Vader, die in de Hemelen zyt, (a)
Cita bô, t? homme ingá t'ſiha,

(a) gelukkig zij. juxta Hottent.

geheyligt werde uw naam, uw (b) *Koning-*
t? ſa di kamink ouna, hem kou-

(b) heerſchappye. Hottent.

ryke kome, uw wil geſchiede op der
queent ſee, dani hinqua t'ſa inhee K? chou

aarde, als in den hemel, geeft ons
ki, quiquo t? homm' ingá, maa cita

heden ons dagelyks broot, vergeeft ons
heci cita kóua séqua bree, k? hom cita,

onse Schulden gelyk wy vergeven onse
cita hiahinghee quiquo cita k? hom, cita

Schuldenaren, leyd ons niet in quaa be-
dóua kôuna, tire cita k? chöá t? au-

koringe, maar verlost ons van den (c) *bo-*
thummá — k'hamta cita hi aquei hee k? dou

(c) van dem quaden Man, Duyvel

sen, want uwe is dat Koningryk, en de
auna, --- t? aats kouqueetsa, hique t? aats

kragt, en de heerlykheyt in der eeuwigheyt.
diaha, hique occisa ha, nauwi.

Staat te letten, dat de Hottentots voor't vvoord heylig, gelukkig (quasi beatum) gebruyken, en voor' Koningryke,'t geen by haar onbekend is, heerschappye, en verders sodanig als by ieder vvoord, by hen niet gebruykelyk, geannoteert staat. D' accenten zyn mede, so nae als't mogelyk is, nae den uytspraak gereguleert; en staat daar in aantemerken, dat soo dikvvils de letteren k? en T? als hier gemerckt staan, geschreven en depronuncieert moeten vvorden; men alvoren in't

spree-

ſpreeken ſelf, met de tong ſœtelyk tegens 't verhemelt van den mond moet klappen, in vœgen die als dan van't volgende vvoord affongerlyk en met een halven galm, als blyvende meeſt in dat klappen op de tong hangen, maar moeten voortgebragt vverden. Ook zyn de vvoorden Maar en Want by haar in geen gebruyk, en ſulx onbekend.

Decem Præcepta in lingua Hottentotica:

Ik ben de Heere uwe God, die (d) *uw uyt*
Tiri Kóuqueere t'ſa Thoró, tiri - - - - -
(d) ik heb uw

Egyptenland uyt den dienſthuyſe uyt ge-
- - - - - ha k? ootqui ha hanna, quaſſi

leyd hebbe.
a ha chabóna.

Dat eerſte gebod, Kába miáha.

Gy en ſult geen andere Goden voor myn
K' chara hingha t? hona Thoró tiri ma

aangeſicht hebben.
ymi.

Dat tweede gebod, t? amma miáha.

Gy en ſult uw geen geſneden beeld,
t? aats k? ouy hia hing tite k? ey k? ey,

nog eenige gelykenis maken, van't geene
hique aà hachou k? oïchou hanna, quaſſi há

dat boven in den Hemel is, nog van't
chou T' homminga há hique âa

geene, dat onder op der aarde is, nogte van't
k? chou ki á, hique âa ha-

geene in de wateren onder d' aarde is, gy
chou T? amminga k? chou n' âa há, ha-

en ſult uw voor die niet buygen, nog
qui ná t? haban kouÿ, ha-

haar dienen, want ik ben de
queena cince naban quoïto tiri kouquére

Heere uwe God, den yverig God, die de
t? ſa Thoró, ſon ſa Thoró k? ham

misdaet der Vaderen beſoeke aan de Kin-
t? hou hin thon ſequeena hantit'ſa hinha Thi-

deren aan het derde en vierde lid der gee-
ane houna hique haka k? ami quee-

ner die my haten, en doe Barmhertigheyt aan
na te hanni tiri hy a k? in k? ey giſſi

duyſenden, die my lief hebben, en myne
giſſi queena tire anna k? ouna, hique ti mi

geboden onderhouden.
hiahá quinna.

'T der-

'T derde gebod. houna miaha.

Gy en ſult den name des Heeren
K? chom a t'ſi chouteê k? ouna Kouquee

uwes Gods niet ydelyk gebruyken, want de
t? ſa Thoró t' a hiri mat' ſá ha tâats

Heere ſal niet onſchuldig houden, die ſynen
k? oú quinque hachou tite t'aats k? chom

naam ydelyk gebruykt.
konna ahi ri mat' ſaha.

Dat vierde gebod, háka miáha.

Gedenkt des Sabbath dags, dat gy die hey-
K' auqua hin k' inquee

liget. Ses dagen ſult gy arbeyden, en al
nani quaqua cincin hique

uw werk doen, maar de ſevende dag is
kou a ſa cincin honko ſequa k?

de Sabbath des Heeren uwes Gods, dan en
au qua t? ſa kouquee t' ſa Thoró, cin-

ſult gy geen werk doen nochte uwe ſone,
cin a choute - - - hique tite t? ſ ato

nogh uw dogter, nogh uwen dienſt knegt
hique tite t? ſak? os, hique tite t' ſa chouqué

nog uw dienſt maegt, nog uw vee, nog
hique tite t'ſa kobos, hique tite t? ſa k?gougou-

uw

uw vreemdeling die in uwe poorten is.
qua t? ſa ouſſa queêna t? ſa aïngánani

want in ſes dagen heeft de Heere den Hemel
quaqua quee hi ahi kouqueê t' homme

en d' aarde gemaakt, de zee, en alles wat
hique k? chou houri, hique

daar in is, ende hy ruſtede den ſevenden dag,
houri na hachouqua aqua di konko ha kaſ-

darom ſegende de Heere den Sabbathdag,
ſin dit ci hahin hia ha kamm k? eyn qua-

en heyligde denſelven.
turi hique hia ha hin'hee.

Dat vyffde gebod, Koró miáha.

Eert uwen Vader, ende uwe Moeder,
Abá i bõ, hique i- ſee,

op dat gy lang leeft in den Lande, dat uw
kaſſo kaſſo k? oin i kchou, ma Tho-

de Heere uwe God geeft.
ró kouque mare ha chouy.

Dat ſesde gebod, Naní miáha.

Gy en ſult niet dood slaan.
Hachou k? ham maân k? oi.

Dat

Dat ſevende gebod, honko miáha.

Gy en ſult niet egt breken.
K? chai k? ee t? hon a chointe.

Dat achtste gebod, k? heiſee miáha.

Gy en ſult niet ſteelen.
K? aan k? ouy.

Dat negende gebod, guiſſi miáha.

Gy en ſult geen valſche getuygenis ſpré-
t? hou a go minqua me ankouy - -

ken tegens uwen naeſten.
t? hounáquee dampſena que heê.

Dat tiende gebod, gissi miáha.

Gy en ſult niet begeeren uwes naa-
t' hounaque k? omme hanna k?

ſten huys, nog syn Wyf, nog synen
ouy thounáque quies, haque

dienſtknegt, nog ſyn dienſtmaagt, nog ſy-
chouquee haque kobos, haque

nen os, nog synen Eſel, of iets dat uwes
g'hoô, haque hacqua haque chou

naeſten is.
ha.

Nota.

Nota. Hacqua beduÿd een tam paard by de Hottentots onbekend, en 'twoord d' au betekend een wilden Esel of paard in een en deselve naam; zynde een rast bewÿs, dat sÿ voor d' Europeanen geen paarden gesien hebben.

Symbolum Apostolicum in Lingua Hottentotica.

Ik gelove in God den Vader, den Al-
Tiri k? hem k? ia Thoró Bõ , k? dya,

magtigen (d) *Schepper des hemels en der*
qui y há hinqua t? homme hique
(d) die gemaakt heeft.

aarde. Ende in Jesum Christum, synen een
k? chou, hique - - - - há que ou-

gebooren Sone, onsen Heere, die ontfangen
na ha toito, cita kóuquee, há chouningá

is van den (e) *Heyligen Geest, geboren*
touy, a sakamins k? omma oa, ha thouna
(e) den gelukkige adem of windeke.

uyt de maget Maria, die (f) *geleden heeft*
a sa os - - - t? hon t? sa thon
(f) peyne gehad

onder Pontius Pilatus, is (g) *gekruyst,*
- - - - - - - hiba ehomina massi-
(g) an den hohen paal vast gemaakt.

ge-

gestorven, ende begraven, neder gedaald ter
ha, k? ôo, hique k? hàa,

hellen, ten derden dage wederom (h) *opge-*
houna sequa t? haba
(h) levendig worden.

staan van den doden, opgevaren ten hemel,
k? oi, t? ha t? homminga bamma,

sittende ter rechten hand Gods des
heque k? amköá a mangnöá thoró hantit?sa,

Allmagtigen Vaders, van waar hy komen
k? dya sa bõ, háy ha haquee hahân,

sal, om (i) *te oordelen de Levendige en de*
k? chom k? oí sa queena, hique
(i) om te spreken met

Dode. Ik gelove in den Heyligen
k? oô saqueena. tiri k?hem k? ia kamins k? om-

Geest, ik gelove een heylige (k)
ma öá, tiri k? hem k? ia kamins
(k) die vor ieder openstaat.

algemeene Cristelyke Kerke, gemeinshap
k? oua a sa k? ta - - - k? au, qui á quee ka-

der heyligen, vergevinge der Sonden, oopstan.
mins k? ouna, k? ami marrêe, oossa.

dinge des Vleesch, ende een eeuwig Leven.
que k? oô qua bamma, hique kásso kasso k? öin.

Nota,

Nota, dat de worden by de Hottentots onbekend, door de geannoteerte woorden, na haare klaarſte beduyding, den regten ſin en ware ſignificatie aller naaſt komende, uyt gedrukt, en ook ſomtyds per periphraſin te kennen gegeven moeten werden gelyk hier boven aangeweſen is.

Verders ſiet d'annotatien wegens d' accenten en pronuntiatie op't Onſe Vader.

IX.

SIGNA SECUNDUM ORDINEM CISTERCIENSEM, PER QUÆ UNUSQUISQUE MONACHUS VALET SIGNARE ALII SINE LOQUELA.

A.

1. Abbas, index & medius in fronte poſiti.
2. Accipere, apertam manum claudere.
3. Album, tangere maxillam indice, & medio naſum.
4. Amicus, index & medius poſiti ad naſum lateris dextri.
5. Annus, index aſcendens per brachium usque ad ſcapulam.
6. Aqua, digitos junctos elevare.

7. Aries

7. Aries, index curvatus ſuper aurem ut cornu.

8. Aſinus, pollex tangens buccam digitis incurvatis & motis.

9. Audire, index tangens aurem, & tunc ejectus.

10 Avis, pollex tangens buccam digitis elevatis & motis.

B.

11. Balneare, concavitas manus tergens pectus.

12. Bibere, index transverſaliter junctus mento.

13. Bonum, pollex & medius moti ante mentum.

14. Butyrum, index & medius tergens manus interius.

C.

15. Calvus, manum circum ſublevare.

16. Canis, index percutiens aurem.

17. Cantor, manum movere ante os, pollice elevato.

18. Cantare, manum movere.

19. Credere, index faciens circulum ante pectus.

20. Cæcus, index curvus quaſi eradicans oculum.

21. Caſeus,, concavitates manuum concutere.

22. Candela, ſufflare per indicem erectum.

23. Cereviſia, manum movere ante os, & ſufflare in eam.

24. Cella, facere quaſi tignum cum digitis manuum, indice & medio motis ſimul ante faciem.

25. Cellarius, quaſi claudere cum manu.

26. Certum, facere, quaſi C. cum indice in ſiniſtra manu.

27. Clericus, index circuiens aurem.

28. Cingulus, ambabus manibus quaſi ſe cingere velle.

29. Communicare, indicibus & pollicibus circulus factus, & cruce addita.

30. Converſus, manu includere barbam.

31. Coquina, facere quaſi tignum cum digitis manuum, & ſufflare per indicem erectum.

32. (a) Crucibulus, index curvatus.

33. Cuſtos, quaſi pulſans erigere pollicem.

34. Capitulum, concutere digitos ab extra ad conclave.

D.

35. Dare, manum clauſam aperire.

36. Dies, indice & pollice circulus ante oculum.

37. Dividere, manus ſcindens aliam à ſummo deorſum.

38. Diabolus, omnes ungues digitorum poſiti ſuper mentum.

39.

(a) Lucerna, ad quam vigilamus. Croiſſol, lumiere de nuit. Vulgo *ein Crüſel*.

39. Dolor, digitis conjunctis percutere pectus.
40. Domus, facere quasi tignum cum digitis manuum.
41. Dulce, index fricans infimum labium.

E.

42. Ecclesia, facere quasi tignum cum digitis manuum, cruce addita.
43. Ebrius, cum indice quasi perforare frontem.
44. Epistola, crux facta in pectore.
45. Evangelium, crux facta in fronte cum pollice.
46. Episcopus, græcum β. factum ante pectus.
47. Equus, indice & medio cirrum tenens.
48. Equitare, cirrum sæpe sursum movere.
49. Excitare, ante pectus manu tenere vestes, has movendo.

F.

50. Fatuus, index descendens per nasum.
51. Facere, manus clausa emittens indicem.
52. Factum, est digitos divisos elevare, & parum movere.
53. Fœmina, index transversaliter motus in fronte.
54. Flere, index fricans inferiora oculi.
55. Frater, index junctus indici.
56. Frumentum, pugnus confricatus pugno.

G.

57. Gaudium, manus extensa, faciens circulum ante pectus.

58. Granarium, pugnus confricatus pugno, & facere quaſi tignum cum digitis manuum.

H.

59. Hircus, digiti pendentes de mento quaſi barba.

60. Hoſpes, manu faciendo obliquum tractum ante pectus.

I.

61. Jam, index punctatim motus deorſum.

62. Infirmus, manus tangens cor.

63. Infirmitorium, facere quaſi tignum cum digitis manuum, cor manu tangendo.

64. Ignis, ſufflare per indicem erectum.

65. Inimicus, index & medius in ſiniſtra parte naſi poſiti.

66. Ira, cum omnibus digitis quaſi extrahere cor.

67. Ire, index & medius deorſum moti contrariè.

68. Injungere, cum pollice facta crux ſuper oculum.

L.

69. Lac, pollex & index mulgentes articulum.

70. Legere, index trahens lineam ante pectus transverſaliter.

71. Liber, manus extenſa mota ſpecialiter.

72. Longum, pollex exterius aſcendens per ventrem.

73. Loqui, indice & medio positis erectis ante os.

74. Luscus, index infimum cooperculum oculi deorsum ducens.

M.

75. Magister, index & medius includens nasum.

76. Macer, pollice & indice tenere ambas genas.

77. Mater, pollex junctus pollici, indice transversaliter moto in fronte.

78. Medicina, medius fricans indicem exterius ejusdem manus.

79. Medicus, idem cum signo Magistri.

80. Molle, index punctatim tangens buccam.

81. Mors, index transversaliter cingens guttur.

N.

82. Nequam, index nasum transversaliter transiens.

83. Nigrum, index & medius tangens ægilopes.

84. Nobile, pollicem ponere sub mento.

85. Novitius, index & medius moti simul ante faciem.

86. Non audere, indicem ponere in os.

87. Nunc, index punctatim motus deorsum.

88. Numerare, quasi numerare summitates digitorum.

89. Nux, dentibus mordens indicem exterius.

O.

90. Odorari, pollex & index trahentes nares, & inſpirare.

91. Omne vas, pollex incurvatus intra manum.

92. Oleum, index & medius tergens manus exteriùs.

93. Olus, index tergens latus alterius indicis.

94. Ordo, ſummitates digitorum tergentes ordinatìm pollicem interiùs.

95. Ovum, index fricans latus alterius indicis.

P.

96. Papa, manus pyramidaliter in fronte elevata.

97. Parcus, cum indice quaſi perforare naſum.

98. Panis, indicibus & pollicibus circulus factus.

100. Parum, erectio articuli.

101. Pater, pollex junctus pollici.

102. Præpoſitus, index in fronte poſitus.

103. Pinguis, index & pollex trahentes buccam.

104. Pirum, digiti conjuncti infra pendentes.

105. Piſcis, manus extenſa & digitis motis ut caudà piſcis.

106. Piſcari, manus extenſas concutere.

107. Piſtrinum, facere quaſi tignum cum digitis

gitis manuum, & circulo facto indicibus & pollicibus.

108. Pomum, pollex inclusus digitis.

109. Portare, manus posita super scapulam.

110. Porta, manus erecta, curvans digitos, deinde motos à se.

111. Portarius, signum Magistri & portæ.

112. Prior, priorissa, pollex tentus sub indice, & tunc erectus.

113. Puer, articulum ponere in os.

R.

114. Radere, index transiens barbam.

115. Rex, omnes digiti super frontem positi.

116. Refectorium, signum commestionis & domus.

117. Refectorarius, signum panis & Magistri.

118. Regula, summitates digitorum tergentes ordinatim pollicem interiùs, & manu extensa specialiter.

119. Ridere, indice & medio includere os.

120. Rufus, index faciens circulum in bucca.

121. Rusticus, cum omnibus digitis terge buccam sursum.

S.

122. Satis, erectio pollicis.

123. Sanguis, pollex & index trahentes nares.

124. Sal, digiti pressi contra pollicem, & tunc sparsi.

125. Sanctum, crux facta tribus digitis.

126. Servus, ungues indicis & medii tergentes buccam.

127. Servare, index tergens pectus.

128. Sermo, pollex faciens crucem ante os.

129. Signare, una manus circumiens aliam.

130. Soror, index junctus indici, & index transverſaliter motus in fronte.

131. Succentor, manum movere ante os, pollice elevato cum articulo.

132. Sudor, manu tergere frontem.

133. Stabulum, ſignum domus & equi &c.

T.

134. Tacere, indice obſtruere os.

135. Tondere, cum digitis quaſi cirrum præſcindere.

136. Thuribulum, pollex & index trahentes nares, & manum ad modum piri infra pendentem movendo. &c.

V.

137. Videre, index poſitus ſuper oculum, & tunc ejectus.

138. Virgo, index dividens cirrum.

139. Vinum, index curvatus poſitus ſuper naſum.

140. Virtus, indice inclinato ſuper pollicem ante os.

141. Vitrum, curvare digitos in ordine ante faciem. &c.

Nos ergo Fratres, qui præclariſſimo Ciſterci-

enſi

ciensi ordini titulo professionis astricti sumus, studeamus non solum majora, sed etiam minora ejus instituta omni sollicitudine servare, ne forte (quod absit) fervor ordinis intepescat & pereat nostris temporibus, & nos, si tanti sacrilegii rei coram justo indice fuerimus inventi, districtâ ejus sententia tollamur cum impiis, ne videamus gloriam Dei. Scias certissime, quia, quantò quis in hoc mundo despectior, silentii, quietis & humilitatis appetens fuerit, tantò in futurum apud Deum gloriosior apparebit, &c.

Hierauf folgen die Zeichen zu Teutsch, die alhie im Closter Lockum seynd vormahls im gebrauche gewesen, und noch bey meiner zeit, als ich noch *novitius* vvahr, als im Jahre 1577. und 1578. bey seel. Herrn Johann Heimans zeiten des Abts: aber, so bald der starb, ists im abgang gekommen.

1. Wihse mit dem indice up dat Oge, und Verhefe ihne mit dem Gesichte, so tekenstu *Christum* an.
2. Sette fieff finger up den Kop, betekend einen *Könink*.
3. Schleistu mit dem indice up den Kop, bedüdet *hardheit*.

4. Legge den indicem up den orth des Vorhövedes, dat bedüdet einen *Præpositum.*
5. Höldestu dasülvest 2 finger, dat is ein *Abt.*
6. Lestu se averst langes herdaal glieden de dünningen, bedüdet einen *Cappellan.*
7. Schleistu van der dünningen mit der flacken hand, dat bedüdet *Oldt.*
8. Sette den dumen an de dünningen, und röge de hand, betecket einen *Esell.*
9. Hölstu da de flacke hand, betekend *schlapen.*
10. Wihse mit dem indice up dat Oge, bedüdet *seben.*
11. Wiese up dat ohr, bedüdet *hören.*
12. Makestu dann [daen, daselbst] einen Krink, dat bedüdet einen *Mönik*, *Pape* und *Schöler.*
13. Gript he dat Ohr van achter tho, dat is ein *Schap.*
14. Man schleit he uth thorügge, dat is ein *hund.*
15. Schleit de index up de Wangen, dat bedüdet *Kranckheit.* vid. num. 109.
16. Maket he dann einen Krink, dat bedüdet [forte *einen Medicum:* sed vide num. 84.]
17. Strickstu aver de Wangen, dat is *Wyht.*
18. Tasteſtu mit 5 fingern aver de Ogen vor dath antschlath, bedüdet einen *Magister.*

19.

19. Legstu de Hände tho hope und dheist se up und tho, dat bedüdet eine *taffel*. vid. num. 127.

20. Schere mit dem indice up der Keneba-cken, dat is *Scheren*.

21. Legge den indicem vorn up de Nesen, und schuffehne up dat hoved, bedüdet eine *Jungfrauen*.

22. Hölstu ehne dar stille, dat is ein *Hoff*.

23. Thustu den indicem dar twers voraver her, dat is ein *Wyff*.

24. Hölstu den top mit den indice und duh-men, betekend ein *Perd*.

25. Schleistu mit der Fust vor den Kop, dat be-düdet ein *Schwyn*.

26. Dheistu beyde ogen tho mit 2 fingeren, dat betekend *blind*.

27. Make einen Krink von den Duhmen und indice, und hold vor dat oge, dat bedü-det den *dag*.

28. Thustu den Krink ein wenig daraff, dat is ein *fenster*.

29. Kehrestu den flacken hand jegen dat oge, dat is *düster*.

30. Legestu aver de finger twers vor de ogen, dat is *Schande*.

31. Sperrestu den indicem und duhmen ent-vvey, und schleist vor den ogen dahl, dat is *gudt*.

32. Drückeſtu mit denſülven zvvey an de Wangen, dat is *faſten*.

33. Thuſtu de hand vor dem anſchlahe [antea Antſchlahe, Antlitz, Angeſicht] dat du darin puſteſt, dat bedüdt *gut Bier*.

34. Seſtu den lütken finger up de ſpiſſen der Neſen, dat betekend einen *Dohren*.

35. Is id averſt de index, ſo bedüdet id einen *Wyſen Mann*.

36. Schleit he vor der Neſen hen, dat is ein *Schalck*.

37. Legſtu ihne darup gekrümmet, dat is *Wyn*.

38. Boret he an der Sieden der Neſen, dat is ein *Herink*.

39. Klawet de eine index den andern, bedüden *Eyer*.

40. Setteſtu den duhmen unter den kynn, das is *hoverdich*.

41. Legſtu 2 Finger an de rechten halve der Neſen, dat is Frünth.

42. Wo aber ander linckern, bedudet fynd.

43. Bögeſtu ſe aver de halve mit dem indice und duhmen, dat is *ſtarck* vid. 108.

44. Begripſtu ſe mit dem indice und Middelſten finger, dat betekend einen *Meiſter*.

45. Strepelſtu ſe mit dem indice von boven daal, dat is *dohrheit*.

46. Setteſtu den duhmen an de Sieden der Neſen und röreſt de hand, beteken *brand*.

47.

47. Maket deDuhme ein Krütz vor den Mund, bedüd einen *Prediger*.

48. Hölstu den indicem vor den Mund, und pustest darup, dat is *Füer*.

49. Schleistu den indicem up den verschloten mund, dat is *schwiegen*.

50. Klawestu de neddersten Lippen offte Kyn, dat bedüdet *Söthe*.

51. Holstu den indicem twischen de thene, dat is *fruchten*.

52. Kleinmestu ehne twischen de thene gekrümmet, dat bedüdet *Nöthe* [nuces].

53. Settestu den Lüttiken finger up de Lippen, bedüdet *ein kind*.

54. Settestu 2 finger up de Lippen, dat bedüdet *Spreken*.

55. Röreſtu de mit 3 fingern, dat bedüdet *Eten*.

56. Röreſtu de hand geböget jegen dem Munde, bedüdet einen *Cantorem*.

57. Bickestu mit dem Indice up dem Kynne, dat ist *Regen* [add. num. 99.]

58. Thustu den duhmen und indicem aver beyde kynnebacken, dat is *mager*.

59. Gripet 5. finger an den Kyn, betekend den *Düvel*.

60. Lestu se gliden, dat is ein *Saſſe*.

61. Legstu den krummen indicem up den kyn, dat is *drinken*.

62. Thustu den Indicem aver de Stroten, dat is *dodt*.

63. Klowet he under dem kinne, dat is *bytter*.

64. Schuffstu dat höved up mit 2 Sperden fingern, bedüd *hengen*.

65. Settestu se sülvest an den hals, dat ist *stehlen*.

66. Krazestu mit 2 fingern up der Schulderen, bedüdet *quat* eder *törnich*.

67. Schleistu mit der flacken hand up, dat is *arbeyden*.

68. Röreſtu se vor der brust, betekend *gerne*.

69. Legstu den upgerichteten dumen [an dat] Caputium, dat is *Lehnen*.

70. Maket de Index einenKrinck vor de borst, bedüdet *dencken*.

71. Thustu ihme so sülvest gekrümmet, dat is *block*.

72. Thustu de vordern hand von der Schulderen na der huffe, dat is ein *Gast*.

73. Thustu mit der hand von beyden Schulderen na dem Muhl, dat is ein *Bischop*.

74. Makestu ein Krütze tho, bedüdet den *Pabst*.

75. Steckestu de vordern hand unter den Lochtern arm, dat is *bewahren*.

76. Thustu se dar hastigen uth, betekend einen *Ridder*.

77. Drückestu de hand an de brust, dat is *Krank*.

78.

78. Röreftu fe und daraff getagen, dat is *ge-fund.*

79. Streckeftu mit der flacken hand upwerts up de Bruft, dat is *Lank.*

80. Bögeftu beyde hände an de fyden barmliken, dat is *arm.*

81. Klemme den Duhmen an de Fufth, dat is ein *Appel.*

82. Sprengeftu ehme uth dem Indice, dat is ein *Prior.*

83. Hölftu den Lütken finger upwarth, dat is en *Supprior.*

84 Hölftu den duhmen und Lütken finger up, betekent einen *Medicum.*

85. Thuftu umme den rechteren duhmen, betekent *ein Kelner.*

86. Böreftu mith ihme den lüttiken finger, dat is ein *UnderKelner.*

87. Bögeftu dat averled des duhmen up und dahl, dat is ein *Kröpel.*

88. Hölftu den indicem recht dahl, und roreft ene recht umme dat is ein *Schau.* [calceus]

89. Bögeftu ehne umme de fuft, dat is ein *Frofch.*

90. Sprengeftu 2 der vorderften finger mit dem duhmen, dat is *Solth.*

91. Hengeftu fe dahl und röreft fe, betekend *Gaben.*

92. Hölſtu ſe vor di, und bögeſt ſe thoſamen als eine Schere, dat is ein *Schnider offte Schere.*

93. Röhreſtu den Indicem up den Duhmen, bedudet *Poſt.*

94. Richteſtu 3 finger uprecht, dat betekend einen *Becker.*

95. Hölſtu ſe aver dahl, dat is eine *Grape.*

96. Bögeſtu ſe vorn thohope, dat is ein *Leppel.*

97. Röreſtu 5 finger vor di, dat is en *theken.*

98. Hölſtu alle 5 up nahe thoſamen, dat is *Water.*

99. Holſtu ſe dahl, dat bedüdet *Regen.*

100 Krümmeſtu ſe, ſo ſülveſt, dat is *freſen.*

101. Wendeſtu ſe umme tho di ſo ſülveſt, dat is ein *Bok.*

102. De flacke hand van di geholden, ummegetogen, dat is *Verlöff* eder *Ohrloff.*

103. Alſo ſülveſt dahl geholden, das is *beyden.*

104. Schleiſtu de Fuſt upwart mit den upgerichteten duhmen dat is *Lüben* [leuten, campana ſignum dare]

105. Legſtu den Duhmen up de fuſt, Kereſt ſe hier und dar, dat is *Schluten.*

106. Deiſtu de hand up und tho, betekend *nehmen.*

107. Deiſtu ſe half up, und ſchuffſt ſe wedder tho di und van di, dat is eine *Porthe.*

108. Klemmeſtu den einen dumen in den andern, bedüdet *Stark.*

109.

109. Klemmet de duhme den lüttiken finger, dat is *krank*.

110. Make mit dem duhmen ein Krutze up dat ander, dat is ein *Prophet*.

111. Schleit de dume und de Index up den andern duhmen, dat is ein *Nagel*.

112. Stöten ſick de indices thoſammen, dat is ein *Vaden* oder *Garn*.

113. Thuſtu den einen finger umme den andern, dat is *ein Rehme*. (ein Rahm)

114. Klemmeſtu den einen indicem in den andern, dat is *karg*.

115. Hölſtu ſe even thoſamen, dat betekent *like*.

116. Schleit de eine index vor dem andern dahl, dat betekent *verlohren* eder *thobreken*.

117. Wendeſtu den einen indicem um den andern, bedüdet *braden*.

118. Scharveſtu den einen Indicem aver den andern van dÿ, dat is *kohl*.

119. Sündern tho dÿ, betekent *kruth*.

120. Thuſtu den luchtern indicem aver den vorderen an dat geled, dat is eine *ſtunde*.

121. Thuſtu den Indicem beth an den Ellenbogen, bedüdet ein *Jahr*.

122. Legſtu de upgerichteten hand up den arm, dat is *holt*.

123. Vögeſtu in beÿde hände de finger thohope und ſtöſt ſe thoſamen, dat is *dicke*.

124. Mengeſtu de finger beÿder hände thoſammende, bedüdet *dünne* oder *ſchmall*.

125. Spereſtu beyde hände thohope dackes wÿſe, dat is ein *Hues*.

126. Druckeſtu ſe ſo ſulveſt tohope, und hölſt ſe up, dat is *bebden*.

127. Sündern hölſtu ſe ſo dahl, dat is eine *taffe-len*.

128 Legſtu 2 finger up de fuhſt, dat betekent *ſchweren*.

129. Thuſtu 2. finger aver dat blatt der hand, dat is *botter*.

130. Gripſtu an dat fleiſch der hand, bedüdet *fleiſch*.

131. Schuffſtu den dumen midden in der hand aver den Indicem, dat is *geldt*.

132. Drückeſtu de hande dwers tohſamen, be-düdet *keſe*.

133. Schleiſtu mit der Vorwenden [umgewand-ten] hand in de andern, dat is *Capittel*.

134. Striccкſtu entlank buthen aver de hand mit den fingern, dat is *waschſen*.

135. Darſülveſt geſtreken mit der flacken hand, dat is *ſchlicht*.

136. Thue de Vörderen umme de lüchteren, dat is *kornen* [koren, korn, frumentum]

137. Thuſtu de einen ringswiſe um de ande-ren, dat is eine *Wage*

138. Strik mit der flacken hand aver de Fuhſt tho dywerts, dat is *Wulle* offte *Sadt*.

139. Thue de ſcharpen halfe durch de lenge der hand, dat is *halff*.

140. Stri-

140. Strickſtu ſo ſülveſt endwer dorch de hand, dat betekend ein *Meſt*. [culter]

141. Röre de fueſt alſo du lüddeſt, dat is ein *köſter*.

142. Klowet de Index dat överſte gled des dummen, dat ſint *Bohnen*.

143. Klawet he ehne neden an dem geledde, dat ſindt *Muſchaten* offte *Engfer*.

144. Schuffſtu dat vödderſte led des dumen aver dat överſte led des indicis, dat ſint *Erwitten*. [Erbſen, piſa]

145. Schleiſtu de eine fuſt up de andern, bedüdet *Iſern*.

Et ſic eſt finis, ſit laus & gloria Trinis!

ABCDario, que conprende el arte de enſennarſe ablar pro la mano, reducido a mucha brevedad para que con facilidad ſe pueda tener en la memoria.

Sacado del arte de enſennar ablar a los mudos, que es de donde tubo ſu origen.

A. ſignifica todo el punno cerrado.

B. abierta la mano y los dedos juntos.

C. encogidos todos los dedos en forma de arco ſin cerrarlos.

D. dando una caſtannetada como para bailar.

E. abierta la mano, y encogidos los dos dedos que eſtan junto al pulgar.

F. poniendo el dedo pulgar ſobre el Index, que es el pequenno.

G. poniendo el dedo pulgar ſobre el mas largo.

H. poniendo el d. pulgar ſobre el quarto dedo.

I. la hijota levantar al dedo Index, que es el pequenno.

L. levantar el dedo mayor.

M. poner los 3 dedos a icabaxo.

N. poner en la miſma forma los dos dedos.

O. juntar el dedo pulgar con el index.

P. juntar en redondo el pulgar con el mayor.

Q. juntar en redondo el pulgar con los dos de en medio.

R. poner la punta del dedo largo en la palma.

S. juntando el pulgar a la primer cojuntura del dedo Index.

T. poniendo el dedo pulgar en medio del quarto dedo.

V. levantar los dos dedos en alto abierto.

X. ſerrar los 3 dedos ſobre el pulgar.

Y. açer con la mano la Y como quien la eſcrive.

Z. açer la con el dedillo Index como quien la eſcrive.

N. açerla como eſta dicho y con toda la mano una ſacudida.

LL. levantar dos vezes el dedo largo, que es & del coraçon.

F I N I S.

LEX

LEX LUDOVICI ET LOTHARII AUGG.

Quæ extat lib. 4. Capitular. cap. 19. cum antiqua versione Germanica ex MS. Cathedralis Trevirensis.

That ein jouuelihc man frier geuualt have,
De homine libero, ut potestatem habeat,

so vuar sose er vuilit, sachun sinu cegevene.
ubicunque voluerit, res suas dare.

Soverse sachun sinu thurube salichedi selu
Siquis res suas pro salute animæ

sineru, athe ce anderrn craftlicheru stat,
suæ vel ad aliquem venerabilem locum,

athe gelegenemo siemo, athe se vuemo an-
vel propinquo suo, vel cuilibet al-

dremo versellan vuilit; inde cethemo cide
teri tradere voluerit; & eo tempore

inneneuuendiun theru seluèru grasceffi
intra ipsum comitatum

vuisit, in theru sachun thie gesat sint;
fuerit, in quo res illæ positæ sunt;

vuizzeta thia sala cegedune geulize.
legitimam traditionem facere studeat.

 That

That (a) *avo themo selvemo cide, that*
Quod si eodem tempore, quo
(a) abo.

er thui sellan vuilit, uzzeneuuendiun the-
illas tradere vult, extra eun-

ru grasceffi vuisfit, that ist athe in
dem comitatum fuerit, id sive in

here, athe in palice, athe in andern
exercitu, sive in Palacio, sive in alio

sumuuelicheru stedi; samantneme bimo athe
quolibet loco; adhibeat sibi vel

vane sinen gelandun, athe vane andern,
de suis pagensibus, vel de aliis,

thie theru selvem vuizzidi (b) *leuen, theru*
qui eadem lege vivunt, qua
(b) levent

er selvo leuitt, urcundum retliche; Auur
ipse vivit, testes idoneos; Vel

auor thie hauan nin mach, thane vane
si illos habere non potuerit, tunc de

andern, so vueliche thar bezzera vindan
aliis, quales ibi meliores inveniri

mugen vuerthan. Inde vora hin sachunu
possunt. Et coram eis rerum

sineru salunga gedue, inde burigun the-
suarum traditionem faciat, & fidejussores

ru

ru geuueri geue; himo, ther thia sala
vestituræ donet; ei, qui illam traditio-

insahit, geuueri gedue Inde ather thiu
nem accipit, vestituram faciat. Et postquom hæc

sala so getan uuirthit, geaneruun (c) *inseluei*
traditio ita facta fuerit, hæres illius
(c) Thesselues

neicina uuonathen uuoragequetanen sachun mugi
nullam de prædictis rebus valeat

geduan iruangida. Thara uuiri inde seluuo thu-
facere repetitionem. Insuper & ipse per

ruch sich burigun gedue theruseluueru geuueri,
se fidejussionem faciat ejusdem vestitu-

nio themo geaneruen thegein uursach beliue
ræ, ne hæredi illa occasio remaneat

thia sala (d) *cebekerine; sunder mera not* (e)
hanc traditionem immutandi; sed potius neces-
(d) Cebeuuan-delene. (e) anaualle.

analige thia thuruch cegesremine. Inde,
sitas incumbat illam perficiendi. Et

auo nochthane sachun sinu bit geaneruun sinen
si nondum res suas cum cohæredibus suis

gesunduruth (f) *nehauoda,* (g) *nesi himo that*
divisas habeat, non ei hoc
(f) nehaboda. (g) neo.

ceungeu uuor (h) *samithu; sunder geaneruo siner,*
sit impedimento; sed cohæres ejus,
(h) Samidu, seumnifs.

auuo er gerno neuuilit, athe thuruchthen grauun
si sponte noluerit, aut per Comitem

athe thuruch bodun sinin bethungen uuerthe, that
aut per Missum ejus distringatur, ut

 thia

thia ſundrunga bit (i) *themo due, ce themo ther*
divifionem cum illo faciat, ad quem de-
(i) himo.

geendido (k) *eruetha ſina ƃuolda* (l) *ƃollocaman.*
functus hæreditatem ſuam voluit pervenire.
(k) eruida. (l) Volo quo man.

Inde auo ſumeuuelicheru ſamonungun thia ſellan
Et ſi cuilibet eccleſiæ eam tradere

bat, ganeruo ſiner then (m) *ƃuizzut bit theru*
rogavit, cohæres ejus eam legem cum illa
(m) ruizcut.

Kirichun (n) *ƃona themo ƃoragesproehenemo erue*
eccleſia de prædicta here-
(n) Vane.

haue, that bit andremo geaneruen ſinemo
ditate habeat, quam cum alio cohærede ſuo

haƃan ſolda Inde thaz behaldan ƃuerthe umbe
habere debeat. Et hoc obſervetur erga

then ƃader, inde then ſun, inde then neuun, un-
patrem, & filium, & nepotem, us-

ce cen jarun ƃuizzethallikhen; (o) *ather thiu ſel-*
que ad annos legitimos: poſtea ipſæ
(o) ahter, achter.

*ue ſachun ce theru * muzzungu theru ſelƃeru*
res ad immunitatem ipſius
* f. nuzzunge, utilitatem.

Samanungun (p) *ergeƃen.*
eccleſiæ redeant.
(p) Vuitirigeven.

X. RE-

X.

REGISTRUM ANTIQVUM BONORUM ECCLESIÆ PRUMIENSIS

cum explicatione rerum & verborum, Autore Cæſario Heiſterbacenſi.

Epiſtola Cæſarii Heiſterbacenſis, Exabbatis Prumienſis, ad Fridericum Abbatem Prumienſem.

DOmino Venerabili & in Chriſto Reverendiſſimo F. [Friderico] Dei proviſione Abbati Prumienſis Monaſterii fr. Le (*). Cæſarius quondam ejusdem quamvis indignus dictus Abbas, nunc autem apud vallem S. Petri humilis Monachus [in Heiſterbach] Ord. Ciſterc. in adminiſtratione temporali promereri: *Euge Serve bone*, Paternitati Veſtræ ſignifico, quod, ſicut meæ parvitati injungere dignabamini, librum antiquum jura & reditus veſtri monaſterii continentem, pro poſſe & noſſe, in nullo à veritate exorbitans, tranſcripſi, & pro meo (**) mandato ingenioli, minus

(*) An aliud præter Cæſarii nomen habuit, velut Lebuini, aut ſimile? an ſe Levitam appellavit?

(**) f. modulo.

nus (*) recta vocabula, quæ in eo reperi, ut communi magis paterent intellectui, in usitatiorem quasi glossando Latinitatem transfudi: mirabili tamen & quodam inaudito, quo idem conscriptus est, Grammaticæ stylo, *ob antiquitatis reverentiam* permanente illæso. Veruntamen villarum vocabula, quæ ex longævitate quasi barbara videbantur, nominibus, quæ eis modernitas indidit, commutavi; ipsam (**) mei laboris arbitratus mercedem, qui est veritas in promisso & vita in præmio. Sane, ne ex incertitudine temporis, quo idem liber scriptus & denuo à me rescriptus est, aliquod ejus autoritati præjudicium generetur: noverint cuncti, ipsum *apud vallem S. Petri* à me ejusdem Incarnationis MCCXXII. anno conscriptum. Caritas vestra in Domino valeat, & ita prævaleat, ut una cum grege, vestræ vigilantiæ commisso, post transitum præsentis calamitatis locemini in pascuis æternæ viriditatis. Quod ipse vobis &c.

1. De Rumershem.
2. de Wettelendorph.
3. de Herlensdorph.
4. de Gudensdorph.
5. de Didensdorph.

6. de

(*) f. nota.
(**) f. Ipsum (Dominum)

6. de Walmersheim.
7. de Tadenburne.
8. de Sarensdorph.
9. de Pirensburne.
10. de Ettelendorph.
11. de Badenheim.
12. de Werſcleyte.
13. de Seſſerne.
14. de With.
15. de Helmbuhg.
16. de alio With.
17. de tertio With.
18. de Hoveſtede.
19. de Wleysheim.
20. de Nantenheim.
21. de Baldenshart & Denesbure.
22. Item de With.
23. de Merren & Trimparden.
24. de Merinche.
25. de Sueyge.
26. de Uurne.
27. de Salmene.
28. de Gluttche [Cluterche] & Tritteheim.
29. de alio Trittenheim.
30. de Glane, Glene.
31. de Odenbach.
32. de Wimesheim.
33. de Remethe.

34. de Lullingen.
35. de Rivat.
36. de Montim.
37. de Muenru.
38. de Bovelicourt.
39. de Wans & Holonzi.
40. de Wihe in Episcopatu Metensi.
41. de Fagit.
42. de Puzol.
43. de Auvans.
44. de Vilantia.
45. de Montini
46. de Malbuntreyt.
47. de Tevenihc.
48. de Bastenachge.
49. de Wardane.
50. de Longomuler.
51. de Noville.
52. de Burc.
53. de Wanpahe.
54. de Hunlar.
55. de Yvernesheim.
56. de Umgarden.
57. de Ekmeskeit.
58. de Notinc.
59. de Honespolt.
60. de Effelesbure. [Effelesburc.]
61. de Buzzenswelt.
62. de Keslighe.

63. de

63. de Linde.
64. de Cruceberg.
65. de Wizſelle.
66. de Arnvilre.
67. de Elſaffe.
68. de Munichuſen.
69. de Mekenheim.
70. de Retersdorph.
71. de Bahcheim.
juxta Budensberg.
72. de Unckele.
73. de Villippe.
74. de Einclo.
75. de Vogelberg.
76. de Bachenheim Colonienſ.
77. de Juſtene.
78. de Grumersdorph.
79. de Bale.
80. de Betbure.
81. de Hertene.
82. de Bundene.
83. de Reinbutre.
84. de Linneche.
85. de Langenacker.
86. de Juggende.
87. de Ludesheim.
88. de Kerpenne.
89. de Witesheim.
90. de En[illegible]ner.

91. de Sconovise.
92. de Maleberhe.
93. de Rondeme.
94. de Rore.
95. de Iuterche.
96. de Bulgensheim.
97. de Rembach.
98. de Dusburhc.
99. de Arneheim.
100. de Aldenselen.
101. de Tremele.
102. de Wamele.
103. de Testrebant.
104. de Vuorst.
105. de Gembrigke.
106. de Backele.
107. de Nasteden.
108. de Swalbahc.
109. de Nesene.
110. de Wlatke.
111. de Venestre.
112. de Noegen.
113. de Dinheim.
114. de Necttoye.
115. de Gencheim.
116. de Wilre.
117. de Alvesheim.
118. de Ockenheim.
119. de Binge.

GLOS-

GLOSSÆ CÆSARII.

§. 1. Notandum est, quod in libro isto sæpissimè mentio fit de quatuor generibus *mansorum*, id est, de mansis *servilibus*, de mansis *ledilibus*, de mansis *ingenualibus*, de mansis *absis*. *Mansi serviles* sunt, qui continuo tenentur nobis servire; id est, omni hebdomadâ per totum annum tribus diebus. Præterea faciunt alia jura multa, sicut expressum est in libro.

§. 2. *Mansi lediles* sunt, qui nobis multa jura solvunt, sed tamen ita continuè non serviunt, sicut mansi serviles.

§. 3. *Mansi ingenuales* sunt, qui jacent in Ardenna, id est *Osdine:* * in qua terra jacet *Alve* & *Hunlar* & *Vilantia*. Quilibet istorum mansorum habet CLX. jurnales terræ, quos appellamus vulgariter *Köninbkgesbuive*.

§. 4. *Mansi absi* sunt, qui non habent cultores, sed dominus eos habet in sua potestate, qui vulgariter appellantur *Wroinde*. (**) Præterea etiam invenitur in libro de Mansis *indominicatis*, qui sunt agri curiæ, quos vulgariter appellamus *Selgunt*, sive *Atten*, vel *Cunden*.

§. 5.

(*) f. *Osdinc.*

(**) Forte quod Germanis pfründe, à præbenda; quæ fortasse in manso abso ab Ecclesia domina constituebatur. Add. c. 4. & post c. 25. tit. qualis præbenda not. marginal.

§. 5. *Dauretwe* (*) sunt cortices, qui excoriantur de arboribus, quas vulgariter appellamus *Lovete*; & de corticibus istis dabit mansus quinque fasciculos: quilibet fasciculus habebit quindecim cortices laudabiles. De his fasciculis procurabitur lumen in domo dominica, quam appellamus communiter *Wronhoff*. (**) Præterea, quando mansionarii triturant segetem dominicam in Decembri, quia tunc temporis dies breves sunt, inde etiam eis providebitur lumen.

§. 6. Quilibet mansus tenetur Prumiam adducere (***) *glauem*, id est, lignarium, sive acervum lignorum: qui acervus habebit XII. pedes in longitudine, & VII. in latitudine; & pro lignario isto adducet quilibet mansus carradas XII. quæ lingna vulgariter appellan-

(*) infra Durascuras appellat in Rumersheim, sed melius Duratwas in Walmersheim.

(**) Hinc patet, *Frohn* propriè significare Dominum, rem dominicam; hinc *Frohn Dienste* servitia, quæ Domino præstantur, *Frohn-bothen*, *Fröhnen*. Hinc *Frohnleichnams-tag*, ad verbum, Dominici corporis dies seu festum. Errantque adeò, qui putant, *Frohn* proprie significare Sanctum.

(***) id est, quod Germani vocant *clafter*, item *lachter*: & sic nobis hodieque appellatur mensura lignorum. Add. alio sensu *glaves*, id est, clayes cap. 105. & seqq. forte dicendum potius *glavas*, ut c. 118.

lantur Kunifeges-Holtz, sive Widegslage. Hæc ligna recipiet Camerarius conventûs, & de illis procurabit ignem copiosum Fratribus in calefactorio per totam hyemem a festo Omnium Sanctorum usque Pascha; & ignis ille matutinis incipientibus accendetur, & durabit usque ad completorium.

§. 7. In qualibet curia potest D. Abbas Cambam suam, sicut & molendinum habere. *Cambam* vulgariter appellamus *Bachus* & *Brubus*. (*) In illa *Camba* tenentur homines ibidem manentes panem fermentatum coquere & cervisiam braxare. Præterea si Domnus Abbas illuc est venturus, &, si *mansionariis* (**) à *Majore*, id est, *villico* sive à nuntio Abbatis præcipitur, tenentur frumentum de curia dominica ad molendinum deducere & molere, & ad Cambam dominicam reportare, & panem facere, & coquere: opera dominica unde acceptura est panem & cervisiam. Illum panem & cervisiam ipsa familia in suo ordine tenetur coquere & braxare. Ipsa enim camba ecclesiæ reddet non minima emolumenta, sicut faciunt etiam & molendina.

(*) *Backhaus*, domus ubi panis coquitur; *Brauhaus*, domus ubi cerevisia paratur seu braxatur.

(**) *Mansionarii* sunt subditi Abbatis, & ut puto, servi vel liti; & infra (proxima abhinc nota **) opponuntur *Scarariis*, hominibus ingenuis seu militaribus.

§. 8. *Gvaſtas facere*, (*) & poſtquam ſegetes repoſitæ fuerint in horreum dominicum, tenentur manſionarii, ſicut antiquus liber narrat, illas triturare. Medio autem tempore, antequam fuerit triturata, tenetur familia in ſuo ordine eam *cuſtodire*, & de nocte cuſtodes, ne comburantur à malis hominibus, deputare: & ſi de negligentia eorum neglecta fuerit, tenentur eam Eccleſiæ reſtituere. Præterea ſi Domnus Abbas advenerit, & ita eis præceptum fuerit, tenentur vigilias circa ipſum & ſuos, ne aliquid ſiniſtri eveniat, propter timores nocturnos obſervare.

§. 9. Quælibet curia tenetur ſolvere ** *hoſtilicium* Domno Abbati. Hoſtilicium vulgariter appellatur *Natſelde*. Dominus Abbas quando vult viſitare curias ſuæ Eccleſiæ, tenentur ei præfatæ curiæ currus ad ferenda neceſſaria de curia ad curiam procurare: vel fortè, ſicut mos erat antiquitus, quando jura iſta ſtatuta fuerunt, & domini volebant procedere per

(*) *Wache*, Germanis vigiliæ, cuſtodiæ; *Wächter* vigiles.

(**) Quod olim præſtabatur pro vectura in *hoſtem*, id eſt, in exercitum. Quid *Natſelde*, aliis divinandum relinquo. Eadem deinde vectura etiam ad alios uſus à Domino exigebatur, præſertim cum rarius in exercitum vehendus eſſet. Add. de Natſelde c. 25. & c. 77.

per terras ſuas, jungi fecerunt currus ſuos, & ſedebant in iis, vel familia eorum. Boves, qui ad hoſtilicium dantur in curiis mactari debent & comedi. Sed ſi Domnus Abbas exegerit redemtionem, ſolvet quilibet manſus denarios quinque. Triginta enim manſus de Rumersheim ſolvent, ſicut dictum eſt, quatuor boves: & ita ſeptem manſi & dimidius ſolvunt unum bovem; & ſi dabunt redemtionem, ſolvent *denarios triginta ſeptem & obulum: unde in diebus illis, quando hæc inſtituta fuerunt, poterat emi bos ſive vitulus fortis ſaginatus*, ad comedendum optimus ſatis.

Huc usque Cæſarius Heiſterbacenſis, Exabbas Prumienſis. Sequitur textus veteris MS. cum Gloſſa Cæſarii.

I. Rumersheim.

Sunt in *Rumersheim* manſa integra ſervilia triginta tria, *indominicata* manſa ſeptem. Widradus habet manſum integrum. Solvit in cenſu pro *ſuali*, (idem eſt, quod porcus: & dicitur ſualis à ſue,) porcum valentem denariis viginti. De *lino* libram unam, pullos tres, ova XVIII. Unoquoque anno ducit de vino in menſe Majo carram dimidiam, & in Octobri dimidiam; ducit de fimo ſuo carras quinque *Durascuras* (*) V. ligna, glavem(**) unam

(*) *Dauretbbe* in gloſſa ſupra.

(**) *Glabem* etiam paulo ante explicuimus.

unam in latitudine pedes ſex, in longitudine pedes XII. ad carradas XII. Panem & cerviſiam facit, ducit ad Monaſterium *axiles*, & facit unusquisque in ſilva ad porcos ebdomadam unam ſecundum ordinem ſuum. Jugera tria facit; per totum annum unaquaque hebdomada dies tres. Adducit de *Hunlar* ad monaſterium de annona modios quinque: *Wactas* facit, quando XV. noctes facit, & fœnum colligit, & *curvadas* (*) facit. Sciendum eſt, quod omnes homines, villas & terminos noſtros inhabitantes, tenentur nobis curvadas facere; non ſolum manſionarii verum & *ſcararii*, id eſt, *Miniſteriales*, (**) & *Haiſtaldi*, (***) id eſt, qui non tenent a curia hæ-

(*) *Courvée*, Gallis quod Germanis, *dienſte, frohn-dienſte.*

(**) Scararii, id eſt, qui poſtea dicti militares. Ex his miniſteriales (add. c. 3.) tunc ab Abbate vel alio Domino feudi in ſcaram ſeu exercitum mittebantur.

(***) *Haiſtaldi*, qui Germanis *haushälter*, hausgeſeſſene, eingeſeſſene, incolæ, qui hæreditatem ſuam non a curia, id eſt in beneficium vel feudum, ſed in allodium habebant; ingenui interim homines, *freie bauern*; neque, ut Ducangius putat, glebæ aſcripti, quod ille ipſe, quem allegat, locus Bertinianorum annalium docet A. D. 869, ubi cuſtodiendo caſtello ad Ciſtas deſtinantur, quod glebæ aſcriptis, ab armorum uſu tunc excluſis, non conveniebat. Add. ad c. 25. §. 1.

hæreditatem; quia communionem habent in pascuis & aquis nostris. *Curvadas* facere est, ita nobis sicut sibi ipsis arare, quas *curvadas* vulgariter appellant *Ackerplughe*. Qui enim non habent animalia, sive animal ad hoc utile, veniet, quando ei præcipitur à nostro ministro cum suo *fossorio*, & cooperabitur aliis hominibus hoc, quod ei injunctum fuerit. Panem, & cervisiam, & carnem eis dant opportuno tempore, alio nihil. Claudit in circuitu messem perticas sex; in Broil tres; unam aream in horto dominico mundat. Fœmina sua debet suere femoralia. In *hostilicium* carrum unum & boves quatuor, à medio Majo usque ad medium Augusti. Reinbaldus habet de terra jurnales tres, & curtilem unam. Unde debet exire unaquaque hebdomada dies duos, & * ad XV. noctes ebdomada una; & pullum unum. Fœminæ *præbendariarum* unaquaque ebdomada dies duos; Unum cum pane, & alium sine pane. Sin autem, dimidiam libram lini & dimidium *camsilem*. (*) Nantherus habet curtilem & pratum. Fœmina de Ecclesia habet curtilem unum, & solvit denarios quatuor.

(*) add. gloss. seq. Cæsarii, §. 4.

Sequitur Glossa Cæsarii, ubi explicat ex dicto textu aliqua.

§. *Francigena* (*) enim fuit, qui scripsit librum antiquum, & multa barbara nomina in eo posuit secundum Gallicum, quæ propter antiquam dignitatem etiam] in hoc libro descripsimus, nec ea mutanda judicavimus.

§. 2. *Axiles.* (**) Quilibet mansus tenetur *L. axiles* vel C. scindalas ad tecta Ecclesiæ restauranda annuatim persolvere. Axiles vulgariter appellamus *Essellinge*, & *scindulas scundelen.* Quoniam *mansionarii* debent jugera Dominica arare, seminare, colligere & in horreum deducere suo tempore, & sepem facere, & triturare; fere omni-

(*) Ut jam alibi notavi, Germani & Belgæ posteriorum temporum, id est, post Carolingos, Gallos, quos hodie appellamus *Franzosen*, non tam Francos appellabant, (tales enim se quoque censebant) sed Francigenas, id est, posteros Francorum, id cum creberrimum sit, miror, à Ducangio non annotatum.

(**) *Axiles,* Gallis *Ais*, asserculi, ab asseribus, *ascellæ*, nempe scandulis (*schindelen*) paulo firmiores. Hinc 50. axiles 100. scandulis opponuntur.

omnibus patet, & ideò ea quæ sciri possunt, vel sciuntur, scribere omisimus.

§. 3. *Claudit in circuitu messem perticas sex.* Sex perticas claudere circa messem, & tres circa *broil*, est, quemlibet mansum IX. virgas, id est, novem mensuras circa *Abtas* (*) nostras ac prata sepem facere. Quælibet mensura de IX. supradictis habet XV pedes in longitudine.

§. 4. *Suere femoralia.* Regula indulget Monachis in via directis uti femoralibus: & ideò constitutum est ab antiquo, sicut narrat liber vetus, quod mansi nostri tenentur annuatim camsiles facere. *Camsil* (**) enim est lineus pannus de puro lino compositus, habens in longitudine octo ulnas, & in latitudine duas; quæ femoralia tenentur fœminæ hominum nostrorum suere; & Camerario conventûs ita consuta, villici sive ministri de officio suo debent præsentare: quæ Camerarius regulariter & secundum præceptum Abbatis sui debet distribuere & conservare.

§. 5. Et in Rumersheim mansus XXX solvunt suales XXX. aut uncias totidem.

 De

(*) quid *Abtæ*, vel Achtæ?

(**) hinc hodie *Camisola* dici videtur.

De lino libras XXX, pullos XC, ova DXL, Angarias XXX; de fimo carradas CL. Durascuuas similiter CL, Lignarias XXX, Axiles MD, scindalas tria millia, Jugera XC. Ducit de *Humlar* modios siliginis CL. *In hostilitium dant boves quatuor & currum unum.

II. De Wetelendorpht.

MSctus. In *Wetelendorpht* sunt mansa servilia quinque & dimidium, quæ similiter serviunt sicut in *Rumersheim*. *Franco* tenet mansum dimidium in ipsa villa, qui similiter debet servire. Nepos Hericonis majoris tenet *jornales*. *Herico* major tenet mansa servilia duo; & Guntherus similiter duo *servilia*, qui etiam similiter servire debuissent, sicut superiores, & modo *scaram* faciunt. * *Ello* habet mansum unum, qui similiter scaram facit, sicut cæteri *scararii*. Sunt ibi *farinarii* (**) tres. Unus molendinus tenet de terra jornalis pro sua vestimenta. Qui dimidia mansa tenent, tres dies faciunt, sicut illi qui integra tenent.

III. De

(*) ita videmus rursus Scararios seu militares servientibus opponi.

(**) id est molitores.

III. *De Herlendorpht.*

Sunt in Herlendorpht manſa ſervilia duo, quæ ſimiliter ſervire debent ſicut de Rumersheim. Sunt ibi de terra jornales in dominicato, quam tenet *Routhardus*, & eam Hosbertus habuit, quæ non eſt de ejus beneficio; & de prato ad carr. & curtilem unum.

De feudis Miniſterialium. Stephanus tenet manſa ſervilia ſex & dimidium: quæ ſimiliter, ut ſuperiores, cenſum & ſervitium ſolvere debent. Sunt ibi *Scararii* duo, qui ſimiliter ſerviunt, niſi quod ſuales, nec pullos, nec ova ſolvunt; lignarium non faciunt, nec wactas, neque dies; panem & cerviſiam non faciunt. De prato *Merbach* ducit de fœno carras quinque, ibique ſecant una die, altera die colligunt. Mulieres eorum femoralia debent ſuere.

Cæſarius ad Wetelendorph hæc notat:

Wetelendorph cum ſuis appendiciis ab antiquis Eccleſiæ fundatoribus *domo* hoſpitali eſt aſſignata, ut pauperes Chriſti conſolentur ac refocillentur in ea; quæ domus cuſtodienda committi debet tali ſeni, cujus con-

ſcientiam posſideat timor & amor Dei. In præfata etenim domo hoſpitali asſiduò commorabuntur XII *pauperes*, fratres & *præbendarii* noſtri, qui de redditibus ſibi asſignatis omnibus diebus vitæ ſuæ ſuſtentabuntur inibi. Præfati enim pauperes continuè permanebunt in obſequio Eccleſiæ: campanas debent pulſare, clauſtrum quolibet ſabbato ſcopare, & ad omnia, ubi neceſſe fuerit, nobis & eccleſiæ obſequium præſtare. Si enim aliquis fratrum noſtrorum infirmatur, eum debent obſervare, & in omnibus ſuis necesſitatibus, quantum in ipſis eſt, ſubvenire; & ſi moritur, funus debent lavare, & usque poſt ſepulturam eum non debent derelinquere. De prædicta enim curia ſæpe dicti pauperes cottidianum habebunt panem ſiligineum, &, quod convenit tempori, aliquod pulmentum. Quando etiam Conventus induitur cappis in præcipuis ſolemnitatibus, tunc panis albus & vinum, & aliquid de carne præfatis XII. dabitur pauperibus. Similiter & veſtimentum dabitur eis de *ſarcilibus*. *Sarcil* enim eſt pannus groſſus, XII. ulnas habens in longitudine, & duas in latitudine: quem pannum perſolvere debent curiæ noſtræ, quæ ab antiquo ad hoc ſunt determinatæ. Præterea de redditibus reſiduis, qui ſatis competenter pingues ſunt, ejusdem curiæ de-

debet *monachus hospitalarius* procurare diligenter, quod supervenientes & peregrini caritatem & humanitatem in eadem domo semper debeant reperire. Et, si contigerit, eos infirmari, debet eis custodia à sæpe nominatis XII. pauperibus exhiberi: & si moriuntur, apud *S. Benedictum* ab eisdem sepelientur. Hospitalarius etiam, quæ ad tales exequias sunt necessaria, procurare debet cum summa diligentia, quod semper ea habeat parata. Et quid plura? debet cogitare Abbas hoc, quod dicit Apostolus Paulus: *Charitas fraternitatis maneat in vobis*; &, Hospitalitatem nolite oblivisci: *per hanc enim placuerunt quidam Deo, Angelis receptis.* Hinc namque scriptum est: *Beatius est dare, quam accipere.* Nam & ipse Dominus dicturus est in judicio: *Hospes eram, & recepistis me; infirmus & in carcere, & visitastis me.* Et, *quod uni ex minimis meis fecistis; mihi fecistis. Venite benedicti Patris mei &c.* Præbendæ enim supra nominatæ XII. pauperum, sanis corpore vel divitibus non debent conferri, qui habent, unde possint sustentari, vel qui cottidiano labore necessaria sibi possunt conquirere; sed dabuntur ægrotis, cœcis, surdis & debilibus, sicut constitutum est à Sanctis Patribus; Qui autem aliter præsumserit age-

agere, sciat, se Dominum graviter offendere.

IV. De Gundensdorpht.

In Gundensdorpht tenet *Odacrus* mansa tria, quæ similiter servire debuissent, sicut superiores. Meinzo tenet medietatem beneficii Radulfi: alia medietas *Absa* (*Uuroinde*) est, quæ similiter, ut superius omnia, servire debent. Vidua Radulfi tenet jugera. Vinum vendunt & salem secundum ordinem suum. Est ibi molendinum unum in *Minisa*, alia in Prumia.

V. De Didendorpht.

Sunt in Didendorpht mansa servilia quinque, quæ similiter servire debuissent, ut superiores; & modo Scaram faciunt.

§. 1. Cæsarius: *Scararios* modo Ministeriales appellamus.

§. 2. *Scaram facere* est, D. Abbati, quando ipse jusserit, servire; & nuncium ejus seu literas ad locum sibi determinatum deferre.

VI. De Walmersheim.

Sunt in Walmersheim manſa ſervilia duodecim. Ex his habet Caduinus I. ſolvit ſualem unum, valentem unciam unam; de lino libram unam, ſi ex fiſco nata eſt; ſin autem, camſilem faciat. Facit jugera tria, corvadas ſex, glavem unum. Ad monaſterium ducit de ſpelta modios XVI. Angariam integram. Claudit perticas IV. *Duratuuas* V. In hoſtilitio boves duos, ſecundum ordinem ſuum. Unaquaque hebdomada * *Anciles* C. Eſt ibi camba una; ſolvit de annona modios; ſi boves non dat, denarios V. ſolvit. Duas XV. noctes. In unaquaque hebdomada dies tres. Ducit Anciles C. Eſt ibi camba una, ſolvit de annona modios, panem & cerviſiam, & wactas facit. Ad fœnum, ad meſſem, mancipia duo. *De feodis Miniſterialibus.* Sunt ibi *Scararii* XV. Ex his habet Raginullus manſum unum. Ducit de vino in Angariam carradam unam. De lino dat libram unam; facit XV. noctes. Ducit axiles centum; de fœno carradas decem & ſecat. Ducit ad Monaſterium de annona modios XV, facit carradas tres; jugera tria ad fœnum, mancipia duo; dies duos in ebdomada

(*) an *axiles?* vid. cap. 1. add. c. 7.

mada. In adventu Regis *friskingam* unam; & de farina modium unum. Rotaudus tenet manſum unum in *Walmersheim* ſervilem, & unum in *Budensheim*; qui ſimiliter debuiſſet pleniter ſervire, ſicut *Tedvinus*. *Ingilboldus* habet dimidium, qui modo Scaram facit; *Tancratus* ſimiliter, *Gislardus* ſimiliter. *Ginnardus* habet manſum & dimidium ſervilia. Omnes enim de *Rumersheim* & *Wettelendorpht* & *Herlendorph* & *Walmersheim* & *Sarensdorph* & *Caldenburnen* & *Lizendorph* & *Olmuzze* & *Ormunte* & *Alve* & *Merbach* fœnum ſecant, colligunt & ducunt; excepto de Scarensdorph & Lizerdorff ſecant & colligunt, ſed non ducunt. Vinum & ſal, ſi eis præcipitur, omnes vendunt. Duos boves & dimidium debet in hoſtilitio.

Sciendum eſt, quod quicunque Comes *Placitum* tenet cum hominibus Eccleſiæ ac iſtius viciniæ; quicquid ibi vadimoniorum ſive ſatisfactionum conſtituitur, D. Abbas partem dimidiam, Comes habet alteram. Quod ſi ibi ſententia terminari non poterit, & in curiam noſtram *Rumersheim* tranſlata fuerit; duæ partes ſatisfactionum erunt Domini Abbatis; tertiam vero more ſolito Comes habebit.

§. 1. Antiquitùs tanta copia vini ac salis proveniebat Ecclesiæ de curtibus nostris, quod oportebat quasi de necessitate superflua venundare; & hoc est, quod dicit authenticum vetus: *Vinum & sal vendunt.* Sic etiam observatur adhuc hodiè, quod homines nostri in curiis nostris vinum nostrum, si volumus, cum banno debeant vendere.

VII. De Caldenburne.

Sunt in Caldenburne mansa servilia XV. Ex his habet *Elemboldus* & *Elisæus* unum. Solvit sualem unum; pullos quatuor, ova 24. Facit dies tres in unaquaque ebdomada, duas XV. noctes, jugera duo, angera integrum. Ducit *axiles* centum; ducit de *Cuchkeme* de siclo * modios quinque; ducit etiam de *Calburne* de annona modios decem, Daurastuuas quatuor. Cerevisiam facit, panem & Wachtas. In horto facit agrum integrum. Est ibi scararius unus *Redosus*, qui tenet mansum unum & dimidium, quem comparavimus à Rambaldo; solvit de lino libram unam, angariam integram, carradas tres, jugera duo, duas XV. noctes. Ducit axiles C. Est ibi ad Ma-

(*) *de Seigle*, ut Galli vocant, id est, secali.

Malenburne molendinum unum; est ibi camba una, quæ solvit modios C. & sal vendunt & cætera.

CÆSARII NOTÆ.

§. 1. Item notandum est, quod in curiis nostris, ex hac parte *Kilæ* constitutis, etiam ubi decimæ sunt feodatæ, ministri nostri, id est, *Bomest* & *Budel*, decimas de feodis, quæ attinent istis officiis, sibi retinebunt; & quibus *decimæ* sunt *infeodatæ*, ab iis decimas exigere non debent, nec attentabunt.

VIII. De Sarensdorpht.

Sunt in Sarensdorpht mansa servilia XI. & dimidium. Est ibi mansum indominicatum unum. *Munifridus* habet mansum unum; Solvit sualem valentem solidos duos, de lino libram unam; Angariam integram, pullos 5, ova 20. In alio anno porcum unum valentem denarios quatuor pro ligna, quæ appellantur *Wideglage*. Ducit de annona modios quinque; de Spelta modios decem: de curte dominica ducit ad Monasterium de annona modios quinque; mundat in horto agrum unum & plantat; facit carvadas tres; unoquoque anno camsilem & sarcilem dimidiam. Fa-

Facit XV. noctes, claudit perticas tres, panem & cervisiam & Wactas facit, Daurastuuas quinque. In adventu Regis pullum unum, ova quinque. Ad monasterium ducit axiles centum, ad fœnum vel in messem mancipia duo, in ebdomada unaquaque dies tres, jugera tria: in hostilicio boves duos & carrum dimidium. Ex his mansis sunt sex, & sunt quinque, quæ non solvunt sualem nec porcum. In alio anno aliud servitium faciunt, sicut superiores. Sunt ibi scararii septem. Willefridus habet mansum unum scararium; facit jugera duo, angarium 1. de lino libram I, XV. noctes; ducit axiles centum, in alio anno ducit scindalas 50. Ducit de annona ad Monasterium modios XV. facit unaquaque *die* (forte ebdomada) ad annonam colligendam diem unum. Ducit de fœno carradas decem, & secari facit corvadas duas, perticas quatuor. In adventu Regis friskingam unam, & de farina modium unum. Est ibi molendinum 1. vinum & sal vendunt. *Tedricus* habet mansum servilem, qui modo scaram facit. Erkengerus duos & dimidium, Luidolfus duos, Rodulfus dimidium, Welolfus unum, Geroldus dimidium. Hugibaldus nihil facit, qui scaram facere debuisset, sicut Willifridus. Similiter Agilfridus & Erkengerus; nec non & Ludolfus duos boves debent, & carrum in hostilicio.

E *IX*.

IX. De Birensbure.

Sunt inBirensbure manſa V. facit unusquisque jugera duo, dies tres. Facit XV. noctes; ducit axiles L. pullos 3. ova XV. carvadas 3. paginas duas, daurastuuas V.

Nota: Hæredes Dominorum Heinrici & Wilhelmi tenent apud *Burensbure* & *Mortenbach* linum, quod nobis ibi ſolvunt homines noſtri.

X. De Ettelendorpht.

Sunt in *Ettelendorpht* Eccleſiæ duæ, unde debent parari caballi duo: Una Eccleſiæ ſita eſt juxta *Malbergh*, in monte, qui appellatur *Kileburhc*, & eſt bona matrix Eccleſia. Alia ſita eſt in villa, quæ appellatur *Willesacger*. Sunt ibi manſa quinque & dimidium. Ex his habet *Reingerus* unum: ſolvit faculas L. ſcindalas, carradam unam; pullos quatuor, ova XX. Inter quinque bovem hoſtilicium unum; in alio anno porcellum unum, valentem denarios quatuor. In angaria ducit de vino carradam unam; & pro lignario carradam dimidiam; ducit de ſpelta ad monaſterium modios XV. Idem ſepem facit, claudit *glaves* III. de lino dat libram unam, corvadas 2. & tertiam ad fimum; jugera 3. Ducit ad Monaſterium axiles C. In ebdomada operatur, quicquid præcipitur ei: facit in ſilvam ebdomadam I. ad porcos ſecundum ordinem ſuum.

ſuum. De glandibus modios V. Panem, & cervisiam, & wactas faciunt. In adventu Regis pullum I, ova V. Illæ fœminæ, quæ camſiles faciunt, colligunt linum, & trahunt de aqua, & parant. Ad fœnum & meſſem operarios duos, ad vindemiam I. *Cuſturiam* (*) faciunt ad cameram, porros plantant; Parafredum dant. Eſt ibi molendinum unum. Vinum & ſal vendunt; ſecundum ordinem ſuum moros colligunt. Ad *Merreche* in *Venna* (**) & manſuarii & Haiſtaldi operantur. Rabertus habet ad Munzevelt manſa VI, quæ ſimiliter ſerviunt, & ſolvunt, ſicut in Ettelendorpht.

Cæſarius.

§. 1. Videtur nobis, quod *Comes Viennæ* (***) jus Patronatus illius Eccleſiæ teneat in feodo, quæ Eccleſia ſita eſt in monte juxta *Malbergh*, qui appellatur *Kilhburgh*.

§. 2. *Faculæ*. Faculæ ſunt ligna arida, quæ vulgariter appellantur *Aſpen*.

§. 3. Sciendum eſt, quod quicunque de Miniſterialibus infeodatis Eccleſiæ uxorem alienam duxerit, & de ea filios genuerit; quod Dominus Abbas de jure non teneatur illis feodum patris conferre. Quicunque enim miniſteria-

(*) *coûture*, eſt actus nendi.

(**) *Vennæ* ſunt loca paluſtria, paſcuis apta.

(***) Hodie Comes de *Viamen*.

ſterialis hoc præſumſerit facere, ſciat, ſe erga Eccleſiam non fideliter agere; & D. Abbas, ſi voluerit, ſuper hoc eum poterit convenire, & pro tali delicto graviter punire. Sed ſi hoc procuratum fuerit, quod Dominus tam uxoris quàm filiorum eos liberè dederit Eccleſiæ; D. Abbas cum eis piè & miſericorditer diſpenſare poterit. Præterea ſciendum eſt, ſi aliquis Miniſterialis Eccleſiæ obierit, & non filium, ſed filiam de familia Eccleſiæ ſuperſtitem reliquerit; quod D. Abbas de bona & pia conſvetudine poteſt eam de feodo patris ſui infeodare; & in omnibus propter Deum cum ea miſericorditer (*) debet agere, atque ei communiter ſubvenire.

§. 4. Cautus eſſe debet, quicunque placitum tenet in curiis cum Scabinis & familia, ne ſtatim eis hoc, quod in libro iſto invenitur, proponatur: ſed diligenter quærantur ab iis jura Eccleſiæ; quia nihil ex omni parte beatum. Aliqua forte neglecta ſunt ſcripta in libro hoc: ſicut in *Birensbure* nulla fit mentio de *angariis* & *tunnis*; & tamen ipſi utrumque operantur.

§. 5. Quærantur ab eis jura Eccleſiæ diligenter, & ſuper hoc audiantur: & ſi tacent de aliquibus, quæ expreſſa ſunt in libro iſto, hoc eis

(*) hoc eſt, quod vulgo dicunt: *Krumſtab ſchlieſſet die töchter nicht aus.*

eis prudenter proponatur; & ita magis ſibi timebunt. Nihil enim in ipſo textu ſcribere volumus, niſi quod in veteri libro ſcriptum legimus. Idcirco de angariis & tunnis mentionem in textu non facimus. Præterea nulla mentio fit in textu de curte Dominica, nec de Salica terra, neque de prato, vel de molendino; & ita, ut dictum eſt ſupra, iſta ſemper prudenter ſunt attendenda.

§. 6. Quando D. Abbas pro neceſſitate Eccleſiæ accedit ad curiam D. Regis ſive Imperatoris, vel ſi cum eo vadit Romam, vel in Lombardiam; vel ſi oportuerit eum de neceſſitate contra malefactores Eccleſiæ ſe defendere, tenentur ei ad hoc ſemper tres manſi equum unum accommodare, vel ſicut poſſunt, eum debent redimere: qui equus vulgariter appellatur (*) *Herpert*. Et cum Dom. Abbas reverſus fuerit in pace, debet eum Dominis ſuis reſtituere. Manſionarii etiam, ſi volunt, poſſunt mancipium cum equo deſtinare, qui eundem habeat procurare. Prædicti enim equi adhuc quolibet anno in ſuo ordine ſolvuntur *Viteke*, & pro quolibet equo dantur duo *ſolidi Colonienſes*.

XI. De Badenheim.

Sunt in Badenheim manſa V. & dimidium, quæ ſimiliter ſerviunt, ſicut ſuperiores; excepto,

(*) *Heer-pferd*, equus ad exercitum.

pto, quod sualem solvunt, valentem duos solidos. Similiter facit ille mansus, qui est in *Gangeindorpht*, omne servitium, sicut superiores.

XII. De Ilversleite.

Sunt in *Ilversleite* mansa octo, quæ similiter serviunt & solvunt, sicut illa in Badenheim. Est ibi terra indominicata, jugera 100, prata ad carradas XXX. silva ad porcos saginandos ducentos.

XIII. De Sefferne.

Sunt in *Sefferne* mansus sex & dimidium, qui omne servitium faciunt, sicut illi de *Badenheim*. Est ibi molendinum unum. Regimbertus habet in Badenheim mansa 4. & dimidium, quæ similiter serviunt, sicut superiores.

§. 1. Cæsarius Curia de *Sefferne* & *Birensbure* & *Morlebabc* & *Niederprume* quolibet anno ad opus Ecclesiæ tenentur novas tunicas facere.

XIV. De Wihc, juxta Sefferne.

Sunt in Wihc mansa tria, quæ omne servitium similiter faciunt.

§. 1. Cæsarius: Sciendum est, quod Abbas quolibet anno, si vult, ad ædificationem Ecclesiæ calcis furnum potest facere: & ad hoc omnes curiæ circa Kilu tenentur eum juvare. Curia enim de *Denesbure* & *Hermansbanide* addu-

adducent palos, id eſt, quod vulgariter dictum *Steboben*, & perticas *gerten* ad tunicam furni ſepiendam. Omnes aliæ curiæ de *Oslibc* adducent truncos laudabiles & magnos. Quilibet manſus adducet 4. truncos, quorum quilibet habebit pedes...... in longitudine, & duos & dimidium in groſſitudine & in latitudine. Curiæ autem aliæ, ſcilicet *Rumersheim*, *Sarensdorpht* & *Walmersheim*, adducent lapides calcis, quilibet manſus carratas XVI. Scire debetis, idcirco barbara nomina ſeu vocabula quandoque nos poſuiſſe in gloſſis, ut facilius poſſint intelligi, cum in textu reperiantur ipſius libri.

XV. De Hellenbuhc.

Eſt in *Hellenbuhc* manſus unus, quem tenet Erkenbertus, qui ante ſervile ſervitium faciebat, & modo ſcaram facit. In adventu Regis friskingam unam; & de farina modium unum. Similiter omnes presbyteri & ſcararii facient.

§. 1. Cæſarius: Notandum eſt, quod liber præſens non ſolùm in loco iſto, ſed & in aliis ſæpius locis dicat de ſcarariis ſive miniſterialibus, nec non & eccleſiarum noſtrarum paſtoribus; qui magnam libertatem habere ſe dicunt, & ſatis parvum ſervitium de ſuis feodis ſe debere recognoſcunt. Et ſciendum eſt, quod D. Abbas omnia ſolus non prævalet fa-

cere; idcirco omnes illi, qui ſacramento præſtito ei ſunt obligati, in omnibus neceſſitatibus ſuæ Ecclesiæ fideliter ei debent aſſiſtere. Pro dolor! propter peccata populorum res verſa eſt in contrarium.

XVI. De alio *Wibc*.

Sunt etiam manſa XIV. quæ *Madaluuinus* dedit, quæ omne ſervitium faciunt; excepto ſualem non ſolvunt, nec bovem hoſtilitium, nec faculas, nec ſcindlaas, nec porcum in altero anno; ſed dat pullos 4. ova 12. De ſpelta modios VIII. & ducit ad monaſterium axiles 50. & inter III. ducunt ad monaſterium de vino carradam.

XVII. De tertio *Wibc*.

Sunt in alio *Wibc* III. Manſa, quæ ſimiliter ſolvunt, ſicuti iſta 14. quæ *Madaluuinus* dedit.

XVIII. De Hoveſteden.

Eſt manſus in *Hoveſteden*, qui omnia ſerviet, ſicut Ettelendorph

XIX. De Uulesheim.

Eſt manſus in *Uulesheim*, qui angariam non facit, nec ſcindulas, nec axiles; nec ſpeltam ducit ad monaſterium; dat pullos 2, ova 10, de lino libram unam. Dies facit & duas XV. noctes, (*) ſicut alii, jugera 2, corvadas 2.

§. I.

(*) Quod Gallis ſunt quindecim noctes, id Germanis quatuordecim dies.

§. I. Cæf. Hæ villæ omnes ſibi ſunt contiguæ & ſatis vicinæ.

XX. De Nantenheim.

Eſt manſus unus in *Nantenheim* vel Nanzenheim, qui ſolvit, ſicut in Ettelendorph; excepto porcum non dat in alio anno, nec bovem hoſtilicium, nec angariam, nec ſcindalas, nec axiles, nec ſpeltas. Solvit pullos 3, ova 20, facit jugera 1, corvadas 3, mancipium dat ſicut alii; XV. noctes, & dies ſuos facit.

XXI De Baldensbart & Denesbure.

In *Baldensbart* & Denesbure ſunt manſus 5. Dies 3. unaquæque ebdomadas per totum annum & noctes XV. Una ebdomadas unam in Februar. aliam in Majo, jugerum 1. Linum dant illæ feminæ, quæ debitrices ſunt; aliæ camſiles faciunt.

XXII. Item de Wibc juxta Malberbc.

Sunt in *Wibc* ſcararii duo. Unus dat porcum in altero anno, altero non facit, id eſt, *Odacar*. Unus eſt in beneficio; facit unusquisque jugera duo, Angarias 2. XV. noctes. Glavem I. ducit ad fœnum, ad meſſem, vel ad vindemiam, Mancipia duo. Eſt etiam *Denesbure* molendinum unum.

§. Cæſarius. Dominus de *Brandenberch* tenet à nobis partem in *Gingendorff*, & partem in *Wummichen*, & partem in *Igelſcheit*; & ex

iſtis ſunt multi infeodati ab eo, de quibus ipſe debet infeodari ab Eccleſia.

XXIII. De Merxz, aliàs *de Merem*, & *Trimparden*.

Sunt in Merxz in ipſo Miniſterio manſa Ledilia XLIV. & ibi terra indominicata ad ſeminandum unoquoque anno modios DCC; modios parvos, non forenſes majores. Ex his ſupra dictis manſis habet *Occharius* unum. Solvit ſualem valentem denarios XXIV. pullos IV, ova XX, ſcindalas C. De vino ducit carradam I. & dimidiam pro lignis, Faculas L. Ducit ad *Monaſterium* de ſpelta modios XV. facit duas XV. noctes. Ad fœnum & ad annonam purgandam, & ad colligendam vindemiam cottidiè operarium ſive nuntium, mancipium 1. (NB. Cæſarius notat: quas modo appellamus vulgariter *Meiswerch*, *Spurkelwerhc*) In horto plantat agrum 1. Inter V. manſos in hoſtilicio bovem 1. & ſi bovem non dant, unusquisque dat denarios quatuor. Parafredum dat; facit jugera tria, corvadas tres; Uno die ducit fimum in agro, facit clauſuram in agro, perticas XII. facit in curte perticas duas; de lignis ducit carradam unam, ſi Dominus Abbas advenerit. Ducit ad Monaſterium axiles C. in alio anno dat porcum valentem denarios IV. de lino libram unam. Cuſturam faciunt ad cameram. Hæ feminæ,

quæ

quæ linum ſolvunt, panem & cerviſiam & wa-
ctas faciunt. In ſilva ad porcos ebdomada I. unusquisque ſecundum ordinem ſuum moras colligunt. Sunt ibi molendina duo, (unum in fluvio *Nimiza* in villa, quæ vocatur *Vereſtorph.*) unum in *Kila*, alterum in *Nimiza*. Ad *Merreche* in Venna & *Manſurii* & *Haiſtaldi* operantur. Ratbertus tenet ex his manſis VII. Hildradus ad *Edensheim* manſa VIII. Sunt ad *Palcenne* manſa tria, & dimidium. Franco habet manſa duo & dimidium. Ad *Stedeheim* ſunt manſa octo. Sunt ibi ſcararii quatuor, qui tenent ex his manſis dictis VII, qui omnes ſervitium faciunt ſicut ſuperiores: excepto ſuales & pullos & ova non ſolvunt. Wactas, panem & cerviſiam non faciunt, ſed ſcaram pleniter faciunt.

XXIV. Summa de *Merxz.*

Sunt in *Merxz* manſa VII. in Stalle I. in *Bidebuhr* I. in *Efzicha* III, in *Palcene* tria & dimidium. In *Stedesheim* VI. In *Berzelingen* I. & dimidium, in *Dalheim* 3. in *Trimparden* manſus X. in *Dalem* I. in *Edensheim* VIII. qui ſimiliter ſerviunt, ut ſuperiores, ſicut dictum eſt ſupra.

§. I. Cæſarius. Nobilis vir de *Malberhc*, qui etiam appellatur Dominus de *Valkenberch*, tenet ab Eccleſia bonam decimam de *Alve*. Dominus de *Sconeberhc* tenet ipſum

ca-

castrum de Ecclesia. Præterea tenet curiam castro satis vicinam, quæ *Ambelsteyt* vocatur. *A primis Ecclesiæ nostræ fundatoribus, id est, Pippino* & *Karolo Magno* ejus filio, possessiones nostræ Ecclesiæ ac bona ab omnibus potestatibus secularibus sunt exemta: quæ *potestates* vulgariter appellantur *Pelline*, *Grascaf*, *Viltban*, *Cupelle*, *Nacselide*, *Geritte*. (*) Ita namque sicut ipsi allodia sua liberè possederunt, ita Ecclesiæ nostræ ea per secula possidenda tradiderunt, & hoc suis privilegiis, sicut patet, confirmaverunt, & omnibus suis successoribus, ut nos in tali libertate conservarent, per eadem privilegia demandaverunt. Super hoc vero plurimorum Imperatorum ac Regum confirmationes habemus, & Deo propitio tali libertate nos & homines nostri per tempora futura gaudebimus. Credo, quod Dominus Comes Viennæ *Edensheim*, & *Palcone*, & *Stedelheym* teneat in feudo: cito quis poterit investigare.

§. 2. Cæs. Ex illa parte *Bideburhc* est sylva satis bona & magna, quæ *Bidart* vocatur, & pertinet ad curiam nostram de *Merxz*, quæ non

(*) Videntur hîc per potestates intelligi onera vel jura. *Grascaf* erit jus Comitis; *Wiltban* jus foresti. An *Geritte* ad Geradam pertineat, inquirendum. In Cæsarii glossa ad præfationem, §. 9. Hostilitium dicitur appellari *Natselde*. De *Pelline* non habeo, quod dicam.

non modicum reddit annuum commodum. Omnes homines de *Bideburhc* quasi vivunt de ea, & multum inde serviunt; & si benè ad Ecclesiæ utilitatem custoditur, ista sylva ferè *utilis esse potest nobis, sicut tota curia.*

XXV. De Huttingen & de *Merrenghe.*

In *Huttingen* est mansus I. solvit ut cæteri. Sunt in *Merrenghe* mansi duo & dimidium, ubi resident homines LIII. qui servitium faciunt, absque *Hadaboldo* & Benzone, qui habent curtiles duos, & faciunt (*) picturas duas (modo appellamus *picteren*) & trialas tres. Est ibi (**) *broil*, ubi possunt colligi de fœno carradæ XX. Sunt ibi picturæ LVIII. Plantati dominicati VIII. & petioles, (***) quas Adelbertus dedit. Ex supradictis mansis habet *Euribc* mansum unum integrum, & picturam unam. Solvit tonnam unam. (Cæsar. *Tunnæ*, de quibus hic mentio fit, non puto esse tunnas, per quas deducitur vinum: quædam autem vasa magis ad vindemiam valdè necessaria, quæ appellantur *Buden*) (****) *Gardos* tres: Da-

(*) laborant in certa vineæ mensurâ. add. part. 2. pag. 322. Et mox, tit. de beneficiis.

(**) *Brolium* locus depressus, humidus, pascuus; Germanis olim *brül.* Hîc aliquoties.

(***) *Petiolæ* sunt parva petia, petites pieces, particulæ. adde mox tit. de beneficiis

(****) Hodie *Bütten.*

Daraſtuuas (*) (*Lovete*) quinque: faculas (*aſpen*) XII. pullos tres, ova XX. De vino modios (*emer*) quinque,(quinque emer ſeu modii faciunt *omam*) ſcindalas C. palos C. perticas (virgas) CC. (*geren* ſeu Kembeln, quibus (**) *venna* paratur, vel etiam fortes ſepes) In adventu Regis pullum unum, ova V. Angaria una inter quatuor. Faciunt panem & cerviſiam & wactas: in ebdomada dies tres omni tempore cum bove, vel manu, & dabitur eis panis. Faciunt carradas tres cum aratro, qui boves habent; qui non habet, trahit perticas, aut fodit in campo. *Haſtaldi* ſimiliter. Ad vineas ligandas centenam I, ad fodiendum alteram; (centena communitas; communiter autem operabantur) ad colligendam tertiam cum carro ſimiliter ſuo: ad meſſem colligendam quartam. Colligit glandes ad modios V. navigium facit. Facit pagines (***) ſeptem, in venna I. in curtem IV. in vinea duo. Uxor illius ſolvit de vino modios X.

§. I.

(*) Cortices, vid. ſup. ad præf. §. 5. an à *Lobete*, factum *Lohe*; unde coriarii, (qui corticibus utuntur) nobis hodie *Lohgerber*.

(**) Venna nuper erat locus humidus; hîc eſt textile aliquid, adhibitum credo ad piſcandum corbis genus. add. mox §. 2. add. ad c. 33.

(***) *pagines*, id eſt, terræ menſuras; *facit*, id eſt, parat.

§. 1. Cæsar. *Hastaldi* vocantur manentes in villa, non tamen habentes hæreditatem de curia, nisi areas tantùm, & communiónem in aquis & pascuis.

§. 2. Cæsarius. In *Merreche* aliàs *Merringhe* etiam non sunt multi serviles mansi, vel terra, quæ arari possit. Sunt autem ibi *Pictiren* 58. qui mansi appellantur ibidem, sed non sunt veraciter mansi; *feoda* enim sunt, quæ aliis in locis appellantur vulgò *Leyn:* quæ videlicet *Leyn* habent singulas areas. Aream appellamus *Hovestat*, & terras aliquas arabiles, & fortè aliqua prata: & tamen habent vineas in bona quantitate, quas tenent homines ibidem manentes &c. De vineis in *Merreghe* duas in feodo tenet D. Lambertus *Burgravius de Novo castro*; & Comes *Viennæ* tenet etiam ibi montem unum, ibi sunt bonæ vineæ. Item *Canonici S. Mariæ* etiam tenent ibi vineas, & alii multi Ecclesiæ ministeriales. In Merriche nullus potest piscari cum *Venna* vel rete, vel piscatione, quæ *Boyl* appellatur.

§. 3. Cæsar. Tunnæ vulgò *Buden*, vasa ad vindemiam apta. De feodis nostris, quæ habemus in Arwilre, solvuntur etiam tunnæ, pro quibus solvit quodlibet feodum annuatim in vindemia 8. denarios Colonienses, qui denarii vocantur *Vas-penninge*.

§. 4.

§. 4. Cæsar. *Gardi* sunt instrumenta torcularis, quæ appellantur *pullen* & *dile*.

Moras, (*) *brabiren* homines nostri tenentur colligere ad faciendum *moratum*, propter solennitates, & infirmos fratres, & magnos hospites. Præterea sciendum est, quod curia de *Alve* annuatim solvere debet quatuor sextarios mellis; similiter curia de *Sefferne*, & curia de *Morlebach* duas. Similiter curia de *Selribc* & *Olmeze*. Illud mel solvitur de inventionibus apum in silvis Ecclesiæ, & de *melle* isto conficitur *claretum*, similiter propter solennitates & infirmos fratres. *Piper* autem, quod ad tale condimentum est necessarium, solvunt curiæ nostræ de *Niderlant*, quod suo in loco narrabimus. Species autem procurabit Cellerarius Fratrum &c. Moras colligit quartalem 1. Sinapum (**) *staupum* 1, de porro poritto mundat in orto agrum 1, de porro majore agrum 1. & dimidium. Linum debet colligere & componere, verveces lavare & tondere: in prato, & in messe, & in vindemia, & vir & uxor cottidie operari cum carro suo; Guntherus & uxor ejus similiter; Abilon & ejus uxor similiter; &c. & alii XXVI. viri cum

(*) lege *brambeeren*, prope accedunt ad vera mora.

(**) Stauf, stoop, stub, stübgen, est mensura liquidi.

cum ſuis uxoribus ſimiliter. Alii 29. ſolvunt, ſicut alii, minus modiis duobus, & *canaveras* non habent.

§. 1. Cæſarius: Quid ſit *Canavera*, ignoramus.

Sunt in monte Manſi 3. ſolvit unusquisque pullos duos, ova decem. Hadelbaldus habet in monte manſum unum & Benzo unum. Sunt ibi *Haiſtaldi* ſeptem. *Matrini*, (*) quod in ſilva ad XV. noctes faciunt. Centum palos ducunt, qui boves habent & qui non habent. Dabitur eis panis integer. Femina cavelli ſolvit pullos 5, ova 25, & omnes feminæ ex progenie ejus.

Cæſar. §. 1. *Haiſtaldi* vocantur manentes in villa, non tamen habentes hereditatem decuriæ, niſi areas tantum & communionem in aquis & paſcuis. *Materiamen* ſunt ligna, quæ nos vulgariter appellamus *cimber*. (**) Quando enim neceſſe habemus vel torcularia, vel domos, vel alia ædificia de novo facere, homines ad hoc determinati quindecim noctes ibi debent operari.

Ff *De*

(*) leg. materiam vel materiamen, ut mox.

(**) ligna parata ad ædificia, tigna, *Zimmer* appellamus. Hinc *Zimmern*, fabricare, & faber lignarius *Zimmerman*.

De Beneficiis.

De Ecclesia Rumersheim sunt vineæ duæ, id est, *pictura* I. De Ecclesia in ipso *Mereghe* sunt mansi tres. Unum tenet Willibertus, qui solvit pullos tres, ova XX; Luvetellus & Fulkerus tenent duos: solvit unusquisque pullos duos, ova X, facit dies tres. Sunt ibi vineæ, picturæ tres & dimidia, & petiolus. Hubertus presbyter habet curtilem I, & vineas ad modios XV. Maginfridus presbyter picturam unam, Rutgerus picturam unam, Adelræmus ad carradam unam, Franco ad carradam dimidiam, Rekerus ad modios X, Vulfroh ad carradam I, Rotbardus picturam 1, Humfridus ad carradas duas & triles 3, Ekileo & Etfridus picturas duas. Ad *Loysse* & ad *Merrighe petiol.* 1. Ello vineam 1, Nitcherus picturam dimid. desertam, Egil picturam dimid. & ad *Loysse* mansum 1, & picturam 1, & Ricuvinus mansus 3. & picturas 3. & curtilem. Geroldus ad Longim picturas 3, ad Ecclesiam de Budenesheim petiol. I. ad situlas XII. Walerus picturam 1.

§. 1. Cæsarius. *Loysse* jacet juxta Merriche. Dominus *de Hayes* tenet ab Ecclesia apud *Merreche* ultra Musellam bonam decimam. Sciendum vero est, quod Salica terra nostra apud Marreche ultra Mosellam liberè nostra est: & Dominus de Hayes vel aliquis suorum decimam

mam ibi requirere non attentabit, utrum nos eam ipsi colamus, vel eam hominibus colendam tradamus.

Qualis præbenda detur illis?

In angaria dentur unicuique panes 3, portiones duæ; Gubernatori navis, si ad *Metis* navigat, panes 5. portiones 3. Operariis in navi unicuique panes quatuor & portiones 2. Ad *Chuckeme* vel ad *Remeghe* panes duo & portio una. Si ad Monasterium pergit, panes duo. Si *Haistaldus* illuc pondus portat, panes tres; cum palos vel perticas reddit de suo, dentur unicuique panes tres & portio una. Ad centenam unicuique aratro panes 2. & dimid. ad quartarium cum pane & 4. vices bibere. Centena ad vindemiandum, nihil ei detur. Ad fœnum secandum, prius detur ei quartarium de pane, & aliquid ex carne & bibere; & postea panis 1. & portio 1, & quando fœnum ducit, panis 1. Fœminæ ad fœnum panis dimidius. Ad messem ligandam similiter. Extraneis panis integer. Fœminæ de ipsa villa, quæ à nobis non habent, ibi residentes in proprio loco (*) (*egen*) solvunt de vino modios quinque: si propriolum non habent, nihil solvunt.

§. 1. Cæsarius. Antiquitus habemus curiam & reditus in *Cuichem* vel Guicheme, qui

 modo

(*) Eigen Germanis est proprium seu allodiale.

modo infeodati ſunt, & tenent ab Eccleſia hæredes *Theoderici* Wareboldi de *Arre.* Ad illam curiam antiquitùs deportabantur vinum & frumentum Eccleſiæ, quæ ibi vendebantur; vel per Angarias terræ ad nos deportabantur. Curiæ enim noſtræ de Epiſcopatu Wormatienſi angarias illuc navigio facere tenebantur.

Cæſar. §. 2. Sciendum eſt, quod *manſionarii*, qui tenent feoda noſtra, tenentur picturas illis feodis aſſignatas, bene & optimè colere, & in vindemia debent eas colligere, & ad calcatorium noſtrum deducere, & ibidem in noſtro torculari vinum elicere: & duas partes de vino, quod inde provenit, debemus percipere: de tertia autem parte reſidua Manſi narii cenſum noſtrum & præpoſitis noſtris jura ſua debent perſolvere; & ſi aliquid defuerit eis, quod non poſſunt jura ſua plenè perſolvere, de vino aliarum vinearum ſuarum debent defectum illum implere: & ſi ſuperabundaverit de pictura prædicta, ſibi poſſunt reſervare. Si autem ipſi iſta & alia jura noſtra non fideliter peregerint, D. Abbas, vel qui locum ejus tenet, feoda eorum usque ad condignam ſatisfactionem debet *abſare*, id eſt, *vronen.* (*) Triginta feoda attinent curiæ ſuperiori in *Merrethe*;

(*) indominicare, ſibi capere. Hinc ſupra *Manſi Abſi*, qui ipſi Domino coluntur.

ehe; solvit unumquodque XV. modios vini in censu: & viginti septem feoda attinent curiæ inferiori; solvit unumquodque tredecim modios. Quinque modii faciunt *amam*, quam appellamus *Vron-Ame*, & sex amæ faciunt *carratam*, quam appellamus *vron-vuder.*

Summa.

Sunt mansa duo & timidium & 58. feoda 57. solvunt jura, quæ sunt in summa, & unum feodum remanet ministro nostro. Ex his solvunt XXX. de vino modios 450, qui faciunt carradas XV, & alii 27. modios 357, qui faciunt carradas XXI. & situlas XXI. Pullos 171, ova mille, centum XL. Scindalas 5000. & 700. palos totidem, perticas 1000. & 400. In angaria carradas 14, corvadas tres, centenas 4. glandium modios 282. Sinapum staupos 57. Moras quartales 57, qui faciunt modios XII. & dimidium.

XXV. De Sueygbe.

Sunt in *Sueygbe* mansa integra XV. solvit unusquisque sualem valentem solidum unum, pullos 3, ova 15. Durastuuas quinque, faculas 50, palos in vinea 100, scindalas 100, synapum staupum unum. De lino libram unam, aut camsilem facit; tres dies in ebdomada glandes colligunt. In vinea cottidiè cum bove, & operario, & mancipio. Si picturas facit, solvit de

vino modios decem. In angaria dimidium carrum. In hostilicio bovem unum. Sunt ibi alia mansa quindecim & dimidium; solvit unusquisque tonnam unam, perticas 100, camsilem faciunt. Est ibi terra indominicata, mansus sex. Est ibi Ecclesia, ubi aspicit terra jugera XV. vinea ad carradas tres.

De feodis Ministerialibus.

Isgaudus habet in beneficium picturas tres, Emerus unam, Hugibaldus unam, Franco I, Daguinus I, Ratbertus tres; ad quintam est vinea una. De centena pictura una.

Summa de villis circumjacentibus.

Centena de *Sueyghe* solvit de vino modios 30. censum, qui exit de sylva. De *Isla* solvit avenæ modios XXX, pullos XXXII. De *scaltevilere* pullos XX. De *Centemer* in tertio anno pullos XV. De *Rivenichc* faciunt corvadas, qui boves habent; & qui non habent, pecora. Et qui peculium vacuum habent in nostra *waida*, id est, pascuis, debent solvere pullum. De *Clutterche* unusquisque, qui carrum habet, solvit de vino modium unum. De *Turninghe* exeunt de vino modii XVI. *Fascicularii*, qui ferunt pondera, unusquisque denarios duos. De *Antim*, qui carrum habet, solvit de vino mod. I. In *Sceltvillere* solvunt de vino modios VIII. De *Loysse* de vino modios 8. Sunt ibi mansa sancti Petri 5, sancti Paulini duo:

duo : solvit unusquisque pullum unum ; in angaria inter totos boves septem.

§. 1. Cæs. Mansos Sancti Petri (*) in beneficio tenet *Dux de Limburgh* à Domino Episcopo Trevirensi ; & nobilis vir *de Arlo* advocatus tenet ipsos ab eo ; & sciendum est, quod & mansi S. Petri & S. Paulini faciunt nobis corvadas & alia *jura minuta*, quia habent communionem in pascuis, aquis, nec non in terminis nostris.

Summa de Sueyghe.

Sunt ibi mansa XV. Solvit unusquisque de vino modios X. quod sunt modii CL. qui faciunt carradas quinque. Dant *suales XV*, aut solvunt sedecim pullos, ova CCXXV. De lino libras XV, sinapum staupos XV, durastuuas LXXV, faculas DCCL, palos ad vineas MD. De glandibus modios LXXV; ducunt de vino ad monasterium carradas VII. & dimidium. Scindalas MD. In hostilicio bovem unum. Sunt ibi alia mansa XV. & dimidium. Dant tunnas XV, solvunt camsiles XV. & dimidium; perticas MDL. Centena de *Sueyghe* solvit de vino modios XXX, censum, qui exit de sylva. De *Isla* dant modios avenæ XXX, & pullos XXXII. De *Sceltteviler*e, de *Centemer*, de *Rivenihc*, de *Clutterche*, de *Turing-*

(*) id est, Ecclesiæ Trevirensis Cathedralis, S. Petro dicatæ.

ringhe, de *Ancim*, de *Loysse*; & mansa S. Petri & S. Paulini, faciunt corvadas, & solvunt vinum, & denarios, & pullos, & angariam; ut dictum est supra. Summa integra, de vino VII. carradæ & modii duo.

XXVI. De *Vurne* vel *Furne*.

Sunt in *Vurne* mansa duo, quæ similiter serviunt, & solvunt, sicut in Suueghe. Sunt ibi picturæ.

§. 1. Cæs. Notandum est, quod *Vurne*, *Ettelwyde* & *Erinbach* sunt infeudati de Ecclesia nostra.

XXVII. De Salmene.

Est in Salmana terra dominicata, mansus tres: Sunt ibi mansa VII. & dimidium. Solvunt suales VII. & dimid. pullos XXI, ova CXV, durastuuas XXXV, faculas; CCCL. scindalas. Carradas VII. & dimid. camsilem faciunt. Bovem hostilicium; glandium modios XXXV, palos 700. In adventu Regis pullos 7. Sunt ibi in beneficium mansi V, qui similiter serviunt & solvunt.

Cæsarius §. 1. *Salmana* vel *Salmene* villa satis propinqua est fluvio, qui *Salmane* appellatur. Citò poterit investigari; puto nunc vocari *Elcelrut*.

XXIIX. De Clutterche & Trittenheim.

Inter *Clutterche* & *Trittenheim* sunt mansus XXIV. Ex his sunt indominicati XVII. sunt

ſunt ibi picturæ XXI, & vineæ V, & ex his tenemus picturas XVII; aliæ ſunt datæ in beneficium.

XXIX. De alio Trittebeim.

Sunt etiam in alio *Trittenbeim*, quam dedit *Albricus*, manſa XX. Ex his habet Hadeboldus I. ſolvit de vino modios .... & *Friskingam vervecinam* cum lana, valentem denarios XII. in uno anno; in altero anno denarios VIII, pullos III, ova XV; de lino clavas III, de lini ſemine bacinum I, duraſtuuas V. In angaria inter IV. carradam I. Haiſtaldus de vino modios V. Si in alia poteſtate manſum acceperit aut feminam, ſolvit denarios XII. &, *ſi femina forinſecum hominem acceperit*, ſolvit pullos 2, ova X, & de lino clavas duas, & de lini ſemine bacinum I. Eſt in *Noviam* manſus I. qui ſimiliter ſervit.

Cæſarius §. I. *Clutterche & Trittenbeim*, & item *Trittenbeim* Comes Viennæ tenet in feodo. Conſtat enim, *Comitem Viennæ* tertiam partem abbatiæ citra *Kyle* fluvium ab Eccleſia in feodo poſſidere, ut duas partes nobis, & conventualibus eccleſiis, ac miniſterialibus noſtris retentas, ſicut fidelis noſter & nobilis homo, ab invaſoribus deberet, quantum in ipſo eſſet, defendere: ita tamen, quod ibidem nullam violentiam contra ſuum juramentum præſumeret inferre, & nihil ibidem præter

servitium, quod ei à prædecessoribus nostris indultum est, quod *Voyt-dinest* (*) appellatur; & tertiam partem placitorum sive satisfactionum, debito modo secundum privilegia Ecclesiæ deberet percipere; & non solùm nobis, sed & toti familiæ Ecclesiæ, à qua exaltatus est, dilectionem, & ut ita dicam, honorem exhibere, & in omnibus, ubi necessitas requireret, sub alis suis refugium & fidele auxilium ministrare. Prædictus enim Comes tenet ab Ecclesia curiam de *Clutterche*, & curiam de *Trittenheim*, & item *Trittenheim*; Curiam unam de *Sueyghe*; Curiam de *Veis*, quæ sita est super Prumiam fluvium; Curiam de *Trimparden*; Curiam de *Mettendorff*; Curiam de *Bure*, juxta Remeche; Curiam de *Dalyden*, & magnam viciniam juxta *Daysbergh* castrum; quod etiam tenet à nobis curiam de *Mandersceyt*, juxta Vasvillere; Curiam de *Didendorph*; Jus *patronatus*, id est, duas partes decimæ Ecclesiæ de *Kileburch*, juxta Malberch; Curiam de *Oremunte*, ubi Kile oritur; Villam unam juxta Lizendorph, quæ *Ovele* appellatur, medietatem curiæ de *Sconboye*, juxta Monasterium. Inter Monasterium & *Arre* aliquas villas & magnam sylvam. Præterea puto eum tenere juxta Arre bonam villam, quæ appella-

(*) Itaque Comes de *Viana* Ecclesiæ Prumiensis *Adbocatus*.

pellatur *Muckenscheidt*; attinet enim illi curiæ jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quam tenent ab eo hæredes Domini *Wareboldi de Arre*. Deberet etiam tenere *Ludenacker* & *Pitersheim*, quæ sitæ ex illa parte Mosæ, juxta Mastricht. Tenet etiam jus patronatus Ecclesiæ de *Bastenache*, aliosque reditus nostros ibidem cum decima. Sex etiam patronatus tenet Ecclesiarum *Mettendorph*, *Veys*, *Daleyden*, *Kilenburch*, *Bure*, *Bastenache*. Puto etiam jus patronatus eum tenere de Ecclesia *Schonhoye* juxta Monasterium. Hæ etiam curiæ, quas supra descripsimus, amplos, & longos, & satis optimos habent terminos. Præterea tenet duas villas juxta *Dune* castrum, quas Dominus *de Mandesceyt* & fratres ejus tenent ab eo: & præterea tenet alia quàm plura, quæ modo non habeo in memoria.

XXX. De Glena.

In Glene sunt mansa XLVI, terra dominicata ad modios trecentos; vinea ad carradas duas; Broil unum. Ex dictis mansis solvit unusquisque unciam unam, pullos duos, ova decem. De ligno carradas X. Parafredum dat duas XV. noctes. Ad messem purgandam mancipia duo, & ad colligendam; & ad fœnum similiter. Jugera duo, corvadas quatuor; cervisiam facit; panem non facit, nec wactas, nec clausuram. Similiter faciunt qua-

quatuor mansa & dimidium. Alia autem mansa idem servitium faciunt, excepto, quod unciam non dant. Panem coquunt, & wactas faciunt ; & clausuram in curte, & in messe, & in vinea, seu in prato faciunt.

§. 1. Cæs. Villam *Glene* & *Odenbahc* juxta Lutereck, puto esse sitas juxta fluvium Glana, easque, ut mihi videtur, in feudo tenet nobilis vir (de) *Numagen*, qui est homo Ecclesiæ nostræ.

XXXI. De Odenbach.

Est in Odenbach Ecclesia una, ubi aspicit de terra jornalia XV. Presbyter habet in beneficium mansa tria ; solvit solidos decem. Est ibi terra dominicata ad seminandum modios LXXX. Sunt ibidem mansa Ledilia VI, solvit unusquisque pullos duos, ova X, duas XV. noctes ; jugera tria ; ad fœnum & annonam cotidiè mancipia duo. Ducit ligna carradas 5. Ducit inter duos de vino carradam unam. Sin autem, dat denarios septem. Sunt ibi mansa servilia duo ; solvit unusquisque pullos duos, ova X. ducit ligna, facit panem, & cervisiam, & wactas. Aquam portat ; scaram facit, & omnia opera servilia.

XXXII. De Wimesheim.

§. 1. Cæsarius. *Comes de Spanheim* tenere debet *Wimesheim* in feodo ; jacet apud S. *Goarem*. Canonici nostri recipiunt decimam

in

in *Saliça terra* ejusdem curiæ, & tenent eam ab Ecclesia Prumiensi. Puto tamen, eam jacere inter *Binge* & fluvium *Na*, juxta castrum ejusdem Comitis, quod appellatur *Beccillenheim*.

In Wimesheim est terra dominicata ad seminandum modios CXXX; inter ipsam villam & *Binge* vineæ ad carradas quatuor. Sunt ibi mansa XVI. Solvit unusquisque porcum valentem denarios quinque; pullum unum, ova decem, tres quindecim noctes. Cottidiè operatur in dominico. Mensuram facit in curtem corvadas duas. Si glandes defuerint, accipiet ad S. Martini porcos tres, & pascit de suo usque in mensem Majum. Clausuram facit in messem. Navigium facit. Si *Senior* (id est, Abbas) advenerit, ligna ducit ad sufficientiam: Ceram similiter. Panem & cervisiam facit. Ducunt inter duos carradam unam de vino. Ad messem purgandam & colligendam, & ad fœnum mancipia duo; fœnum & annonam ducit. Ad vindemiam mancipium unum: parat de frumento modios duos. Femina sua dat denarios X, camsilem aut sarcilem facit, wactas facit & scaram. Ad porcos in sylvam hebdomada una.

XXXIII. De Remeghe.

Sunt in Remeghe mansa sex & dimidium; ad *Herde* mansa V. ad *Becghe* mansa duo, ad

Pful-

Pfuefingen manſus tres; & ibi Verimundus habet manſus duos: ad *Wimegringen* duo. Ex his habet major Engelmarus unum. *Vulvicho* habet ad *Remiſere* manſum unum, ad *Roderenaccere* unum, ad *Bridenes* manſus ſex & dimidium; ſunt in ſumma manſus XXIX & dimidium. Illi de *Remeghe* & *Berghe* & *Pfuefingen* & *Wimegringen* & *Remiſere* faciunt unum ſervitium; ſualem unusquisque, aut unciam unam, de lino libram dimidiam; pro hoſtilicio denarios duos, pullos 3, ova 10, palos 10, palas 50, ſcindalas 100. Dat parafredum ter in anno ad Virdinnum, ad *Prumiam* in *Salmſe*. Ducit de frumento modios quinque ad Prumiam, aut inter quatuor carradam de vino. Ducit pro lignario XV. carradas. De fimo facit perticas ſex, unam ad *Vennam*, (Cæſar. Venna eſt inſtrumentum ſumtuoſum & ſatis utile, unde piſces capiuntur, quod appellamus *Veer* ſive *Steyle*) & quinque circa curtem. Ad natalem Domini ducit unusquisque de ligno carradam unam, facit XV. noctes.

§. 1. Cæſ. Omnes villæ pertinentes ad curiam de *Remeche*, ibi ſunt vicinæ, excepta una, quæ vocatur *Wicringen*, (aliàs Wimringen) quæ ſatis propè Luzellenburch jacet. In eadem etiam debentur vobis cenſus aliqui & ferramenta aratri, quæ vocantur *Scat*. Inveſtigari

gari citò poterit. Manſionarii noſtri de *Remeghe*, ſi eis præcipitur, tenentur *Metis* navigio ire, & inde ſal noſtrum in curiam noſtram de *Sueyghe* deducere.

Piſcator autem noſter, quem ibidem habemus, debet navem de ſuo feudo, quod inde tenet, gubernare; & ita, ut dictum eſt, liberi erunt de angaria, quam Prumiam debent cum frumento & vino facere. Cum autem ſal venerit *Sueighe*, inde illud angariæ terræ iſtius in *ſalarium* noſtrum debent deducere. *Metis* etiam habere deberemus domum unam ſatis bonam ſuper fluvium *Seylle*, & aliquas etiam habere terras arabiles ibidem : quæ per ſtultitiam neglecta ſunt. In prædicta autem domo ſal noſtrum deberet poni, donec homines noſtri illud deportent.

De Bridenes.

Illi de *Bridenes* omne ſervitium faciunt, ſicut illi de *Remeghe*, excepto, quod in Majo pro hoſtilitio dant denarios X, & parafredum non dant; coquunt, & wactant, & braciant. Sunt duo præterea manſus in *Herde*, qui omne ſervitium faciunt, ſicut illi de Remeghe, excepto, camſilem faciunt, & coqunt, & wactant, & braciant. Reliqui de Herde omne ſervitium faciunt, ſicut illi de Bredenes, excepto, quod camſiles faciunt, quod illi non faciunt; faciunt omnes jugera tria. Ad miſſam S. Re-

migii

migii debent denarios V. Præterea, quia *feminæ fiscalinæ* servos acceperunt, idcirco istos denarios solvunt. Linum colligunt, parant lectum in orto, possunt inde exire camsiles X. Eurardus habet dimidium mansum ad Bridenes.

§. 1. Cæs. *Feminæ fiscalinæ.* Sciendum est, quod quæcunque feminæ ecclesiæ nostræ proprios servos duxerint, & ex illis filios genuerint, quod illi filii omnibus diebus vitæ suæ servi permanebunt nostri, qui vulgò vocantur *Hover-jungeren*; & si nobis placuerit, dabitur eis panis & vestimentum; & omnibus diebus vitæ suæ in curiis nostris permanebunt, vel custodient pecora, vel juvabunt aratrum tam ipsi quam filii eorum. Et si volumus tali servitio carere, possumus ab eis redemtionem accipere.

De feodis Ministerialibus.

Lutgardus habet in *Keingen* mansus XII. Johannes mansum I.

Summa de Remeghe & Bridenes.

Sunt mansi viginti novem & dimidium. Solvunt uncias 29. & dimidiam; pro hostilicio 5 uncias & 10 denarios; de lino libras dimidias 29, pullos 88, ova 295, scindalas duo millia & 900, palos 1450; ducunt modios centum. III L. aut de vino carradas VII. ad Prumiam. *Item Summa.* Est in *Remeghe*

terra

terra indominicata ad modios 400. Prata ad carradas 50, ſylva ad porcos 500, de vineis ad carradas *XX.* Eſt ibi venna I, & farinarium unum.

§. 1. Cæſarius. Comes *de Lucellenborch* multas & amplas *advocatias* tenet de Eccleſia. Præterea *Comes idem, qui & Dux appellatur de Limburch*, tenet villam unam, quæ *Ambele* appellatur, quam etiam pater ſuus in feodo tenebat; ipſum autem allodium non multum diſtat à Prumia; Bannum etiam apud *Remeche*. Comes de Luzellenburch duas partes tenet in *Muſella*, & tertia pars eſt noſtra. Si poſuerit ibi piſcatores & naves ſex, nos ponimus tres; & ſi habuerit quatuor, nos duos habemus. Si autem ipſe contentus fuerit piſcatoribus duobus, nos uno contenti erimus. Bannus quoque prædictus eſt utilis & bonus, & habet terminos ſatis extentos.

§ 2. Interrogavi quendam monachum de villis iſtis, qui fuit de partibus illis; & ipſe mihi dixit, quod *Monzim* ſitum eſſet juxta *Metis*, & *Monzim de Metis* non diſtat tria milliaria.

XXXIV. De Lullingen.

Eſt in Lullingen manſum indominicatum, ubi ſeminari poſſunt unoquoque anno modii ducenti. Pratum ad carradas ducentas; ſylva ad ſaginandos porcos mille ſexaginta. Sunt

ibi manſa novem, qui ſolvunt in totum in argento uncias ſeptem, & denarios XII, pullos XXXVIII, ova XC, ſcindalas DCCCC. Eſt ibi farinarium unum, & illi farinarii, qui in circuitu ſunt, unusquisque facit dies V. inter meſſem, & pratum, & corvadas.

XXXV. De Rivat.

Eſt in *Ruviata* ſive *Rivat* manſus dominicus, ubi aſpicit terra arabilis ad ſeminandum modios quadringentos; pratum ad carradas triginta, ſylva ad ſaginandos porcos trecentos. Sunt ibi manſa XII. qui ſolvunt in totum in argento uncias XVI, & denarios X & octo. Camſiles tres; de lino libram dimidiam, pullos L, ova CCXX, ſcindalas MCC. Unusquisque caballum unum. Eſt ibi molendinum unum.

XXXVI. De Monzim.

Eſt in *Monzim* ſeu *Montiniaco* mons indominicatus, ubi poſſunt ſeminari inter autumnum & ver modii CCC. Eſt ibi Eccleſia cum mando dimidio. Eſt ibi molendinum unum, quod ſolvit per annum modios XXX. Sunt ibi manſa XXI. Reſident homines intra ipſos manſos, qui ſervitium faciunt, qui pertinent ad *Monzim*. XXV extra hos manſos, quos tenet *Bodo*; quinque & dimidium, ubi reſident homines decem. Inſuper ſunt manſi ſex, quos tenet Vrſio. Ipſi manentes per dimidi-

midios manſos, ſunt homines ſex; facit unusquisque in *Waym* (Wanno) *pertigatas* (*) integras: in *tramis*, (**) (tranſmiſo) ſimiliter. Solvit unusquisque pro *vermiculo* (***) denarios ſex, pro prato denarios X, pro hoſtatico denarios XV.

XXXVII. Item in *Monzim* vel *Montiniaco.*

Eſt item in *Montiniaco* manſus indominicatus, ubi aſpiciunt manſa octo, fiſcales VI. & ſervilia duo. Ex quibus exit in cenſu in argento ad nativitatem Domini ſolidi decem, & in menſe Majo ſolidi XV, & ad Miſſam Sancti Martini ſolidi ſex; & qui ipſa manſa tenent, faciunt pertigadas XVI. Ad Miſſam Sancti Remigii corvadas duas; ſimiliter in Martio & in Junio. Solvunt pullos XLII, ova CXX, duas XV noctes; ligna XII, & carradas XII, victuras XII. Eſt ibi Eccleſia I, & molendinum I, ut ſupra dixi.

XXXIIX. De Muenru & *Muenrui.*

De *Muenrui* manſa VI. & unus indominicatus, & Eccleſia una in honore S. Pancratii,

Gg 2 cum

(*) Perticata eſt terræ menſura apud Cangiacum.

(**) an huc infra *tremenſis* c. 45. tit. Lubin. Tremaclum Cangiacus interpretatur de reti contexto.

(***) an eo, ex quo ruber color ad tingendum; unde Gallis *Vermeil.*

cum uno manſo integro. De ſupradictis manſis exit in cenſum in argento libra una. Ex his dimiſſi cauſa paupertatis ſolidi VI. Faciunt *pertigadas* VIII. ſicut ſuperius diximus, corvadam I, & picturam I; pullos XVIII, ova XL, & carradas VI.

XXXIX. De Bovelicurt.

In tertia villa, quæ dicitur *Bovelicurt*, ſunt manſa duo & dimidium; & unus indominicatus cum ſylva bona. Ex his manſis exeunt in cenſum ſolidi quatuor; faciunt pertigadas V, pullos XV, ova L.

XL. De Uvans & Holonzi.

In quarta villa, quæ vocatur Uvans, eſt manſus unus, qui ſolvit denarios viginti. De lino fuſa *XX*. In quinta villa, quæ dicitur *Holonzi* vel *Halonzeias*, eſt manſus unus; ex ipſo exeunt ſolidi duo.

§. 1. Cæſarius. Curias illas, videlicet *Lullingen*, *Rivat*, *Montini*, & iterum *Montini*, & *Nienru*, & *Bovelicurt*, & *Uwans*, & *Holonzi*, puto ſitas eſſe in Epiſcopatu Metenſi, in villa noſtra *Puzol*; cito inveſtigare poteritis; vel apud *Wibc*, ubi *patellas ſalis* habetis. Curiæ ſupra nominatæ non habent nomina Teutonica, ſed Gallica. Puto, nobilem virum Rubinum *de Haye* infeodatum eſſe de aliquibus villis iſtis, quæ ſitæ ſunt in Epiſcopatu Metenſi. Præterea tenet ab Eccleſia angaria, & mu-

mutones, & oves multas, & census apud curtem de *Alve*, sciendum est, in *Wintespelt* & *in Selrich*.

XLI. De *Wibc*, quæ est in Episcopatu Metensi.

Habemus de *Vico*, qui est in Salninse, ocinas duas, id est, casas duas, in qua sunt *Inæ* tres, quæ vulgo nuncupantur *patellæ*. (*) Exit de una *Ina* in unoquoque mense *Burduræ* (**) XIII. Ex his Burduris accipit operator IV. Major duas, si à Magistro ei conceditur; & remanent ad opus Senioris XVIII. De unaquaque *Ine* exeunt in ebdomade burduræ sex, id est, cottidiè una. Quærendum est à vicinis vel melioribus hominibus, si operator noster fidelis non fuerit, sicut sæpè contingit. Ideo præcipimus inquirere, quando vel quantum burdura ascenderit, vel descenderit, quæ aliquando constat denariis duobus tantùm; aliquando usque ad XVI denarios, aliquando usque ad unciam pervenit. De Missatico, quod provenit per quatuor ebdomadas, reddunt *balcarii* rationem. In medio Aprili incipiunt *burdire*, usque intrante mense Decembrio. Postea autem Ine dabitur in *Canlo*, si

 magi-

(*) *Salis*, scilicet. Hic *Salinariæ* rei vocabula aliquot discimus

(**) Germanis *bürden* sunt onera. Itaque fortasse *burduræ* sunt definiti ponderis onera, lasten. Et, ut sequitur, in Aprili incipiunt *burdire*, id est, onerare, lahden, aufladen.

magister voluerit. Invenimus ibi fratres quatuor his nominibus : Ingellardus, Ermenardus, Adelardus, Teodaldus; & Gibuinum cum 4 filiis, & Folbertum. Solvit unusquisque pro suo capite denarios V. Sunt ibi feminæ sex; solvit unaquæque denarios VI. qui fiunt solidi tres. Adelardus tenet curtilem unam; inde debent exire denarii decem, & de vino sextarii duo, & inter panem & carnem denariatæ duæ. Engilardus tenet *heralem* unam, id est, curtilem; solvit denarios quatuor. Ermenardus similiter, Gibuinus similiter; vidua una tenet heralem unam; solvit denarios 4. De peculiari exeunt denarii XIII; quæ sunt inter tres Inas, in unoquoque mense denarii XLVIII. De *Manuida* (*pascuis*) pro pastu solidi 5. in mense Majo. De una Ina faculæ XLVIII, quæ sunt inter tres Inas CXLIV. Si faculas recipere noluerit Præpositus, tunc dabitur ei de unaquaque ina de sale carrada una, de cyconia vel stadiva dominica, id est, locus, ubi stat, quando haurit aquam: quot inas procuraverit, tot solidos quinque per annum exigere debet. De tributo debent in anno exire denarii XI. de una Ina, quod sunt inter tres Inas denarii XXXIII. De caula, id est, si tota hyeme sal fieri permittitur, debent in medio Aprili de sale exire de ina una modii centum, quod fiunt modii CCC.

XLII.

XLII. De Fagit juxta *Puzol.*

Sunt in *Fagit* manſa integra XV. & dimidium: Manſus indominicatus unus, ubi aſpicit de terra arabili jugera XIX. & jornales quinque, & vinea una. In Puzol vinea una; ad Elemcurt vinea 1. Sunt in ipſa villa ſedilia IX: ſolvit unusquisque denarios IV. qui faciunt ſolidos tres. Hildigerus habet manſum unum; facit jugera tria, corvadas tres, pullos tres, ova XV. Ducit ad Metis de ſale carradam unam, facit XV. noctes; tres dies in ebdomada non facit, ſed, quidquid ei præcipitur, operatur. Annonam & fœnum colligit, panem, & cerviſiam, & wachtas facit.

XLIII. De Puzol.

Eſt in Puzol manſus unus & ſacium unum. Eſt in *Morvilla* manſus dimidius, qui ſolvit ſolidos duos, & non facit aliud ſervitium. Eſt ad *Elemcurt* manſus unus. Omnes iſti ſerviunt, ſicut Hildigerus; excepto de Morvilla. Actio antiqua. Reddiderunt Albricus & Gerbertus de his ſupradictis manſis in *Pozul* ſacium unum, *Adaron* dimidium manſum, & vineam 1. ad Elemcurt, & manſum 1. & in Fagit manſum 1. & illas terras, quas cannavit Tungo cum Johanne, quas habuimus in *Tremer.* Dedit idem Gerbertus Inam 1. cum ſedile in Wibc. Omnia iſta præſcripta, tempore *Faraberti* Abbatis, reddidit Gerbertus coram Lud-

 vino

vino Præpoſito, & Raimbaldo advocato. Reddidit etiam mancipia quindecim. Fidejuſſores ejus extiterunt Tiedericus, Rainardus, Duraſt. Sunt in præfato *Fagit* de terra jornales V, quos tenent præbendarii. Sunt ibi mundiliones VII. quorum hæc ſunt nomina: Eulevertus, Willeram, Bernardus, Roulf, Fulcardus, Seibaldus, Waringus. Solvit unusquisque denarios quinque, qui faciunt denarios *XXXV*. Sunt ibi feminæ V. facit unaquæque in menſe diem unum; in pratum, alium. Eſt in *Wiveley* pratum indominicatum, jugera duo. Ad Cavellion tenent foreſtarii de noſtra terra jornales quinque.

XLIV. De Awans prope Leodium.

Sunt in Awans manſus XLIX. cum manſo indominicato. Solvit unusquisque pro paſto ſolidos duos; pro lino ſolidum unum, pro axilis & ſcindalis denarios quatuor, pro lignario denarios quinque; pro porco donativo denarios quatuor; de ordeo, aut de avena, vel de ſpelta, dat unoquoque anno modios X, pullos 3, ova XV. Materiamen carradas duas. *Summa:* Sunt in Awans manſus 49; ſolvunt libras 9. & ſolidos XVI. Solvunt de annona modios CCCCLXXX, pullos CXLIV, ova DCCXX, Materiamen carradas XLVI. Ex his manſis 49. unum tenet Villicus, miniſter noſtri;

nostri; alii singuli solvunt 4 solidos & 1. denarium.

De Luncin.

Sunt in *Luncin* (*Francinas*) mansi decem, qui similiter serviunt & solvunt, sicut in Awans.

Summa angariarum de Monasterio ad Prumiam. Ducunt de vino carradas nonaginta quatuor; de annona modios MMMCCL.

§. 1. Cæsarius. Summa angariarum istarum. In illis diebus adimplere tenebantur curiæ Ecclesiæ ex illa parte *Kile* circa *Monasterium*, & *Arwilere*, & *Arre*, & *Rembach*, & *Viterche*, & fines illò constitutæ, quæ modo dicuntur esse infeodatæ. Dico fidenter, & credo certissimè, quod nunquam omnes fuerint infeodatæ, sed quasi vi ab Ecclesia abstractæ, & per incuriam Abbatum, quia amplos terminos habuerunt, neglectæ. Ecclesia enim Prumiensis adhuc modica illa, quæ possidet, respectu illorum, quæ possidere deberet à fidelibus, imò ab infidelibus suis, cum ab ea maxima teneant feoda; non prævalet bona sua quietè possidere, & prædam cottidianam de dentibus eorum eripere. Summam Angariarum istarum infra copiosiorem invenies. Advocatiam curiæ *Awans* & curiæ *de Sina*, quæ sita est super Mosam, & *Rivin* & *Finpin*, *Comes Namurcensis* ab Ecclesia in feodo debet tenere.

Etiam non longè de Awans in Hasbania jacet quædam villa quæ *Bearia* appellatur, quæ attinet custodiæ Prumiensis Ecclesiæ, quam quidam miles tenet minus justè.

XLV. De Vilantia.

Est in *Vilancia* mansus indominicatus. Aspiciunt ad ipsum culturæ VII. Prima est in rotunda *Hasila*; ubi possunt seminari avenæ modii X:.... secunda dicitur *Merilonis*, ubi seminari possunt modii........ Tertia est ad *Hulsiz*, ubi seminari possunt avenæ modii CCCC. Quarta in loco *Albieg* vel *Albiegias* dicto, ubi seminari possunt modii CCCC. Quinta sita est in loco vocato *Rennambarba*; ubi modii CCL seminari possunt. Sexta est secus fontem *Saritla* vel *Scaitla* ad modios LX. Septima est in loco, qui vocatur *Ruchengas*, ad modios XXX. Pratum ad carradas centum. Sunt ibi molendina duo, quæ solvunt annonæ mixtæ modios XL. Bratsinæ tres, quæ reddunt avenæ modios trecentos; silvæ ad porcos saginandos mille. Sunt ibi alii mansi ingenuales quadraginta septem, ex quibus sunt vestiti ...... & tres partes mansi, & subjacent in his locis.

§. 1. Cæsarius. Nobilis vir *de Cuntz*, qui ibidem est advocatus apud *Vilanciam*, tenet ab Ecclesia villam bonam infra terminos ejusdem curiæ, quæ *Oscbamp* appellatur; & allodium

dium illud habet jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quæ terminos habet satis amplos.

De Lubin.

In villa *Lubin* habet Amulricus, Ramfridus, Folericus & Helpricus mansum unum: & solvent in mense Decembrio inter illos porcos quatuor, aut denarios XX. Lini *fusa* (id est, *spille*) LX. quæ libram unam habebunt in pondere. In mense Augusto pro carvadis porcellos IV. aut denarios sedecim; pullos tres, ova XX, aut avenæ modios duos: faciunt XV. noctes; duas, ubicunque eis præcipitur; arant & simant de illorum fimo jornalem dimidium ad hibernaticam sationem ad singulum seminandum, ad *tremensem* (*) in Martio & Aprili; arant jornales quatuor. Ibi dabuntur eis quatuor panes, & de cerevisia sextarii IV. Faciunt corvadas duas; ibi accipiunt panes quatuor, & de cerevisia sextarios duos. Faciunt lignarium unum in longitudine pedum sex, in altitudine staturam unam, & in latitudine similiter. Faciunt angariam in mense Majo & Decembri. Si frumentum duxerint aut *figulum*, tunc ducit unaquæque carra modios XII; si avenam, modios XX. Facit omni hebdomada dies tres. Hoc autem scitote, quia in ipsa villa, si quatuor homines mansum unum tenent, solvunt suales quatuor per denarios,

(*) an huc, quod supra, in *tramis* C. 36.

narios *XX*; & in Majo si frumentum duxerint, modios XV; hostilitium quatuor per denarios XVII. pullos III. ova *XX*. troctas *XX*, aut avenæ modios II. linum, fusas LX.

§. 1. Cæsar. Quid sit *troctas* & *porcellos*, ignoramus. Scio tamen bene, quod *trocta* (*) non sunt pisces. *Gallica nomina sunt in curiis*. Cito investigare poteritis. Vel Dominus *Alardus de Urre* dicet vobis, quia ei etiam de Wampach in sua curia solvuntur troctæ.

De Ulsi.

Arnulfus & Grimulfus tenent mansum dimidium; solvunt medietatem: ut *Amulricus Ansierus & Hildefridus*, *& Vasedellus* tenent dimidium mansum. Solvunt sualem pro denariis XV. & in aliis medietatem, ut Amulricus.

De Fagi.

Austulfus Wenefridus mansum solvunt, ut Helfridus & Waltbertus. Istum dimidium quartarium, quem tenet Waleramnus, auxerunt & Warnarius & Luidvinus Præpositi, jubente beato *Ansbaldo* Abbate, pro quo dedit boves duos.

§. 1. Cæsarius. Temporibus *Ansbaldi* Abbatis pervolavit sagitta de Francia in momento super altare Sancti Salvatoris.

Recen.

(*) forte Tractas vid. Martinii Lexicon, v. tracta.

Recenſentur deinde coloni, qui colunt manſos in *Auſi*, in *Lizze*, in *Trançin*, in *Mucʒi*, in *Hogemunt*.

De feodis Miniſterialibus.

Amulbertus habet in beneficium manſos duos & Jornales octo. Seihardus manſum unum & dimidium. Hatbertus Presbyter manſus tres & capellam unam in *Trancin*.

Abſi homines, qui attinent curiæ.

Abſi homines ex noſtra familia, qui infra poteſtatem noſtram ſine manſis ſunt, ſolvit unusquisque annuatim *Friskingam vervecinam*, pro hoſtilicio denarios quinque; corvadam unam per denarios IV. facit araturam jornalem dimidium. Omni ebdomada diem I. Si foris poteſtate noſtra ſunt, ſolvit unusquisque denarios XV. *Abſæ* feminæ ex noſtra familia, ſive infra poteſtatem noſtram ſint, ſive extraneæ, ſolvit unaquæque lini fuſa triginta. Homines extranei, qui infra noſtram poteſtatem reſident, ſolvit unusquisque de avena modium unum, pullum I, ova V; facit in aratura corvadam unam; vadit unum diem cum falce in prato ſecare. Ancillæ autem, quæ ibi ſunt, debet unaquæque ex dominico lino facere camſilem I. aut ſarcilem I. in longitudine cubitos XII. in latitudine duos. Quod ſi hoc non fecerint, ſolvit unaquæque de lino fuſa *XXX*.

Summa de *Vilantia*.

Eſt ibi terra dominicata, culturæ ſeptem, pratum ad carradas centum; ſylvæ ad ſaginandum porcos mille; *bratſinæ* (*) tres, quæ ſolvunt avenæ modios CCC. Sunt ibi manſi ingenuales XLVII. Solvit pro hoſtilitio uncias XLVII. & pro porcis in menſe Decembri uncias totidem. De lino libras XLVII. pro corvadis denarios DCCLII, pullos CLIV, ova DCCCCXL, Troctas DCCCCXL, avenæ modios DCCCCXL. Menſe Majo ducunt de frumento modios DCCV. Eſt ibi Eccleſia una, quæ ſolvit libram unam.

§. 1. Cæſarius. Iſtam ſummam ſolvere debent XLVII. manſi. Adhuc autem habemus multa alia jura ibi, de quibus mentio non fit in libro iſto. Omnes villæ ſupra deſcriptæ ſitæ ſunt in ipſo allodio de *Vilantia*, quod valde amplum eſt & magnum, ſicut in authentico legi poteſt. Eccleſiæ reddere deberet ſatis magnum ſervitium ſive tributum.

XLVI. De Malbunbreyt vel *Mabunpret*.

Eſt in Malbunbreyt manſus dominicatus cum caſa & cæteris ædificiis, terra arabili; culturæ XV. Prima eſt juxta fluvium *Ilrta*, ubi poſſunt ſeminari de avena modii LIV. Secunda eſt in *Waldopetias*, ubi poſſunt ſeminari in

(*) domus, ubi cereviſia coquitur, braxatorium.

in autumno modii LXXX. Tertia est *Mannonis* fontana, ad modios LIV. Quarta est in *Curtil* ad modios XXXV. Quinta est in *Vallis*, ubi possunt seminari modii L. Sexta est ad *Noville*, ubi seminantur modii XII. Septima est in *Loganpret*; ibi seminantur modii sex. Octava est ad *Heistras* ad modios XL. Nona ad *Bernerfront* fontana; ibi seminantur modii XXX. Decima ad *Godelarpret* pratum; ibi seminantur modii *XX*. Undecima ad *Amulrico Ladricio*; ibi seminantur modii LX. Duodecima ultra *Wambais*; ibi seminantur modii CX. Tertia decima ad *Materia*; ibi seminantur CV. modii. Quarta decima ad *Suguzin* ad modios XI. Quinta decima ad *Bedeleius*: ibi debuissent seminari modii centum. Est ibi pratum, ubi possunt colligi de fœno carradæ *XXX*. Sylva ad saginandum porcos *XXX*; & exit de ea census XL. modiorum avenæ; item pulli XL. Sunt ibi molendina duo, quæ reddunt de annona mixta modios XL. brat. (*) mod. X. Est ibi molendinum desertum; si restauratum fuerit, similiter reddit. Est *brasina* una; si restaurata fuerit, debet solvere de avena modios L. Est ibi capella una, ubi respicit de terra quartaria tria. Sunt ibi mansa sedecim. Haistolfus tenet mansum unum; solvit pro suali denarios *XV*.

(*) Bracis seu Maltæ, Malz. add. c. 47.

XV. In Majo multonem unum cum lana, aut denarios XV; de lino fusa XL. aut denarios VIII. *Friskingam* porcinam I. aut denarios IV, pullos 3, ova XV, troctas X aut avenæ modios duos. Arat jornales tres; in forestaria avenæ modium unum; à Kalendis Martii per totam sationem arat omni ebdomada III. corvadas diem I. Accipit prævenda in omni corvada panes duos & cervisiæ sextarios duos; & si expiaverit in ipsa corvada, accipit panem I. & cervisiæ sextarium I. Facit angariam mense Octobri cum bobus duobus, & carra ad Musellam. Accipit panem I. & de vino *staupos* duos. Mense Novembri ducit ad Prumen de avena modios X. aut de siclo modios V, & accipit in prævenda panes duos, carnis portionem I, cervisiæ staupos tres. Mense Februario facit dies XV. ubicunque ei præcipitur; accipit panes XII, cervisiæ sextarios IV. Mense Majo ebdomada una accipit panes sex, portiones sex, cervisiæ sextaria duo; & ducit ad Prumen avenæ modios X, aut de siclo modios V. Reliquo tempore facit omni ebdomada dies tres; & quando in *broil* secat, accipit panem unum, carnis portionem unam, cervisiæ sextarium unum. Reliqua mansa serviunt similiter.

De extraneis hominibus & feminis debent exire in argento solidi decem.

Sum-

Summa de *Malbunbreyt.*

Eſt ibi dominicata terra, culturæ XV, pratum ad carradas XXX, ſilva ad porcos XXX, cenſus de ſylva in avena modii XL, pulli XL. Sunt ibi molendina duo; ſolvunt modios XL. Brax mod. X. bratſina I. ad mod. L. Sunt ibi manſa XVI. Solvunt pro ſuale denarios CCXL, id eſt, ſolidos XX. Muttones XXXII. cum lana, aut denarios CCXL, id eſt, ſolidos XX. De lino fuſa DCXL aut denarios CXXXVIII, porcellos XVI; LXIIII pullos, ova CCXL, Troctas CLX. In foreſtaria de avena modios XVI. In angaria ducunt de vino carradas VIII; menſe Novembri avenæ modios CLX. aut de ſiclo mod. LXXX. corvadas III. Sunt etiam alia manſa ſervilia IV; ſolvunt pullos IV, ova XX, ducunt avenæ modios XX.

XLVII. De Teveniche Summa.

Eſt ibi terra indominicata, culturæ novem, in quibus ſeminari poſſunt modii ſexcenti de avena: pratum ad carradas centum. Molendina duo; ſolvunt modios XX. & de braz. (*) modios quinque. Sunt ibi manſa XVII; ſolvunt ſuales XVII. aut uncias XVII. De lino fuſa DCLXXX aut denarios CXXXVI. qui faciunt ſolidos XL. & denarios IV. Pro hoſtilitio de ſiclo modios XVII. Friskingas

 por-

(*) Bracis, malz

porcinas XII. aut denarios LXVIII. qui faciunt solidos V. & denarios octo. Pullos LI, ova CCLV, corvadas tres; in Angaria corvadas octo. Ducunt de avena modios CLXX. Est ibi mansus unus, qui solvit denarios XII.

XLIIX. De Bastenacke.

Est in Bastenacke terra dominicata, pratum, ubi potest colligi de fœno ad carradas sex. Est ibi Ecclesia una, ubi aspicit de terra jornales XIII. De decima, de annona & fœno duas partes recipit Senior, id est, Abbas; tertiam partem vero Presbyter. Similiter de sepultura & de censu regali. Si decima data fuerit de eadem villa Bastenack, de censu colligit in mense Decembri suales tres, per denarios XX. In mense Majo hostilitia quatuor, pullos IX, ova XLI. Gerherus tenet ibi de terra arabili jornales XV. Solvit pullum unum, ova quinque. Arat in Martio jornalem I, & accipit panes tres &c. facit omni ebdomada dies tres.

XLIX. De Wardanc.

Olgaudus pro jornalibus XV. facit similiter; Adulfus & Tetgaudus similiter. Sunt ibi mansi jornales XXX. Est ibi basilica destructa à paganis, ubi aspicit de terra jornales L; ipsam tenet Presbyter. Bertulfus tenet *quartarium* unum, & servit similiter. Liecardus quar-

quartarium I, & Walcardus I, & duo quartarii ſunt abſi.

L. De Longunviler.

In Longunviler eſt manſus indominicatus ſine ædificio; pratum, in quo colligitur de fœno ad carradas quinque. Sunt quatuor *quartarii*, manſus dimidius, Abſa terra. Pratum, ubi colliguntur de fœno carradæ X. De terra cenſita debent exire denarii....

LI. De Noville.

In Noville eſt capella una. Decimam ibi accipit Abbas de fœno, annona, cenſu regali; & de ſepulchris accipit Presbyter tertiam partem. Si datus fuerit ipſe cenſus, colligit *ſontes* tres & medium unusquisque per denarios XX, hoſtilicia VII. qui colligit ſolidos III. & medium; Corvadas IIII. quæ colligunt denarios XVI. pullos X. cum ovis CL. De capitane denar. XV. de hoc nihil habemus. Albertus & Hariundus habent *quartale I*; ſerviunt, ut in Baſtenache. Eſt ibi manſus dimidius, abſus, qui nihil ſervit.

§. 1. Cæſarius. Jus Patronatus Eccleſiæ de Baſtenache, Comes *Viennæ* tenet ab Eccleſia, ut puto; tenet etiam alia jura, quæ ibi habere deberemus. *Wardanc*, quæ ibi ſatis vicina eſt, ſi ipſe teneat, & *Longunviler* & *Noville*, ignoro; citò poteritis inveſtigare. Jus Patro-

tronatus ejusdem Ecclesiæ tenet à Comite nobilis vir de *Arlencurt*.

LII. De *Bure*.

Sunt in *Bure* mansi decem. Solvit unusquisque sualem unum, aut unciam unam; pro hostilicio denarios quinque, pro lino denarios XII, pullos tres, ova X. Inter tres ducunt ad Prumiam carradam unam de vino, aut de frumento modios XV, jugera duo, corvadas quatuor; duas XV. noctes.

§. 1. Cæs. *Bure* sita est non longè de *Remeghe*. Comes etiam *Viennæ* tenet eam ab Ecclesia, & infeodavit eam hominibus suis: Præterea tenet idem Comes reditus XV. mansorum apud Remeghe, quos etiam infeodavit.

LIII. De *Wambach*.

Sunt in *Wampabc* mansi XIV. Solvit unusquisque sualem unum, aut unciam I. hostilicium, denar. IV. aut de siclo modios duos, pullos duos, ova X. De lino libram I, troctas X. Faciunt jugera tria, corvadas IV. claudit perticas IV. in prato, vel in messe; panem & cervisiam facit, & wactas. Colligit fœnum & annonam. In angaria carrum unum. Ducit in *Cubckeme* de siclo modios V. aut de avena modios X, durastuvas duas; glandium modios V. aut avenæ modios V.

§. 1.

§. 1. Cæſar. *Wampahc* nobilis vir *de Mulberehe* tenet ab Eccleſia, & etiam infeodavit eam. Præterea tenet & alia bona.

§. 2. *Bure* eſt bona curia, & jus patronatus Eccleſiæ ejusdem villæ; quam villam cum ſuis appe idiciis vir Nobilis *de Vilesrupe* tenet à Comite; ob parochiam vero ejusdem villæ tenentur adhuc annuatim Prumiam cum oblationibus, quas *Ovele* appellamus, venire, vel oblationes mittere; ſicut & noſtri homines de *Remeche*.

LIV. De Hunlar.

§. 1. Cæſarius. Homines noſtri antiquo tempore de *Vilantia* & de *Malbunbreyt* & de *Tevenibc* deduxerunt frumenta noſtra de finibus illis apud *Hunlar*; & inde deduxerunt angariæ noſtræ circa Prumiam ſupra noſtrum granarium.

Sunt in *Hunlar* manſi XV, ſolvit unusquisque ſualem, valentem unciam unam. De lino libram unam, pro hoſtilicio denarios IV. aut duos modios de *Rogone*; * pullos duos, ova XII. ſive ſit integer manſus, ſive dimidius; troctas X. quæ pro paſtu, qui dandus erat familiæ ex parte ſenioris, relictæ ſunt; Angarias duas, unam de vino, alteram de annona; duas XV. noctes, tres dies in ſeptimana; ducit de ipſa curte modios X, facit jugera tria. Eſt

 ibi

(*) Roggen vel Rocken, eſt ſecale.

ibi terra indominicata manſorum quatuor, prata ad carradas L. Eſt ibi camba I; debet modios centum, ſi duo brates dati fuerint.

De Godingen.

Sunt in Godingen manſi tres, excepto terra indominicata, & broil I; ſimiliter ſolvunt & ſerviunt, ſicut illi de Hunlar.

Summa de *Hunlar.* Solvit ſuales XII, aut uncias XII, lini libras XII, pro hoſtilicio denarios XVIII, aut XXIV. modios de *Rogone*; pullos XXIV, ova centum quadraginta quatuor, duas angarias, duas XV noctes; jugera XXXVI. Camba C. modios ſolvit, absque eo, quod venit de ipſa curte dominica. & de *Godingen*; ubi ſunt tres, qui ſolvunt, ſicut illi de *Hunlar*.

LV. De Iverneſheim.

§. 1. Cæſarius. Nobilis vir de *Sleida* tenet ab Eccleſia villam unam, quæ *Vulheim* appellatur, quæ non longè eſt ab ipſo caſtro. Nobilis vir de *Dollendorpht* tenet unam curiam, ſimiliter prope ipſum caſtrum *Dollendorff.* Comes de *Wiede* tenet quoddam feudum juxta *Keſslige* in villa, quæ *Staffele* appellatur. Præterea tenet homines aliquot ex alia parte Rheni in ſua Cometia. Comes de *Are* tenet bonum allodium in *Menywels* (Meyenvelt) quod *Haynbach* appellatur. Præterea tenet inter *Are* & *Nurberch* curtem

unam,

unam, quæ *Dreyſſe* appellatur. Tenet etiam juxta *Landeskrone caſtrum regium*, jus patronatus unius Eccleſiæ: puto, quod *Heimersheim* appellatur, ac alios reditus ibidem cum decima. Similiter puto, eum tenere medietatem curtis de *Boppingen*, quæ ſita eſt ſuper fluvium *Kile*. Multa eſſe poſſunt, quæ non occurrunt ad memoriam. Ex quo partem aliquam ſcitis, inveſtigate cætera. Sicut dixit quidam ſapiens: Dimidium, qui cœpit, habet.

Sunt in *Ivernesheim* manſa XXVIII; ſolvunt quisque ſualem, valentem ſolidos duos; In alio anno porcum donativum, valentem denarios CVIII. Scindalos in alio anno ſolvunt univerſim bis mille & ſeptingentos. De lino libras ſimul dimidias XXVII. & totidem Camſiles, pro hoſtilicio denarios CCLXXXII, pullos LXXXI, ova CCCCV; de fimo carradas CCLXX, Jugera XLI; in autumno & verno tempore totidem; Angarias ad Prumiam ad carradas XIII, & mediam. Parant de ſpelta modios CCCCV. Sunt ibi vineæ ad carradas XXX, Sylva ad porcos DC. Pali ad vineam MMDCC. colliguntur ex manſis XXVII. prædictis, & ex terra indominicata, & ex manſo, qui jacet in *Hivernesheim* (vel Ivernesheim) inter Arnafa & Triſpinich; & in *Ogeberesbuſen* & in *Wachendorff* manſis duobus.

 Si

Si quis obierit, optimum, quod habuerit, Seniori (Abbati) datur; reliqua cum licentia Senioris & magistri disponit in suos.

§. 2. Cæs. Hæ villæ omnes sunt ibi satis vicinæ. Notandum est, quod, quandocunque aliquis, sive vir sive mulier, de familia Ecclesiæ obierit absque hærede, quos nos appellamus vulgariter *Barloys*, (fortè *Varloys*) quod Domnus Abbas ad opus suæ Ecclesiæ omnia bona sua debet confiscare & sibi colligere.

LVI De Wingarden;

alibi *Ilmgarden* legitur malè.

§. 1. Cæs. Wingarden Canonici Monasterienses tenent ab Ecclesia. Sunt in Wingarden mansus X. Solvit unusquisque in censu & in omni servitio, ut cæteri de *Ivernesheim*. Est ibi vinea ad carradas IX, prata ad carradas VI, sylva ad porcos XX, molendina duo.

LVII. De Eykmesceyt vel *Eichmesceyt*;

situm est prope Monasterium.

Invenimus in *Eichmesceit* mansa tria & dimidium, & jugera octo. Solvit unusquisque in omni servitio & censu, ut illi in Ivernesheim; boves in hostilicio, de quinque mansis bos unus.

LVIII. De Notine.

Invenimus in *Notine* mansus XVIII. & dimidium, & jugera VIII; solvunt & serviunt, sic-

ſicut illi de Iverneshe im. Ex his habet Erleboldus in *Kelichsdorff* manſus tres, qui ſolvunt ſimiliter, ut illi de Notine, excepto porco donativo. Habet etiam in *Beſſich* manſus IV. & dimidium, cum eodem ſervitio. Eſt in *Wiere* manſus unus; terra indominicata in *Kelichesdorph*, & in *Beſſich*, & in *Wiere*, ſunt jugera LVIII. prata ad carradas XXX, ſilva ad porcos CC; & in *Rothendorph* jugera X, & curtilis una. Habet etiam in *Bure* manſos XII.

§. 1. Cæſar. *Reyſſe Comes Juliacenſis* tenet in feodo; & ab eo tenet nobilis vir de *Kerpene*. Nobilis vir Dominus *de Blanckenheim* bona, quæ ſunt in *Wiere*, tenet in feodo, & ab eo etiam in feodo tenentur de aliis villis. Quæ ſequuntur, quis teneat, ignoro; inveſtigate!

De Beneficiis.

Focco habet in *Harlesheim* curtilem unam, & ad porcos 100. ſylvam, & in *Weye* jugera novem, & in Holzheim jugera novem, & in *Wiere* manſus duos, & de ſilva ad porcos C. *Warnarius* habet in *Beſſyhc* manſum dimidium, & in *Cinesheym* manſus duos; ſolvit unusquisque de *Flavedesdorff* (forte *Fladesdorff* ſcribi debuit, ſupra *Flavedesdorff*) denarios IX. & carrum I; alia, ut illi de *Notine*. Summa angariarum illarum curiarum, quæ ſunt circa *Monaſterium*, & *Aram*, &

fines illos. Ducunt ad *Prumiam* de vino seu de annona carradas CCL, ad novum *Monasterium* similiter carradas CCL.

LIX. De Honespolt.

§. 1. Cæsar. Honespolt sita est ad dimidium milliare juxta *Arre*. *Comes* etiam *Hostadiensis* tenet eam in feodo.

Sunt in *Honespolt* mansi XXIV. In angaria carradæ XII. Solvit unusquisque in anno sualem, valentem denarios XII; pro hostilicio denarios IV. Solvit libram lini, aut camsilem facit; Pullos III, ova XV. Facit XV. noctes bis in anno, jugera tria, corvadas duas: wactas faciunt, angariam duo inter duos, lectum I. in orto. Clausuram faciunt, coquunt panem & cervisiam; scaram facit, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Ex his habet Erlebaldus mansum unum, & presbyter I; facit idem servitium. Est ibi terra indominicata, jugera CXLVII, prata ad carradas XX, molendina duo.

LX. De Effelesbure.

Sunt in *Effelesbure* mansi VIII. & dimidius; solvunt & serviunt, sicut illi de *Honespolt*. Solvit unusquisque de fimo suo carradas V. Est ibi terra dominicata, jugera LIII. prata ad carradas X.

§. 1.

§. 1. Cæsarius *Effelesbure* sita est satis prope juxta *Are*, quam tenet nobilis vir de *Staleburch*, & ab eo tenet eam filius Theoderici Wareboldi de *Are*. Investigate, cur ille de *Staleburch* non recipiat eam à vobis. Attinet etiam illi curiæ jus Patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ.

LXI. De Buezinsvelt.

§. 1. Cæsar. *Buezinsvelt* jacet ante fores *Arre*, quam tenet *Comes Hostadiensis* in feodo.

Sunt in *Buezinsvelt* mansi X; solvunt & serviunt, ut illi de Iverneshelm &c. Est ibi terra dominicata, jugera XXXI. vinea ad carradas IV. quam tenet *Frommuoth*; prata ad carradas XX, silvæ ad porcos XXX, molendinum unum.

LXII. De Keslige.

Invenimus in *Keslige* mansus XXI, in angaria carradas X. Solvit unusquisque pro suale denarios XII. camsiles facit aut solvit denar. XII; facit jugera III, corvadas duas, scindalas 100, angarias duas, unam de vino, & aliam de annona. Pro hostilicio denarios tres, pullos duos, ova X, bis XV. noctes: Lectum unum in orto, clausuram in curte & in campo. Colligit fœnum, & annonam, & vindemiam, wactas facit. Panem & cervisiam faciunt, linum seminat, colligit & parat; & iterum accipit

pit & camsilem facit. Est ibi terra dominicata, jugera CXX prata ad carradas XX. Silva in communi ad porcos C. Forestum (Kammervorst) in *Cramsceit* ad porcos CL. Pro lignario ducit carradas VIII. de fimo, de curte dominica. Est vinea in *Degerana valle* ad carradas III, quam tenet Frommuod cum homine uno.

§. 1. Cæsar. In *Kerlighe* adhuc tenemus XVI. mansos. Quilibet illorum solvit, in festo S. Martini XL denarios Colonienses in censu, & ad natalem Christi duo maldera avenæ magnæ mensuræ, quæ appellatur *Wisevene*. *Haistaldi* ibidem manentes solvunt X. maldera avenæ hujus magnæ mensuræ. Molendinum solvit XVI. maldera avenæ hujus magnæ mensuræ, sine aliqua expensa. Decima solvit XXXV. maldera magnæ mensuræ tritici, & siliginis, & ordei, vel XL. vel amplius. Præterea solvit LX. vel LXX. maldera avenæ, vel aliquando amplius, vel minus, sicut est de decimis. In *Arwilre* sunt quinque vineæ parvæ illuc attinentes, quæ coluntur ad medietatem: ubi proveniunt quinque vel sexamæ vini, vel circa hoc. Silva, quæ *Camervorst* appellatur, potest reddere circa XX. vel XXX. maldera siliginis, & ordei, & avenæ. Est ibi bona decima lini, & *minuta decima* de quatuor villis; de Poledris, vitulis,

lis, agnis, hœdis, melle, porcellis, anseribus & pullis. Homines illuc attinentes, qui appellantur *Hovet lude*, alibi commorantes, solvunt de capitibus suis annuatim, vel circiter hoc, quæ infeodata est. Et sciendum est, quod omnes homines, & mansionarii, & *capitales*, quando moriuntur, *cormedas* (*) solvunt. Præterea sunt ibi sæpe placita vestra, unde etiam jura proveniunt. Datur etiam ibi aliquid de vino, de decima vinearum, quæ ibi sunt.

LXIII. De Linde.

Invenimus in *Linde* mansus XXIV. solvit unusquisque sualem, valentem denarios XX, pro hostilicio denarios VI. De lino libram unam, pullos duos, ova X, duas XV. noctes: angarias duas, jugera quatuor & dimidium, corvadas duas: ligna, carradas quinque. Coquit panem, facit cervisiam, scaram facit; colligunt fœnum, & annonam, & vindemiam. Clausuram facit in curte & in messem. Wactas facit, in orto lectum unum; colligunt linum & parant. Terra dominicata, jugera XL. silva ad porcos XXX.

§. 1. *Linde* etiam distat ad dimidium milliare de *Arre*, & tenet eam Comes *Hostadensis*.

LXIV.

(*) vid. Cangiacum v. Curmedia

LXIV. De Cruceberg, quæ jacet in pede montis de *Arre*.

Invenimus in Cruceberg manſos V. & dimidium. Solvit unusquisque ſualem, valentem denarios XX, pro hoſtilicio denarios XII, pro lino denarios VIII, pullos duos, ova X, duas XV. noctes. Jugera tria; panem facit & cerviſiam, corvadas duas. Wactas facit, Clauſuram facit in curte & in campo. Scaram facit, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Angariam facit integram. Eſt ibi terra dominicata, jugera XXXV. prata ad carradas XV, vinea ad carradam unam.

LXV. De Witzſelle.

§. I. *Wizſelle* jacet dimidio milliari de *Arre*, quam etiam tenet Comes. Canonici Monaſterienſes patronatum habent eccleſiæ cum decima. Sunt in *Wizſelle* manſi XXXI. & dimidius. Solvit unusquisque ſualem, valentem denarios XII. pro hoſtilicio denarios IV, de lino libram unam, aut denarios XII, aut camſiles facit; pullos duos, ova X, duas XV. noctes. Facit angarias duas, unam de vino, alteram de annona; clauſuram facit in curte, in campo. Panem & cerviſiam facit, Wactas facit; in orto lectum I. Ducit de lignis carradas V, colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Colligit linum, & parant; facit jugera tria, ſcaram facit. Ex ſupradictis man-

mansis habet Ekibaldus mansus tres & jugera XI. & dimidium, & Radolfus habet mansum I. Est ibi terra dominicata jugerum CLXXXI. prata ad carradas C, silva ad porcos CCC, molendinum unum.

LXVI. De Arwilre.

Sunt in Arwilre mansij XXIX. Solvit unusquisque pro lino denarios XII, pro hostilicio denarios VI, pullos duos, ova X, faculas V, tonnam unam, circulos XII. in horto lectum unum, duas XV. noctes. Ducit de fimo carradas XV. panem & cervisiam facit, jugera duo; clausuram facit ad curtem & in campo. In altero anno scindalas C, palos ad carradas duas; scaram facit cum pedibus, Angariam unam, de vino situlam unam. Ex mansis supradictis sunt in *Cregellinheim* mansa servilia V. Solvit unusquisque de vino situlas sex, pro hostilicio, & lino, & fimo carradas V. faculas V, circulos XXXVI. In altero anno scindalas C; clausuram facit in curte & in campo. In horto lectum I. panem & cervisiam facit, & wactas facit, scaram cum pedibus, jugera tria.

§. 1. Cæs. *Cregellinheim* est juxta *Synzeche*; nescio, quis bona ecclesiæ ibidem teneat. Abbas Goffredus sacras ædes facit in *Arwiler*. In Arwiler habemus modo tantum VII. feoda parva: quodlibet illorum solvit amam vini, &

co-

colit picturam unam; ubi nos duas partes percipimus; & pro tunna solvit 8 denarios, qui appellantur *Vaspenneghe*. Præterea solvit, ut puto, duos denarios, qui appellantur *Hervestret*. Præterea solvit duos denarios ad tectum domus reparandum. Solvit etiam *sumbrinum* avenæ & pullum. Inter illa septem feoda debent bene colere vineam salicam, quæ sita est in monte juxta villam: Solvunt etiam fimum ad eandem vineam. Minister noster ibidem, qui *Bomester* appellatur, tenetur de officio suo eandem vineam plantare, quod nos appellamus *proffen*. Præterea solvuntur ibi & census alii de quibusdam vineis. Summam istorum denariorum recipit vindemiator, quem transmittit vinum nostrum ibidem colligere, quæ summa ascendit ad VII. solidos, vel circa hoc; qui denarii vel dabuntur pro vasis, vel vobis reddentur. Villicus solvit de officio villicationis XV. amas vini, unde duæ carratæ sunt infeodatæ; & tres amas residuas reddet nuncio, qui eo transmittitur. Omnia non possum habere in memoria. Quando illuc veneritis, investigate vos ipsi. Meliorem, quam potui, viam vobis præparavi. Denarios illos, qui *Hervestret* appellantur, vult vindemiarius vester pro suo jure habere; & alios denarios, qui pertinent ad tectum domus reficiendum, ille, qui mora-

tur

tur in domo. Tamen ſummam, quam ſcripſimus ſupra, id eſt, VII. ſolidos, vel circa hoc, vos habebitis, ut prædictum eſt.

Summa de Arwilre & Miniſterialibus.

§. 1. Cæſarius. Juxta *Arweiller* jacet bona curia, quæ continet vineas & agros optimos, quæ appellatur *Walpredeshoven*, quam tenet comes *Hoſtadienſis* ab Eccleſia.

Ex his manſis habet Benno unum cum vinea ad carradas duas. In dominico vinea ad carradas VIII. Eſt in *Arwilre* terra dominicata, jugera L. vinea in *Willolfesdal* ad carradas XVI. In *Calenberch* & *Madenbach* ad carradas *XX*, picturæ ad carradas XXXII. Sunt in totum carradæ LXXVI. Ex manſis dominicatis habet Erleboldus I. cum vineis ad carradas VI. Wernarius manſos duos, cum vineis ad carradas VII. Farabertus manſus V. cum vineis ad carradas ..... Adalgerus habet vineam ad carradas duas. Amelgerus manſus duos cum vineis ad carradas VIII. Tegenardus manſus duos cum vineis ad carradas X. & ſitulas XXVIII. Liumundus vineam ad carradas V. Herimundus manſum I. Amandus vineam ad carradam I. Hidulfus vineam ad ſitulas *XX*. Amalgerus ſolvit libram lini; facit jugera tria, facit ſcaram.

De Ara.

Invenimus in *Ara* ſilvas communes ad porcos CC. Eſt præterea manſus unus, quem

tenet Benno & Geldradus, & solvunt ex eo libram unam lini; facit jugera sex. Solvit Geldradus porcum, valentem denarios sex, pullum I, ova VI, XV noctes, scaram facit, panem & cervisiam facit, clausuram facit in curte & in campo, angariam facit. Est ibi vinea una in *Falaveja* ad situlas XV. quam tenet Radolfus.

LXVII. De Elsaffe.

§. 1. Cæsarius. *Elsaffe* sita est juxta *Blankenberch* castrum *Comitis Seynensis* ex illa parte Rheni, quam tenet nobilis vir de *Oytingenbach* ab Ecclesia. Sunt in Elsaffe mansus quinque; solvit unusquisque pro hostilicio denarios sex, pullos duos, ova X. Camsilem facit, aut solvit denarios III. duas XV noctes, scaram facit, colligit annonam & fœnum; panem & cervisiam facit, angariam unam ad *Bacheim*. Vigilat ad curtem dominicam. Ex his mansus unus solvit solidos quinque, & nullum aliud servitium facit. Est ibi terra dominicata, jugera XIX, prata ad carradas X, silva communis ad porcos DC. quæ in contentionem est.

LXIIX. De Munichusen.

§. 1. Cæsar. *Munichusen* sita est juxta *Rembabc:* tenet Comes *Hostadiensis*.

Invenimus in Munichusen mansus V, solvit unusquisque pro suale denarios XX, pro hostilicio denarios VI. Camsiles facit, aut solvit denarios

narios XII, pullos duos, ova X, jugera tria, corvadas II, duas XV noctes; de ligno carradas V. panem, & cervisam, & wactas facit, scaram pedestrem, angarias duas; colligit fœnum, & annonam, & vindemiam, & linum, in orto lectum. Clausuram in curte & in campo facit. Est ibi terra dominicata, jugera XL. silva ad porcos L.

LXIX. De Methenheim.

§. 1. Cæs. Sita est ibi prope; nescio, quis eam teneat. In *Methenheym* sunt mansus duo; solvit unusquisque pro suale solidos duos, pro hostilicio denarios sex, libram lini; aliud servitium, sicut illi de Munichusen. Inter *Aldendorph* & *Adelesdorph* mansus unus; solvunt illi, qui mansum illum tenent, pro hostilicio & suale denarios XV. & libram lini, & in Majo arietem unum; pullos duos, ova X, & reliquum servitium. In *Wintre* est mansus dimidius cum eodem servitio; & inter *Wintre*, & *Uncule*, & *Adelesdorph* habet Hubertus vineas ad carradas quinque; & in *Eckendorph* jugera IV. Hæc, quæ superius descripta sunt, in *Linde*, & *Munichusen*, & *Eckendorph*, & *Uncule*, & *Wintre*, & *Aldendorph*, & Adelesdorph & *Witerghe*, tenet idem Hubertus in beneficio mansus XXIV. & dimidium.

§. 1. Cæs. Hæ villæ sitæ sunt supra Rhenum, vel ibi satis prope.

LXX. *De Rethersdorff.*

§. 1. Cæsar. *Retersdorff* est supra Rhenum juxta Drakenfels, (*Drakenviles*) quam tenet *Comes Clevensis* ab Ecclesia. Tenet etiam apud *Worst* juxta *Deventre* decimam ejusdem curtis, quæ est satis opima. Præterea super omnia bona nostra, quæ habemus in Episcopatu Trajectensi, tenet advocatias, excepta Frisia. Sunt in *Retersdorff* mansus septem. Ex his sunt ultra Rhenum mansus IV. & ex hac ripa tres. Solvit unusquisque ultra Rhenum de vino situlas XXIV, pullos tres, ova X, circulos XXIV, faculas V, scindalas XXXXX, palos carradas quinque, de fimo carradas X; duas XV noctes, *scaram* facit *cum nave* bis in anno ad S. Goarem, sive ad *Dusburch.* Sunt alii, qui solvunt unusquisque de vino situlas XII. cum servitio reliquo. Ex hac ripa est unus, qui solvit de vino situlas XXIV. *scaram cum pedibus*, in orto lectum I, wactas facit, panem & cervisam facit; Colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Claudit in curte & in campo; jugera facit. Est ibi terra dominicata, jugera XXIV. Vineæ ad carradas XII. Sunt in *Wintre* vineæ ad carradas duas. Ex supradictis mansis habet Ruopoldus unum, qui solvit situlas XXIV, Vineas ad carradas IV.

LXXI. De

LXXI. De Babcheim juxta *Gudensbergh.*

§. 1. Cæſ. Nobilis vir *de Blanckenheim* tenet iſtam curiam. Præterea tenet patronatum unius Eccleſiæ apud *Oldendorph* juxta *Rembach* cum aliis reditibus. Ibidem tenet etiam ſuper *Kilam* fluvium villas quasdam, id eſt, *Poppingen*, *Pellinheim*, *Vorſt.*

Invenimus in *Babcheim*; Othbertus manſa IX. & dimidium. Solvit unusquisque in anno pro hoſtilicio denarios XII, camſiles facit, aut ſolvit denarios VIII. Super annum alterum porcum unum, valentem denarios XII, pullos tres, ova X, ligna ad carradas V, XV noctes ter in anno. Coquit panem & cerviſiam facit, jugera tria. Claudit in curte & in campo; angarias duas: Vigilant ad cortem dominicam. Lectum I. in horto, corvadas duas, ſcaram facit. Colligit fœnum, & annonam, & vindemiam. Eſt ibi terra dominicata, jugera XLV, prata ad carradas V, vineæ ad carradas V, ſylva ad porcos XXX. Eſt ibi molendinum unum, quod ſolvit modios XXX. Habet Presbyter in *Liezheim* manſum I. & in *Bacheim* jugera V; de terra & vinea ad carradas III. Brimfridus habet inter *Ratalis villam* & *Vilippe* jugera XV. & in *Arwilre* vineam ad ſitulas XIII.

LXXII. De Unckele. Est juxta *Retersdorff*, nescio, an eam quoque teneat *Comes Cleve.*

Præsumtio.

Sunt in *Unckele* mansus sex: solvit unusquisque de vino situlas VI, pullos duos, ova X, circulos XII, faculas XII, jugera unum & dimidium. In orto lectum unum. Claudit in curte, scaram facit, cum nave ducit, de fimo carradas V. Ex his mansis habet Rotoldus unam, & Wernarius I. Wernarius habet vineas in *Unckele*, & in *Emzfelt*, & in *Milenheim*, & in *Dettendorph* ad carradas V. & situlas XX; & Mansum I. tenet in *Mylenheim*, qui solvit ei solidos V. Ruotbaldus habet in *Unckele* vineam ad carradam unam & mediam. Remfridus Præpositus habet vineas ad carradas tres, & in *Badendorph* & *Godenbergh* ad carradam unam; Willibertus ad carradas tres, & in *Wintre* ad carradas V. Vothilarius habet vineas inter *Unkele*, & *Pissenheim*, & *Wintre* picturas duas, ad carradas tres. *Balduibis* habet in *Wintre* ad carradam I. & in *Catzbach* ad carradas tres. Lambertus habet in *Unkele* vineam ad carradam I. Est in Dominico tantum ad carradas IV. & in *Wintre* ad carradam I. Focco habet in *Remagen* & in *Belnere* mansum I. & in *Remagen* vineam ad carradam I; & solvit ille, qui mansum tenet, solidos IV. Est in *Liezheim* mansus unus, qui solvit, ei sicut illi

de

de *Bacheym.* Inter *Liezheim* & *Mylenheim* vineas ad carradas tres.

LXXIII. De Vilippe juxta *Gudensberg*, quam tenet Comes *Hostadiensis*.

Sunt in *Vilippe* mansa XI. servilia : solvit unusquisque pro suali unciam I. In altero anno *porcum donativum*, valentem denarios XII,pro hostilicio denarios XV, pullos tres,ova XV. Tres quindecim noctes. Camsilem facit, aut denarios solvit VII, jugera duo, corvadas duas, angarias duas ; Panem & cervisiam facit, de fimo carradas V; claudit in curte & in campo, in horto lectos duos. Ex supradictis tenet Presbyter mansos V. solvunt ei, ut supra, & serviunt. Est ibi terra dominicata, jugera XXXV. prata ad carradas VI. Silua ad porcos CCC. De sylva eadem habet Presbyter ad porcos CL. Sunt ibi molendina duo; solvunt modios XL.

LXXIV. De Einclo.

Sunt in *Einclo* mansi XII : solvit unusquisque pro suali denarios XII, donativum porcum, valentem denarios IV, pro lino denarios VII,pro ligno denarios III,pullos I I I,ova XV, tres XV noctes,jugera III,angar.I,corvadas II, scar.facit.Colligit annonam,in horto lectum I, claudit in curte & in campo ; panem, & cervisam facit,& wactas. Est ibi terra dominicata, jugera LXXVI, sylva ad porcos DC.

LXXV. De Vogelbergh.

§. 1. Cæſ. Hæ villæ *Einclo* & *Vogelbergh* ſitæ ſunt ex illa parte Rheni juxta clauſtrum ordinis Ciſtertienſis, quod vocatur *Vetusmons*, ad dimidium milliare. Quis eas teneat, ignoro. Clauſtrum non longè diſtat à *Colonia*: ad illos enim pertinet jus patronatus unius Eccleſiæ.

Sunt in *Vogelbergh* manſi XI; ſolvit unusquisque pro lino denarios VI, pro ſuali uno anno denarios XII, altero anno denarios IV, pullum I, ova V, ſcaram facit, jugera tria, corvadas duas, tres XV noctes; Claudit in curte & in campo, colligit annonam, angaria I. Qui hæc ſolvunt, ſunt manſus quinque. Alii ſex ſolvit unusquisque pro lino denarios tres; omni anno pro ſuali denarios quatuor, pullum I, ova V; aliud ſervitium, ut ſuperius. Eſt ibi terra dominicata, jugera LX. Exceptis his manſis, tenet Presbyter manſum unum.

LXXVI. De Bachheim.

Sunt in *Babcheim* manſi XIV; ſolvit unusquisque pro lino denarios XII, aut camſilem facit. Ligna carradas V. pullos duos; ova X, jugera duo: panem & cerviſiam facit. Claudit in curte & in campo, wactas facit, colligit annonam & fœnum, corvadas duas, angariam unam, in orto lectum I. In ebdomada facit tres dies. Eſt ibi terra dominicata, jugera *LXIIII*,

LXIIII, prata ad carradas XXX, sylva ad porcos X. Molendinum I: solvit modios XXIIII.

§. 1. Cæsar. *Comes Juliacensis* tenet bonam decimam in ista parochia in villa, quæ *Perne* appellatur. *Eppendorph* Arnoldus de *Gimmenich* assignavit D. Abbati *Joffrido*, & Monasterio suo Prumensi; XXX. jurnales: XVI. inter *Heide* & *Brademer* ex una parte, & XIV. ex altera; & aream ad domum faciendam juxta fabricam. Pro XL marcis ab eodem Abbate dicta area datur & solvitur; & in perpetuum in feodo tenenda Prumens.

LXXVII. De Justene.

Sunt in *Justene* mansus XXVI. solvit unusquisque in anno pro hostilicio denarios XII, pro lino denarios XII. In altero anno porcum donativum, valentem denarios XII, de ordeo modios VI, ligna carradas V, pullos III, ova *XV*, tres dies in ebdomada, jugera tria, corvadas IV, vervecem I. valentem denar. VIII. cum agno, si nostram feminam habet. Claudit in curte & in campo, angar. I. Inter duos axiles C; panem & cervisam facit. Ex his mansis habet Presbyter tres. Sunt etiam ex his prædictis mansis servilia duo, quæ non solvunt, nisi linum & pullos. De ipsis supradictit mansis sunt Absa *X.* & *XII.* restant, quæ præ nimia paupertate non serviunt, neque sol-

vunt. Eſt ibi terra dominicata, jugera *CCXX*, ſilva ad porcos C.

§. 1. Cæſ. In partibus inferioribus habemus ſex curias integras, id eſt, *Juſtene*, *Lunthe*, *Kembabc*, *Keslige*, & *Vitriche*: numerantur pro una. Villicus Monaſterienſis tenet *Tundorph*, *Iverneshein* & *Notinc*, quæ numerantur pro duabus. Quælibet iſtarum dabit fratribus ad Natalem Domini unum ſalmonem capitalem, vel ſolidos *X*. Colonienſes. Ad Paſcha ſimiliter, & in feſto S. Jacobi, *quando dedicatio eſt Eccleſiæ*, dabit eis *ſturionem*, vel ſolidos *X*. Colonienſes. Præterea dabit quilibet villicus ad quodlibet feſtum iſtorum octo denarios Colonienſes, pro *minuta juſtitia*, quæ pertinet ad *artocreas* fratrum, tam Monachorum quam Clericorum. Similiter ſolvet quælibet curia ad natalem Domini Cellerario Fratrum ad eorum infirmatorium duos porcos ſaginatos ad opus Fratrum infirmorum. Et ſciendum eſt, quod per totam Abbatiam ita eſt ab antiquo conſtitutum, quod, ubicunque vel ſalmones, vel porci, vel angariæ, vel quicunque redditus poſiti ſunt ad redemtionis ſummam; quod in voluntate erit Eccleſiæ, vel ipſas res, ſive redemtionem in tempore recipere. Scire debet Cellerarius, quod curiæ præfatæ & ſalmones, & ſturiones, & porcos ſuâ vecturâ & expensâ ſibi debent imputare.

tare. Præterea tenetur quilibet villicus Dn. Abbati quolibet anno duas marchas persolvere, quæ marchæ appellantur *Natselide*. Præterea solvet ei, ad quodlibet festum istorum trium, quatuor talenta piperis, & totidem talenta ceræ, & duas pelles de *corduano*, quæ *buckkesbude* appellantur, ut inde fiant *sotulares* (*) suis capellanis. Hæc est constitutio antiqua.

Summa.

Sunt ibi mansa XXIIII. solvunt pro hostilicio solidos XXII, porcos totidem donativos, aut solidos XXIV; de ordeo modios CXLIV, ligna ad carradas *CXX*, verveces *XXIV*, aut denarios *CXCII*. Sunt ibi mansa servilia duo, quæ non solvunt, nisi linum & pullos. Terra dominicata, jugera *CCXX*, prata ad carradas *XXX*, silva ad porcos C.

LXXIIX. De Gunnesdorpht.

§. 1. Cæl. *Gunnesdorpht* tenet Comes *de Seyne* de Ecclesia, & est sita satis propinqua *Linnechе*. Prædictus Comes Seynensis tenet unam villam super fluvium *Kila*, quæ *Curtle* appellatur. Sunt in Gunnesdorpht similiter cum terra dominicata mansi VII. quæ adhuc sunt absa. Est in *Ertillenbach* mansum I. etiam *absum*. Est in *Paterne* molendinum unum cum dimidio manso. Et in *Linneghe* mansum dimidium *absum*.

LXXIX.

LXXIX. De Bale vel *Balihc.*

§. 1. Cæſarius. Similiter iſta etiam curia ibi in vicino ſita eſt. Quis eam teneat, neſcio. Scio tamen, quod *Comes Juliacenſis* jus patronatus cum decima tenet unius villæ, quæ *Barme* appellatur, & eſt ſita juxta *Linnichе.*

Sunt in *Balihc* (*Bala*) manſa ſex, ſimiliter cum terra dominicata. Sunt etiam in *Berbc* tria manſa; & in *Obendorph* manſus I. & inter *Alma* & *Berbc* ſilva ad porcos CCC. Eſt ibi *Barme* l. cum tribus manſis, etiam *abſis.*

LXXX. De Betbure.

§. 1. Cæſ. *Betbure* & *Hertene* etiam ſitæ ſunt ſatis prope ibidem. Neſcio, quis eas teneat; puto tamen, quod ſint in feodo *Comitis Seinenſis*, quod ab eo tenet nobilis vir de *Milendunck.*

Sunt in *Betbure* & in *Saſla* manſa XII: ſolvit unusquisque ſualem, valentem denar. XII; & in alio anno porcum donativum, valentem denar. IV. De lino libram I, pullos tres, ova XII, panem, & cerviſam, & wactas facit. Pro hoſtilicio denarios XII, tres dies in ebdomada, angarias ad *Aram* & *Aquisgranum;* claudit in curte & in campo. Ligna ad carradas 5, jugera 2, corvadas 2; in orto lectum I, de fimo carradas XII, ſcindalas C. Eſt ibi terra dominicata ad manſa XII. ſine illis, quæ deſcripta ſunt ſupra, ſilva ad porcos C.

§. 1.

§. 1. Cæſ. Nobilis vir de *Ramdenrode* infeodatus eſt de curia de *Linighe*, & de terminis; quos in vicinia illa habemus. Similiter Dominus Conradus *van der Dicke*. Similiter & alter quidam nobilis homo de *Bremeit*. Comes etiam de *Molbahc* erat homo Eccleſiæ; neſcio, ubi feodum illud jacet, quod ipſe tenuit. Puto tamen, quod tenet curias, quas ibidem ex antiquo Eccleſia poſſedit; & puto, quod feodum ſuum bene reperietis. Conſtat enim mihi, eum fuiſſe hominem Eccleſiæ. Ipſæ etenim curiæ cum terminis ſuis ſatis expreſſe in libro hoc ſunt ſcriptæ.

LXXXI. De Hertene.

§ 1. Cæſ. Hoc, quod præfatus ſum de *Betbure* & *Hertene*, hoc etiam dico de *Bundene* & *Ockerenburgh*.

Sunt in *Hertene* manſa XII; ſolvit unusquisque & ſervit, ſicut illi de *Betbure*, excepto, quod pro hoſtilicio ſolvit denarios VI. & de lino fuſa XL. Sed quod pejus eſt, nullus habitat in *Hertene*.

LXXXII. De Budende vel *Bundene.*

Sunt etiam in *Budende* manſi VIII. etiam ipſa inter *Betbure* & *Hertene*, ut ante dixi. Terra dominicata, manſi XII.

LXXXIII.

LXXXIII. De Okeninburghc vel *Ockeyn-burhc* (forte Okerrenburg.)

Sunt in *Okeninburhc* mansa X; solvit unusquisque libram unam lini, pullos 3, ova X, tres dies in ebdomada, panem & cervisam facit. Claudit in curte & in campo. Jugera 3, prata ad carradas X. silva communis ad porcos M. Colligunt prædicti homines fœnum & annonam, & ducunt.

In *Betbure* ex mansis præscriptis habet Presbyter unum mansum & dimidium. Sunt ex his mansa XV, qui solvunt *parafredos*. Sunt etiam mansa servilia 7, quæ solvunt pro lino denarios XII, & in Majo arietem I, valentem denarios VI; pullum I, ova V, jugerum I, carvadas 3. & aliud servitium, sicut alii. Sunt in summa mansa XXXIIII. Ex supradictis tenet Presbyter mansa IV. & servilia tria, & Hillibertus duo; & sunt absa IV. & X. Est ibi terra dominicata, *jugera L, quæ faciunt mansa V*, prata ad carradas C. Silva communis sufficienter. Sunt ibi molendina duo, quæ solvunt modios LXX.

LXXXIV. De Linneghe.

Sunt in *Linneghe* mansi XXXVII. Solvit unusquisque pro suali denar. XII, pro hostilicio denarios XII, libram lini, aut denarios XII, pullos III, ova X, de ligno carradas V, duos dies in ebdomade; panem & cervisam facit. Clau-

Claudit in curte & in campo jugera duo, & jornales duos. Corvadas tres, angariam unam, in orto lectum I, colligunt fœnum & annonam.

LXXXV. De Langenacher.

§. 1. Cæsar. Langenacher non multum distat à *Kerpene* juxta Coloniam. *Canonici* etiam *Kerpenses* emerunt eam, ut dicitur, contra *militem*, qui eam tenuit ab Ecclesia, qui vocabatur *Godefridus Colvo*, & erat natus *de Bassenheim*, ut puto.

Sunt in *Langenacher* mansi 4. & dimidius. Ex his solvunt 3. Unusquisque sualem, valentem denar. XIV, libram lini, pro hostilicio denarios XII, pullos V, ova XV, de ligno carradas XV. jugera 3, corvadas 2, duas XV noctes angar. I. panem & cervisam facit. Claudit in curte & in campo, in orto lectum I. Alius mansus & dimidius solvit linum similiter; pullos tres, ova X; aliud servitium, ut cæteri. Est ibi terra dominicata, jugera L, prata ad carradas XV, silva ad porcos C, molendinum I.

LXXXVI. De Juhggende vulgo *Jüggen.*

§. 1. Cæs. Juhggende non longè distat de *Linnighe* in una vicinia, quæ appellatur *de Mule*: & tenet eam *Comes Seynensis*, & ab eo tenet eam nobilis vir de *Mulendunhc.*

Sunt in *Juhggende* mansi XV, solvit unusquisque in anno solidos III. & libram lini, pullos

pullos duos, ova XX, jugera III, tres XV noctes. Est ibi terra dominicata, jugera C, silva ad porcos. Claudit in curte & in campo, colligit annonam & fœnum.

LXXXVII. De Ludensheim.

§. I. Cæs. Ludesheim non longè distat de *Tulpeto*, & tenent eam *Canonici S. Mariæ in Prumia*. Sunt in *Ludesheim* mansi 3. Solvit unusquisque de ordeo modios VII. & sextarium (seester) unum, libram lini, aut denarios XII, pullos III, ova X; de ligno carradas V, duas XV noctes, tres dies in ebdomada; panem & cervisam facit, jugera 3, corvadas 2, angarias 2; claudit in curte & in campo, Wactas facit. Est ibi unus mansus, qui solvit tantùm solidos tres, scaram facit, lectum I in orto. Est ibi terra dominicata, jugera XL. prata ad carradas VIII, molendinum unum.

LXXXVIII. De Kerpene.

§. I. Cæs. Kerpene sita est juxta Coloniam ad duo milliaria, ubi habitant Canonici; & bona vestra ibidem tenet Comes *Hostadiensis*, & ab eo tenent heredes Garsilii *militis*, qui erat ministerialis Ecclesiæ.

Est in *Kerpene* mansus unus & jugera XII. Mansus solvit solidos V. Baldricus habet in *Kerpene* mansum I. & jugera XI; Farambertus habet in *Horeym* mansus 3. Solvit unusquisque libram lini, pro suale denarios XV, pro

pro hostilicio denarios IX, pullos 3, ova X, jugerum facit & corvadas, tres dies in ebdomada. Claudit in curte & in campo, wactas facit in dominico. Est ibi terra dominicata, jugera *XXX*, prata ad carradas *XX*, silva ad porcos C.

LXXXIX. De Witesheim, Wizersheim, *Vizersheim.*

§. 1. Cæs. *Wizersheim* non longè distat à Kerpene, quam tenent *Canonici Monasterienses*. Comes Juliacensis tenet advocatiam.

Sunt in *Wizersheim* mansi VII: solvit unusquisque & servit, sicut illi de *Reynbach*. Est ibi terra dominicata, jugera LXX, prata ad carradas *XX*.

§. 2. Cæs. Sciendum est, Dominum *Gerhardum* bonæ memoriæ Abbatem temporibus Domini *Henrici* Imperatoris & D. *Adolphi* Archiepiscopi Coloniensis, quoddam allodium ac firmitatem, quæ *Kente* appellatur, situm super fluvium *Arlafæ* (forte Arnafæ) non longè de Colonia, pro magna pecuniæ summa emisse, atque illud dilecto ac fideli suo H. Comiti de *Seyne* in augmentum feudi sui concessisse. Præterea sciendum est, eundem Abbatem Illustri viro *H. Duci de Limburg* allodium quoddam, quod *Ambele* appellatur, item pro magna summa pecuniæ emisse, & præfato Duci & suis hæredibus idem allodium in feo-

Kk dum

dum contulisse. Nec illud oblivioni tradendum est, quod cum *Advocatia S. Goaris* cum suis appendiciis, mortuis hæredibus, literâ ad sæpe dictum Abbatem pervenisset, & ipse cum tali feodo suam voluntatem de jure facere potuisset; quod conventio talis inter eum & Comites de *Cassenelbogen* & *Heynsten* facta fuit, quod ipsi ei & Ecclesiæ Prumiensi allodium eorum, quod *Kumklenbach* appellatur, cum suis appendiciis coram multis testibus tradiderunt; & sic advocatiam S. Goaris cum suis appendiciis, atque præfatum allodium *Kumkelenbach*, in feodum perceperunt.

XC. De Encene vel *Ensene.*

§. 1. Cæs. Ensene sita est juxta *Jercene* prope *Tulpetum*, & tenet eam Abbas *Sibergensis*. Quomodo Ecclesia illa bona vestra possideat, scio in parte; suo tempore vobis narrabimus.

Sunt in *Encene* manentes novem. Solvit unusquisque pro lino denarios VI, pullos II, ova X; facit jugera tria, claudit in curte & in campo. Angarias duas solvit, de fimo carradas V. Colligit annonam, & fœnum, & vindemiam. Panem & cerevisiam facit. Terra dominicata in *Encene*, in *Langendorpht*, in *Arwilre*, in *Civirnihc*, in *Godesdorph*, jugera XXXVIII. XV. noctes facit in anno. In horto facit

facit lectum I. Balduicus habet in *Sivirnibc* (Civirnihc) mansus 2.

XCI. De Sconoube (*Sconovise* alibi scribitur.).

§. 1. Cæsar. *Sconoube* sita est non longè à Monasterio, quam tenent *Comites Viennenses* & *Juliacenses*. Attinet etiam eidem curiæ jus patronatus Ecclesiæ ejusdem villæ, quod tenent prædicti Comites, vel alter eorum pariter cum decima.

Sunt in *Sconoube* mansa tria & jugera novem. Solvit unusquisque sualem, valentem denarios XII, facit camsilem. Pro hostilicio denar. 3, pullos 2, ova VIII. Facit jugerum I, corvadas 2, secant fœnum & colligunt. Ad annonam quotidiè mancipium I; panem & cervisam facit, scaram similiter, ut illi de *Ivernesheim*, linum, duas XV. noctes. Angaria de *Ara* ad novum Monasterium, & de *novo Monasterio* ad Prumiam. Excutiunt annonam, in orto faciunt lectum unum.

XCII. de Malberhc.

§. 1. Cæsar. *Malberch* est ibi satis prope, quam tenet *Comes Juliacensis*, & nobilis Vir *Volcoldus* de *Burc* tenet eam ab eo.

Invenimus in *Malberhc* mansos IV. & dimidium. Solvit unusquisque de dimidio mansu pullos duos, ova X, denarios VI; aut facit cambsilem medium. Facit jugera duo,

 cor-

corvadas duas, angarias, ut illi de *Stonoube*, & scaram. Terra dominicata, jugera LXXIX, prata ad carradas VIII, silva ad porcos 300. De prædictis mansis tenet Hardridus mansum I. qui servit, ut supra.

XCIII. De Rodenre, alibi *Rodeme.*

§. I. Cæs. *Rodenre* Dominus de *Blanckenheim* tenet, quæ non longè sita est de *Stenvelt.*

Sunt in *Rodenre* mansus V, & serviunt, sicut illi de *Notine* & *Iversheim.* Solvit unusquisque pullos 2, ova X. Terra dominicata, jugera V. *Sarcum* (novale) ubi sunt jugera VI. & dimidium. Silva ad porcos *XXX*, prata ad carradas VIII.

XCIV. De Rore.

Similiter tenet *Rore.* Sunt in *Rore* mansus IX. & dimidius, & serviunt, sicut illi de *Iversheim.* Prata ibi sunt ad carradas *XXX*, silva ad porcos CC.

XCV. De Vitergbe.

§. I. Cæs. Constat etiam, *conventum Monasteriensem* ab Ecclesia Prumiensi à primis fundamentis fundatum esse, & eundem conventum à nobis octo matrices Ecclesias pariter cum decimis possidere, quarum Ecclesia in *Rembabc* est una. Præterea tenent à nobis bona alia plurima. Unde ejusdem conventûs Canonici Domino Abbati atque Ecclesiæ

Prumi-

Prumienſi ſubjecti eſſe debent, & Capellani; & non ſolùm *Monaſterienſes*, verum etiam Canonici *S. Goaris* atque Prumienſes.

Sunt in *Vitergbe* manſus XXXVI. Ex his manſis habet Walbertus unum. Solvit in altero anno denarios XII, porcum donativum pro denariis VI. Facit jugera 3, ſcaram facit, pullos 3, ova XV. Ex his habet Erleboldus manſus duos, & ſolvit ſolidos duos. In altero anno porcum donativum, valentem denarios XII. Jugerum facit & ſcaram, & pullos, & ova. Adalbaldus habet manſum unum, qui ſervit, & ſolvit, ut Walbertus. Rodowicus habet manſus ſerviles V; ſolvit unusquisque denarios XII, pullos tres, ova XV, tres dies in ebdomada; jugerum facit, panem & cerviſam facit, ſolvit ſcindalas C. Sunt manſus XI, qui ſolvunt unusquisque ad miſſam S. Martini denarios VI, ad natalem Domini denarios XII, duas XV noctes, pullos 3, ova XV, angarias duas; panem & cerviſam facit, & ſcaram facit, jugera 3. Claudit in curte & in campo, wactas facit. Colligit annonam & fœnum. Sunt alia manſa VII cum eodem ſervitio & cenſu, ſed ſcaram non faciunt. Benno manſum I, Baluicus manſum I, Hubertus manſum I, Wernarius medium. Roodowihc habet jugera LXXIII. Eſt ibi terra dominicata, jugera CXII, prata ad carradas *XXX*, ſilva ad

porcos CCC. Molendina 2. Unum solvit modios *XXX*. Sunt in *Burvenich* jugera XVI, quæ tenet Luimundus. Rodowicus habet prata ad carradas *XXX*.

XCVI. De Bulgensheim.

§. 1. Cæs. *Bulgensheim* est juxta stratam, quæ de Monasterio ducit Coloniam; quam tenet *Comes Seynensis*, & ab eo tenet eam Dominus de *Mylendunch*. Sciendum est etiam, Comites *Seynenses* jus patronatus quatuor vel V. Ecclesiarum à nobis cum decimis suis habere; quarum *Juggende* est una, *Bulgensheim* alia, tertiam & quartam non habeo in memoria, præsumo tamen, vel *Betbure* vel *Cherenberhc* esse matricem Ecclesiam, vel utrasque esse matrices Ecclesias. Sunt in *Bulgensheim* mansus VII; solvit unusque ad natalem Domini denarios XV, pullos 3, ova X. In altero anno porcum donativum, valentem denarios IV. Angariæ duæ, jugera tria, tres XV noctes. Colligunt annonam & fœnum, Claudit in curte & in campo, in orto lectum I, scaram pedestrem facit. Ex his habet Presbyter mansum I, Farabertus duos, & jugera VI. Reinaldus mansum I. Est ibi terra dominicata, jugera XCI, Molendina duo, quæ solvunt modios LX; silva ad porcos X. Est adhuc mansus I. in *Dreyse*, quem colit Wernarius, qui solvit in anno solidos IV. Forestum I. ad porcos CC.

In

In *Beppenhoven* manſus dimidius, qui cuſtodit foreſtum.

XCVII. De Rembahc.

Sunt in *Rembach* manſi XLIX; ſolvit unusquisque ſualem, valentem ſolidos duos, libram lini, aut camſilem facit. Pro hoſtilicio denarios VI; in altero anno porcum donativum, pro denariis IV. Altero anno ſcindalas C, pullos 3, ova X; de fimo carradas X. Facit jugera V, corvadas II, angarias 2, panem & cereviſiam facit; Claudit in curte & in campo, ſcaram facit, ubi ei præcipitur; wactas facit, duas XV noctes. Ex his manſis ſolvunt XVIII. *ſaniſugas:* unusquisque 30 parafredos dant, colligunt fœnum, & annonam, & vindemiam. Colligunt linum & parant. Sunt ex ſupradictis manſis ſervilia V, quæ faciunt in orto lectum I, tres dies in ebdomada, pullos duos, ova V. Camſilem facit, jugera tria. Ex prædictis manſis tenet Sigilo VIII, Labertus V, Benno IV, Erleboldus I. Eſt ibi terra dominicata, jugera CCLXV, ex quibus tenet Sigilo XXXIII, Lambertus *XX*, Benno XVIII, Erleboldus VI, Ruotbaldus VII. Sunt ibi prata ad carradas CC, ſilva ad porcos C. Exceptis his manſis ſupradictis tenet Warnarios in *Odendorph* manſus IV, & jugera 3, cum eodem ſervitio & cenſu.

XCVIII. De Dusburhc.

§. 1. Cæsar. In Dusburhc duæ partes decimæ esse deberent Prumensi Ecclesiæ, sicut sunt in *Justene*, quam tenet Pastor ejusdem Ecclesiæ; & puto, quod etiam recipiat censum de mansis nostris; Est in *Dusburhc* Ecclesia, unde omni anno debent exire solidi XXX. Sunt ibi mansa Ledilia XIX; solvit unusquisque ad nativitatem Domini unciam unam, ad Pascha pullum I, ova X. In æstate pro hostilicio denarios V. dies duos in ebdomada operatur. Sunt alia mansa duo; unumquodque solvit in anno solidos tres, & nihil aliud solvit. Est in *Embrike* mansus unus; ad natale Domini solvit unciam unam, in ebdomade facit dies duos. Sunt ibi mansa absa tria; de lino libram I. *Fresones*, qui manent in *Dusburhc*, solvunt ad festivitatem S. Martini uncias VIII, ad Pascha uncias V. & denarios XII. Sunt ibi mansi IV, quos Maginardus dedit: unus ex illis solvit de ordeo modios XV, de siclo modios XVI, de avena modios XIV; multones duos, valentes denarios XII. In anno XIV. dies operatur, & uno die arat. Tertius mansus solvit de siclo modios XVI, de ordeo modios XII, de avena modios XII; arietes duos, XIV. dies operatur, & uno die arat; multones duos. Mansus tertius solvit de siclo modios XVI, de ordeo modios XII, de avena modios X. cæterum ut supra.

pra. Sunt ibi Haiſtaldi VIII. ſolvit unusquisque denarios XII: fœminæ ſolvent ſolidos V.

XCIX. De Arnheim.

Eſt in *Arnheim* Eccleſia una, quæ ſolvit libram unam: manſa Ledilia 7. Solvit unusquisque ad feſtivitatem S. Martini denarios XX, de ſiclo modios 2, de ligno carradas IV; ad Paſcha pullum I, ova V; ad Rogationes porcos duos, valentes denarios V; ad Pentecoſten denarios VI. In menſe Majo XIV. dies, in autumno ſimiliter. Sunt etiam manſa dimidia VI; unusquisque ſolvit ad Pentecoſten denarios VI: & in *Wilippe* ſunt manſus III. unde nullus cenſus exit, niſi quarta pars annonæ: & in *Velide* & *Munichuſen* ſunt manſa V. *abſa*.

C De Aldenſelen.

§. I. Cæſar. *Aldenſele* ſita eſt inter *Deventre* & *Monaſterium* in una terra, quæ vocatur Tronica, (Troentia) & eſt melius oppidum illius viciniæ; habitant enim ibi XVI. Canonici, & eſt ibi Conventualis; ipſum autem oppidum bene eſt firmatum ac munitum.

Sunt in *Aldenſelen* manſi IV, qui ſolvunt uncias IIX. & nihil aliud. Sunt ibi alia manſa XIII: ſolvit unumquodque ad natalem Domini XX denarios; ad Paſcha pullum I; ad paſcendos poledros denarios V. De vino denarios III, de fœno carradam unam; ad Pen-

tecosten porcum unum, valentem denarios V. Pro hostilicio denarios VI. Rateln habet mansum I, qui solvit denarios XXV. nihil aliud. Rin habet duas partes mansi; Gelo similiter. Solvit unusquisque denarios XIV, & pullum I; pro hostilitio denarios IV, de vino denarios duos; ad pascendos poledros denarios tres, porcum I. valentem denarios V. Est ibi unum territorium, capiens sementis modios *XXX*. Illo anno, quo seminatum fuerit, solvit denarios XII: quando seminatum non fuerit, nihil solvit.

CI. De Tremele.

§. 1. Cæs. *Tremele*, & sequens curia *Vamele*, sitæ sunt juxta *Numagen* palatium Regium, fluvium, qui *der Wail* appellatur; & hæ curiæ satis vicinæ sunt oppido, quod *Tyle* nuncupatur.

In *Tremele* sunt mansus IV. cum appendiciis suis. Inde *Adalhem* major habet mansum dimidium, sine censu; cæteri tres solvunt unusquisque ad festum S. Martini denarios *XX*, ad festivitatem S. Johannis denarios VII. Ex manso dimidio exit census denariorum XXIV. *Vendil* solvit ad missam S. Martini denarios X, ad Natale Domini denarios VIII, in æstate denarios X.

CII. De Vamele.

§. 1. Hæ villæ omnes sunt sibi satis vicinæ, ut

ut dictum est alibi. Omnes etiam invenientur juxta *Tyle*, quod situm est super fluvium, qui *der Wayl* appellatur.

In *Vamele* sunt duo mansus, in *Sandewihe* duo, in *Rothebeim* duo. In *Asperen* mansus & dimidius, in *Wadenoy* mansus unus, in *Huyve* mansus, in *Wediche* mansus, in *Sinewenne* (forte *Suitvenne*) mansus.

CIII. De Testrebant.

§. 1. Cæsar. *Testrebant* sita est ex alia ripa fluminis ejusdem (Vahalis) citò investigare poteritis omnia, si diligentiam adhibueritis.

In *Testrebant* juxta *Linguun* sunt mansus tres; solvit unusquisque ad festivitatem S. Martini denarios X, ad natalem Domini denarios XII. Ex his mansis solvit dimidius mansus denarios XXII.

§. 1. Cæsar. Ubi flumen magnum, quod *Dysla* (Isla) appellatur, intrat mare, habemus piscationem apud unam villam, quæ appellatur......

CIV. De Worst, Vorst.

De Ecclesia, quæ est in Worst, exeunt solidi *XXX.* ad vindemiam, de siclo modii duo, de ordeo modii tres, ad Rogationem denarii sex; duas XV. noctes. Sunt in *Deventre* Haistaldi tres; unusquisque illorum solvit denarios XII.

De

De Familia Salvatoris, quæ est in Saxonia.

Familia *Sancti Salvatoris*, quæ est in *Saxonia*, solvit inter siclum & ordeum modios CCCC, de melle situlas IV; in æstate de argento solidos *XXX*: & unusquisque illorum VI. dies in æstate operari debet, aut denarios III. solvere. Modo à paganis devastatum est, nec de illis partibus aliquid præter solidos V. venit.

CV. De Gembrighe.

Gembrica sita est non longè à Sancto Goare, quam tenet Comes *Hostadiensis*; & ab eo tenent hæredes Domini Cunradi de *Boparden*, qui morabatur in novo castro, quod appellatur *Sconecke*. Præterea tenet præfatus Comes NB. *Steffelle* & *Unse* juxta *Budensheim*: tenet etiam C. maldra tritici parvæ mensuræ apud *Vitterche*, & plurima alia, quæ non scripta in libro hoc.

Sunt in *Gembriche* mansa ledilia XXIII. solvit unusquisque sualem, valentem solidos V, de lino libram unam, pullos duos, ova *XX*, axiles C; de ligno carradas V, faculas V, palos 3; inter quatuor Lediles bovem hostilicium, I. parafredum, ubicunque præcipitur illi. Angaria ad Monasterium, id est, modios octo, ad S. Goarem duos; Corvadas 3. unum diem ad fimum ducendum, ad fœnum, ad messem. In ebdomada dies duos cum duobus mancipiis.

Glaves

Glaves (*) tres: circa dominicam curtem alias tres, circa broil V. perticas habentes longitudine. Braxare & coquere debent, tres XV. noctes in anno, ſcindalas L; *Subſtratoria* lignorum carradam I. ad dominicam ſcaram. Jugera duo, jornales precatorios duos. Qui dimidium ſervitium faciunt, ſunt ſex: ſolvit unusquisque de lino libram mediam, aut camſilem mediam facit, pullum I, ova X, axiles L, ſcindalas *XXV*, palos IV, *glaves* duos & medium, corvadas tres. Angariam ad Monaſterium, modios IV: ad Sanctum *Goarem* duos; parafredum dant, inter illos VIII. bovem hoſtilicium. Jugera duo, jornales precatorios duos, ad meſſem & ad fœnum, dies duos in ebdomada cum duobus mancipiis. Braxant & coquunt. Ligna ſtratoria carradas duas ad dominicam ſcaram. *Haiſtaldi* ejusdem villæ, ſolvit unusquisque denarios duos; feminæ aut camſilem, aut denarios XII. ſive duos dies ad meſſem & ad fœnum; & ſex denarios ſolvere debent. Sunt ibi manſa ſervilia duo: faciunt omni ebdomada dies tres, pullum I, ova X, jugera duo, jornalem unum. Angariam ad *S. Goarem*, modios duos; ad Monaſterium modios IV. Ad meſſem & ad fœnum

(*) an quaſi crates ex vimine, Gallis *clayes*. Diſtinguendæ ergo ſunt Glaves (clayes) à glave, (claſter) de qua ad Gloſſ. Cæſarii in præfationem.

num tres dies cum uxore ſua, & ad ſinum colligendum & parandum.

CVI. De Backele.

§. 1. Cæſ. Omnes curiæ hic deſcriptæ ſunt apud S. Goarem ex utraque parte Rheni. Cum illuc perveneritis, interrogate Canonicos S. Goaris, & ipſi plenius vos inſtruent, quis eas teneat; & ubi ſint ſitæ, quam ego: quia ipſi ubique in illis recipiunt decimam de *ſalica terra*, ſicut & Canonici Prumienſes recipiunt in terra iſta. Conſtat mihi tamen, quod nobilis vir de *Iſenburch* tenet ſuper S. Goarem ſupra Rhenum jus Patronatus duarum Eccleſiarum in una bona villa, quæ . . . . appellatur. Præterea tenet ſtatim juxta S. Goarem ex alia parte Rheni bonas & optimas vineas. Tenet etiam & alia bona.

Sunt in *Backele* manſa Ledilia IV. unde plenum cenſum, ſicut ſupra dictum eſt; manſa dimid. XXI. ſervilia manſa VII. Sunt VIII, qui curtilem habent. Haiſtaldi & feminæ ſolvunt & ſerviunt nobis.

CVII. De Naſteden.

Sunt in Naſteden manſa Ledilia XXVIII. unde plenus exit cenſus, ſicut ſuperiùs diximus. Ex his ſunt integra XIII. & alia ſunt dimidia. Sunt ibi ſervilia quatuor. Haiſtaldi & fœminæ ſolvunt, ut ſuperiores. Sunt ibi molendina duo.

CVIII.

CVIII. De Sualbabc.

In *Sualbabc* eft manfus ledilis, qui fimiliter fervit, ut fupra. Molendinum I, fervilia manfa XII. qui fub uno cenfu tenentur, id eft, tres dies in ebdomada. Et funt feptem, qui funt fub uno cenfu, excepto IV. dies in ebdomada. *Haiftandi* & feminæ, ut fuperiores, folvunt.

CIX. De Neffene al. *Nefene.*

Sunt in Neffene manfa ledilia VI. unde cenfus exit, ficut fuperiores; Molendinum I. Sunt manfa dimidia VII. quæ dimidium fervitium faciunt, ut fupra. Sunt manfa fervilia XII, quæ omni ebdomada faciunt dies IV. cætera, ut fuperiores.

CX. De Wlacthe.

Sunt in *Wlacthe* manfa plenaria XII, quæ fimiliter ferviunt, ficut fuperiores. Eft ibi manfus dimidius, qui facit dimidium fervitium. Servilia manfa XII. Cenfales, qui cenfum folvunt, funt XV.

CXI. De Weneftre.

Sunt in *Weneftre* manfa ledilia VII. quæ idem fervitium faciunt, ut fuperiores. Sunt manfa dimidia V, quæ dimidium faciunt fervitium. Servilia XVI, quæ ex proprio lino camfilem faciunt, & ferviunt, ut fuperiores fervi.

CXII. De Nockere vel *Nocgere.*

In *Nockere* funt manfa XV. faciunt omni ebdomada dies tres, pullos duos, ova X, jugera duo,

duo, angariam ad Monasterium, id est, modios IV. Braxant & coqunt; glaves duas, perticas IV. habentes longitudine. Ad fœnum & ad messem. In ebdomada dies tres, palos duos, ad vineam watcarii, unusquisque de palis carradam unam.

Summa in Gembricke.

Sunt ibi mansa ledilia XXIII, dimidia VI, servilia 2. De ledilibus exeunt suales XXIII, libræ lini XXIII, pulli XLVI. ova CCCCLX, axiles MMCCC: de lignis carradæ centum & XV, pali LXVIII, boves hostilicii V. In angaria modios CCXXX. Scindalæ MCL. De VI. dimidiis mansis camsiles III, suales III, pulli VI, ova LX, axiles CCC, scindalæ CL, Bos hostilicius unus. In angaria modios *XXX*. De duobus servilibus pulli duo, ova X. In angaria modios *X*.

Summa de *Backele*.

Sunt in *Backele* mansa Ledilia IV, dimidia *XXI*, servilia VII. De Ledilibus suales 4, libræ lini 4, pulli 8. ova 80, angar. mod. 40. De mansis dimidiis *X*. & medius camsiles, pulli XXI, ova CCX; In angaria modii CV. De servilibus mansis VII. Camsiles III. & medius, pulli 7, ova 70, in angaria modii XXXV. Debent exire inter *S. Goarem* & *Palezvelt*, *Bilberheim* & *Beltom*, sarciles XXXIV. De *Belton* sarciles XII, de *Dubahc* I, de *Palezvelt* I,

de

de *Riverheim* II, de *S. Goare* XVIII. Præterea exibunt de *Urſule* XIV.

§. 1. Cæſar. Dominus Abbas Prumienſis tres habet principales *ſedes*, quæ quondam ſatis erant competenter ſolemnes ac honorabiles: de quibus Prumienſis eſt una, Monaſterium altera, apud S. Goarem tertia; quarum quælibet habet infeodatos ſatis honeſtos Priores & Capellanos, atque Miniſteriales plurimos, & ſatis copioſam multitudinem mancipiorum, qui cottidianum, quando eis præceptum fuerit, Domino Abbati perſolvent ſervitium. Et ſciendum eſt, quod iſtorum oppidorum reditus, vel ſunt Domini Abbatis, vel ſuarum Eccleſiarum, ſive ſuorum Miniſterialium. Et prædicta hæc tria oppida, ut ita dixerim, Domini Abbatis, & ſuarum Eccleſiarum ac fidelium, debent eſſe quaſi camera & habitatio cottidiana, & ab omni violentia Advocatorum ab antiquis temporibus exemta; & de hoc à multis Imperatoribus ſive Regibus ſunt privilegiata. Advocati quippe non debent ibidem præſumere aliquam exactionem ſeu violentiam exercere vel facere; & nihil aliud, præter tertiam partem placitorum, quæ in foro fiunt, debent ibidem percipere. Dominus autem Abbas, quando ſibi placuerit, cum ſuis fidelibus ac Capellanis ibi manebit, &, ubi neceſſitas exegerit, negotia ſuæ Eccleſiæ

ibidem tractabit: & penitus nullum gravamen sive impedimentum à suis Advocatis, qui ampla & multum commoda ab eo tenent feoda, sustinebunt. Quod si forte alienus aliquis ibidem atque in aliis Ecclesiarum nostrarum curiis violentiam Ecclesiæ inferre attentaret, ipsi, tanquam fideles Ecclesiæ & *homines Legii*, sicut sacramento præstito tenentur, omnibus viribus suis, etiam proprio capite, illam debent, quantum in ipsis esset, fideliter defendere ac prohibere. Præterea sciendum est, quod si Dn. Abbati placuerit in prædictis oppidis concambium & monetam suam habere, poterit: hanc enim libertatem ac donationem fundatores nostri, id est, Pippinus, & Carolus Magnus, ejus filius, nobis contulerunt, &, ut patet in eorum privilegiis, Ecclesiæ jure perpetuo possidendam confirmaverunt.

Summa de *Nasteden*. Sunt in *Nasteden* mansa ledilia XVIII, dimidia XVI, servilia IV. De ledilibus suales XVIII, libræ lini XVIII, pulli XXXVI, ova CCCLX. Angariæ modii CLXXX. De dimidiis suales VIII, pulli XVI, ova CLX. Angariæ modii LXXX. Serviles mansi IV. camsiles 2, pulli IV, ova XL; In angaria modii XX.

Summa de *Süalbach*. Est ibi mansus ledilis: solvit sualem I, camsilem unum, pullos duos, ova XX. In angaria modii X. Servilia man-

mansa XXVIII. pullos XIX, ova CLXXX. In angaria modii XC.

Summa de *Nesene*. Mansa ledilia VI, dimidia VII, servilia XII. De ledilibus suales VI, libræ lini VI, pulli XII, ova CXX. In angariis modii LX. De dimidiis suales tres & medius, camsiles tres & medius, pulli VII. ova LXX. In angaria modii XXXV. De servilibus camsiles VI, pullos XII, ova CXX; in angaria modii LX.

Summa de *Wlathe*. Mansa ledilia XII. Dimid. I. Servilia XII. De ledilibus suales XII, libræ lini XII, pulli XXIV, ova CCXL. In angaria modii CXX. De dimidio manso sualis medius, pullus I, ova X. In angaria modii V. De servilibus camsiles VI, pulli XII, ova CXX, In angaria modii LX.

Summa de *Venestre*. Mansa ledilia VII, dimidia V, servilia XVI. De ledilibus exeunt suales VII, libræ lini VII, pulli XXIV, ova CXL. In angria modii LXX. De dimidiis camsiles 2. & medius, pulli V, ova L. In angaria modii XXV. De servilibus camsiles VIII, pulli XVI, ova CLX. In angaria modii LXXX.

Summa de *Nocghere*. Sunt in *Nocghere* mansa XV; camsiles XV, pullos XXX, ova CL, in angaria modii LX.

CXIII. Incipit de possessionibus, quas habemus in Episcopatu Wormatiensi.

Sunt in *Dinheim* mansa XII; ex quibus habet Gundaldus mansum I, & Major I. Solvit unusquisque de vino situlas XII, axiles ad *Altrippe* centum, tres palos ad *Vennam*. Si palos & axiles non dant, tunc solvent denarios VIII. Tres carradas de fœno debent *Altrippe* secare, & in scaram ducere, aut in Dinheim. De suo fœno carradas 2. det; pullos duos, ova X. De ligno in autumno carradam I, & in nocte lucernam ad *calcatorium.* Duas XV. noctes. De siclo solvit modios duos, scaram faciunt cum navi ad *S. Goarem* ad *Altrippe*, ad scindelingas (axiles) Ducunt etiam cum carro inter duos, dant denarium 1. ad *circulos* comparandos. Debent coquere, & braxare, & wactare. Debent vindemiam colligere, & in carro suo ducere ad calcatorium. Gundaldus habet ibi vineas duas, Major unam. Sunt ibi vineæ ad carradas XV.

CXIV. De Neccrobc, vel *Nettoye.*

Sunt in *Neccrobc* mansa ledilia XXX; debet unusquisque sualem, valentem solidos V, camsilem I. aut denar. XX, pullos V, ova XV, jugera 3. Tres XIV. noctes: unam ad missam S. Martini, aliam in Februario, tertiam in Majo. Corvadas tres; In hostilicio aut tres

bo-

boves mittunt, aut unusquisque jugerum unum facit, hoc est, tria jugera. Ad Missam S. Martini debet unusquisque unum pecus sui Senioris accipere, & nutrire usque ad Pascha de suo. Quod si perdiderit, reddet de suo. Unusquisque debet accipere modios de annona, & ducere ad molendinum, & facere panem, si necesse est; & si non est opus, reddet farinam ad curtem. Similiter de braze modios V. Debent integram carradam vini & carradam farinæ in suo carro ducere, ubicunque eis præcipitur in *Stapagum.* Scaram debent facere in navi usque ad *Covelenze*, vel quantum in IV. diebus possunt ambulare. Ad messem & ad pratum tribus diebus in ebdomada debet mittere duo mancipia. *Glavem* unam circa curtem & in messem. Si quid furatum fuerit in curte per noctem & per sepem exierit: componet ille, per cujus *glavem* exierit, & si per totam, component omnes de villa. *Scuras* cooperiunt, parafredos debent omnes: debent integros IV. Si Senior ibi fuerit, focum de suis lignis facere, & wactare domum, & luminaria dare; & si aliquid fuerit furatum in ipsa domo, debent de suo componere.

§. 1. Cæs. Partem istius allodii modo tenet Ecclesia de *Hemmenrode*, (Hermirode) quæ sita est juxta nos.

CXV. *De Geinheim* & in *Hildensheim.*

Manſa ledilia XXIV. & dimidium. Debet unusquisque ſualem, valentem ſolidos V. Camſilem ad Paſcha, aut denarios XXX. Friskingam vervecinam, aut ovem cum agno, aut denarios XII. pullos V, ova XV, tres XV. noctes; unam ad Miſſam S. Martini, alteram in Februario, tertiam in Majo cum annona ad Cuckeme; palos V. ad vennam: de ligno carradas V; de minuta quatuor. quinta ad *Fausgina.* Facit jugera tria de ſua annona, ſeminat modios duos de ſiclo, glaves duas perticas tres in longitudine; unam ad *Altrippe*, alteram in *Gleinheim* in die ſuo. Mittit ad vindemiam ad *Dinheim* mancipia duo, ad meſſem & ad fœnum mancipia duo, in ebdomada dies duos; ducit in corvada de fœno carradas duas, ſecat unusquisque carradas V. in die ſuo, & ducit ad ſcaram dominicam. Scaram facit cum ſuo caballo ad Prumiam, & portat, aut VI. ſarciles, aut octo camſiles, aut VI. ſalmones. Ducunt inter duas carradam vini de *Hodensheim* & *Altrippe.* Vadit ad Scaram Dominicam, & *battit* de avena modios X, & ducit ad manſionem, & facit braziam & brazat. Flagellat etiam de annona modios XII. in die ſuo, & mittit in navi, & ducit ad *Chuckeme.* Debet accipere farinam, modios V. & facere panem; verveces lavare

&

& tondere. Debet unum animal Senioris accipere ad Missam S. Martini, & de suo nutrire usque in Pascha. *Sanguisugas* C. Si Senior ibi fuerit, debet caballos suos custodire uno die & una nocte. Debet ad proximum mansionaticum Senioris, aut cum carro vel cum caballo, quicquid præcipitur ei, portare. Debent inter duos victualia porcario portare. Sunt præterea in *Geinheim*, & *Hildesheim*, & *Farenheim* mansa servilia XVIII. Facit unusquisque sarcilem I. X. cubitos in longitudine & IV. in latitudine. Operatur 3. dies in hebdomade in dominico ad messem & ad fœnum cum duobus mancipiis. Debet curtem custodire, debet tres dies in ebdomada post meridiem in scuram dominicam *battare*, reliquum tempus tres dies operari. *Brazant* & coquunt. Debent porcos custodire in pastu simul cum porcario, Ducunt suales ad *Pruniam*. Ubicunque Senior fuerit in pago, debent Friskingas ducere illuc, & custodire, & servire, & de suo vivere. Reliquum servitium faciunt, sicut *ledilia mansa*, excepto, quod suales non solvunt, & tria dimidia. Friskingas solvunt; quod quatuor ex his minimè faciunt.

§. 1. Cæs. Homines etiam nostri, quos habemus in partibus superioribus, id est, *Comes Sylvestris*, Comes, qui dicitur *van deme Nuribc*,

ribc, (*) Comes de *Lainingen*, Comes de *Cazzenelebogen*, Comes de *Hoinſten*, Comes de *Spanheim*; Nobilis vir de *Yſenburhc*, item nobilis vir de *Choverne*, omnes de poſſeſſionibus, quas ibidem habuimus, ſunt infeodati. Præterea infeodati ſunt à nobis hæredes Domini *Werneri de Bolandia*, & fratris ejus Domini Philippi, & multi alii parvi ac magni, ut in veteri libro continetur. Apud *Altrippe*, juxta fluvium *Rheni* prope *Necroye*, de quo videlicet *Altrippe* ſæpius mentio fit in iſto libro, erat antiquis temporibus cella fratrum noſtrorum religioſorum, & erat ipſa Eccleſia in honore *S. Medardi* conſecrata. Præterea apud *Keslige* in villa noſtra ſimiliter erat & eſt oratorium *S. Petri Apoſtoli* fabricatum, ubi etiam tunc temporis congregationem noſtrorum Monachorum conſtat fuiſſe, & debitas Deo laudes perſolviſſe. Similiter apud *Rivin* ſuper *Moſam* in finibus Ardennæ erat & eſt Eccleſia in honore *S. Mariæ*; & ſimiliter conſtat de Monachis Prumienſis Eccleſiæ, prioratum ibi fuiſſe, & glorioſæ Virgini Mariæ ſervitium diu noctuque perſolviſſe.

§. 2. Jus Patronatus Eccleſiæ de *Alvesheim* cum decima Comes de *Liningen*, & advocatiam ejusdem curtis tenet in feodo; tenet etiam alia bona. Hæredes Domini *Werneri*

(*) forte *Sam Hunribk*, hodie Hunsrik.

neri de Bolandia, & hæredes Philippi fratris ejus, tenent à nobis infra terminos curtis *Alvesheim*, numero CXVII. descriptæ, bonum castrum, *Hoviles* seu *Hoveltz* appellatum. Præterea sunt ibidem quidam milites, qui sunt infeodati de ipsa curte, quorum prædecessores fuerunt homines ac Ministeriales Ecclesiæ: quam qui tenent, tenent etiam & alia bona. Illi de *Ripelskirchen* tenent *Hovelz*.

CXVI. De Wilre.

Sunt in *Wilre* mansa plena IX, ex quibus tenet Siguinus unum. Solvit unusquisque de vino situlas XXV, pullos V, ova XV. Faciunt opera in vineis à Kalendis Februarii usque ad Missam S. Martini, in ebdomada tres duos dies feria II. & III; & datur eis pulmentum de pulmento Dominico, sicut illis de *Merriche*. Colligunt fœnum, faciunt jugera tria; ad messem & ad fœnum mancipia duo; ducunt inter duos de vino ad *Altrippe* carradam unam. Faciunt *circulos* (Reife) & *materiam* (cimber) & quidquid eis præcipitur, quod ad illud opus pertinet. Post Missam S. Martini faciunt XIV. noctes, & faciunt axiles, aut V. perticas ad curtem; palos V. ad vineas. Sunt præterea mansa dimidia. Solvit unusquisque de vino situlas X, pullos III, ova X, & faciunt tres perticas. Reliquum servitium faciunt,

 sic-

ficut fupradicti. Sunt ibi vineæ ad carradas XX.

§. 1. Cæfarius. Wilre eft infra.

CXVII. De Alvesheim.

Sunt in *Alvesheim* manfa ledilia XV. & dimidia duo. Solvit unusquisque pro camfili denarios XXX. fualem, valentem folidos V, ad Pafcha *Friskingam vervecinam* aut denarios XII, pullos V, ova XV. palos ad vennam, aut denarios V. Secat de fœno carradas V. *Altrippe*, aut folvit denarios V. facit XV. noctes III. unam ad Miffam S. Martini, aliam in Februario, tertiam in Majo: ad meffem & ad fœnum mancipia duo. Fœnum & de annona, ad fcuram dominicam carradas V, facit angarias inter duos, ficut illi de *Geinheim*. Facit jugera tria, & de fua annona feminat modios duos; facit fcaram ad Prumiam cum caballo, ficut fupradicti faciunt, folvit de ligno carradas duas ad vindemiam; ad *Dyeneheim* mancipia duo. Battit de annona modios XII. & ducit ad *Iluymode* in navi. Panem & cervifam faciunt, ficut illi de *Geynheim*. Debent verveces lavare & tondere; debet unusquisque porcos duos fui Senioris nutrire à Miffa S. Martini usque ad dimidium Martium. Sunt præterea manfa fervilia XIII. Debet unusquisque farcilem I, ad Pafcha Friskingam I. valentem denarios VI; debet ad *Altrippe* carra-

radas 3; fœnum ſecare & ducere ad ſcuram dominicam, aut ſolvere denarios VI. Debet ad vennam palos tres, aut ſolvere denarios III. Facit tres XIV. noctes, aut ſolidos III. & denarios III; pullos III, ova X. Cætera faciunt, ſicut illi de Geynheim. Faciunt jugera, ſicut illi ſupradicti.

§. 1. Cæſar. *Wilre* eſt bona curia, & eſt ſita juxta *Bolanden* non longè de *Alvesheim*, quam tenet quidam Abbas Præmonſtratenſis Ordinis: quem aliquando ore ad os allocuti fuimus, quo jure posſideret bona Eccleſiæ? ipſe autem obmutuit, neſciens, quid poſſet reſpondere. Et cum ſuper hoc finale reſponſum ab eo inſtanter requireremus, reſpondit, à quodam milite illam curtem in eleemoſynam recepiſſe. Nos autem affirmavimus, allodium Eccleſiæ noſtræ in eleemoſyna non potuiſſe de jure, ſine voluntate Eccleſiæ, nec recepiſſe, nec debere posſidere. Super hoc ſatis territus fuit, &, quod nos parcere vellemus, inſtanter rogavit. Nos autem cum poſtea Romam veniſſemus, litteras contra Eccleſiam ſuam, quæ *Rodenkirchen* appellatur, & prædictum Abbatem obtinuimus, quod eum ſuper hoc coram judicibus Domini Papæ conveniremus. Quando autem de Prumia recesſimus, literas in ſcrinio noſtro cum aliis ſcriniis reli-

qui-

quimus. Quid vero vos inde facere debeatis, prudenter deliberate.

CXVIII. De Ockenheim.

Sunt in *Ockenheim* manſa ſervilia XVI. ex quibus tenet *Hunfridus* manſum unum. Faciunt IV. ex his jugera 3. ſolvit unusquisque de lignis carradam unam, & carradam unam ad vineas; pullum I, ova X, dat Friskingam I. ad S. Johannis Miſſam, valentem denarios X. Duos dies in vineis operatur, uno ad incidendum, altero ad fodiendum. Facit in anno duas XIV. noctes, *glavas* III. circa curtem; ad meſſem & ad fœnum mancipia duo, ad vindemiam mancipium unum. *Battit* de annona modios V, & ducit ad *Binge*. Mittunt inter omnes bovem unum in curte. Quinque ex his ſolvunt unusquisque Friskingam, valentem denarios X. Reliquum ſervitiumfacit, ſicut ſupradicti. IV ex ſupra dictis ſolvunt unusquisque *Friskingam*, valentem denarios XII. Cæterum facit, ſicut ſupra dicti. Exit ibi de vineis ad carradas XII.

CXIX. De Binge.

Sunt in *Binge* curtiles VI, ubi reſiddent homines VI. Solvit unusquisque pullum unum, ova X. Sunt ibi *picturæ* tres, ex quibus tenuit Adelramus unam. Sunt ibi *petioles* de vineis, quas tenent ſupradicti homines, & faciunt ad medietatem. Poteſt ibi eſſe de vineis ad carradas XII. Faciunt ſca-

ſcaram ad *Chucgene*, ad *Altrippe*, ad *Franckenuurth*. Solvunt inter duos ad vindemiam de lignis carradam unam, faculas V. Eſt ibi præterea manſus unus, quem tenet extraneus homo, & ſolvit denarios XII.

§. 1. Cæſarius. Nobilem virum de *Stalebuhc* cum aliis ſcribere nolui, quia nondum conſtat mihi, quod ipſe tenet bonam villam cum patronatu Eccleſiæ ejusdem non longè de *Arre*, quæ villa eſt allodium Eccleſiæ, & appellatur *Effelesbure*: quæ etiam intitula a eſt in principio libri.

Hîc ſunt intitulati homines nobiles Prumienſis Eccleſiæ. Qui etiam deſiderat ſcire, quid ab Eccleſia in feodo teneant, legat librum, & ſic ſe poterit aliquantulum expedire.

Homines nobiles Prumienſis Eccleſiæ:

1. Comes de Cleyve, Clivenſis.
2. Nobilis vir de Ramdenrode.
3. Nobilis vir van der Dicke.
4. Dux de Limburhc.
5. Nobilis vir de Bremet.
6. Comes Juliacenſis.
7. Comes de Leyne.
8. Comes de Wiede.
9. Nobilis vir de Iſenburhc.
10. Nobilis vir Deckoverne.
11. Comes de Caſſenelbogen.

12. Co-

12. Comes de Hostein.
13. Comes de Spanheim.
14. Comes Sylvestris.
15. Comes Wandemenuhric. [von dem *Hunric*, puto]
16. Comes de Linihngen.
17. Comes de Arre.
18. Comes Hostadensis.
19. Nob. vir de Sleyde.
20. Nobilis vir de Dollendorpht.
21. Comes de Vianden.
22. Dominus de Blanckenheim.
23. Nobilis vir de Malberhc.
24. Nob. vir de Malberhc & de * Volckenberhc.
25. Nob. vir de Hayes.
26. Nob. vir de Numagen.
27. Comes de Luzzelenburhc.
28. Nob. vir de Otyngenbach ultra Rhenum.
29. Nob. vir de Urre.
30. Nob. vir de Kuns.
31. Comes Namurcensis.

Ministeriales infeodati, & multi præter hos alii:

1. Hæredes Domini Werneri de Bolanden.
2. Hæredes Philippi fratris ejus.
3. Dominus Udo de Hayes.

4. Do-

(*) Valkenberg, supra.

4. Dominus de Sconenberghc.

5. Dominus de Dune.

Majores hic intitulamus Barones, & ſicut habitant in Provinciis, ſic eos permixtim deſcripſimus:

Alve, Elicheroth, Selriche, Niederprume, Luhi, Morlenbahc, Hermanesbaneden, Gunnenbreht, Olmeze, Suirsheim, Budenesheim, Tuntdorpht, Lizzendorpht. Hæ videlicet curiæ in principio libri cum aliis Eccleſiæ curiis non ſunt intitulatæ, neque in libro deſcriptæ. In veteri enim libro nihil de eisdem expreſſum invenimus. Ideo eas cum aliis Eccleſiæ curiis non deſcripſimus. Hoc tamen non multum debetis attendere: nam ſitæ ſunt ante fores Eccleſiæ, & quolibet die, ſi placet, ibidem jura veſtra poteſtis inveſtigare. Taliter enim vobis tenentur ſervire, ſicut cæteræ curiæ, quæ juxta eis ſunt proximæ. Similiter & de curiis veſtris ſupra Moſam conſtitutis mentio non fit in libro; id eſt, de *Rivin*, *Finpen*, & *Fyima*; nec etiam de bonis noſtris, quæ habemus apud *Hubecngt* in Francia; nec non & de bonis, quæ tenemus apud (*) *Chzimingen*. In Friſia multos habemus cenſus: quos etiam in aliis villis ſatis prope Chzimingen debemus annuatim percipere; qui jam diu neglecti ſunt, quia

(*) forte legendum Chrüningen, id eſt, Groninga.

quia non erat, qui eos requireret debito modo cum effectu. Habemus itaque in eadem villa jus Patronatus unius Ecclesiæ, quæ est una de melioribus totius Frisiæ.

In prima pagina libri, unde hæc exscripta sunt, pinguntur *Pippinus Rex Francorum gloriosus, atque Carolus Magnus, ejusdem Pippini filius, victoriosissimus Imp. Romanorum, nec non gloriosissimus Rex Francorum, Prumiensis Ecclesiæ Patroni atque Fundatores primi.* Pippinus in habitu breviori usque ad suras & corona regia. Carolus in Cæsarea corona & longa cappa. In tertia pagina S. Benedictus pictus est cum radiis; cui *Fridericus peccator atque Abbas Prumiensis Ecclesiæ sive Monasterii* adstat in habitu cum cucullo. Ad pedes jacet *Cæsarius, quondam Abbas Prumensis; Deus propitius esto mihi peccatori!* In 4to folio sequitur bulla Innocentii Papæ, data anno 1133. Deinde sequitur in fol. 6. dedicatio Cæsarii ad Fridericum Abbatem. Post hæc prædiorum nomina 119. -- Postea fol. 7. *Notandum est, quod in isto libro*; [quæ sunt initialia hujus libelli.]

